

การผลิตสามก๊ก ในบริบทของสังคมไทย พ.ศ. 2480-2550

โดย

นายยศไกร ส.ตันสกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การผลิตสามก๊ก ในบริบทของสังคมไทย พ.ศ. 2480-2550

โดย

นายยศไกร ส.ตันสกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

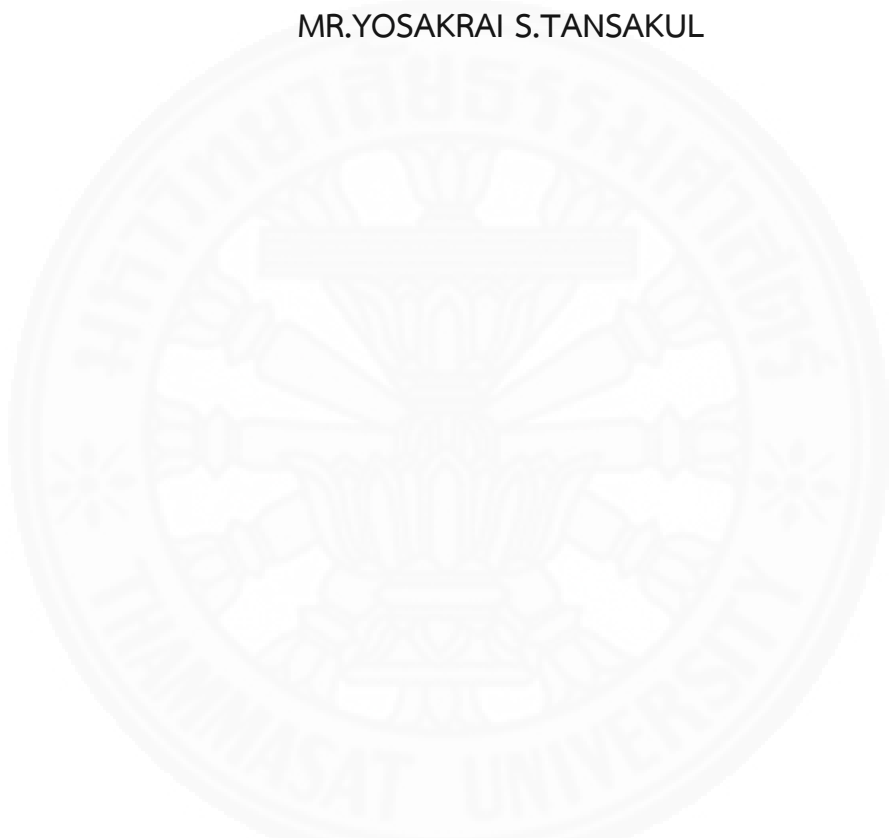
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

The Production of “*The Romance of Three Kingdoms*”
in Thai society, 1937-2007

BY

MR.YOSAKRAI S.TANSAKUL

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER
MAJOR HISTORY
FACULTY OF LIBERAL ARTS
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2015
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นายศไกร ส.ตันสกุล

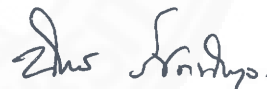
เรื่อง

การผลิตสามก๊ก ในบริบทของสังคมไทย พ.ศ.2480-2550

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร.นิภาพร รัชตพัฒนานกุล)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร.กรพนัช ตั้งเชื่อนขันธุ์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร.ธนาพล ลิมอภิชาติ)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ อุดุลยฤทธิกุล)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การผลิตสามก๊ก ในบริบทของสังคมไทย พ.ศ.2480-2550
ชื่อผู้เขียน	นายยศไกร ส.ตันสกุล
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อ.ดร.กรพนัช ตั้งเชื่อนขันธ
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มุ่งศึกษาการผลิตใหม่ของวรรณกรรมจินตคลาสสิกเรื่อง “สามก๊ก” ที่สะท้อนภาพในบริบทของสังคมไทย ระหว่าง พ.ศ. 2480-2550 ซึ่งเริ่มมีการผลิตสามก๊กใหม่ที่แตกต่างไปจากแค่การแปลและจากสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นำไปสู่การทำให้สามก๊กได้เป็นที่นิยมในสังคมไทยมานาน และมีความร่วมสมัย แตกต่างไปจากวรรณคดีโบราณทุกเรื่องในไทย

จากการศึกษาพบว่า สามก๊ก เป็นวรรณคดีจินตคลาสสิกที่ได้รับความนิยมในประเทศไทย มากมาตั้งแต่สมัยโบราณ กระทั่งเริ่มมีการพิมพ์สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่แท้จริงแล้ว ความนิยมในสามก๊กที่แพร่หลายเข้าสู่คนอ่านทั่วไปนั้น เริ่มเกิดขึ้นจากการผลิตสามก๊กใหม่ของนักเขียนรุ่นครูที่เริ่มสร้างผลงานตั้งแต่พ.ศ. 2480 ภายใต้บริบทของสังคมไทยในแต่ละช่วงเวลาที่ทำให้ นักเขียนและตัวบทของสามก๊กเองได้มีการดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมการเมืองไทยด้วยการ เป็นนิทานยอดเยี่ยมและเสียดสีการเมืองการเป็นพหิพหุสังคมของทหาร แล้วดัดแปลงสู่หนังสือคู่มือ หรือ ฮาวทู (How-To) และเป็นหนังสือตลาดที่ขายดี

กระทั่งเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจและคอร์รัปชันทางการเมืองในพ.ศ.2540 การผลิตสามก๊ก ได้มีความจริงจังในด้านของการทำให้เป็นคัมภีร์แห่งความรู้ที่เป็นระบบและอธิบายได้ด้วยหลักการ บริหารที่มีความร่วมสมัย อีกทั้งการที่มือนักเขียนและสำนักพิมพ์บางแห่งได้นำสามก๊กมาใช้เป็น เครื่องมือเพื่อสะท้อนภาพและพฤติกรรมของนักการเมืองไทยในช่วงเวลาที่ประเทศกำลังประสบ ปัญหาทางเศรษฐกิจและคอร์รัปชัน ทำให้สามก๊กมีความร่วมสมัยที่จับต้องกับชีวิตประจำวันของผู้คน ได้มากขึ้น นับว่าเป็นการสร้างที่ทางพิเศษสำหรับสามก๊กในสังคมไทย

(II)

ดังนั้น การผลิตสามก๊กจึงน่าจะเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญในการจะดัดแปลงและผลิตวรรณคดีหรือวรรณกรรมไทยโบราณที่อยู่บนหิ้งให้มีความร่วมสมัยมากขึ้นโดยที่ไม่ได้เสียคุณค่าสาระดั้งเดิมไปได้

คำสำคัญ: สามก๊ก, หนังสือขายดี, เสียดสีการเมือง, ตำราพิชัยสงคราม, หนังสือคู่มือ

Thesis Title	The Production of “ <i>The Romance of Three Kingdoms</i> ” in Thai society, 1937-2007
Author	Mr.Yosakrai S.tansakul
Degree	Master
Major Field/Faculty/University	History Faculty of Liberal Arts Thammasat University
Thesis Advisor	Dr.Kornphanat Tungkeunkunt
Academic Years	2015

ABSTRACT

This thesis aims to study the production of the Chinese literary classic “*The Romance of the Three Kingdoms*” or *Samkok* in Thai, as reflected in the context of Thai society in 1937-2007. In this period, the production of *Samkok* departed from works of translation and adaptations of Chaophraya Khlang Hon’s earlier version, bringing *Samkok* into lasting popularity in Thai society. This distinguished it clearly from all other works of ancient literature in Thailand.

In fact, *Samkok* is a piece of classic Chinese literature popular in Thailand since ancient times, until the publication of Chaophraya Khlang Hon’s edition. But its popularity only began to spread among popular audiences with its new production by a younger generation of writers since 1937. *Samkok* was adapted to changing social and political circumstances in Thai society such that it remained through the times a bestselling fable and work of political satire. In its lives as a treatise on war, a bestselling “how-to” book, a leading text on modern management principles in the wake of the 1997 financial crisis, or even as a tool used by some writers and publishers to satirize the behavior of politicians in a time of economic difficulties and corruption, *Samkok* represented a contemporary and universal text with a special place in Thai society.

The production of *Samkok* is thus an important case-study in the adaptation and reproduction of ancient Thai literature into contemporary relevance without fundamentally altering its original substance.

Keywords: The Romance of Three Kingdoms, Popular Literature, Parody Politicians, The Treatise on Wars, Self-help book

กิตติกรรมประกาศ

นับว่าเป็นการไม่กล่าวเกินไปเลย หากข้าพเจ้าจะบอกว่า บทพรรณนาแสดงความขอบคุณในหน้ากิตติกรรมประกาศนี้ “ไม่เพียงพอต่อพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่บุพการีได้มอบให้” แล้วยังรวมไปถึงบุคคลใกล้ชิดทั้งหลาย ซึ่งมีส่วนทั้งทางตรงและทางอ้อมในการช่วยเหลือสนับสนุนจนทำให้ข้าพเจ้าสามารถสร้างผลงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขึ้นมาได้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งในการตอบสนองความกระหายใคร่รู้ระคนความรักชอบจนถึงขั้นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ลมหายใจเข้าออก สิ่งทวนเวียนอยู่ในห้วงคำนึงของข้าพเจ้าเสมอมา ด้วยว่ามันเกี่ยวกับเรื่อง “สามก๊ก” วรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์จีนคลาสสิกชิ้นเอกที่ข้าพเจ้าได้รู้จักเป็นครั้งแรกเมื่อตอนมีอายุได้เพียง 5-6 ขวบ ด้วยว่าเป็นหนังสือเล่มแรกที่ไม่ใช่หนังสือเรียนแล้ว ข้าพเจ้าได้ขอให้คุณย่าจรรยา ส.ตันสกุล ที่ล่วงลับไปแล้ว ได้ซื้อมาให้ ด้วยเป็นการดูนภาพสามก๊ก ที่อ่านง่าย สะอาดตา ข้าพเจ้าไม่เคยนึกฝันเลยว่า มรดกชิ้นนั้นที่คุณย่าได้มอบให้ มันจะมีคุณค่าต่อชีวิตของข้าพเจ้านับตั้งแต่นั้น จวบจนถึงวันนี้ และอาจจะมียิ่งกว่าเงินทอง ทรัพย์สิน หรือของนอกกายอื่นๆ ที่ล้วนแล้วแต่จะเสื่อมสลายหรือจากไปตามกาลเวลา แต่เรื่องราวในสามก๊กจากการดูนภาพที่มีบทบรรยายสอแตรอยู่ตลอดทั้งเรื่องนั้น มันยังคงติดตาและฝังอยู่ในหัวสมองของข้าพเจ้ามาจนทุกวันนี้ แม้ว่าจะมีอายุได้ 36 ปีแล้วก็ตาม แล้วก็ไม่เคยคิดเลยว่า สามก๊ก ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยแผ้วถางทางในโลกของการเป็นนักเขียนอาชีพ ที่สร้างรายได้ อาชีพ และเส้นทางชีวิตที่จะเดินต่อไปตราบลมหายใจสุดท้ายมาให้ รวมถึงยังช่วยเปิดเส้นทางแห่งโลกวิชาการและอาชีพนักประวัติศาสตร์ที่ข้าพเจ้าใฝ่ฝันมาตั้งแต่จำความได้อีกด้วย นี่คือนั่งในคำขอบคุณที่มีให้คุณย่า ซึ่งท่านคงจะไปสู่สุคติหรือภพภูมิที่ดีกว่านี้ไปนานแล้ว

สามก๊ก เป็นเรื่องราวของการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันระหว่างสามอาณาจักรที่แตกแยกกัน เป็นก๊กในช่วงปลายราชวงศ์ฮั่นตะวันออก เป็นเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จีนเมื่อเกือบ 2,000 ปีก่อน แต่ในโลกยุคปัจจุบันที่ทุกอย่างเข้าสู่ดิจิทัลไปแล้ว สามก๊กกลับยังได้รับความนิยมมากขึ้นทุกวันๆ ทั้งการเป็นสื่อการ์ตูน เกม ภาพยนตร์ ซีรีส์ และหนังสือประเภทจิตวิทยา ฮาวทู หรืออื่นๆ อีกมาก ตามแต่จะต่อยอดกันออกมา ทั้งในไทย จีน ญี่ปุ่น เกาหลี นับเป็นความสำเร็จสูงสุดของวรรณกรรมจีนยุคโบราณเรื่องหนึ่ง และคนไทยเองก็ผูกพันอยู่กับสามก๊กมายาวนานมาก ไม่ว่าจะในการนำสามก๊กมาใช้เปรียบเทียบกับการเมือง หรือเอาหลักการมาประยุกต์ใช้ในการบริหารและธุรกิจ หรือกระทั่งเอามาเล่าเป็นเรื่องราวสนุกๆ ก็ยังได้ การประยุกต์ใช้สามก๊กในแง่นี้ ข้าพเจ้าเคยคิดว่า น่าจะเอามา

ประยุกต์ใช้กับวรรณคดีไทยคลาสสิกได้บ้างไม่มากนักน้อย นี่คือคำถามที่นำไปสู่การเขียนวิทยานิพนธ์ชุดนี้ขึ้นมา เพื่อทำการสำรวจและมองย้อนกลับไปสู่เส้นทางการสร้างสามก๊กขึ้นใหม่ในสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็ยังมีข้อบกพร่องที่ต้องพัฒนาและได้รับการปรับปรุงหรือศึกษาเพิ่มเติมต่อไป ทั้งจากตัวข้าพเจ้าเองที่คงจะยังศึกษาในเรื่องของสามก๊กต่อไปไม่หยุด หรือนักศึกษาและท่านอื่นๆที่ต้องการต่อยอด และทำให้สังคมไทยเห็นว่า ประวัติศาสตร์ทำให้เรื่องราวขยาล้าสมัย หรือตกยุค แต่เป็นการศึกษาย้อนกลับไปค้นหารากเหง้า เพื่อนำมาใช้กับปัจจุบันและอนาคตที่ไม่ได้เป็นเพียงวาทกรรมหรือคำพูดสวยหรูเท่านั้น แต่มันทำได้จริง

สุดท้ายนี้ ขอกราบเท้าเพื่อขอบพระคุณบุพการี คุณแม่อัง ฐิตารีย์ ประดิษฐพลการ คุณพ่อหนู่ย นพกร ส.ตันสกุล ที่ให้กำเนิดข้าพเจ้าขึ้นมาดูโลก ได้พบกับสีสันของชีวิต ขอบคุณคุณแม่ที่เลี้ยงดูมาจนเติบโต ทั้งๆที่มีสุขภาพที่อ่อนแอ มาจนกระทั่งทำความฝันก้าวหนึ่งในการเป็นนักเขียนและนักประวัติศาสตร์ได้ในวันนี้ ทั้งชาตินี้คงไม่อาจตอบแทนพระคุณได้หมดจริงๆ ขอให้ท่านทั้งสองได้มีชีวิตและสุขภาพที่แข็งแรงต่อไปนานๆ และก็ขอขอบคุณภรรยาสุดที่รัก โย กรรณิกา บุญศิริยะ ที่ช่วยสนับสนุนและเป็นกำลังใจเสมอมา และการที่ได้มาเรียนต่อปริญญาโทที่ธรรมศาสตร์ ก็ทำให้ได้กลับมาพบกันอีกครั้ง ซึ่งนับว่าตั้งแต่เกิดมานี้เป็นหนึ่งในเรื่องที่ดีที่สุดใจได้ที่สุดในชีวิตที่เลือกมาเรียนต่อที่ธรรมศาสตร์เมื่อ 4 ปีก่อน เพราะทำให้มีโอกาสได้พบกับภรรยาที่น่ารักคนนี้ เรียกว่าข้าพเจ้าได้เกินคุ้มกว่าค่าเทอมชนิดที่ไม่อาจประเมินได้มาแล้ว และขอขอบใจ น้องชาย เจมส์ ไกรยศ ส.ตันสกุล ที่ได้ช่วยเป็นธุระให้หลายๆเรื่องโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเรื่องจุกจิกทางด้านITทั้งหลายมานาน และก็ต้องขอขอบพระคุณ อาตั่วง อติศร นนทริย์ กับพระคุณอันเหลือล้นที่ไม่สามารถบรรยายได้ บุญกุศลของท่านคงจักทำให้ท่านเจริญและอยู่ในความสุขทั้งกายและใจ และก็ต้องขอขอบคุณอีกบ้านหลังหนึ่ง คุณแม่เดือน วงเดือน บุญศิริยะ และ คุณพ่อไพโรจน์ บุญศิริยะ ขอขอบพระคุณที่ท่านทั้งสองได้ให้กำเนิดโยขึ้นมาในโลกนี้ ขอบคุณสมาชิกในครอบครัวบุญศิริยะ ที่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตอย่างไม่คาดคิด และขอบคุณแรงเชียร์จาก พี่ภูมิชาย ลำชา และขาดไม่ได้กับ กำลังใจแบบแปลกๆจากเหล่าผองเพื่อนมิตรสหายบ้านเทเวศร์มากกว่า 20 ชีวิตที่ถึงแม้ว่าเพราะภาระหน้าที่ของแต่ละคน จะทำให้เราได้เจอและสังสรรค์กันน้อยลงทุกที แต่มิตรภาพสุดโด่งบ่าบอมานานเกือบ 20 ปี และบางคนทีนานเกือบ 30 ปี มันก็ไม่หายไปไหน เพราะเราโตมาด้วยกัน

สำหรับในด้านวิชาการแล้ว วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงออกมาน่าหวัรกว่านี้เป็นแน่ถ้าไม่ได้ความทุ่มเทในการแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา อ.ดร.กรพนธ์ ตั้งเขื่อนขันธ์ ที่ได้ทุ่มเทพลังในการให้คำแนะนำและตรวจทานงานชิ้นนี้จนถึงกับล้มป่วยในช่วงโค้งสุดท้ายของงาน แต่ก็ยังคำปรึกษาไปจนถึงแผนงานในภายหน้าแม้จะจบไปแล้ว เพื่อต่อยอดไปสู่โอกาสในการทำปริญญาเอก และ

ขอขอบคุณอาจารย์อีกหลายท่านไม่ว่าจะเป็น โดยเฉพาะ อ.นิภาพร ที่แม้จะป่วยไปอีกคนแต่ก็ยังสู้มาเป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์ให้ รวมถึงขอขอบคุณคณาจารย์ อ.วิศรุต อ.อดิสร อ.สิริวรรณ อ.ธนาพล อ.จุฬาร อ.เชาวฤทธิ์ อ.สุกัญญา และผลงานของ อ.เกรก ที่เป็นหนึ่งในแรงบันดาลใจให้ทำงานประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้ และขอขอบคุณพี่น้อง และพี่ๆ แห่งห้องบัณฑิตศึกษาที่ได้ช่วยเหลือในเรื่องขั้นตอนเอกสารอย่างเต็มที่ทุกครั้งโดยไม่เคยเกี่ยงงอนเลย และขอขอบคุณนักเขียนและบรรณาธิการหลายท่านที่ช่วยสนับสนุนและให้ข้อมูลน่าสนใจมากมาย ไม่ว่าจะเป็น บก.เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป ที่เปิดโอกาสทางการเขียนให้เป็นคนแรก บก.ราช ราษฎร์ เป็นอีกคนที่ช่วยเปิดเส้นทางให้ นายกสมาคมผู้จัดพิมพ์ คุณจรัญ หอมเทียนทอง ที่ให้ได้พิมพ์งานสำคัญ ขอขอบคุณเพื่อนๆ น้องๆ ในภาควิชาประวัติศาสตร์ทั้งรุ่น 55 56 ที่ได้ช่วยเหลือกันมาตลอดทาง และการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันและยังมีอีกมากมายนับไม่ถ้วนที่จะขอบคุณได้หมดสิ้น และต้องกราบไหว้และขอบพระคุณไปถึงสิ่งอื่นๆ ที่ช่วยเหลือเกื้อหนุนมาด้วยทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น สิ่งเดียวที่จะตอบแทนได้คือ การนำวิชาความรู้ไปใช้เพื่อประโยชน์ของตนเองให้เจริญก้าวหน้าสมกับที่ทุกคนช่วยเหลือ และเพื่อประโยชน์ของผู้คนและสังคมต่อไปเท่าที่จะทำได้

นายยศไกร ส.ตันสกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(I)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(III)
กิตติกรรมประกาศ	(V)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและปัญหาของการวิจัย	1
1.2 เรื่องย่อสามก๊ก	5
1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
1.4 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	24
1.5 สมมติฐานของการศึกษา	24
1.6 ขอบเขตการศึกษา	25
1.7 วิธีการศึกษา	25
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	26
1.9 โครงสร้างวิทยานิพนธ์	27
บทที่ 2 ที่มาของสามก๊กในสังคมไทย	29
2.1 ที่มาของสามก๊กต้นฉบับภาษาจีน	29
2.2 จุดเริ่มต้นของการแปลและเผยแพร่สามก๊กในประเทศไทย	31
2.3 การแปลและดัดแปลงสามก๊กให้มีความเป็นไทย	33
2.4 การชำระสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)	40
บทสรุป	42

บทที่ 3 การผลิตสามก๊กให้เป็นวรรณกรรมยอดนิยมและเสียดสีการเมือง พ.ศ. 2480-2500	44
3.1 สามก๊กฉบับวณิพก การผลิตใหม่เพื่อความบันเทิง	45
3.2 สามก๊กฉบับนายทุน เบ้งเฮ็กกับภาพสะท้อนของคนไทย	54
3.3 สามก๊กฉบับนายทุน โจโฉ นายกตลอดกาล และการวิพากษ์ผู้นำ	58
3.4 สามก๊กฉบับนายหนวย เล่าย่อทั้งเรื่องและเสียดสีเผด็จการ	64
บทสรุป	70
บทที่ 4 การเป็นตำราพิชัยสงคราม ยุทธศาสตร์ของทหารไทย พ.ศ. 2500-2530	72
4.1 การเปลี่ยนแปลงนโยบายของไทย-จีน	72
4.2 สังข์ พัดโนทัย กับพิชัยสงครามสามก๊ก บทเรียนของผู้นำทางการเมือง	76
4.3 สามก๊กฉบับแปลใหม่ กลับสู่ความเป็นจีน และการแสวงหาโอกาสของคนสามัญ	83
4.4 ยุทธศาสตร์สามก๊กกับตำราพิชัยสงครามของทหารไทย	91
บทสรุป	104
บทที่ 5 สามก๊กประเภทคู่มือ (How-To) ความสำเร็จรูป พ.ศ. 2530-2540	106
5.1 หนังสือฮาวทู (How-To) กับกระแสนิยมจีนและตะวันออก	106
5.2 สามก๊กฮาวทูกับ ทองแถม นาถจำนง และ บุญศักดิ์ แสงระวี	112
5.3 การปฏิบัติ และการเปลี่ยนแปลงการผูกขาดอำนาจ	119
5.4 สามก๊กฉบับคนเดินดิน เขียนแยกตัวละครและเสียดสีการเมือง	123
บทสรุป	129
บทที่ 6 ประยุกต์สามก๊กให้ร่วมสมัย หลังภาวะวิกฤติเศรษฐกิจและการเมือง พ.ศ. 2540-2550	131
6.1 สามก๊กฉบับสมบูรณ์พร้อมคำวิจารณ์ วิเคราะห์สามก๊กกับสังคมและการเมืองไทย	131

(X)

6.2 สามก๊กฉบับนักบริหาร การบริหารเพื่อความสำเร็จในภาวะวิกฤติ	137
6.3 สามก๊กฉบับคนขายชาติ สะท้อนมายาคติและพฤติกรรมนักการเมือง	145
6.4 สามก๊กฉบับคนกันเอง บริบทในความหลากหลายมิติ	154
6.5 สามก๊กประยุกต์เพื่อการตลาดและทิศทางต่อไป	158
บทสรุป	166
7. บทสรุป	167
รายการอ้างอิง	170
ภาคผนวก	177
ประวัติผู้เขียน	194

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและปัญหาของการวิจัย (Research Question)

หนึ่งในวิธีการที่นักเขียนหรือคนทั่วไปโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ใช้อธิบายเหตุการณ์ทางการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้นได้อย่างสะดวกแพร่หลาย เป็นตัวเปรียบเทียบหรือเป็นส่วนเสียดสียั่วล้อ ที่ช่วยให้ผู้อ่านและผู้ฟังทั่วไปเข้าใจได้อย่างง่ายดาย นั่นคือการใช้วรรณคดีเรื่อง “สามก๊ก” ซึ่งสำหรับสังคมไทยแล้ว ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า สามก๊ก ไม่ได้เป็นเพียงวรรณคดี วรรณกรรม หรือนิทานอิงพงศาวดารจีนที่แพร่หลายมายาวนานทั่วไปเท่านั้น แต่มีภาพลักษณ์และพื้นที่พิเศษบางอย่างที่เป็นเครื่องมือและวัตถุดิบที่ทำให้บรรดานักเขียน นักแปล นักหนังสือพิมพ์ ผู้รู้ด้านจีน นำมาใช้เพื่อเป้าหมายในการเขียนหรือสื่อสารของตนเอง แล้วยังได้สร้างกลุ่มผู้อ่านให้เกิดขึ้น ซึ่งต่อมากลุ่มผู้อ่านเหล่านี้ก็ได้เปลี่ยนสถานะมาเป็นผู้เขียนเสียเอง แล้วนำสามก๊กมาผลิตขึ้นใหม่ เกิดเป็นรูปแบบพิเศษที่แตกต่างไปจากวรรณคดีจีนและไทยจำนวนมากที่มักต้องติดอยู่บนหิ้งสูงของวรรณคดี

สำหรับในสังคมไทยแล้ว สามก๊ก เป็นนิทานพงศาวดารอิงประวัติศาสตร์จีนที่มีอิทธิพลฝังรากลึกอยู่ในการรับรู้ของคนไทยมายาวนาน แล้วยังสามารถเข้าถึงระดับชั้นและสาขาอาชีพต่างๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็น ชาวบ้านทั่วไป นักเขียน นักการเมือง ทหาร ตำรวจ นักวิชาการ นักธุรกิจ ฯลฯ แสดงว่ามีผู้คนจำนวนไม่น้อยที่ให้ความสนใจในเรื่องสามก๊ก โดยแต่ละกลุ่มก็มีความสนใจสามก๊กที่แตกต่างกันไป ประเด็นสำคัญคือ นอกจากสามก๊กจะเป็นวรรณคดีที่อยู่ในสังคมไทยมายาวนานแล้ว ขณะเดียวกันยังสามารถนำมาใช้เพื่ออธิบายสังคมการเมืองวัฒนธรรมของไทยได้ แล้วยังมีการอ้างอิงเกี่ยวกับภูมิปัญญาในสามก๊กได้อีกด้วย เป็นความพิเศษที่แตกต่างไปจากวรรณคดีอื่นๆ

มีตัวอย่างที่น่าสนใจ เช่นทางการเมืองและวงการทหาร พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้เคยให้สัมภาษณ์นักข่าวจากกรณีการควบคุมตัวแล้วตั้งข้อหาต่อ นายพิชัย นริพทะพันธุ์ อดีตรมว.พลังงาน โดยได้กล่าวว่า

“ไม่ใช่ตั้งข้อกล่าวหา มันมีข้อหาอยู่แล้ว แต่มีการให้อภัยด้วยความเมตตา ไปอ่านสามก๊กดู เขาให้อภัยกันมา 7 ครั้งแล้ว ครั้งที่ 7 เขาก็ออมปฏิบัติ ตาม ไม่งั้น “เบ้งเฮ็ก” ก็ถูกตัดคอไปแล้ว กลับไปอ่านกันบ้าง”¹

ในด้านการกีฬา หัวหน้าโค้ชทีมฟุตบอลชาติไทย “ซิโก” เกียรติศักดิ์ เสนาเมือง ได้ให้สัมภาษณ์ในรายการเจาะข่าวเด่นของสทรูท ตอน ก้าวต่อไปบอลไทยไปบอลโลก โดยให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องการใช้กลยุทธ์ ซึ่งทีมฟุตบอลไทยนำมาใช้ในการแข่งขันแล้วผลคือสามารถเอาชนะทีมชาติเวียดนามได้อย่างงดงามในการแข่งขันรอบคัดเลือกของฟุตบอลโลกที่ผ่านมา โดยโค้ชซิโกได้กล่าวว่าแนวคิดหลักที่ตนและทีมงานนำมาใช้สำหรับการวางกลยุทธ์สำหรับการแข่งขันฟุตบอลในนัดนั้น ได้อ้างอิงมาจากแนวคิดของ “ขงเบ้ง” ซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องสามก๊ก โดยกล่าวว่า

“ก็เหมือนกับหนังสือของขงเบ้ง บางครั้งเวลาเราเจอสมรภูมิ เราจะออกไป เจอสมรภูมิตอนเช้าหนักๆ ไม่ได้ วิธีสู้กับมันคือรับ อยู่นิ่งๆเฉยๆ พอฝนซา ค่อยออกไปโจมตี”²

ในวงการศึกษามีหนังสือแบบเรียนระดับประถมและมัธยมศึกษาที่ได้มีการนำเนื้อหาจากเรื่องสามก๊กเป็นหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอน ทั้งที่สามก๊กเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำศึกสงครามและวางแผนอุบายเพื่อแย่งชิงอำนาจกันก็ตาม ซึ่งสองตอนที่ดังมากและปรากฏอยู่ในหนังสือแบบเรียนคือ จูล่งฝ่าทัพปราบอาเต๊า และ โจโฉแตกทัพเรือ นอกจากนั้นก็ยังมีส่วนตอนอื่นๆ เช่น ลกเจ๊กลักส้มเอาไปให้แม่ เนื้อหาเหล่านี้ได้นำมาใช้สำหรับประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในระดับประถมและมัธยมศึกษาซึ่งเริ่มมาช้านานตั้งแต่สมัยทศวรรษ 2520 ซึ่งมีเรื่องเกี่ยวกับครุอาวุโสท่านหนึ่งได้เล่าไว้เกี่ยวกับการสอนวิชาภาษาไทย ในส่วนที่กล่าวถึงสามก๊ก ซึ่งตอนที่ใช้ในการสอนคือตอน “โจโฉแตกทัพเรือ” เป็นตอนที่มิชชั่นเสียงมากที่สุดในตอนหนึ่งในสามก๊ก โดยเป้าหมายที่นำเนื้อหาในสามก๊กมาใช้สอนนั้นเท่าที่ครุอาวุโสท่านหนึ่งได้กล่าวถึงคือ เป็นส่วนหนึ่งในการสอนวิชาวรรณคดี ซึ่งในสมัยนั้น วิชาภาษาไทยจะแยกการสอนออกเป็นวิชาต่างๆ คือ วิชาหลักภาษา การใช้

¹ ผู้จัดการออนไลน์, “บิ๊กตูแฉ ใช้กฎหมายปกปิดจัดการ เก่ง-พิชัย,” ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9580000102995&Html=1&TabID=3&สืบค้นเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2558>).

² เรื่องเล่าเช้านี้ บีบีซี-เทโร, “ก้าวต่อไปไปบอลโลก,” เจาะข่าวเด่น, <https://www.youtube.com/watch?v=sqfkdc3qs0> (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2558). อ้างอิงเรื่องการใช้พิชัยสงครามสามก๊กในนาที่ 7.00 เป็นต้นไป

ภาษา และวรรณคดี ในการทดลองการสอนนั้น ครูได้กำหนดให้นักเรียนเตรียมตัวไปอ่านเรื่องสามก๊กในตอนโจโฉแตกทัพเรือมาแล้วตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนได้ทำการจดจำชื่อตัวละครสำคัญในตอนและเรียงลำดับเหตุการณ์ คำพูดโต้ตอบกันของตัวละคร ซึ่งมีการใช้อุปมาอุปไทยที่น่าสนใจ รวมถึงวิเคราะห์ว่านักเรียนได้ข้อคิดอะไรบ้างจากการอ่านสามก๊กตอนนี้ แล้วหนึ่งในตัวอย่างของข้อคิดที่ได้จากอ่านสามก๊กตอนนี้คือ

“ชายชาติทหารที่ถือความกตัญญูต่อเจ้านายเป็นที่ตั้ง ย่อมอดทนและ
เสียสละเพื่อให้ได้ประโยชน์แก่เจ้านายตนเอง”³

ในด้านวรรณกรรม พบว่านิยายชื่อดังเรื่อง “ล่อลลายมังกร” ของ ประภัสสร เสวิกุล มักจะอ้างอิงวาตะหรือเปรียบเปรยถึงตัวละครในเรื่องสามก๊กอยู่ด้วย ตัวอย่างเช่น

“ที่บ้านของอาหวางที่ฮ่องกง มีแท่นบูชารูปกวนอูขนาดใหญ่อยู่รูปหนึ่ง ซึ่ง
อาหวางเคยชี้ให้พี่ชายดูแล้วพูดว่า ที่แกเคารพนับถือกวนอูนั่น ไม่ใช่ใน
ฐานะที่เป็นเทพเจ้าหรือเป็นนักรบที่เก่งกล้าสามารถ หากแต่ในฐานะที่เป็น
คนมีน้ำใจเด็ดเดี่ยวมั่นคงต่อมิตร แกว่าลูกผู้ชายนั้นมีเพียงชีวิตเดียว แต่
หากถึงคราวจำเป็นก็ยอมสละชีวิตเพื่อมิตรดีกว่าจะหลบหนีเอาตัวรอดให้
ผู้คนสาปแช่งไปถึงชั้นลูกชั้นหลาน”⁴

หรืออีกตัวอย่างเช่น

“มีคำกล่าวที่ติดปากย่าเหมยหลังอยู่คำหนึ่งคือ พูดถึงโจโฉ โจโฉก็มา
สำหรับฉันรู้แต่เพียงว่า โจโฉเป็นชื่อของตัวกังฉินในเรื่องสามก๊ก เป็นศัตรู
ราชบัลลังก์ของพระเจ้าเหี้ยนเต้ และเป็นคู่ปรับกับเล่าปี่ แต่ไม่เข้าใจว่า
ทำไมย่าเหมยหลังถึงต้องไปพูดถึงโจโฉ แล้วโจโฉจะมาหาย่าเหมยหลัง
ทำไม”⁵

³ ฐาปะนีย์ นาครทรรพ, คู่มือครูภาษาไทย ท 401 ท 402 ชุดวรรณสารวิจิตรชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 4 (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538), 110-111.

⁴ ประภัสสร เสวิกุล, ล่อลลายมังกร, พิมพ์ครั้งที่ 20, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2554), 124.

⁵ ประภัสสร เสวิกุล, อ้าวแล้ว, 127.

ในด้านศิลปะ ภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือวัดโพธิ์ ก็ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังจากเรื่องสามก๊ก ประดับตกแต่งเป็นส่วนหนึ่งในสถาปัตยกรรมไทยอย่างกลมกลืนด้วย⁶

ตัวอย่างเหล่านี้ ได้แสดงถึงความนิยมของคนไทยที่มีต่อสามก๊กได้เป็นอย่างดีซึ่งก็มีส่วนที่ทำให้ปรากฏงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสามก๊กเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันในสังคมไทยก็มีสามก๊กที่ได้มีการพิมพ์ซ้ำและผลิตขึ้นใหม่อย่างหลากหลายด้วยรูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถพบได้ทั่วไป ตัวอย่างเช่น สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) สามก๊กฉบับวณิช สามก๊กฉบับนายทุน พิชัยสงครามสามก๊ก สามก๊กฉบับแปลใหม่ สามก๊กฉบับวิจารณ์ สามก๊กฉบับนักบริหาร สามก๊กฉบับคนขายชาติ จดหมายเหตุมสามก๊ก สามก๊กฉบับการเมือง ศิลปะการใช้กลยุทธ์ในสามก๊ก ฯลฯ สามก๊กทุกฉบับมีความแตกต่างกันน้อยเกินไป ซึ่งสามก๊กแต่ละฉบับก็ได้ผลิตขึ้นโดยคาดหวังในกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเป้าหมายหลักแตกต่างกันไปไม่น้อยซึ่งจากจุดนี้ทำให้พบว่า การศึกษาถึงการผลิตสามก๊กฉบับต่างๆที่มีในเมืองไทยที่แต่ละฉบับก็มีลักษณะการนำเสนอที่แตกต่างกันมากนั้น ยังมีการศึกษาถึงเรื่องนี้ไม่มากนัก ซึ่งการศึกษาในประเด็นนี้อย่างครอบคลุมหลายบริบท ก็น่าจะช่วยทำให้เข้าใจถึงความนิยมของสามก๊กในสังคมไทยได้ รวมถึงการเป็นวัตถุดิบสำคัญที่ทำให้บรรดานักเขียนนักแปล และผู้รู้ด้านจินจำนวนหนึ่งได้นำมาใช้ในการผลิตสามก๊กในรูปแบบที่แตกต่างกันได้เป็นจำนวนมากส่งผลให้สามก๊กกลายเป็นวรรณกรรมยอดนิยมและเป็นหนังสือขายดี ในขณะที่วรรณคดีอื่นๆกลับไม่สามารถทำได้เช่นนั้น ซึ่งข้อน่าสังเกตจากประเด็นนี้คือ สามก๊กเป็นวรรณคดีอิงพงศาวดารจีนแทบจะเพียงเรื่องเดียวจากบรรดารายชื่อพงศาวดารจีนที่ได้แปลในสมัยรัชกาลที่ 1-6⁷ แล้วก็ยังได้นำกลับมาแปลใหม่ พิมพ์ซ้ำหรือผลิตใหม่ในรูปแบบต่างๆต่อเนื่องมาอีกหลายครั้งในขณะที่บรรดาพงศาวดารจีนหลายเรื่องแทบจะสูญหายไปหมดแล้ว บ้างก็ไม่ได้ได้รับความนิยมอีกซึ่งตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา แม้จะมีบางเรื่องที่ปรากฏว่าบางสำนักพิมพ์หรือนักเขียนบางคนได้พยายามนำกลับมาแปลหรือเขียนขึ้นในรูปแบบใหม่ๆ บ้างแต่ก็ยังไม่สามารถสร้างกระแสให้กลายเป็นที่นิยมได้ สุดท้ายแล้วจึงเป็นเพียงการนำต้นฉบับที่เคยแปลไว้กลับมาพิมพ์ซ้ำใหม่ทั่วไปไม่ได้ผลิตใหม่ในรูปแบบอื่นเหมือนสามก๊ก⁸

⁶ ศานติ-นวรรตน์ ภักดีคำ, *สามก๊ก ศิลปกรรมจีนวัดไทยในบางกอก*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549).

⁷ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4, *ตำนานหนังสือสามก๊ก*, (กรุงเทพฯ: บรรณาการ, 2506), 31-44.

⁸ ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้สำรวจพบตัวอย่างในกรณีนี้เช่น ไซฮั่น เป็นวรรณคดีจีนที่เริ่มแปลครั้งแรกพร้อมกับสามก๊ก แต่หลังจากทศวรรษ 2520 ถึงสมัยปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) มีสำนักพิมพ์ที่นำไซฮั่น

ดังนั้นประเด็นศึกษาที่ไม่อาจมองข้ามได้คือ การเปลี่ยนแปลงด้านการผลิตและการอ่านสามก๊ก ได้สอดคล้องกับบริบททางสังคมไทยอย่างไร จึงทำให้มีการผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่าทั้งการเป็นวรรณคดีคลาสสิกและการผลิตขึ้นใหม่ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งก็ยังคงมีการผลิตและพิมพ์ใหม่ต่อไปได้เรื่อยๆ รวมถึงการที่สามก๊กกลายเป็นวรรณคดีที่อิงอยู่กับการนำมาใช้อธิบายสภาพสังคมการเมืองไทยได้เป็นพิเศษนั้น ดังนั้นจึงนับว่าสามก๊กเป็นกรณีศึกษาประวัติศาสตร์ของวรรณกรรมและหนังสือที่สำคัญในสังคมไทย ซึ่งมีสถานะที่เป็นมากกว่าแค่วรรณคดีจีนคลาสสิกเท่านั้น แต่เป็นวรรณกรรมยอดนิยมที่ได้มีกระบวนการบางประการที่ได้ผลิตขึ้นใหม่ในรูปแบบต่างๆ และนำไปสู่การเป็นหนังสือขายดี ซึ่งการศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้ ยังเป็นองค์ความรู้ที่มีช่องว่างและยังไม่ได้มีการศึกษาโดยละเอียด เพราะที่ผ่านมาการศึกษาสามก๊กฉบับต่างๆ จะเน้นไปที่บริบทของการแปล การดัดแปลงให้เป็นไทย ความหมายทางการเมือง หรือการสื่อสารของสามก๊กประเภทต่างๆ มากกว่าจะมุ่งเน้นในเรื่องการผลิตและการอ่านสามก๊กในบริบทของสังคมการเมืองวัฒนธรรมไทยว่าเหตุใดจึงยังมีการผลิตซ้ำและผลิตใหม่ และการอ่านจนเป็นที่นิยม ทำให้สืบทอดต่อกันได้ แล้วหากว่าสามารถเพิ่มความเข้าใจในกรณีศึกษาของสามก๊กได้แล้ว ก็น่าจะสามารถใช้ต่อยอดไปสู่การศึกษาหรือประยุกต์ใช้สำหรับการผลิตใหม่ของวรรณคดีไทยโบราณหลายเรื่องที่เคยสงบนิ่งหรืออยู่แต่บนหิ้งสูง ให้สามารถกลับมามีชีวิตชีวาในการรับรู้ของคนทั่วไป มากกว่าจะเป็นแค่เนื้อหาที่สอนกันอยู่ในแบบเรียนวิชาภาษาไทยโดยที่ไม่อาจแตะต้องได้ แล้วในที่สุดก็จะสิ้นความนิยมหรือสูญหายไปกับกาลเวลา โดยไม่สามารถแตกยอดไปยังสาขาความรู้อื่นได้เท่า นั้น

1.2 เรื่องย่อสามก๊ก

เมื่อกล่าวถึงสามก๊ก คนทั่วไปเข้าใจว่าเป็นเรื่องราวในประวัติศาสตร์จีน หรือเป็นเรื่องแปลมาจากวรรณกรรมจีนยุคโบราณเรื่องราวในสามก๊กนั้นได้มีการแปลเป็นภาษาไทยมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ แล้วต่อมาก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย กลายเป็นวรรณคดีที่มีความผูกพันอยู่ในสังคมไทย

เรื่องราวหรือสาระสำคัญในสามก๊ก จะกล่าวถึงการต่อสู้ขับเคี่ยวแย่งชิงอำนาจ การทำสงคราม การใช้เล่ห์เหลี่ยมกลยุทธ์เพื่อชิงไหวชิงพริบทางการเมืองและการทหารวีรกรรมของเหล่าผู้กล้าหาญ การแสดงถึงหลักคุณธรรมของผู้นำหรือผู้ปกครอง ภายใต้สภาวะที่บ้านเมืองแตกแยก

กลับมาแปลและพิมพ์ใหม่เพียง 2 ครั้งเท่านั้น คือสำนักพิมพ์ต้นไม้และสำนักพิมพ์ยิปซินนอกจากนั้นแล้วก็ไม่เคยปรากฏว่ามีการนำมาเขียนใหม่ให้แตกต่างออกไปในรูปแบบอื่นเลย

ออกเป็นก๊กแล้วนำโดยเหล่าขุนศึกในก๊กต่างๆซึ่งต่างก็ไม่ขึ้นกับอำนาจของฮ่องเต้แล้วพากันตั้งตัวขึ้นเป็นใหญ่ เหตุการณ์ในสามก๊กเกิดขึ้นในปลายสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ซึ่งเป็นช่วงเวลาแผ่นดินจีนได้แตกแยกออกเป็นก๊กเป็นเหล่าโดยบรรดาขุนศึกที่เข้าทำศึกแย่งชิงอำนาจระหว่างกัน จนกระทั่งเหลือเพียงสามอาณาจักร ที่ต่างฝ่ายก็คานอำนาจระหว่างกันเป็นเวลานานเกือบศตวรรษทั้งสามอาณาจักรหรือสามก๊กนั้นได้แก่ วุยก๊ก (เว่ย = Wei) จ๊กก๊ก (ส่ว = Shu) ง่อก๊ก (หวู่ = Wu) และสุดท้ายเรื่องราวก็จบลงด้วยการกลับมารวมเป็นอาณาจักรเดียวกันอีกครั้งโดยลูกหลานในสกุลสุมา นั่นคือพระเจ้าสุมาเอี้ยน ปฐมฮ่องเต้แห่งราชวงศ์จิ้น (Jin) สืบทอดอำนาจปกครองแผ่นดินต่อไป

ในสามก๊ก เรื่องราวส่วนมากจะเกิดขึ้นผ่านบรรดาตัวละครชื่อดังที่คนไทยคุ้นหูกันอย่างดี ตัวอย่างเช่น เล่าปี่ (Liu Bei) โจโฉ (Cao Cao) ซุนกวน (Sun Quan) ซึ่งเป็นผู้นำของทั้งสามก๊ก และตัวละครสำคัญอื่นๆที่มีชื่อเสียงมาก ได้แก่ กวนอู (Guan Yu) เตียวหุย (Zhang Fei) จูล่ง (Zhao Yun) จูกัดเหลียงหรือขงเบ้ง (Zhuge Liang) ลิโป้ (Lu Bu) จิวยี่ (Zhou Yu) สุมาอี้ (Sima Yi) ฯลฯ เป็นต้น

จุดเริ่มของเรื่องราวในยุคสามก๊ก มีที่มาจากสภาพการปกครองอันเหลวแหลกในรัชสมัยของพระเจ้าฮั่นเลนเต้ ซึ่งเป็นฮ่องเต้องค์ที่ 28 ในราชวงศ์ฮั่น (Han Dynasty) ฮ่องเต้ผู้นี้ลุ่มหลงมัวเมาในสุรานารี ไม่สนใจในการบริหารราชการบ้านเมือง จึงส่งผลให้อำนาจการปกครองได้ตกไปอยู่ในมือของกลุ่มสืบทอดที่ ซึ่งพวกเขาได้สร้างความเดือดร้อน โกงกินกีดกันคนดีมีความสามารถออกจากราชการ บ้านเมืองเวลานั้นตกอยู่ในสภาพวุ่นวาย ผู้คนอดอยากแร้นแค้น แต่ทางราชสำนักก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้เลย จากนั้นต่อมา เตียวก๊ก ผู้นำลัทธิไท่ผิง ซึ่งได้รับการยกย่องเป็นผู้พิเศษที่สามารถช่วยรักษาโรคภัยได้ ได้รับความศรัทธาจากชาวนาผู้ยากไร้จำนวนมาก ก่อตั้งกลุ่มโจรผ้าเหลืองแลลุกฮือขึ้นก่อการไปทั่ว หมายถึงล้มล้างราชสำนัก และเข้าปล้นชิงบ้านเมือง สร้างความวุ่นวายไปทั่ว ทางราชสำนักฮั่นจึงส่งระดมขุนศึกและทหารอาสาจากทั่วประเทศเพื่อปราบปรามโจรผ้าเหลือง ในบรรดากลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมปราบโจรผ้าเหลืองนั้นมีผู้ที่แสดงตัวอย่างโดดเด่นได้แก่ เล่าปี่ โจโฉ ซุนเกียน ซึ่งต่อมามีภายหลังคนทั้งสามได้กลายเป็นผู้ที่เริ่มก่อร่างสร้างรากฐานขุมกำลังของตนเอง กระทั่งแบ่งแยกอาณาจักรออกเป็นสามก๊ก

เมื่อโจรผ้าเหลืองถูกปราบปรามได้เรียบร้อย ไม่นานนักพระเจ้าเลนเต้ก็สิ้นพระชนม์ กลุ่มสืบทอดที่จึงเข้าแย่งชิงอำนาจในราชสำนัก จากนั้นตั้งโอรสของโจโฉจากเสเหลียงซึ่งควบคุมอำนาจทหารอยู่ในชายแดนภาคเหนือจึงถือโอกาสนำกองทัพเข้ามาสยบความวุ่นวายในเมืองหลวง แล้วจึงเข้ายึดอำนาจทำรัฐประหารในราชสำนักปลดรัชทายาทลงจากตำแหน่ง แล้วแต่งตั้งองค์ชายรองตันลิ่วอ๋องในวัย 8 ขวบขึ้นเป็นพระเจ้าฮั่นเหี้ยนเต้เพื่อให้เป็นหุ่นเชิด ส่วนตั้งโอรสก็ใช้อำนาจปกครองเมืองหลวง

ตามใจชอบ สักรหาขุนนางที่ซัดขวาง เข้าปล้นชิงผู้คนสร้างความเดือดร้อนไปทั่วเวลานั้นโจโฉซึ่งมีตำแหน่งเป็นขุนนางชั้นผู้น้อยอยู่ในเมืองหลวงจึงหาทางหลบหนีออกมากลับไปตั้งหลักอยู่ที่บ้านเกิด แล้วจึงวางแผนปลอมแปลงพระราชโองการให้กระจายไปทั่วแผ่นดินเพื่อประกาศระดมพลกองทัพของเหล่าขุนศึกทั่วแผ่นดิน เพื่อก่อตั้งกองทัพพันธมิตรเข้าปราบปรามตั้งโต๊ะช่วยเหลื่อฮองเต้และฟื้นฟูอำนาจของราชสำนักฮั่นให้กลับคืนมา

เล่าปี่ กวนอู เตียวหุย ทั้งสามพี่น้องร่วมสาบานได้พากันเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพพันธมิตร พวกเขาได้สร้างวีรกรรมในการต่อสู้กับลิโป้ซึ่งเป็นยอดขุนพลของตั้งโต๊ะ ผู้ได้ชื่อว่า เป็นขุนพลที่แข็งแกร่งที่สุด หลังจากนั้นตั้งโต๊ะได้ตัดสินใจเผาเมืองหลวงลกเอียงและย้ายเมืองหลวง และพาฮองเต้หนีไปเตียงอัน ผลสุดท้ายกองทัพพันธมิตรก็สลายตัว เพราะทุกฝ่ายต่างมุ่งหวังผลประโยชน์ ไม่ได้คิดทำเพื่อบ้านเมืองจริงจังในขณะที่ตั้งโต๊ะและลิโป้ก็เกิดผัดใจกัน ลิโป้สังหารตั้งโต๊ะ จนเกิดการแย่งชิงอำนาจในเมืองหลวง ส่งผลให้แผ่นดินจีนเข้าสู่ยุคแห่งความวุ่นวาย บรรดาขุนศึกต่างสะสมไพร่พล ตั้งตัว แยกเป็นก๊ก และทำสงครามแย่งชิงอำนาจกัน

โจโฉเป็นบุคคลที่มีความสามารถเก่งกาจทั้งบุ๋นและบู๊ มีอุปนิสัยเด็ดขาด เขี้ยมหาญ เขาสามารถสะสมกำลังไพร่พล เหล่าขุนพลและกุนซือได้จำนวนมากที่สุด สร้างกองทัพขยายอิทธิพล และอาศัยการอุ้มชูของฮองเต้ อ้างราชโองการจึงทำให้โจโฉมีอำนาจบัญชาเหล่าขุนศึกทั่วหล้า ใช้กำลังทหารบุกขยายดินแดนแล้วครอบครองหัวเมืองในภาคกลางและตอนเหนือของจีนไว้ได้ทั้งหมด

ฝ่ายขุนกวนก็ได้รับสืบทอดอำนาจต่อจากขุนเกียนผู้พ่อและขุนเซ็กผู้พี่ซึ่งเป็นยอดขุนศึกที่ได้ก่อร่างสร้างอิทธิพลอยู่ในดินแดนกังตั๋งทางตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศ จึงมีฐานที่มั่นอันเข้มแข็งอยู่ทางภาคใต้ของแม่น้ำแยงซีเกียง แล้วได้อาศัยเหล่าขุนพลและขุนนางที่เก่งกาจยอมเชื่อฟังเหล่าผู้มีสติปัญญาและมีความสามารถทั้งปวงเพื่อรวมพลังกันรักษาดินแดนที่มีอยู่แล้วให้เข้มแข็งมั่นคง อาศัยแม่น้ำแยงซีเป็นชัยภูมิชั้นเยี่ยม ทำให้เมืองกังตั๋งกลายเป็นแดนปราการที่ยากแก่การรุกรานหรือตีแตกได้โดยง่าย

สุดท้ายก็ของเล่าปี่ซึ่งแม้จะมีกำลังพลอ่อนแอที่สุด และกว่าจะตั้งตัวได้ก็ช้าที่สุดในบรรดาผู้นำทั้งหมดแต่เล่าปี่ก็ได้รับความเคารพศรัทธาจากประชาชนจำนวนมากในเวลาไม่นาน เล่าปี่ได้อาศัยการอ้างตนเป็นเชื้อพระวงศ์ฮั่น มีชื่อเสียงว่าเป็นผู้นำที่ทรงคุณธรรมทำให้ได้ใจประชาราษฎร์นับหลายล้านแล้วยังสามารถซื้อใจเหล่านักรบที่เก่งกาจและกล้าหาญ เช่น กวนอู เตียวหุย จูล่ง ให้ภักดีได้ หลังจากเล่าปี่เร่ร่อนพเนจร ต้องพ่ายศึกและไร้ฐานที่มั่นเป็นหลักแหล่งอยู่เป็นเวลากว่าครึ่งชีวิต ในที่สุดก็ได้เดินทางเข้าเยี่ยมคารวะขงเบ้ง ยอดกุนซือผู้หมั่นศึกษาวิชาความรู้แล้วใช้ชีวิตเก็บตัว

อยู่แต่บนเขา ขงเบ้งได้ชี้แนะเล่าปี่ถึงแผนยุทธศาสตร์การแบ่งแยกแผ่นดินออกเป็นสามส่วน จากนั้นด้วยการแสดงความจริงใจ ขงเบ้งจึงยอมลงจากเขาแล้วมารับหน้าที่เป็นกุนซือที่และเสนาธิการกองทัพ ช่วยให้เล่าปี่สามารถตั้งหลักได้

จากนั้น ขงเบ้งก็ได้ช่วยวางแผนการไปเจรจาให้เล่าปี่และซุนกวนเข้าผูกกันเป็นพันธมิตร เพื่อเปิดศึกเอาชนะโจโฉที่ผาแดง ซึ่งผลจากชัยชนะก็ทำให้สภาพในแผ่นดินเริ่มแบ่งขั้วออกเป็นสามก๊ก มานับแต่นั้นแล้วทั้งสามผู้นำคือ เล่าปี่ โจโฉ และซุนกวน ก็ทำศึกวางแผนช่วงชิงอำนาจกันเรื่อยมา ทำให้แผ่นดินจีนกลายเป็นสามฝ่ายคานอำนาจต่อกัน ก่อตั้งเป็นอาณาจักรทั้งสามก๊ก เปิดศึกชิงแล้ว คานอำนาจต่อกันไปอีกเป็นเวลานานถึงครึ่งศตวรรษได้แก่ วุยก๊กของโจโฉ จ๊กก๊กของเล่าปี่ และง่อก๊กของซุนกวน⁹ แล้วในภายหลังโจผี บุตรชายของโจโฉก็ได้ขึ้นมารับสืบทอดอำนาจต่อจากโจโฉแล้วโจผีก็ได้ทำการปลดพระเจ้าเหี้ยนเต้ลงจากราชบัลลังก์เป็นอันสิ้นสุทธราชวงศ์ฮั่นอย่างสมบูรณ์ แล้วโจผีก็สถาปนาตนเองขึ้นเป็นพระเจ้าเว่ยเหวินตี้ (Wei Wendi) ซึ่งในทางประวัติศาสตร์แล้ว เป็นการเริ่มนับช่วงเวลาของยุคสามก๊กอย่างแท้จริง จากนั้นไม่นานเล่าปี่และซุนกวนก็ได้ตั้งตนขึ้นเป็นฮ่องเต้ทยอยตามกันมา

จากนั้นเมื่อเหล่าผู้นำของสามก๊ก รวมถึงบรรดาขุนพลและกุนซือชื่อดังทั้งหลายซึ่งได้เริ่มมีบทบาทและสร้างวีรกรรมกันมาตั้งแต่ช่วงก่อนแผ่นดินแบ่งเป็นสามก๊ก เริ่มทยอยเสียชีวิตลงกันไปจนหมดแล้วเรื่องราวการแก่งแย่งชิงอำนาจก็ยังคงดำเนินสืบทอดไปจนถึงรุ่นลูกหลานของตัวละครเหล่านั้น ซึ่งผู้นำรุ่นต่อมาของทั้งสามก๊กก็ยังคงทำสงครามรบพุ่งกันเป็นเวลานานอีกหลายสิบปี สูญเสียชีวิตผู้คนไปมาก แต่ในที่สุด แผ่นดินก็ถูกรวบรวมเป็นหนึ่งเดียวอีกครั้งได้โดยฝีมือจากคนในตระกูลสุมา โดยมีจุดเริ่มต้นแรกสุดคือ **สุมาอี้** ซึ่งแต่เดิมทีแล้วเป็นแม่ทัพใหญ่ของฝ่ายวุยก๊ก สุมาอี้ได้ริเริ่มก่อร่างสร้างรากฐานอำนาจของตนขึ้นทีละน้อยกระทั่งมาถึงรุ่นลูกคือ สุมาสูและสุมาเจียว ทั้งสองคนสามารถชิงอำนาจแล้วกลืนกินวุยก๊กจากภายในได้สำเร็จจากนั้นเมื่อสุมาสูสิ้นชีพแล้วเหลือเพียงสุมาเจียวกุมอำนาจได้เบ็ดเสร็จ ก็สั่งกองทัพบุกพิชิตจ๊กก๊กได้เล่าเสี้ยน บุตรชายของเล่าปี่ยอมสวามิภักดิ์ แล้วจากนั้นอีกหลายปีต่อมา สุมาเอี้ยนซึ่งเป็นรุ่นหลานของสุมาอี้ ก็ได้สถาปนาตนขึ้นเป็นพระเจ้าจิ้นหวู่ตี้ (Jin Wudi) ปฐมฮ่องเต้แห่งราชวงศ์จิ้น แล้วสั่งกองทัพบุกพิชิตง่อก๊กได้สำเร็จ เท่ากับว่าสามารถรวบรวมแผ่นดินจีนที่ได้แตกแยกออกเป็นสามก๊กให้กลับเป็นหนึ่งเดียวกันได้อีกครั้ง

⁹ ณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย , อินไซด์สามก๊ก (ฉบับอ่านสามก๊กอย่างไรให้แตกฉาน), (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2550), 24-27.

ช่วงที่สุมาเอียนได้ขึ้นครองราชย์เป็นฮ่องเต้ ได้มีราชโองการสั่งให้“เฉินโซ่ว”(หรืออ่านด้วยสำนวนจีนฮกเกี้ยนคือ“ตันชีว”(Chen Shou) เขาเคยเป็นนายอาลักษณ์ของอาณาจักรจ๊กก๊กซึ่งเวลานั้นได้ล่มสลายไปแล้ว เขาจึงได้ติดตามพระเจ้าเล่าเสี้ยนและเหล่าขุนนางของจ๊กก๊กมารับราชการอยู่ในอาณาจักรจิ้นก๊กด้วยเฉินโซ่วเป็นผู้ที่มีความสามารถในด้านการจดบันทึก การค้นคว้าประวัติศาสตร์และการประพันธ์ เขาได้เขียนหนังสือเล่มสำคัญคือ “ชีวประวัติและผลงานของจูถัดเหลียง ชงเบ้ง” ซึ่งต่อมาเสนาบดีเดียวหัวได้นำถวายให้พระเจ้าสุมาเอียนได้อ่านและได้รับคำชมเชยมาก สุมาเอียนสนใจเรื่องราวของชงเบ้งและประวัติศาสตร์ในสมัยปลายราชวงศ์ฮั่นที่แตกแยกเป็นยุคสามก๊ก จึงมีคำสั่งให้เฉินโซ่วได้เป็นนายอาลักษณ์ของราชสำนักและมอบหน้าที่สำคัญคือให้เรียบเรียงชำระประวัติศาสตร์ในยุคสามก๊กขึ้นใหม่โดยตั้งใจให้เป็นจดหมายเหตุและบันทึกประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องราวในยุคสามก๊กอย่างเป็นทางการของราชสำนักจิ้นนี่จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียบเรียง **“จดหมายเหตุสามก๊ก”**หรือ **“ซานกั๋วจี้”**แล้วต่อมาจดหมายเหตุสามก๊กของเฉินโซ่วก็ได้รับความนิยมมากจึงกลายเป็นต้นฉบับและแหล่งข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการดัดแปลงให้เป็นนิยายอิงพงศาวดารโดยเหล่านักประพันธ์ของจีนในยุคสมัยถัดมา

กระทั่งมาถึงในสมัยราชวงศ์หมิง “หลอก้วนจง”หรือ “ล่อกวนตง”นักประพันธ์ชื่อดังที่มีพื้นเพเดิมเป็นอดีตเสนาธิการทหารแล้วเคยเข้าร่วมในสงครามมาก่อนเขาได้นำเค้าโครงเรื่องหลักมาจากจดหมายเหตุสามก๊กของเฉินโซ่ว รวมถึงเก็บเอานิทาน ตำนานพื้นบ้าน และเรื่องเล่าต่างๆของบุคคลสำคัญในยุคสามก๊กมาผสมผสานกันแล้วประพันธ์ใหม่เป็น **“นิยายสามก๊ก”**แล้วจึงแพร่หลายกลายเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกของจีนและโลกในปัจจุบันดังที่ได้ปรากฏอยู่ทุกวันนี้¹⁰

1.3 งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสามก๊กทั้งหมด พบว่ามีงานศึกษาเกี่ยวกับสามก๊กเป็นจำนวนมาก แต่ที่ผ่านมามีค่อนข้างมุ่งประเด็นการศึกษาไปที่ด้านการแปลหรือการดัดแปลงเนื้อหา และศึกษาเนื้อหาในเชิงเปรียบเทียบ หรือประเด็นการเมืองในสามก๊ก และการศึกษาสามก๊กฉบับที่ผลิตขึ้นใหม่แบบแยกย่อยต่างๆ ในขณะที่งานศึกษาที่มุ่งประเด็นด้านประวัติศาสตร์หนังสือสามก๊กกับบริบทของสังคมวัฒนธรรมและการเมืองไทยโดยตรงนั้นพบว่ามีเพียงงานศึกษาของเกรก เจ เรย์โนลด์ส ที่มีความโดดเด่นเป็นพิเศษในด้านนี้ด้วยการศึกษาและสำรวจความเป็นมาของสามก๊ก รวมถึงการดัดแปลงสามก๊กขึ้นใหม่ในฉบับต่างๆกับบริบทของสังคมการเมืองและวัฒนธรรม

¹⁰ ณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย, *อ้าวแล้ว*, 27-28.

ไทยในแต่ละช่วงเวลาที่ทำให้สามก๊กได้กลายเป็นที่นิยม รวมถึงลักษณะพิเศษที่ทำให้คนไทยมักเอาเรื่องในสามก๊กมาใช้อธิบายสังคมและการเมืองไทยมากเป็นพิเศษ ซึ่งงานของเกรกจะมีขอบเขตการศึกษาหลักตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงช่วงปลายทศวรรษ 2530¹¹

แต่นอกจากงานของเกรกแล้ว งานศึกษาเกี่ยวกับสามก๊กอื่น ๆ นั้นยังไม่ค่อยได้ทำการสำรวจหรือตั้งข้อสังเกตในประเด็นดังกล่าวอย่างลงลึกมากเท่าไรนัก เท่าที่พบจะเป็นการศึกษาและตั้งข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับนัยยะทางการเมืองและรูปแบบการประพันธ์ของสามก๊กที่มีชื่อเสียงบางฉบับโดยเฉพาะในด้านการแปลแต่ก็ยังไม่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการผลิตสามก๊กในบริบทของสังคมไทยตั้งแต่หลังทศวรรษ 2540 ไว้เลย รวมถึงสถานะอื่นๆของสามก๊กด้วย อาทิเช่น การเป็นวรรณคดี ตำราพิชัยสงคราม นิทานเพื่อความบันเทิง หนังสือคู่มือ เสียดสีนักการเมือง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจก็พบว่ามียุทธศาสตร์งานเขียนและงานศึกษาเกี่ยวกับสามก๊กและบทความที่ศึกษาเกี่ยวกับวรรณคดีและหนังสือในสังคมไทยบางชิ้นที่ได้วิเคราะห์และให้คำอธิบายในภาพรวมของสามก๊กว่าได้กลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งในสังคมไทยได้อย่างไรบ้างซึ่งพอจะแบ่งงานศึกษาทั้งหลายที่เกี่ยวข้องในประเด็นเหล่านี้ได้เป็นสี่กลุ่มได้แก่

กลุ่มแรกเป็นงานศึกษาเรื่องการแปลและดัดแปลงเนื้อหาของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่เริ่มแปลครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งพบว่างานศึกษาส่วนมากได้ตั้งข้อสังเกตและสรุปในทิศทางที่คล้ายคลึงกันว่า บริบททางสังคมการเมืองและวัฒนธรรมในสมัยนั้นได้ส่งผลให้มีการแปลและดัดแปลงเนื้อหาสามก๊กจากต้นฉบับภาษาจีนไปมาก

กลุ่มที่สองเป็นงานศึกษาที่ว่าด้วยการทำให้สามก๊กเข้าสู่ธุรกิจหนังสือ การพิมพ์และชำระสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) รวมถึงการสถาปนาวรรณคดีสโมสรซึ่งจะเป็นการกำหนดนิยามของวรรณคดีและการสร้างวาทกรรมของหนังสือดีขึ้นในสังคมซึ่งมีส่วนสำคัญในการชี้แนะให้วรรณคดีสามก๊กอยู่ในกลุ่มหนังสือดีอย่างเป็นทางการ ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องแปลจีนทั่วไป

กลุ่มที่สามเป็นงานศึกษาสามก๊กในประเภทต่างๆที่มีในสังคมไทยว่าได้ผลิตขึ้นใหม่โดยมีเป้าหมายที่ต้องการสื่อสารกับผู้อ่านในแง่มุมต่างๆ จึงเป็นการศึกษาสามก๊กในบริบทของผู้อ่านด้วย

¹¹ เกรก เจ เรย์โนลด์ส, เจ้าสัวและขุนศึก สามก๊กฉบับนายเกรก, สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การแสดงปาถกฐาทางวิชาการชุดไทยคดีซีรี่ 2, (11 มกราคม 2536).

กลุ่มที่สี่ ศึกษาสามก๊กภายใต้กรอบคิดเรื่องภาวะผู้นำและแนวคิดทางการเมืองของตัวละคร โดยเปรียบเทียบกับกรอบคิดและทฤษฎีของตะวันตก เป็นการศึกษาสามก๊กในเชิงเปรียบเทียบที่มีการนำความรู้มาทำให้เป็นสากลและนำมาใช้อธิบายสภาพสังคมการเมืองได้

1.3.1 กลุ่มที่ว่าด้วยการแปลและดัดแปลงให้เป็นไทยของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

กลุ่มงานศึกษาที่ว่าด้วยการแปลและการดัดแปลงเนื้อหาของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) รวมถึงการศึกษาเชิงเปรียบเทียบในด้านเนื้อหาของการแปลสามก๊กกับฉบับภาษาจีนและฉบับแปลใหม่เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การดัดแปลงและดัดทอนเนื้อหาออกไป โดยที่มีการตั้งข้อสังเกตถึงบริบททางการเมืองสังคมวัฒนธรรมไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นั้น ซึ่งก็นับว่ามีอยู่จำนวนไม่น้อย

งานศึกษาค้นคว้าเรื่องสามก๊กอย่างจริงจังครั้งแรกในประเทศไทยนั้นเริ่มต้นจากสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ผู้ได้รับยกย่องให้เป็นพระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งมีจุดเริ่มต้นเมื่อครั้งที่ทรงจัดให้ชำระสามก๊กขึ้นใหม่เพื่อถวายในงานพระสุเมรุของพระปิตุจฉาเจ้าฯ มีราชบัณฑิตยสภาเป็นผู้ดำเนินการ ด้วยทรงเห็นว่า เรื่องราวในสามก๊กนั้นมีคุณค่า สามารถนำมาใช้เป็นตำราพิชัยสงครามทางทหารและเป็นตำราทางการปกครองได้ด้วย¹²

แต่การพิมพ์เผยแพร่สามก๊กในครั้งนี้เริ่มต้นจากรูปแบบของหนังสือสำหรับงานศพ ในที่แรกจึงยังไม่ได้มีเป้าหมายที่จะเผยแพร่ไปสู่คนทั่วไปเท่าไรนัก แต่ก็จุดเริ่มของการจัดทำรูปเล่ม ภาพประกอบตัวละครและทำแผนที่ประเทศจีนในเรื่องสามก๊ก รวมถึงจัดทำข้อมูลค้นคว้าเกี่ยวกับที่มาของสามก๊กและประวัติการพิมพ์แยกไว้เป็นส่วนของภาคผนวกที่เรียกว่า “ตำนานหนังสือสามก๊ก” โดยตั้งใจจะให้ใช้เป็นหนังสือคู่มือเพื่อประกอบการอ่านโดยเฉพาะ ตำนานหนังสือสามก๊กจึงกลายเป็นหนังสือซึ่งเขียนเกี่ยวกับสามก๊กและเป็นงานศึกษาค้นคว้าเล่มแรกในประเทศไทยไปด้วย¹³ แล้วส่งผลให้งานศึกษาเกี่ยวกับสามก๊กทั้งหมดในประเทศไทยหลังจากนี้ได้นำมาใช้ใน

¹² สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, *ตำนานหนังสือสามก๊ก*, (กรุงเทพฯ: บรรณาการ, 2506), 21-22. เชื่อว่านี่คือเป้าหมายแรกเริ่มที่ทำให้เกิดการแปลเรื่องสามก๊กในสมัยรัชกาลที่ 1

¹³ ยศไกร ส.ตันสกุล, *จดหมายเหตุสามก๊กฉบับฉินโซ่ว*, (กรุงเทพฯ: ปราชญ์, 2556), 365-366.

การอ้างอิงถึงที่มาและประวัติของสามก๊กในประเทศไทยทั้งสิ้นซึ่งก็ยังไม่มียานศึกษาใดที่สามารถโต้แย้งให้เป็นอื่นได้

ต่อมา มินงานศึกษาของประพิน มโนมัยวิบูลย์ คือ “สามก๊กการศึกษาเปรียบเทียบ” เป็นงานวิชาการชิ้นแรกที่ศึกษาสามก๊กเชิงเปรียบเทียบระหว่างต้นฉบับภาษาจีน กับสามก๊กฉบับภาษาไทยของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) โดยนำเนื้อหาตอนโจโฉแตกทัพเรือมาเป็นกรณีศึกษา ซึ่งผลจากการศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นว่าคณะผู้แปลมีความจงใจที่ดัดแปลงและตัดทอนเนื้อหาหรือบทประพันธ์ในสามก๊กให้มีความเป็นไทยและเน้นแสดงว่าสำนวนภาษาที่ใช้ในนั้นมีความดีเด่นอย่างไร ภายหลังจึงมีกลุ่มงานศึกษาในเชิงเปรียบเทียบจำนวนไม่น้อยได้นำงานศึกษานี้ไปใช้ในการอ้างอิงสำหรับการศึกษาเชิงเปรียบเทียบการแปลเนื้อหา¹⁴

มินงานสำคัญของ มาลินี ดิลกวนิช คือเรื่อง “จุดเริ่มสำคัญของการรับวรรณกรรมจีนมาสู่วรรณกรรมไทย” เป็นการศึกษาสามก๊กในบริบทของสังคมที่มีผลต่อการดัดแปลงจากวรรณกรรมจีนไปสู่วรรณกรรมไทยที่มีความสำคัญมากที่ได้ต่อยอดจากงานค้นคว้าของวิลเลียม จี สกินเนอร์ (William G. Skinner) เกี่ยวกับการอพยพเข้ามาของคนจีนในสังคมไทยแล้วได้ตั้งข้อสังเกตว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ตัววรรณกรรมสามก๊กมีความเป็นไทยมากขึ้น¹⁵ แล้วชี้ว่า การแปลและการดัดแปลงสามก๊กนั้นมีบริบททางการเมืองและคติในศาสนาพุทธ รวมถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างไทยและจีน บทบาทของสตรี ที่มีความสัมพันธ์กับบริบทของสังคมไทยกับสามก๊กในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ จึงนับว่าเป็นการนำสามก๊กมาอธิบายกับบริบทของสภาพสังคมวัฒนธรรมและการเมืองไทยในเวลานั้นเป็นครั้งแรก¹⁶

¹⁴ ประพิน มโนมัยวิบูลย์, “สามก๊ก การศึกษาเปรียบเทียบ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510).

¹⁵ Malinee Dilokwanich, “Samkok: A Study of Thai Adaptation of a Chinese Novel,” (PhD Diss., University of Washington, 1983).

¹⁶ มาลินี ดิลกวนิช, “สามก๊ก: จุดเริ่มสำคัญของการรับวรรณกรรมจีนสู่วรรณกรรมไทย”(การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “อิทธิพลของวรรณกรรมจีนต่อวรรณกรรมไทย” เนื่องในโอกาสงานฉลองครบรอบ 10 ปี ความสัมพันธ์ ไทย-จีน ณ ห้องประชุมชั้น 4 ตึกเอนกประสงค์, 5 กรกฎาคม 2528).

ต่อมา ประเด็นเรื่องการแปลและการดัดแปลงสามก๊กก็ได้มีการค้นคว้าต่อยอดอย่างละเอียดนั้นสมบัติ จันทรวงศ์ ได้ค้นคว้าวิจัยในหัวข้อ “ความหมายทางการเมืองในสามก๊ก”¹⁷ ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบระหว่าง สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และ สามก๊กฉบับแปลใหม่ของ วรณไว พัทน์ทัย ในฐานะที่เป็นสามก๊กฉบับแปลใหม่ที่ได้มีการอ้างอิงว่าแปลจากต้นฉบับภาษาจีนของหลอก้วนจงที่ถูกต้องวิธีการศึกษานั้นจะนำเนื้อหาบางส่วนที่แสดงถึงนัยยะทางการเมืองจากในสามก๊กทั้งสองฉบับมาศึกษาเชิงเปรียบเทียบอย่างละเอียดในทิศทางที่คล้ายคลึงกับวิธีการที่ประพิณได้ใช้ศึกษามาก่อนแต่งานของสมบัติจะศึกษาโดยอยู่ภายใต้แนวคิดว่าการแปลและดัดแปลงสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้รับอิทธิพลมาจากบริบททางการเมืองและสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งได้ส่งผลอย่างมากในการดัดแปลงและดัดทอนเนื้อหาของสามก๊กให้เปลี่ยนแปลงไปประเด็นสำคัญที่สมบัติได้ตั้งข้อสังเกตไว้คือ แนวคิดเรื่องความจงรักภักดี ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายและลูกน้องที่ปรากฏอยู่ตลอดในเรื่องสามก๊ก สมบัติได้พยายามชี้ให้เห็นว่า สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้มุ่งเน้นความจงรักภักดีของเจ้านายและลูกน้องไปที่ตัวบุคคล ซึ่งในที่นี้ก็คือ ผู้นำ หรือ กษัตริย์ ในขณะที่สามก๊กฉบับแปลใหม่ซึ่งถือว่าแปลมาจากต้นฉบับจีนที่ถูกต้องกว่านั้น จะมุ่งเน้นความภักดีไปที่ราชวงศ์ แล้วชี้ว่าในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีคำว่าราชวงศ์ปรากฏเพียงแค่ 4 ครั้งเท่านั้น ซึ่งสมบัติได้สรุปว่า การที่ผู้แปลในสมัยนั้นต้องดัดแปลงและดัดทอนเนื้อหาในสามก๊กไปมาก นอกจากเพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นคนไทยทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้นแล้ว ยังเป็นการดัดแปลงเพื่อให้เข้ากับสภาวะทางการเมืองของรัตนโกสินทร์ในเวลานั้นซึ่งเพิ่งได้มีการเปลี่ยนแผ่นดินมาไม่นาน¹⁸ ข้อสังเกตเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการอธิบายว่า บริบททางการเมืองสมัยนั้นมีผลต่อการดัดแปลงสามก๊กอย่างไร เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่สำคัญมากเกี่ยวกับประเด็นการดัดแปลงวรรณกรรมและการเมืองที่สอดแทรกอยู่ นั่นคือ “ปากไก่และใบเรือ” เป็นงานวิจัยที่ตั้งข้อสังเกตและอธิบายเกี่ยวกับการดัดแปลงความเป็นจีนให้กลายเป็นไทยโดยผ่านทางวรรณกรรมแล้ว

¹⁷ สมบัติ จันทรวงศ์, *สามก๊ก ความหมายทางการเมือง*, (สถาบันไทยคดีศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532) เป็นงานศึกษาที่สำคัญเกี่ยวกับสามก๊กในเชิงเปรียบเทียบด้านการแปลและดัดแปลงเนื้อหาโดยนำ สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กับ สามก๊กฉบับแปลใหม่ของ วรณไว พัทน์ทัย มาศึกษาในเชิงเปรียบเทียบและได้ตั้งข้อสังเกตว่า การดัดแปลงนั้นเป็นเพราะบริบททางการเมืองในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นปัจจัยสำคัญ จากนั้นก็มีการศึกษาที่ใช้อ้างอิงต่อยอดในประเด็นนี้คืองานศึกษาของกรรณิการ์ สาดรปรุง

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, 29-40.

หนึ่งในกรณีศึกษาที่สำคัญก็คือการแปลและดัดแปลงเนื้อหาในวรรณกรรมสามก๊กในสมัยรัชกาลที่ 1 โดยนิธิชี้ว่าเพราะการอพยพเข้ามาของชาวจีนในประเทศไทย โดยเฉพาะตั้งแต่ต้นยุครัตนโกสินทร์ มีส่วนทำให้ชาวจีนได้กระจายเข้าไปในชีวิตทางเศรษฐกิจของไทยอย่างมากมายิ่งกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต ดังนั้นจึงไม่ได้ทำให้เกิดปัญหาเท่าใดนักสำหรับการที่วัฒนธรรมจีนจะปรากฏเด่นชัดขึ้นอยู่ในสังคมไทย แม้ว่าการรับวัฒนธรรมจีนโดยเฉพาะด้านเทคนิควิทยาบางอย่างจะไม่ได้เป็นของใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยก็ตาม แต่จากการหลั่งไหลเข้ามาของชนจีนในสมัยต้นรัตนโกสินทร์และการรับวัฒนธรรมจีนนั้นได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ทำให้โอกาสที่จะย่อยวัฒนธรรมจีนให้กลืนเข้ากับไทยนั้นมีน้อยกว่าในสมัยอยุธยา จึงอาจส่งผลให้หนังสือสามก๊กกลายเป็นงานที่แปลจากภาษาจีน ไม่ใช่การดัดแปลงจากภาษาจีน แม้ว่าสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จะมีการแปลตลาดเคลื่อนเพียงไรก็ตาม แต่ก็ยังเป็นการตั้งอยู่ในวัฒนธรรมไทยแล้วก็ยังคงรักษาความเป็น “สิ่งแปลกปลอม” (The Other) หรือความเป็นต่างตัวเอาไว้ได้อย่างเปิดเผยนับว่าเป็นสิ่งที่น่าทึ่งอย่างมาก¹⁹

จากคำอธิบายเหล่านี้ จึงนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตและอาจใช้อธิบายได้ว่าสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้มีการดัดแปลงจากต้นฉบับภาษาจีนที่เป็นผลมาจากบริบททางสังคมการเมืองและวัฒนธรรมไทยในช่วงเวลานั้นที่ได้ทำให้มีการแปลและชำระใหม่เพื่อเป้าหมายทางการเมืองบางประการ แต่อย่างไรก็ตาม งานศึกษาในกลุ่มนี้ก็ยังไม่ได้อธิบายหรือชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนนักว่าแล้วเหตุใดสามก๊กจึงสามารถนำมาใช้ในการอธิบายภาพรวมของสังคมการเมืองไทยได้เป็นพิเศษมากกว่าวรรณคดีของไทยเองเสียด้วยซ้ำ เพราะก็ไม่ได้ปรากฏว่ามีการนำชุดความคิดจากวรรณคดีของไทยเช่น รามเกียรติ์ พระอภัยมณี ราชาริราชนิพนธ์ อิเหนา ฯลฯ มาใช้ในด้านนี้อย่างชัดเจนเท่าไรนัก

1.3.2 กลุ่มงานที่เกี่ยวกับการสถาปนาวรรณคดี และการสร้างวาทกรรมหนังสือดี

มีงานศึกษาที่สำคัญมากขึ้นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หนังสือในสังคมไทยคืองานของธนาพล ลิมอภิชิต ในหัวข้อเรื่อง *"The prescription of Good Books: The formation of the discourse and cultural authority of literature in modern Thailand (1860s-1950s)."*²⁰

¹⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *อ้างแล้ว*, 300.

²⁰ Thanapol Limapichart, "The prescription of Good Books: The formation of the discourse and cultural authority of literature in modern Thailand (1860s-1950s)," (PhD Diss., The University of Wisconsin-Madison, 2008). เป็นงานศึกษาที่ดีที่สุดชิ้นหนึ่งที่

งานของธนาพล คืองานที่ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวรรณกรรมและวาทกรรมหนังสือดีในสังคมไทยโดยกำหนดกรอบเวลาตั้งแต่ช่วงที่ภาครัฐได้เริ่มทำให้บรรดาวรรณคดีไทยและงานแปลวรรณคดีคลาสสิกตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ได้เข้าสู่กระบวนการของธุรกิจหนังสือและการพิมพ์เป็นครั้งแรกโดยการนี้ได้มีโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์เป็นเสาหลักที่สำคัญและรวมไปถึงการกำหนดนิยามของวรรณคดี การสร้างวาทกรรมหนังสือดี และการกำเนิดของวรรณกรรมเพื่อชีวิต โดยเฉพาะในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้วงานชิ้นนี้ยังมีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสามก๊กด้วย นั่นคือการได้ชี้ให้เห็นถึงที่มาของการก่อตั้งวรรณคดีสโมสรที่ได้เริ่มขึ้นอย่างเป็นรูปร่างชัดเจนตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งผลให้เกิดการสถาปนาองค์กรที่มีอำนาจอันชอบธรรมของการผูกขาดคุณค่าวรรณคดี และการสร้างวาทกรรมหนังสือดีในสังคมไทยอย่างชัดเจน นับว่าเป็นการจัดวางตำแหน่งที่ทางของบรรดาวรรณคดี ฉันท โคตรกลอน และหนังสือในสังคมไทยเวลานั้นว่า เรื่องใดที่ดีเยี่ยมหรือเป็นหนังสือมีคุณค่าและควรต้องอ่านและศึกษาเกี่ยวกับเกณฑ์สำคัญในการคัดกรองหนังสือแต่ละเล่มที่จะทำให้ได้เข้าสู่ทำเนียบวรรณคดีสโมสรว่าเป็นหนังสือดี ซึ่งเกณฑ์สำคัญในการคัดเลือกเหล่านั้น รัชกาลที่ 6 ได้กำหนดแนวทางไว้หลักๆสองประการคือ หนึ่ง ต้องเป็นหนังสือดี มีความหมายคือ เป็นเรื่องที่ไม่ไร้สาระสำหรับผู้คน และไม่เป็นเรื่องพหุชาติ ไม่ล่อลวงให้ผู้อ่านมีความคิดที่ไม่เป็นแก่นสาร หรือมีความคิดที่เป็นภัยต่อการปกครองของพระมหากษัตริย์ และ สอง ต้องเป็นหนังสือในทางดี ความหมายคือ มีแบบแผนในการใช้ภาษาไทยที่ดีและไม่ใช้ภาษาต่างประเทศหรือมีนัยยะการใช้ภาษาที่เป็นของต่างประเทศมากเกินไป²¹

ด้วยการคัดกรองของวรรณคดีสโมสร สามก๊กจึงได้รับการคัดเลือกให้เป็นยอดของความเรียงนิทาน จึงเท่ากับว่าเป็นเรื่องแปลจากจีนเรื่องแรกและเพียงเรื่องเดียวที่ได้เข้าสู่ทำเนียบวรรณคดี และได้รับการยกย่องอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม นั่นเท่ากับเป็นการกำหนดหรือชี้แนะว่า วรรณคดีและหนังสือเรื่องใดที่ควรถูกคัดออกไป แล้วสามก๊กก็ไต่รอดไปจากการโดนกีดกันออกจากพื้นที่และสถานะอันสูงส่งของวรรณคดีไทย ทั้งที่สามก๊กเองก็เป็นเรื่องแปลจากจีนด้วย²²

เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวรรณกรรมไทย วัฒนธรรมของ และวาทกรรมของหนังสือดีในบริบทของการเมืองไทย โดยเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงสมัยรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

²¹ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 27 พ.ศ. 2457 (กรุงเทพฯ), 286. อ้างถึงใน Thanapol Limapichart, *Ibid*, 74.

²² Thanapol Limapichart, *Ibid*, 79–80. แสดงรายชื่อเรื่องที่ได้เข้าสู่ทำเนียบวรรณคดียอดเยี่ยม ได้แก่ ลิลิตพระลอ สมุทรโฆษคำฉันท์ มหาชาติกลอนเทศ ขุนช้างขุนแผน พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน อิเหนา หัวใจนักรบ (รัชกาลที่ 6 เป็นผู้ประพันธ์เอง) และเรื่องสามก๊ก

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากนี่เป็นงานศึกษาในภาพรวมของวรรณคดีและหนังสือดี จึงยังไม่ได้ลงลึกเกี่ยวกับวรรณคดีและหนังสือเรื่องใดมากเป็นพิเศษแต่จากการอธิบายถึงการก่อตั้งวรรณคดีสโมสรและกำหนดพื้นที่ให้วรรณคดีและหนังสือดีในสังคมไทยรวมถึงวาทกรรมและการกำหนดนิยามของหนังสือดีที่เกิดขึ้นภายใต้อำนาจของพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นผู้กำหนดทิศทางด้วยพระองค์เองแล้วสามก๊กก็เป็นหนึ่งในรายชื่อวรรณคดีเหล่านั้นที่สามารถเข้าสู่ทำเนียบได้นั้นก็พอจะช่วยให้สามารถเข้าใจถึงจุดเริ่มสำคัญที่ช่วยลดทอนความเป็นจีนและความเป็นอื่นของสามก๊กในสังคมไทย และโอกาสในการเข้าสู่หลักสูตรหรือตำราเรียนของไทยอย่างเป็นทางการในเวลาต่อมาได้ ทำให้คนไทยยิ่งได้ซึมซับสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในฐานะของวรรณคดีที่ได้ผ่านกระบวนการดัดแปลงให้มีความเป็นไทยมาแล้ว อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตประเด็นหนึ่งที่ไม่ได้ปรากฏหรือลงลึกในงานศึกษากลุ่มนี้คือ เหตุใดสามก๊กจึงเป็นวรรณคดีจีนหรือนิทานพงศาวดารจีนแปลไทยเพียงเรื่องเดียวที่ได้รับสิทธินี้ ในขณะที่เรื่องจีนอื่นๆกลับไม่ได้รับสถานะเช่นนั้นบ้างหรือแม้แต่เรื่อง ไซฮั่น ซึ่งได้เริ่มแปลครั้งแรกในช่วงเวลาที่ไล่เลี่ยกับสามก๊กตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 1 แล้วต่อมาก็กลายเป็นหนึ่งในหนังสือที่ทางโรงพิมพ์ของหมอบรัดเลย์นำมาพิมพ์ขายด้วย แต่กระนั้น เรื่องไซฮั่นและเรื่องแปลจีนอื่นๆก็ไม่ได้รับความสำคัญในระดับเดียวกับสามก๊กเลย

นอกจากนี้ ในบทความของธนาพลคือเรื่อง “ประวัติศาสตร์การเมืองของวาทกรรมหนังสือดี” ยังชี้ให้เห็นถึงบริบททางการเมืองและการเข้ามาของเทคโนโลยีการพิมพ์ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากที่ช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของธุรกิจการพิมพ์และพื้นที่สาธารณะใหม่ ส่งผลให้ชนชั้นนำไทยที่เคยครอบครองพื้นที่การพิมพ์และสื่อมาอย่างยาวนาน ไม่สามารถที่จะเป็นฝ่ายผูกขาดการผลิตงานเขียนได้เพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป นี่จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อ่านในทุกระดับชั้นได้มีทางเลือกสำหรับการเปิดรับเนื้อหาที่เปิดกว้างมากยิ่งขึ้น ในทางหนึ่งยังเป็นการเพิ่มจำนวนของผู้ผลิตและนักเขียนที่มาจากชนชั้นต่างๆให้มากขึ้นไปด้วย ไม่ได้มาจากชนชั้นนำไทยอย่างเดียวเท่านั้น สิ่งเหล่านี้จึงนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านจากการผูกขาดของวรรณคดีไทยโดยกลุ่มนักเขียนและปัญญาชนรุ่นใหม่ในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา²³

มีบทความของ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชเรื่อง “สงครามชิงทำเนียบ” ที่ได้สำรวจและวิพากษ์ทำเนียบวรรณกรรมไทยดีเด่นตามที่คนไทยทั่วไปรับรู้กันชูศักดิ์อธิบายว่า กระบวนการนี้ไม่ได้ต่างไปจากการใช้อำนาจเพื่อตีกรอบวรรณกรรมและหนังสือดีโดยกลุ่มชนชั้นสูง ซึ่งกรอบที่ใช้สำหรับยกย่องวรรณกรรมดีเด่นั้นนั้น ยังยึดโยงและผูกติดอยู่กับขนบธรรมเนียมจารีตของวรรณกรรมไทยแบบเก่า และ

²³ ธนาพล ลีมอภิชาติ, “ประวัติศาสตร์การเมืองของวาทกรรมหนังสือดี.” *อ่าน* 1, ฉ.3 (ตุลาคม 2551), 60.

ก็ให้ความสำคัญกับวรรณกรรมและหนังสือในกรุงเทพฯมากกว่าจะมองไปยังพื้นที่อื่น โดยเฉพาะในพื้นที่ชายขอบ ตัวอย่างเช่นภาคอีสานแล้วเมื่อพิจารณาจากในบทความโครงการวิจัยคัดเลือกหนังสือดี 100 เล่มที่คนไทยควรอ่านนั้น พบว่า ถึงแม้จะมีการตั้งเกณฑ์ที่ดีคือต้องการเชิดชูหนังสือประเภทสร้างสรรค์ ให้ความรู้ ประสบการณ์ และทำให้ผู้อ่านมีทัศนคติต่อชีวิตหรือโลกกว้างขึ้น และมีความคิดแบบเสรี แต่ชูศักดิ์ก็ได้กล่าวอ้างจากกรรมการผู้คัดเลือกว่าหนังสือและวรรณกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับไม่ได้นับรวมเข้ามาในเกณฑ์การพิจารณาด้วยเลยซึ่งข้ออ้างหลักที่ปรากฏของกรรมการผู้คัดเลือกก็คือ มันคงจะเป็นยากเกินไปสำหรับผู้อ่านที่ไม่ได้มีความรู้และเข้าใจภาษาท้องถิ่น จึงทำให้กรรมการมุ่งที่จะคัดเลือกเฉพาะหนังสือที่อยู่ในกรุงเทพฯซึ่งเป็นเมืองหลวงเป็นหลัก²⁴ ด้วยเหตุดังกล่าวงานของชูศักดิ์จึงได้เผยแพร่นัยยะถึงคามพยายามในการเรียกร้องให้เกิดการวิพากษ์บรรดาหนังสือดีและหนังสือที่ได้รับการยกย่องว่าดีทั้งหลายโดยเฉพาะเกี่ยวกับกระบวนการคัดเลือกรวมถึงสถานะของหนังสือให้มากยิ่งขึ้นนับเป็นการตั้งประเด็นและสร้างข้อถกเถียงในมุมที่ว่าใครเป็นผู้กำหนดมาตรฐานของหนังสือดีเหล่านี้ขึ้นในสังคม หรืออย่างน้อยที่สุด ก็น่าจะนำไปสู่ข้อถกเถียงและการตั้งประเด็นว่าเกี่ยวกับการรับรู้ของคนไทยกับหนังสือดีได้

อันที่จริงแล้ว บรรดางานศึกษาในกลุ่มนี้อาจจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับสามก๊กโดยตรงเท่าไรนัก แต่ก็คงพบได้ว่าประเด็นสำคัญในงานกลุ่มนี้กลับช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงกระบวนการสร้างและกำหนดนิยามของวรรณคดีและวาทกรรมหนังสือดีในเมืองไทย ซึ่งที่ผ่านมานั้นได้ ผูกขาดโดยผู้มีอำนาจรัฐในการกำหนดทิศทางทั้งหมด แม้ว่าอันที่จริงก็เป็นเรื่องธรรมดาที่ต้องมีการกำหนดเช่นนั้นโดยกลุ่มคนที่ครอบครองพื้นที่ของวรรณคดีที่ได้ให้การยกย่องกันว่าเป็นของสูง แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปเทคโนโลยีการพิมพ์เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมในองค์กรรวม ก็ได้ทำให้เกิดกลุ่มนักเขียนจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้จำกัดวงแต่ในชนชั้นสูงอีกต่อไปเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการเขียนและพิมพ์สามก๊กเองก็นับว่าเป็นกรณีสำคัญในฐานะที่ได้เข้าไปรวมอยู่ในทำเนียบวรรณคดีสโมสรที่เป็นของสูงขึ้นหิ้ง แต่ทั้งนี้กลับกลายเป็นว่า ในเวลาต่อมาได้มีการเขียนและพิมพ์ใหม่โดยกลุ่มนักเขียนที่มาจากสามัญชนในหลากหลายสาขาอาชีพ แล้วในยุคสมัยปัจจุบันที่คนทั่วไปแทบจะไม่ได้อ่านหรือนิยมในวรรณคดีโบราณที่ได้รับการกำหนดสถานะจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นของสูงและของดีอีกต่อไปแล้วนั้นกลับพบว่า สามก๊กแทบจะเป็นวรรณคดีเรื่องเดียวที่หลุดออกมาจากสถานะความเป็นของสูงขึ้นหิ้งสามารถเข้าถึงคนทั่วไปมากขึ้น ไม่ได้ตกยุคสมัยไป นี่จึงเป็นประเด็นศึกษาที่นำไปสู่การศึกษาในกลุ่มงานที่ว่าด้วยการศึกษาถึงการเขียนและพิมพ์สามก๊กในประเภทต่างๆต่อไป

²⁴ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, “สงครามชิงทำเนียบ.” *อ่าน* 1, ฉ.3 (ตุลาคม 2551).

1.3.3 กลุ่มที่ว่าด้วยการศึกษาสามก๊กประเภทต่างๆ

เป็นกลุ่มงานศึกษาเกี่ยวกับสามก๊กประเภทต่างๆในสังคมไทย เพื่อจะได้ทราบถึงประเภทของสามก๊กที่มีอยู่จำนวนมากและค่อนข้างกระจัดกระจาย ซึ่งงานศึกษาในกลุ่มนี้ได้อธิบายและชี้ให้เห็นถึงการพิมพ์สามก๊กในรูปแบบต่างๆที่มีเป้าหมายในการสื่อสารถึงผู้อ่านที่แตกต่างกันออกไป งานศึกษาบางชิ้นยังมุ่งประเด็นไปที่ความนิยมและค่านิยมที่คนไทยมักนำสามก๊กไปใช้ในการอธิบายสภาพสังคมการเมืองและวัฒนธรรมได้อีกด้วย

ในงานกลุ่มนี้ มีงานของ สุนันท์ พวงพุ่ม เรื่อง “สารของผู้ประพันธ์สามก๊กฉบับต่างๆในประเทศไทย” ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาสามก๊กในฉบับต่างๆที่มีอยู่มากมายและกระจัดกระจายอยู่ในตลาดหนังสือ เป็นความพยายามแรกสุดในการสำรวจตลาดหนังสือที่เกี่ยวกับสามก๊กเป็นครั้งแรกเริ่มอย่างชัดเจนจึงช่วยให้ค้นพบว่า หนังสือเกี่ยวกับสามก๊กนั้น หากไม่นับสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ซึ่งเป็นฉบับมาตรฐานทั้งเรื่องแล้ว นับตั้งแต่เริ่มการพิมพ์สามก๊กเป็นต้นมานั้นก็มีจำนวนมากกว่า 20-30 ฉบับ และนักเขียนสามก๊กนั้นก็มีความหลากหลายมากกว่าที่จะมีสถานะหลักเป็นเพียงแค่นักเขียน นักแปล หรือนักหนังสือพิมพ์ แต่ยังมีหลากหลายอาชีพ ตัวอย่างเช่นเป็นนายแพทย์ หรือ นายทหาร อีกด้วย²⁵

มีงานศึกษาที่สำคัญมากของ เกรก เจ เรโนลด์สซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และบริบทของสังคมวัฒนธรรมการเมืองไทยและสามก๊กนั้นคือบทความเรื่อง “เจ้าสัว และ ขุนศึก” (Tycoons and Warlords) หรือเรียกว่าสามก๊กฉบับนายเกรก งานชิ้นนี้กลายเป็นบทความทางวิชาการในการศึกษาสามก๊กกับประวัติศาสตร์สังคมไทยชิ้นสำคัญ ด้วยพยายามอธิบายบทบาทและความสำคัญของเรื่องสามก๊กที่มีต่อคนไทยทั้งในด้านวัฒนธรรม สังคม และค่านิยมต่างๆที่เกิดขึ้น เป็นงานวิชาการชิ้นแรกๆที่มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์หนังสือสามก๊กในกลุ่มประเภทต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยเฉพาะตั้งแต่หลังสงครามโลกเป็นต้นมาโดยเฉพาะการนำสามก๊กมาใช้ในฐานะวัตถุดิบสำคัญ และการดัดแปลงของสามก๊กจากรวมภรณ์คลาสสิกซึ่งไปสู่การเป็นวรรณกรรมยอดนิยม ประเด็นสำคัญหนึ่งในงานของเกรกคือการอธิบายที่มาของการอ่านสามก๊กของคนไทยที่กลายเป็นสูตรสำเร็จที่ทำให้เกิดเป็นค่านิยมหรือวาทะที่สำคัญสองด้านซึ่งมีความหมายที่ตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง ด้วยเป็นที่รู้จักกัน

²⁵ สุนันท์ พวงพุ่ม, “การศึกษาสารของผู้ประพันธ์สามก๊กฉบับต่างๆในภาษาไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528), 23-29.

ทั่วไปว่า “หากอ่านสามก๊กจบสามารถรอบคอบไม่ได้” และอีกวาทะก็คือ “หากไม่ได้อ่านสามก๊กอย่าฟังคิดการใหญ่”²⁶

วาทะสำคัญเกี่ยวกับสามก๊กที่แตกต่างกันทั้งสองด้านนี้ กลายเป็นค่านิยมในสังคมไทยที่ผู้คนคุ้นหูกันมาก แสดงให้เห็นถึงแนวคิดชั่วตรงข้ามอันแตกต่างกันซึ่งได้ผูกโยงอยู่กับสามก๊กในประเทศไทยแรกได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับค่านิยมและวาทะที่ว่า “หากอ่านสามก๊กจบสามารถรอบคอบไม่ได้” ว่าสาเหตุอาจเป็นเพราะเกิดจากความกลัวของชนชั้นปกครองว่าคนทั่วไปจะล่วงรู้ชุดความคิดและกลอุบายทางการเมืองที่บรรดาชนชั้นปกครองและนักการเมืองไทยได้นิยมใช้กันมาอย่างยาวนานและแยบยลนั่นเอง ซึ่งแรกใช้คำแทนเหล่านักการเมืองไทยว่า “ขุนศึก” สาเหตุที่เลือกอธิบายเช่นนั้นเพราะกลยุทธ์และกลอุบายที่ปรากฏในประวัติศาสตร์การเมืองไทยทั้งที่ลับหรือที่แจ้ง ไม่ว่าจะในบันทึกประวัติศาสตร์หรือเรื่องเล่านั้น เราสามารถพบได้ทั่วไปตลอดทั้งเรื่องของสามก๊ก จึงเกิดเป็นค่านิยมและวาทะเพื่อใช้สำหรับป้องกันไม่ให้คนทั่วไปคิดจะอ่านสามก๊กมากนัก หรือหากจะอ่านก็เพียง 1-2 รอบ หรืออ่านแบบผ่านๆ เพื่อเอาความบันเทิง ไม่สนับสนุนให้อ่านเพื่อศึกษาอย่างลึกซึ้ง เพื่อที่คนทั่วไปจะได้ไม่สามารถเข้าถึงกลยุทธ์ที่นักการเมืองไทยใช้เพื่อผลประโยชน์ของพวกเขาเองได้ แรกได้ตั้งข้อสังเกตจากพัฒนาการของหนังสือสามก๊กที่เกิดขึ้นหลังปีพ.ศ.2500 ผ่านงานที่มีชื่อเสียงของสังข์คือหนังสือเรื่อง “พิชัยสงครามสามก๊ก” ที่เป็นงานที่ผลิตขึ้นใหม่เพื่อตีแผ่กลยุทธ์และแผนอุบายทางการเมืองและการปกครองในสามก๊กให้สามารถเข้าถึงคนทั่วไปได้ง่ายขึ้น แรกยังตั้งคำถามสำคัญว่า “นักการเมืองไทยใช้สามก๊กมากเกินไปหรือไม่”²⁷ ซึ่งกลายเป็นใจความหลักของการวิจัยที่หลังจากนั้นแรกได้สัมภาษณ์ ทองแถม นาถจำนง ผู้ซึ่งเป็นทั้งบรรณาธิการและนักเขียนด้านจีนชื่อดังโดยมุ่งไปที่กรอบคิดว่า กลยุทธ์และแผนการต่างๆ ในเรื่องสามก๊กได้มีการนำมาใช้กับการเมืองไทยอยู่บ่อยครั้งจนแทบจะกลายเป็นเรื่องปกติไปทำให้สามก๊กกลายเป็นดั่งคัมภีร์ในด้านกลยุทธ์ หรือคู่มือสำหรับรู้จักนักการเมืองไทย ดังนั้นการอ่านสามก๊กจึงทำให้คนทั่วไปมีโอกาสได้ล่วงรู้ชุดความคิดของขุนศึก หรือนักการเมืองไทย สำหรับการดำเนินแผนยุทธศาสตร์และการใช้อุบายต่างๆ ไปโดยปริยาย²⁸

ขณะเดียวกัน วาทะอีกฝั่งที่ว่า “หากไม่ได้อ่านสามก๊กอย่าฟังคิดการใหญ่” แรกเชื่อว่าเกิดขึ้นจากความพยายามในการทำให้สามก๊กกลายเป็นหนังสือขายดีภายใต้กระแสนิยมจีนและภูมิปัญญาตะวันออก โดยมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ทศวรรษ 2530 โดยได้รับการผลักดันจากกลุ่มนักเขียนและ

²⁶ แรก เจ เรย์โนลด์ส, *อ้างแล้ว*, 280-281.

²⁷ วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, *สามก๊ก ฉบับสมบูรณ์ พร้อมคำวิจารณ์*, (กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2542), 6.

²⁸ แรก เจ เรย์โนลด์ส, *อ้างแล้ว*, 282-283.

นักหนังสือพิมพ์ผู้รู้เรื่องจีนซึ่งมีแกนนำได้แก่ ทองแถม นาถจำนง และ บุญศักดิ์ แสงระวี บุคคลทั้งสองคนนี้เป็นผู้ริเริ่มการเชิดชูสามก๊กในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาจีนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับสังคมไทยยุคใหม่ ด้วยการผลิตสามก๊กให้เป็นหนังสือประเภทคู่มือ หรือ ฮาวทู(How-To) ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นวัฒนธรรมในสังคมไทยที่สำคัญในฐานะที่เป็นหนังสือขายดีและเป็นหนังสือแนะนำ ความนิยมเหล่านี้ยังได้รับการผลักดันมาจากค่านิยมและความเชื่อว่าการอ่านสามก๊กจะช่วยให้คนอ่านประสบความสำเร็จในการสร้างฐานะ การทำธุรกิจ ไปจนถึงการหาโอกาสทางการเงิน และการบริหาร ส่งผลให้เป็นการสร้างพื้นที่ใหม่ของสามก๊กในสังคมไทย อาจกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างสามก๊กให้เป็นวรรณกรรมที่มีภาพลักษณ์ของความเป็นภูมิปัญญาจีนอันยิ่งใหญ่ที่แฝงด้วยเคล็ดลับและกลวิธีอันแยบยลซึ่งสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในการสร้างฐานะและความร่ำรวยของชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ในประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มเจ้าสัว ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลผู้มีฐานะร่ำรวยและกุมอำนาจทางเศรษฐกิจที่สำคัญของสังคมไทย²⁹ แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากงานศึกษาของเกรก ก็ไม่ได้ปรากฏการศึกษาประวัติศาสตร์หนังสือสามก๊กกับสังคมไทยอย่างชัดเจนอีก

ในประเด็นของการเชื่อมโยงวรรณกรรมสามก๊กเข้ากับที่ทางในบริบทนั้น มีงานสำคัญของลูเซียน เฟบวร์ ได้ศึกษาและอธิบายบริบทของธุรกิจหนังสือกับการพิมพ์และวัฒนธรรมการอ่านในงานชิ้นสำคัญเรื่อง *The Coming of Book: The Impact of Printing 1450 – 1800*³⁰ งานนี้เฟบวร์มีความเห็นว่าการอ่านนั้นหนึ่งในเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์กับยอดสั่งพิมพ์หนังสือ ยอดจอง ยอดพิมพ์ซ้ำ การสั่งซื้อหนังสือ และวัฒนธรรมการอ่านในห้องสมุดและ เฟบวร์ยังมีผลงานสำคัญอีกชิ้นคือ *L' Histoire de l'edition francaise* ซึ่ง เลสลีย์ ฮาวแซม ได้อธิบายเกี่ยวกับงานชิ้นนี้ของเฟบวร์ว่า เป็นการศึกษาถึงความเป็นชาติและหนังสือในฐานะเป็นสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง เป็นวัฒนธรรมการสื่อสารแบบใหม่ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านในสังคม จึงเป็นครั้งแรกที่มีการสร้างคุณค่าและบุคลิกเฉพาะตัวของหนังสือในฐานะสินค้าที่ถูกใช้เพื่อการสื่อสารในสังคมขึ้นมา³¹

นอกจากนี้ ยังมีวิธีการศึกษาโดยการเชื่อมโยงวรรณกรรมกับบริบทในประวัติศาสตร์ที่เป็นงานศึกษาสำคัญคืองานของ สตีเฟ่น กรีนแบลท์ เป็นการศึกษาให้ความสำคัญกับตัวบทของ

²⁹ เรื่องเดียวกัน, 276-279.

³⁰ Febvre, Lucien and Henri- Jean Martin, *The Coming of the Book: The Impact of Printing 1450 – 1800*, (NLB: London: Atlantic Highlands: Humanities Press, 1976), 13-17.

³¹ Leslie Howsam, *Old Books and New Histories: An Orientation to Studies in book and print culture*, (Toronto: University of Toronto Press, 2006), 47-48.

ประวัติศาสตร์ในการวิจารณ์วรรณกรรมเพื่อให้มีความหมายลึกซึ้ง และในทางกลับกันก็ให้ความสำคัญกับวรรณกรรมในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ให้ลึกซึ้งด้วยเช่นกัน ซึ่งด้วยวิธีการศึกษาดังกล่าวนี้อาจจะนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการศึกษาวรรณกรรมสามก๊กกับบริบทในประวัติศาสตร์ได้ด้วย³²

นอกเหนือจากนี้ มีงานเขียนของ เฮอริเบิร์ต ฟิลลิปส์ ที่ใช้ลักษณะของความเป็นมานุษยวิทยาในการศึกษาวรรณกรรมกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นๆ หากนำวิธีการศึกษาวรรณกรรมกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ไทย จึงเท่ากับเป็นการอธิบายว่า วรรณกรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมดั้งเดิมหรือนำมาดัดแปลงก็ตาม ทั้งหมดล้วนเป็น “การแสดงออกอย่างเป็นเหตุเป็นผลต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ” เป็นการมองวรรณกรรมในฐานะความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรม ในกรณีของการศึกษาสามก๊กด้วยแนวคิดและวิธีการเชิงมานุษยวิทยาเช่นนี้ จึงเป็นเสนอว่าสามก๊กที่คนไทยเขียนขึ้นใหม่นั้น ก็เพื่อให้คนไทยด้วยกันเองได้อ่าน แนนอนว่าสัญลักษณ์และการสื่อสารต่างๆในสามก๊กแต่ละฉบับที่เขียนขึ้นใหม่นั้นต้องการสื่อสารและแฝงสารบางอย่างให้คนไทยได้รับรู้ เป็นการสะท้อนมุมมองของคนใน³³

เมื่อนำงานศึกษาในกลุ่มนี้มาใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเป็นการศึกษาสามก๊กในฐานะของวรรณกรรมที่เป็นตัวบทสำหรับอธิบายถึงความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมไทยในช่วงเวลาของการผลิตขึ้นใหม่ที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมของสังคม หรือขณะเดียวกันอาจเพื่อต้องการขุดเขยสิ่งทีอาจขาดหายไปในช่วงเวลานั้น เป็นการสนองต่อความต้องการของผู้คนก็เป็นได้

1.3.4 กลุ่มที่ว่าด้วยการศึกษาสามก๊กภายใต้กรอบคิดเรื่องอุดมคติและแนวคิดทางการเมืองของผู้นำจากตัวละครสามก๊ก

เป็นกลุ่มงานที่ว่าด้วยการศึกษาสามก๊กในเชิงเปรียบเทียบโดยเฉพาะการนำกรอบคิดเรื่องภาวะผู้นำและแนวคิดทางการเมืองของตัวละครมาศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับทฤษฎีและแนวคิด

³² Stephen Greenblatt, “Culture” in Frank Lentricia and Thomas McLaughlin (eds.) *Critical term for Literary Study*. (Chicago: University of Chicago Press, 1995), 226-227.

³³ ทักษิณ เจริญธรรม, “เราใช่เขา ภาพเสนอของคนจีนในวรรณกรรมไทยในศตวรรษที่ 20”, *อ่าน 5*, ฉ.1 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2556), 124. โปรดดูที่การอ้างอิงถึงงานของเฮอริเบิร์ต ฟิลลิปส์

ของตะวันตกที่ได้รับการยอมรับซึ่งงานในกลุ่มนี้เป็นการศึกษาสามก๊กในแง่ของความรู้และภูมิปัญญา
จีนว่ามีความเป็นร่วมสมัย สามารถนำมาใช้อธิบายสภาพสังคมการเมืองในร่วมสมัยได้อย่างไร

มีงานศึกษาของ พิศุทธิ์ อัครพิพัฒน์กุล เรื่องการเมืองในวรรณกรรมสามก๊ก ได้ชี้ให้เห็น
ว่า วรรณกรรมนั้นไม่ว่าจะร้อยแก้วหรือร้อยกรองในแต่ละยุคสมัย ก็จะเป็นเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นถึง
สภาพการเมือง วัฒนธรรม และการเมืองของแต่ละช่วงสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะวรรณกรรม
นั้นสามารถสะท้อนได้ดีกว่าสื่ออื่นๆซึ่งพิศุทธิ์ได้ยกกรณีศึกษาเรื่องสามก๊กในฐานะวรรณกรรมเป็นตัว
หลักกว่าเป็นตัวแบบอย่างที่ดีในการสะท้อนเรื่องการชิงอำนาจในทางการเมือง หรืออีกนัยหนึ่งคือเรื่อง
สามก๊กเป็นวรรณกรรมที่ทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงสัจธรรมของการเมืองและการต่อสู้แย่งชิงอำนาจและ
การใช้กลยุทธ์ต่างๆเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมาย และยังสะท้อนความเป็นผู้นำในภาวะหรือสถานการณ์
ต่างๆของเหล่าผู้นำในสามก๊กว่ามีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างไรบ้าง และเปรียบเทียบกับภาวะผู้นำใน
สังคมร่วมสมัยมากขึ้น³⁴

แล้วยังมีงานศึกษาที่สำคัญในประเด็นเรื่องกรอบภาวะผู้นำแบบตะวันตกกับตัวละครใน
สามก๊ก โดยมีงานศึกษาของอดุลย์ ศรีคล้าย เกี่ยวกับ คุณธรรมของผู้ปกครองในวรรณกรรมสามก๊ก
ตามกรอบแนวคิดของมาคิอาเวลลี ซึ่งงานชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงการนำกรอบแนวคิดเรื่องหลักคุณธรรม
ของผู้ปกครองตามแนวคิดของมาคิอาเวลลี นักคิดและนักปรัชญาทางการเมืองคนสำคัญของอิตาลีมา
ใช้อธิบายและเปรียบเทียบกับคุณธรรมในฐานะผู้ปกครองของสามผู้นำในสามก๊ก โดยยกกรณีศึกษาถึง
สามผู้นำสำคัญในเรื่องสามก๊กมาใช้ ได้แก่ เล่าปี่ โจโฉ และซุนกวน แล้ววิเคราะห์ว่า พวกเขาได้ประสบ
ความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร ตามหลักภาวะผู้นำในกรอบของมาคิอาเวลลี งานชิ้นนี้เป็นความ
พยายามที่น่าสนใจมากในการนำกรอบแนวคิดของหลักธรรมตามแบบผู้นำในโลกตะวันตก นั่นคือ
มาคิอาเวลลี ผู้ซึ่งเป็นนักคิดคนสำคัญของอิตาลี ซึ่งแต่เดิมแล้วผลงานด้านแนวคิดของเขาเคยโดน
เรียกว่าเป็นหนึ่งในหนังสือต้องห้ามของยุโรป แต่ในภายหลังก็ได้กลายมาเป็นงานเขียนได้ส่งอิทธิพล
อย่างมากในการวางมาตรฐานของความเป็นผู้นำในโลกตะวันตก ลักษณะของการนำกรอบแนวคิดจาก
โลกตะวันตกหรือจากภายนอกที่มีความเป็นสากลมาเปรียบเทียบกับเหล่าผู้นำในสามก๊ก จึงเป็นการ

³⁴ พิศุทธิ์ อัครพิพัฒน์กุล, “การเมืองในวรรณกรรมสามก๊ก,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543).

แสดงให้เห็นถึงความเป็นคัมภีร์ของการสร้างภาวะผู้นำและหลักคุณธรรมในการปกครองที่มีความเป็นสากล สามารถนำมาใช้ในสังคมร่วมสมัยหรือใช้อธิบายเปรียบเทียบได้³⁵

อย่างไรก็ตาม กรอบการศึกษาด้วยแนวคิดของมาคิอาเวลลิแล้วนำมาประเมินและวิเคราะห์ถึงหลักคุณธรรมและความสำเร็จของผู้นำในสามก๊กทั้งสามคนนั้น ค่อนข้างจะเป็นมิติเดียวมากเกินไป นั่นคือมุ่งเน้นไปที่การใช้คุณธรรมในความหมายที่กว้างขวางแล้วตีขลุมเรื่องการใช้ปัญญา ตัวอย่างเช่น การใช้ปัญญาเพื่อความสำเร็จของโจโฉ หรือการมีคุณธรรมด้วยการเห็นแก่ผลประโยชน์ของรัฐเป็นหลักของเล่าปี่ โดยผู้ค้นคว้าได้อธิบายว่าเป็นเรื่องของการใช้คุณธรรมในมิติเดียวเป็นหลัก แม้ว่าจะยกตัวอย่างหรือนำเรื่องราวในสามก๊กที่ผู้นำเหล่านั้นได้เผชิญมาอ้างอิงเป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่ได้ลงลึกไปมากกว่าใช้คำว่าคุณธรรมของมาคิอาเวลลิในมิติอื่นเป็นตัวอธิบายได้กระจ่างชัดอย่างที่ควรนัก แต่กระนั้นผลงานศึกษานี้ก็มีคุณค่าในแง่ของการนำกรอบคิดแบบตะวันตกมาอธิบายในเชิงวิชาการกับเรื่องในสามก๊กและสามารถนำไปใช้อ้างอิงกับงานในลักษณะเดียวกันได้

โดยสรุปแล้ว งานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสามก๊กและสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมไทยยุคใหม่นั้นยังค่อนข้างกระจัดกระจายและไม่ได้เป็นประเด็นหลักของการศึกษาเท่าใดนัก สำหรับบทความวิชาการของเรานั้น ถือว่าเป็นผลงานเรื่องแรกที่ทำให้ความสนใจประเด็นนี้ ทำให้เกิดชุดความคิดสำหรับอธิบายความสัมพันธ์ของสามก๊กกับ กลุ่มเจ้าสัว และกลุ่มขุนศึก และการเริ่มศึกษากลุ่มผู้เขียนในยุคหลังสงครามโลก อย่างไรก็ตาม การผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ในโลกยุคโลกาภิวัตน์นั้นยังไม่มีการศึกษาที่ชัดเจนแต่อย่างใด จึงสวนทางกับความนิยมของสามก๊กที่ยังคงสืบทอดต่อมาในสังคมไทยและมีผลิตฉบับใหม่ๆขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งประเด็นสำคัญที่ควรคำนึงถึงคือ การผลิตสามก๊กขึ้นใหม่โดยเฉพาะหลังจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจและการเมืองช่วงทศวรรษ 2540 นั้น ค่อนข้างให้ความสำคัญต่อการตอบสนองกับความต้องการของผู้อ่านมากยิ่งขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นความพยายามรูปแบบใหม่ของกลุ่มนักเขียนนอกเหนือจากต้องการให้หนังสือขายดีเท่านั้น ซึ่งในกรณีนี้มีสามก๊กฉบับนักบริหาร และสามก๊กฉบับคนขายชาติ เป็นตัวอย่างสำคัญ อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏงานศึกษาเชิงวิชาการ โดยเฉพาะในด้านวรรณกรรมที่เข้ามาอธิบายในประเด็นนี้อย่างครอบคลุมเท่าที่ควรนัก

³⁵ อุดุลย์ ศรีคล้าย, “คุณธรรมของผู้ปกครองในวรรณกรรมสามก๊กตามกรอบแนวคิดของมาคิอาเวลลิ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตรมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548).

1.4 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการผลิตสามก๊กที่ได้รับอิทธิพลจากบริบทของสังคมไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2480-2550
2. เพื่อศึกษาการสร้างที่ทางพิเศษของสามก๊กในสังคมไทย ซึ่งอยู่นอกเหนือไปจากการเป็นวรรณคดีจินตลาลสิก กลายเป็นตัวแทนของภูมิปัญญาเงินร่วมสมัย
3. เพื่อศึกษาการทำให้สามก๊กเป็นร่วมสมัย โดยกลุ่มนักเขียน นักแปลจีน บรรณาธิการ โดยเฉพาะหลังจากทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา

1.5 สมมติฐานของการศึกษา

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนตั้งสมมติฐานว่า ความนิยมในการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น เป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงของบริบททางการเมือง วัฒนธรรม และสังคมไทย ที่ส่งผลต่อการผลิตสามก๊กแต่ละฉบับในแต่ละช่วงเวลา โดยเริ่มต้นจากในทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา แล้วยังเป็นเพราะสาระและเนื้อหาตัวบทในสามก๊กเองที่มีความหลากหลายและใช้งานได้ตามแต่เป้าหมายของผู้เขียนที่พยายามเขียนขึ้นใหม่เพื่อสนองความต้องการของผู้อ่าน โดยเริ่มจากการเป็นวรรณคดีที่ทำให้เป็นไทยมากขึ้นเพื่อความบันเทิง และการเป็นตำราพิชัยสงครามยุคโบราณ รวมถึงการเสียดสีล้อลั่วตัวละครในสามก๊กกับนักการเมืองไทยที่นิยมมาตั้งแต่ก่อนทศวรรษ 2500 และการดัดแปลงให้เป็นไทย ที่ทำให้สามก๊กเป็นวรรณคดีแปลจีนเรื่องเดียวที่ได้พิมพ์ซ้ำและผลิตใหม่อย่างต่อเนื่อง

ต่อเมื่อหลังทศวรรษ 2500 สามก๊กจึงเริ่มกลับไปสู่ความเป็นเงิน จากบริบทของสังคม และการเมืองที่การกีดกันความเป็นเงินเริ่มผ่อนคลายลง และการนำมาใช้เป็นพิชัยสงครามของทหารไทยที่มีความพยายามให้เป็นร่วมสมัย จากนั้นเมื่อถึงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา สามก๊กจึงเริ่มการผลิตให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น โดยผลิตเป็นหนังสือหาทุนที่เป็นหนังสือความรู้ยอดนิยมาชาติ (Popular) และพยายามสร้างค่านิยมว่าเป็นความรู้ที่ใช้งานได้ และหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจและการเมือง 2540 เป็นต้นมา การผลิตสามก๊กใหม่จึงยิ่งไปสู่ความเป็นระบบและการสร้างรูปแบบที่ชัดเจนมีความเป็นร่วมสมัยที่ดูน่าเชื่อถือและอ้างอิงกับสถานการณ์จริงในสังคมได้รวมถึงมีความเป็นวิชาการที่จริงจังมากกว่า จะเป็นหนังสือขายดียอดนิยมาชาติ แต่กลายเป็นเสมือนชุดคัมภีร์ที่ควรประดับบ้าน ที่สามารถใช้เป็น

คัมภีร์ด้านการบริหารหรือศึกษาพฤติกรรมของนักการเมืองได้ นำไปสู่การผลิตสามก๊กที่แตกแยกแขนงออกไปตามแต่ความต้องการของผู้เขียนที่มุ่งการตลาดในหลากหลายระดับ กลายเป็นวัตถุดิบที่สามารถใช้ผลิตได้หลายรูปแบบตามแต่ความสามารถหรือสาขาวิชาชีพของผู้เขียน ไม่ว่าจะเป็นนักเขียน นักแปล นักประวัติศาสตร์ นักการเมือง นายทหาร นักธุรกิจ แพทย์ ฯลฯ ความพลิกพลองยืดหยุ่นดังกล่าว ทำให้สามก๊กไม่ได้สูญหายหรือเสียความนิยมในการผลิตขึ้นใหม่ในสังคมไทย

1.6 ขอบเขตการศึกษา

ในบริบททางเวลา วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เริ่มต้นการศึกษากลุ่มหนังสือสามก๊กฉบับสำคัญบางชุดที่เริ่มพิมพ์ในประเทศไทยตั้งแต่ฉบับแรกใน พ.ศ. 2408 บทบาทของผู้เขียนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทราบถึงที่มาของค่านิยมที่คนไทยมีต่อสามก๊ก และกระบวนการเปลี่ยนแปลงในการผลิตสามก๊กที่ได้ส่งผลในเวลาต่อมาสำหรับช่วงเวลาหลักที่จะศึกษานั้นคือ พ.ศ. 2480-2550 เพราะเป็นช่วงที่เริ่มต้นการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ และมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปจนกระทั่งการทำให้เป็นสากล

ในด้านหนังสือสามก๊ก ศึกษาการผลิตสามก๊กที่ผลิตขึ้นใหม่ที่สำคัญหลายฉบับ และนำเนื้อหาบางส่วนในสามก๊กฉบับสำคัญเหล่านั้นมาเป็นตัววิเคราะห์กับความสัมพันธ์ของบริบททางสังคมการเมือง วัฒนธรรม และการผลิตให้เป็นตำราพิชัยสงครามหนังสือหาญ และการผลิตใหม่ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งได้ทำการสำรวจการผลิตและงานเขียนด้านสามก๊กทั้งหมดที่มีในประเทศไทย จัดทำเป็นตารางภาคผนวกไว้ที่ท้ายเล่มวิทยานิพนธ์ด้วย

ในด้านกลุ่มผู้เขียน ศึกษากลุ่มนักเขียนและนักแปล ที่มีบทบาทในการผลิตสามก๊กสำคัญบางฉบับที่ได้รับความนิยมสูงและมีการพิมพ์ซ้ำมากในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงการผลิตใหม่ของสามก๊กหลายฉบับที่กลุ่มนักเขียนสามก๊กได้มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้อ่านเอาไว้ค่อนข้างชัดเจนว่ามีทิศทางอย่างไร

1.7 วิธีการศึกษา

การศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงในการผลิตและการอ่านสามก๊กที่มีเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา ภายใต้บริบทของสังคม โดยอาศัยการ

สำรวจจากยอดพิมพ์ซ้ำ และรูปแบบการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ที่มีเป้าหมายแตกต่างกันไป และวิเคราะห์จากเนื้อหาของสามก๊กที่ผลิตขึ้นใหม่บางฉบับสำคัญ

แหล่งที่มาของข้อมูล

1.ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) สัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ผลิตสามก๊กฉบับสำคัญบางฉบับ ซึ่งการสัมภาษณ์นั้นเป็นลักษณะที่ไม่เป็นทางการ แต่เปิดเผยได้ โดยผู้ที่ได้สัมภาษณ์ได้แก่ กลุ่มนักเขียนเรื่องสามก๊กและเรื่องจีน บรรณาธิการ เจ้าของสำนักพิมพ์บางแห่งและจากการพิมพ์ใหม่และยอดพิมพ์ซ้ำในการศึกษาถึงความนิยม กระบวนการเปลี่ยนแปลงในการเขียนใหม่ และกลุ่มผู้อ่าน รวมถึงข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ บทสัมภาษณ์ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมไทยทั้งด้านการเมืองและธุรกิจ เพื่อพิจารณาว่าได้ส่งอิทธิพลต่อการผลิตสามก๊กอย่างไร

2.ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาบทความ งานวิจัย และงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสามก๊กในแง่มุมต่างๆที่มีในประเทศไทย รวมถึงการสำรวจหนังสือสามก๊กฉบับต่างๆในประเทศไทย ที่เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์และตั้งข้อสังเกตถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ในแต่ละช่วงเวลา และยอดพิมพ์ซ้ำของสามก๊กฉบับสำคัญหลายฉบับ

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.ทำให้เข้าใจว่า การผลิตสามก๊กที่ได้รับอิทธิพลจากบริบทภาพรวมในสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2480-2550 ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การผลิตสามก๊กในแต่ละช่วงเวลาได้สะท้อนภาพรวมทางสังคมไทยอย่างไรบ้าง

2.ทำให้เข้าใจการสร้างที่ทางพิเศษของสามก๊กในสังคมไทยที่อยู่นอกเหนือจากการเป็นเพียงวรรณคดีจีนแปลไทยคลาสสิก สู่การเป็นตัวแทนของภูมิปัญญาจีนและมีความเป็นร่วมสมัยได้อย่างไร

3.ทำให้เข้าใจกระบวนการผลิตสามก๊กในทัศนะและความคิดของกลุ่มนักเขียน นักแปล บรรณาธิการ ว่าได้ทำให้สามก๊กมาสู่การเป็นร่วมสมัยได้อย่างไร น่าจะนำไปเป็นต้นแบบสำหรับการต่อยอดและประยุกต์กับการผลิตวรรณคดีคลาสสิกของไทยชุดอื่นขึ้นใหม่ ให้สามารถตอบสนองความสนใจของผู้คนทั่วไปได้

1.9 โครงสร้างวิทยานิพนธ์

โครงสร้างของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จัดแบ่งตามช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ของการผลิตสามก๊กกับบริบททางสังคม โดยจัดแบ่งช่วงเวลาจากการศึกษาและวิเคราะห์การผลิตและความนิยมของสามก๊กในภาพรวม และการเป็นวัตถุดิบ เครื่องมือ และใช้สะท้อนสภาพการเมืองและสังคม โดยแบ่งได้ทั้งหมด 7 บท ได้แก่

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงสภาพปัญหาและที่มาของความสำคัญในการศึกษาสามก๊กและงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสามก๊กในบริบทด้านต่างๆ รวมถึง วัตถุประสงค์ ขอบเขต สมมติฐาน วิธีการศึกษา และโครงสร้างของวิทยานิพนธ์

บทที่ 2 ที่มาของสามก๊กในสังคมไทย สืบหาที่มาของสามก๊กในประเทศไทย โดยเฉพาะการดัดแปลงจากวรรณคดีจีนให้เป็นไทย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมการเมืองและวัฒนธรรมในสมัยนั้น

บทที่ 3 การผลิตสามก๊กให้เป็นวรรณกรรมยอดนิยมและเสียดสีการเมืองพ.ศ.2480-2500 สืบหาการผลิตใหม่ของสามก๊กก่อนหน้าทศวรรษ 2500 ซึ่งสามก๊กมีสถานะเป็นวรรณคดีจีนแปลไทยคลาสสิกที่อ่านกันในชนชั้นสูง(Classical Literature)แล้วเริ่มการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นวรรณกรรมยอดนิยม (Popular Literature) แพร่หลายไปสู่ผู้อ่านทั่วไปอย่างไรโดยมุ่งสำรวจสามก๊กสองฉบับสำคัญที่ได้รับความนิยมมากคือ “สามก๊กฉบับฉวิภัก” ของยาขอบ และสามก๊กฉบับนายทุนของ คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเป็นต้นแบบของการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ให้เข้าถึงผู้อ่านทั่วไปได้ภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองที่ความเป็นจีนในไทยถูกยุบกลืน กีดกัน และต่อต้านอย่างรุนแรงในเวลานั้น

บทที่ 4 การเป็นตำราพิชัยสงคราม ยุทธศาสตร์ของทหารไทย พ.ศ.2500-2530 สืบหาความเป็นมาในการหาความรู้และยุทธศาสตร์ของสามก๊กในยุคการปกครองของทหาร เป็นการทำให้สามก๊กและตำราจีนอื่นๆ อาทิเช่น ตำราพิชัยสงครามซุนวู ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในตำราพิชัยสงครามของทหารไทยที่ใช้งานได้อย่างจริงจัง ในบริบททางการเมืองของยุคสมัยที่รัฐบาลและทหารไทยต้องใช้ยุทธศาสตร์ที่นอกเหนือจากการใช้กำลังทหารเพื่อปราบปรามคอมมิวนิสต์และฝ่ายซ้าย และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยและจีนที่เริ่มฟื้นคืนกลับมา

บทที่ 5 สามก๊กประเภทคู่มือ (How-To) ความรู้สำเร็จรูป พ.ศ.2530-2540 สืบหาความเป็นมาของหนังสือสามก๊กประเภทคู่มือ (How-To) ในช่วงต้นของทศวรรษ 2530 สังคมเมืองใน

กรุงเทพก็เริ่มรับเอากระแสนิยมภูมิปัญญาจีนและตะวันออกที่เข้ามามากขึ้นพร้อมกับการเปิดประเทศ และการติดต่อค้าขายของจีนในบพนี้ก็จะสำรวจกลุ่มนักเขียนสามก๊กที่สำคัญเช่น ทองแถม นาถจำนง และ บุญศักดิ์ แสงระวี ซึ่งเป็นนักเขียนกลุ่มรกรกที่พยายามนำสามก๊กและภูมิปัญญาจีนมาใช้เป็น วัตถุดิบในการผลิตหนังสือประเภทคู่มือหรือฮาวทู (How-To) แล้วทำให้กลายเป็นหนังสือขายดี ภายใต้กระบวนการที่นำความรู้ในสามก๊กมาทำให้มีความร่วมสมัยและเป็นความรู้สำเร็จรูป รวมถึงเป็น จุดเริ่มต้นของการสร้างค่านิยมใหม่ให้สามก๊กว่า “หากยังไม่ได้อ่านสามก๊ก อย่าเพิ่งคิดการใหญ่”

บทที่ 6 ประยุกต์สามก๊กให้ร่วมสมัย หลังภาวะวิกฤติเศรษฐกิจและคอร์รัปชันทางการเมือง พ.ศ. 2540-2550 ในบพนี้ก็จะสำรวจและอธิบายที่มาของการเขียนสามก๊กเชิงประยุกต์ให้มีความเป็น “ร่วมสมัย”(Contemporary) โดยประยุกต์เอาความรู้และคุณลักษณะของตัวละครสำคัญในสามก๊กมาใช้กับชีวิตประจำวันของผู้คนให้มากขึ้นเป็นการผลิตสามก๊กภายใต้บริบทของสังคมในช่วงเวลาที่กำลังเผชิญกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้งและคอร์รัปชันทางการเมืองในช่วงพ.ศ.2540 โดยยกตัวอย่างกรณีศึกษาจากสามก๊กฉบับสำคัญบางฉบับที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากวิกฤติเศรษฐกิจนี้ได้แก่ “สามก๊กฉบับสมบูรณ์พร้อมคำวิจารณ์” กับ “สามก๊กฉบับนักบริหาร” และ “สามก๊กฉบับคนขายชาติ” เป็นการผลิตใหม่ที่ได้นำสามก๊กมาอธิบายโดยเชื่อมโยงกับบริบทของสถานการณ์ในสังคมที่มีความเป็นร่วมสมัยที่ใกล้กับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนมากขึ้นไม่ว่าจะในด้านของการทำงาน หลักการบริหาร รวมถึงการตีแผ่อุบายของนักการเมืองไทยอย่างละเอียดจริงจังเพื่อให้ผู้คนรู้เท่าทันนักการเมืองแล้วยังให้ความสำคัญกับการวิจารณ์ถึงภาวะผู้นำในยามวิกฤติอีกด้วยว่าการจะนำพาผู้คนไปประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้นมีคุณลักษณะอย่างไรบ้าง

บทที่ 7 บทสรุป สรุปประเด็นสำคัญของวิทยานิพนธ์ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการศึกษาต่อยอดในประเด็นของการผลิตวรรณคดีไทยขึ้นใหม่ให้มีความเป็นร่วมสมัยหรือเพื่อให้กลายเป็นวรรณกรรมยอดนิยมและหนังสือขายดีได้ โดยตั้งใจจะให้สามก๊กเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญสำหรับการศึกษาต่อไป

บทที่ 2

ที่มาของสามก๊กในสังคมไทย

ก่อนที่จะกล่าวถึงการผลิตและการอ่านสามก๊กในสังคมไทย จำต้องย้อนกลับไปถึงภูมิหลังที่มาของสามก๊กว่า เดินทางเข้ามาในประเทศไทยได้อย่างไร แล้วเหตุใดจึงกลายเป็นหัวหอกของวรรณกรรมจีนที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ก่อนที่จะมีการชำระแล้วกลายเป็นวรรณคดีจีนแปลไทยที่มีสอตแทรกความเป็นไทยเข้าไปได้อย่างมาก

2.1 ที่มาของสามก๊กจากต้นฉบับภาษาจีน

สามก๊กฉบับภาษาจีนซึ่งถือว่าเป็นต้นฉบับในการแปลของสามก๊กฉบับภาษาไทยที่ปรากฏในประเทศไทยทุกฉบับนั้น มีคำนิยามซึ่งเหมาะสมโดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งได้ทรงกล่าวถึงไว้ว่า

“หนังสือสามก๊กไม่ใช่พงศาวดารสามก๊ก จีนเรียกว่า “สามก๊กจี” แปลว่า จดหมายเหตุสามก๊ก เป็นหนังสือซึ่งนักปราชญ์จีนคนหนึ่งเลือกเอาเรื่องในพงศาวดารตอนหนึ่งมาแต่งขึ้น โดยประสงค์จะให้เป็นการตำราสำหรับศึกษาอุบายทางการเมือง การสงคราม ซึ่งแต่งได้ดียิ่ง จึงเป็นหนังสือเรื่องหนึ่งซึ่งได้รับการนับถือกันทั่วไปในประเทศจีน และตลอดไปจนถึงประเทศอื่นๆ”³⁶

ต่อมา หลอก้วนจง ซึ่งเป็นผู้ที่ประพันธ์นิยายสามก๊ก เขาได้นำเรื่องราวที่บันทึกไว้ในจากสามก๊กจีหรือจดหมายเหตุสามก๊กของเฉินโช่ว เอามาเรียบเรียงและดัดแปลงเพิ่มเติมเรื่องราวเพื่อให้มีสีสันและมีความบันเทิงมากขึ้น กระทั่งกลายเป็นวรรณกรรมชิ้นเยี่ยมในสมัยราชวงศ์หมิงทำให้ผลงานสามก๊กฉบับนี้มีชื่อว่า “สามก๊กฉบับเจี่ยซิง” หรือ “สามก๊กจีทงซกเอี้ยนหยิง” “Sanguo Tongsok Yanyi” (นิทานอิงพงศาวดารสามก๊ก) ต่อมาจึงได้กลายเป็นยอดวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมและแพร่หลายออกไปทั่วโลก เป็นผลมาจากสามก๊กฉบับของหลอก้วนจงนี้เอง ซึ่งเดิมทีแล้ว คนไทยทั่วไป

³⁶ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, อ้างแล้ว, 8.

มักเข้าใจกันว่าสามก๊กฉบับแปลไทยที่มีอยู่แพร่หลายทั่วไปนั้น ได้ใช้สามก๊กฉบับของหลอก้วนจงมาเป็นต้นฉบับในการแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งได้กลายเป็นสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่งานศึกษาของ ถาวร สิกขโกศล และงานศึกษาของ มาลินี ดิลกวนิช ซึ่งได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่อง “เปรียบเทียบสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กับ ต้นฉบับของจีน” จากงานศึกษาทั้งสองชิ้นนี้ได้ช่วยยืนยันว่าความจริงแล้วสามก๊กฉบับของหลอก้วนจงไม่ใช่ต้นฉบับที่ใช้ในการแปลและถ่ายทอดเป็นสามก๊กฉบับภาษาไทยโดยตรงอย่างที่คนทั่วไปเข้าใจกัน และก็ยังเข้าใจกันผิดเรื่อยมาแล้วชี้ให้เห็นว่า สามก๊กต้นฉบับภาษาจีนที่เจ้าพระยาพระคลัง (หน) นำมาใช้เป็นต้นฉบับในการแปลและดัดแปลงขึ้นใหม่ด้วยสำนวนภาษาไทยนั้น ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือสามก๊กฉบับที่แต่งโดยสองพ่อลูกเหมาหลุนและเหมาจงกั๋ง โดยแต่งขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ่งซึ่งสามก๊กฉบับนี้มีชื่อเรียกว่า “*สามก๊กจีเอี้ยนหงี*” หรือเรียกว่า “*สามก๊กเอี้ยนหงี*” (ซานกั๋วเอี้ยนหงี / *Sanguo Yanyi*) แล้วเป็นรู้จักกันในชื่อภาษาอังกฤษคือ “*The Romance of the Three Kingdoms*”³⁷

สามก๊กฉบับนี้เกิดขึ้นจากสองพ่อลูกเหมาหลุนเหมาจงกั๋งได้นำเอานิยายสามก๊กของหลอก้วนจงมาดัดแปลงเสริมเติมเนื้อหาและจัดแบ่งตอนเสียใหม่ มีความเป็นวรรณกรรมที่สมบูรณ์เพราะได้ขีดเส้นแบ่งตัวละครฝ่ายดีและฝ่ายร้ายอย่างชัดเจน มีการสร้างบุคลิกตัวละครให้สลักเสลาเกินจริง แต่ขณะเดียวกันทำให้เกิดเอกลักษณ์โดดเด่นกลายเป็นที่จดจำของผู้อ่านได้ แล้วยังมีการเขียนแทรกบทวิจารณ์โดยใช้ชื่อนามปากกา กิมเสี่ยถาง ประกอบอยู่ตลอดทั้งเรื่อง สามก๊กฉบับนี้ได้กลายเป็นต้นแบบในการแปลเป็นภาษาไทยให้กับสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในเวลาต่อมา แล้วแม้จะเป็นการดัดแปลงเสริมแต่งจากนิยายสามก๊กฉบับของหลอก้วนจงไปไม่น้อย แต่แก่นของเรื่องราวและใจความหลักของเรื่องสามก๊กก็ยังคงอยู่อย่างครบถ้วน นิทานสามก๊กฉบับของเหมาหลุนและเหมาจงกั๋งจึงกลายเป็นต้นแบบของสามก๊กฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยและภาษาอื่นเช่นภาษาอังกฤษ แล้วแพร่หลายเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกจนถึงทุกวันนี้ ดังนั้นจึงกล่าวสรุปว่า ความเป็นสามก๊กได้ผ่านกระบวนการดัดแปลงเพื่อให้เข้าถึงผู้อ่านทั่วไปมาตั้งแต่ฉบับภาษาจีนแล้วนั่นเอง³⁸

³⁷ สมบัติ จันทรวงศ์, *ความหมายทางการเมืองของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2538), 19. โปรดดูที่การอ้างอิงจากงานของ ถาวร และ มาลินี ซึ่งการศึกษาเรื่องสามก๊กหลังจากนี้ไปก็ได้อ้างอิงในลักษณะนี้เช่นเดียวกันทั้งหมด นับว่าเป็นงานศึกษาการแปลสามก๊กที่สำคัญมากเป็นอันดับแรกๆ

³⁸ เรื่องเดียวกัน

2.2 จุดเริ่มต้นของการแปลและเผยแพร่สามก๊กในประเทศไทย

สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ ทรงบันทึกถึงประวัติการแปลสามก๊กเป็นภาษาต่างๆไว้ในตำนานหนังสือสามก๊ก ซึ่งเป็นหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อใช้ประกอบสำหรับหนังสือสามก๊กซึ่งรวบรวมไว้จนถึงพ.ศ. 2470 ดังนี้³⁹

ภาษาที่แปล	ปีที่แปล (พ.ศ.)
ภาษาญี่ปุ่น	ตีพิมพ์ พ.ศ. 2235
ภาษาไทย	แปลครั้งแรก พ.ศ. 2345 และตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2408
ภาษาสเปน	ตีพิมพ์ พ.ศ. 2373
ภาษาฝรั่งเศส	ตีพิมพ์ พ.ศ. 2388
ภาษาเกาหลี	ตีพิมพ์ พ.ศ. 2402
ภาษาญวน	ตีพิมพ์ พ.ศ. 2452
ภาษาอังกฤษ	ตีพิมพ์ พ.ศ. 2469 ⁴⁰
ภาษาเขมร	ไม่ทราบปีที่แปลแน่ชัด ⁴¹
ภาษามลายู	ไม่ทราบปีแน่ชัด แต่พิมพ์ที่สิงคโปร์
ภาษาละติน	ไม่ทราบปีแน่ชัด ⁴²

³⁹ สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ, *อ้างแล้ว*, 28.

⁴⁰ ก่อนหน้านี้มีการตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษบ้างแล้ว แต่ฉบับที่พิมพ์ใน พ.ศ. 2469 เป็นการพิมพ์ตลอดทั้งเรื่อง แปลโดย บริเวท เทย์เลอร์ (Briwett Taylor)

⁴¹ สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ, *อ้างแล้ว*, 28 เชื่อว่าแปลอีกทอดจากฉบับภาษาไทย

⁴² เรื่องเดียวกัน, เชื่อว่ามีต้นฉบับอยู่ที่ Royal Asiatic Society โดยมีบาทหลวงในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกผู้หนึ่ง ซึ่งมีตำแหน่งเป็นบิชอปอยู่ในประเทศจีนได้เป็นผู้แปลครั้งแรก

การแปลสามก๊กเป็นครั้งแรกในประเทศไทยเชื่อว่าเกิดขึ้นก่อนพ.ศ. 2348 หรือในสมัยของ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช องค์รัชกาลที่ 1 พระองค์ได้ทรงรับสั่งให้เจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นผู้อำนวยการแปลเป็นหนังสือ 95 เล่ม สมุดไทย จากนั้นได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ในพ.ศ. 2408 เป็นสมุด 4 เล่ม จากนั้นใน พ.ศ. 2457 คณะกรรมการวรรณคดีสโมสร ซึ่งรัชกาลที่ 6 ทรงตั้งขึ้นสำหรับพิจารณาหนังสือไทยที่แต่งดีควรยกย่อง ได้มีมติยกย่องให้เรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นยอดความเรียงเรื่องนิทาน และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ยกย่องว่าสามก๊กเป็นหนังสือที่แต่งดีทั้งตัวเรื่องและสำนวนที่แปลเป็นภาษาไทย บางส่วนของสามก๊กได้กลายเป็นตำราภาษาเรียนไทยในชั้นเรียนเรื่อยมา⁴³

สำหรับจุดเริ่มต้นของการเผยแพร่สามก๊กในประเทศไทยนั้น ต้องย้อนกลับไปที่กล่าวถึงความนิยมของสามก๊กในจีนและโพ้นทะเล ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในฐานะที่เป็นตัวแทนของการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม วรรณกรรม และภูมิปัญญาจีนให้ออกไปสู่เอเชียและไปทั่วโลก

วรรณกรรมสามก๊กได้เริ่มพิมพ์เผยแพร่ในประเทศจีนตั้งแต่สมัยต้นราชวงศ์หมิงในช่วงศตวรรษที่ 14 วรรณกรรมสามก๊กฉบับแรกนั้น เป็นผลงานประพันธ์ของหลอก้วนจง ต่อมาก็ได้รับการยกย่องให้กลายเป็น 1 ใน 4 วรรณกรรมชิ้นเอกของจีน แล้วความนิยมก็เริ่มแพร่กระจายออกไปสู่ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียอาคเนย์ โดยผ่านการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลซึ่งมีส่วนสำคัญในการนำเรื่องสามก๊กเข้าไปเผยแพร่ด้วย ทั้งในรูปแบบของวรรณกรรมและวัฒนธรรมที่มีตัวละครชื่อดังในสามก๊กเป็นสัญลักษณ์ อาทิเช่น กวนอู ที่ได้รับความนิยมบูชาของคนจีนโพ้นทะเลมีส่วนอย่างมากในการทำให้สามก๊กได้รับการเชิดชูและเป็นที่จดจำของคนจีน และแพร่หลายไปทั่วสำหรับประเทศจีนในปัจจุบัน สามก๊กได้มีการนำมาประยุกต์และผลิตขึ้นใหม่ในฐานะสินค้า กลายเป็นหนังสือขายดี มากกว่าจะเป็นวรรณกรรมคลาสสิกจีนเท่านั้น⁴⁴

อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้อธิบายว่าการเผยแพร่ความนิยมของสามก๊กในสังคมไทยช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์นั้น นอกจากหวังให้เป็นวรรณกรรมเพื่อความบันเทิง

⁴³ สมบัติ จันทรวงศ์, *อ้างแล้ว*, 4.

⁴⁴ Rafe de Crespigny, *The Three Kingdoms and Western Jin: A History of China in the Third Century AD*, (Canberra: Faculty of Asian Studies, Australian National University, 1990), 12-15. อ้างถึงใน เครก เจ เรย์โนลด์ส, *อ้างแล้ว*, 288 เครกอ้างว่าเป็นงานศึกษาด้านนี้ที่มีหลักฐานและความน่าเชื่อถือมากที่สุด ในทัศนะของผู้เขียนวิทยานิพนธ์เองก็มีความเห็นในทำนองเดียวกัน

แล้วยังมีเป้าหมายสำคัญคือ ให้เป็นตำราพิชัยสงครามทางการทหารและการปกครองสำหรับชนชั้นนำอีกด้วย ดังนั้นสามก๊กจึงเป็นหนังสือที่อ่านในชนชั้นปกครองเป็นหลักและได้รับความนิยมแพร่หลายมากจนทำให้เรื่องสามก๊กมีการคัดลอกเก็บไว้ในบรรดาเจ้านายและชนชั้นปกครองอยู่เสมอ⁴⁵

แล้วต่อมาหมอบรัดเลย์ก็ได้ก่อตั้งโรงพิมพ์ของตนเองขึ้น ในระยะแรกนั้น เขาต้องการค้นหาต้นฉบับสำหรับมาพิมพ์ขายก่อนแล้ววิธีที่ง่ายและมีโอกาสขายดีที่สุดในระยะแรก ก็คือการเลือกพิมพ์นิยายพงศาวดารจีนที่มีแปลไทยอยู่ก่อนแล้ว นำมาพิมพ์ออกขายเป็นจำนวนมากเพราะเขาเห็นว่านี่เป็นเรื่องที่คนไทยทั่วไปนิยมอ่าน ซึ่งหนังสือเล่มแรกก็คือเรื่องสามก๊กนี่เอง ซึ่งทำให้มีข้อมูลที่แสดงว่าสามก๊กได้รับความนิยมมากในคนอ่านที่มีฐานหรือชนชั้นเจ้านายมานาน เนื่องจากในระยะแรกของการตามหาต้นฉบับสามก๊กมาพิมพ์นั้น หมอบรัดเลย์ได้ขอต้นฉบับที่มีการคัดลอกเก็บไว้ของเจ้านายพระองค์ต่างๆแล้วมารวบรวมเพื่อพิมพ์จำหน่าย แต่การพิมพ์ครั้งแรกนั้นขายไม่ได้เท่าไรนักเพราะมีราคาสูงมาก ดังนั้นรัชกาลที่ 4 จึงทรงช่วยซื้อไว้ให้ 50 ชุด แล้วพระราชทานให้แก่บรรดาราชโอรสและราชธิดา แสดงให้เห็นความใส่ใจต่อการอ่านสามก๊กของชนชั้นสูงหรือเชื้อพระวงศ์ไทยมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งส่วนหนึ่งเพราะคนไทยเองก็ชื่นชอบสามก๊กอยู่แล้ว ไม่เพียงแต่ชนชั้นสูงที่เคยอ่านมาก่อนเท่านั้น ชนชั้นล่างก็ยังรู้จักเรื่องสามก๊กผ่านทางจิวด้วยเช่นกัน ดังนั้นเมื่อมีหนังสือสามก๊กพิมพ์ขายก็ทำให้ผู้อ่านเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีผู้พิมพ์หนังสือขายมากขึ้นไปด้วย⁴⁶

หลังจากนั้นเรื่องจีนแปลไทยก็กลายเป็นที่นิยมมาก ซึ่งส่วนหนึ่งก็อาจกล่าวได้ว่า เพราะคนไทยในเวลานั้นที่รู้ภาษาอังกฤษหรือได้อ่านหนังสือและนิยายตะวันตกได้ก็ยังมีน้อย อีกทั้งคนไทยส่วนหนึ่งโดยเฉพาะพวกเจ้านายก็ยังมีความติดใจและสนุกกับนิยายพงศาวดารจีน รวมถึงความเชื่อที่ว่าสามก๊กเป็นตำราพิชัยสงครามยุคโบราณที่ควรได้อ่านศึกษาด้วย

2.3 การแปลและดัดแปลงสามก๊กให้มีความเป็นไทย

หากจะสืบสาวย้อนไปว่าสามก๊กเข้าสู่เมืองไทยตั้งแต่เมื่อใดนั้น คงเริ่มตั้งแต่เมื่อจีนเข้ามาติดต่อค้าขายกับไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยและอยุธยา ซึ่งโดยธรรมชาติของคนจีนเมื่อมีการเข้าไปติดต่อค้าขายกับประเทศใด ก็มักนำเอาวัฒนธรรมของตนเองเข้าไปเผยแพร่ด้วย ซึ่งประวัติการแปลสามก๊ก

⁴⁵ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ, *ตำนานหนังสือสามก๊ก*, (กรุงเทพฯ: บรรณาการ, 2506), 20.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, 47-48.

เป็นภาษาไทยนั้นไม่ปรากฏไว้ในจดหมายเหตุ มีเพียงคำบอกเล่าว่า สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช องค์รัชกาลที่ 1 ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทรงมีรับสั่งให้แปลหนังสือพงศาวดารจีนเป็นภาษาไทย 2 เรื่อง นั่นคือ “สามก๊กและไซฮั่น” โดยทรงโปรดเกล้าให้ กรมพระราชวังหลัง เจ้าฟ้าทองอิน กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ เป็นผู้อำนวยการแปลเรื่องไซฮั่น และให้เจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นผู้อำนวยการแปลเรื่องสามก๊ก ต่อมา สมเด็จพระอมรินทราบราชนาถาภ จึงเป็นคนไทยคนแรกที่มีการค้นคว้าที่มาของเรื่องสามก๊กแล้วเขียนทั้งหมดไว้ในหนังสือชื่อ “ตำนานหนังสือสามก๊ก” ซึ่งนับว่าเป็นหนังสือประเภทเล่าเรื่องที่มาและคู่มือประกอบการอ่านสามก๊กเล่มแรกในเมืองไทยด้วยโดยได้สันนิษฐานว่าการแปลสามก๊กฉบับภาษาไทยเริ่มขึ้นก่อน พ.ศ. 2348 เพราะเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้เสียชีวิตลงในปีนั้น เมื่อแปลแล้วเสร็จจึงรวมเป็นหนังสือ 95 เล่มสมุดไทย⁴⁷

มีความเชื่อกันว่า ต้องการให้ใช้เรื่องสามก๊กเป็นตำราพิชัยสงครามสำหรับการทหารและการปกครองสำหรับขุนนางและข้าราชการในสมัยนั้น ดังคำนำตอนหนึ่งของกรมศิลปากร ซึ่งอ้างถึงการทำศึกระหว่างไทยและพม่าที่มีการใช้พิชัยสงครามในสามก๊กที่คล้ายคลึงกันอยู่ โดยเฉพาะกลยุทธ์เปิดเมืองว่าง ซึ่งเป็นแผนกลยุทธ์ที่โด่งดังมากในเรื่องสามก๊ก ดังความว่า

“เคยเล่าฟังกันมาว่า ท่านผู้ใหญ่แต่ก่อนนิยมนอ่านสามก๊ก ยิ่งท่านผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องการรบทัพจับศึกด้วยแล้ว ถือกันว่าเป็นหนังสือสำคัญเรื่องหนึ่งที่จะต้องอ่านและรู้ไว้ เพราะนับถือกันว่าเป็นเรื่องที่ให้ความรู้และแง่คิดในกลยุทธ์และยุทธวิธีต่างๆ ดูเหมือนตอนที่อ่านกันสนุกสนานมากก็เห็นจะเป็นตอนที่ลูมาอี้และขงเบ้งซ้อนกลศึกกัน ที่จำกันได้มากที่สุดคือตอนที่ขงเบ้งถอยทัพไม่ทันจึงใช้กลอุบายเปิดประตูเมืองแล้วแต่งตัวขึ้นไปติดกระຈับป้อยู่กับเด็ก 2 คน บนหอรบ ทำทีลวงลูมาอี้ให้ถอยทัพ ตรงนี้รู้สึกลคล้ายกับคราวเจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ ได้ลวงอะแซหวุ่นกี้เมื่อครั้งตั้งรักษาเมืองพิษณุโลกในปลายพ.ศ.2318 สมัยกรุงธนบุรี ด้วยเห็นเหลือกำลังที่จะรักษาเมืองไว้ คิดจะถอยทัพจากพิษณุโลก จึงให้เอาปีพาทย์ขึ้นไปติดตามบ้อม ลวงให้ข้าศึกเข้าใจว่าคิดจะต่อสู้อยู่ในเมืองนานวัน แต่แล้วก็ทิ้งบ้อมตีฝ่าหนีออกไป กลยุทธ์แบบนี้ ถ้าเจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ไม่เคยทราบเค้าเรื่องสามก๊กตอนขงเบ้งลวงลูมาอี้มาก่อน ก็ต้องหมายความว่า ท่านแม่ทัพทั้ง 3 คน บังเอิญมา มีความคิดตรงกันเข้าอย่างน่าประหลาด

⁴⁷ สุนันท์ จันทรวิเมลิ้อง, การศึกษาสามก๊กสามแนวทาง ,สามก๊กฉบับภาษาไทย ประวัติการแปลและพิมพ์, (กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแกรมี, 2539), 30.

(เปรียบเทียบว่า เจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ก็คือขงเบ้ง ส่วนอะแซหวุ่นกี้ก็คือสุมาอี้)”⁴⁸

เกี่ยวกับการพิมพ์สามก๊กเพื่อเผยแพร่ออกไปนั้น ในช่วงเวลานั้นยังไม่ได้มีการนำเทคโนโลยีการพิมพ์แบบตะวันตกมาใช้ การแปลสามก๊กจึงเป็นการคัดลอกด้วยมือและให้ทำไว้หลายสำนวนเพื่อนำไปใช้ศึกษาในวังต่อ เมื่อเรื่องสามก๊กเริ่มเป็นที่นิยมในบรรดาเจ้านายแล้ว ก็มักให้มีการคัดลอกไว้เพื่อเก็บไว้อ่านเพราะเจ้านายหลายคนเห็นว่าเนื้อหาเป็นประโยชน์ในด้านการเมือง การปกครอง และการทหาร ในข้อนี้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้พิจารณาจากบทละครนอกเรื่อง *ควาวิ* ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ทรงพระราชนิพนธ์ไว้บทหนึ่งดังต่อไปนี้

“เมื่อนั้น	ไวยทัดทูนหันมาทันทริก
อวดรู้วดหลักอักฮัก	ข้าเคยพบรบศึกมาหลายยก
จะเข้าออกยกย่อนผ่อนปรน เล่ห์กลเรานือย่าวิดก	
<u>ทั้งพิชัยสงครามสามก๊ก</u>	ได้เรียนไว้ในเอกสารพัด
ยายกลับไปทูลพระเจ้าป่า	ว่าเรารับอาสาไม่ข้องขัด
คำวันนี้คอยกันเป็นวันนัด	จะเข้าไปจับมัดเอาตัวมา” ⁴⁹

เมื่อพิจารณาแล้วแสดงว่าสามก๊กเป็นเรื่องที่ได้รับความนิยมแพร่หลายในหมู่ชนชั้นสูงมาแต่เนิ่นนานและแนวความคิดที่ว่าการศึกษาสามก๊กเป็นการเพิ่มพูนความรู้ที่จำเป็นต่อการทำสงครามการเมือง การปกครอง ก็เห็นจะเป็นจริง ข้อสันนิษฐานที่ว่ามีการแปลสามก๊กเป็นภาษาไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ก็น่าจะถูกต้อง เพราะไม่เช่นนั้นรัชกาลที่ 2 ก็คงมิได้ทรงอ้างอิงไว้ในบทละครเช่นนี้ได้แน่ และเหตุผลสำคัญคือ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้ถึงแก่อสัญกรรมในพ.ศ.2348 จึงเป็นไปได้แน่นอนว่าจะแปลหลังจากนั้น แต่สุดท้ายแล้วก็ยังไม่อาจจะระบุปีที่เริ่มแปลได้แน่ชัด⁵⁰

⁴⁸ กรมศิลปากร, “คำนำ” สามก๊ก (พระนคร: ศิลปบรรณาการ, 2515), ช-ณ

⁴⁹ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, *อ้างแล้ว*, 30. เน้นโดยผู้เขียน

⁵⁰ สมบัติ จันทรวงศ์, *อ้างแล้ว*, 2.

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้อธิบายในประเด็นนี้ว่าสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับสามก๊กและนิยายแปลจีนก็คือ เรื่องของความนิยมที่เกิดขึ้นกับนิยายแปลจีน โดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นสูงของไทย โดยหลักฐานของความนิยมก็คือการแปลเรื่องสามก๊กและไซฮั่นในเวลาไล่เลี่ยกัน แล้วก็ป็นหนังสือนิยายหรือสิ่งนำเข้ามาจากจีนซึ่งได้ประสบความสำเร็จเป็นที่นิยมอย่างมาก หากเรามาเปรียบเทียบกับวรรณกรรมหรือนิยายที่ได้นำเข้ามาจากประเทศอื่นๆ ตัวอย่างสำคัญเช่นเพชรพระมงกุฎของอินเดียซึ่งก็พบว่าได้ประสบความสำเร็จล้มเหลวไม่เป็นที่นิยมในหมู่คนอ่านเลยนั่นจึงทำให้เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ต้องเสียโอกาสในการนำเข้านิยายจากชนชาติอื่นๆที่มีความแตกต่างไปจากวรรณกรรมไทยไปโดยปริยายด้วย แต่สถานการณ์ของสามก๊กนั้นก็กลับเป็นตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิงแล้วผลจากความสำเร็จของสามก๊กและไซฮั่น ก็ยังได้เป็นการช่วยกรุยทางให้เจ้าพระยาพระคลัง (หน) และบุคคลอื่นๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการค้าขายหรือติดต่อกับประเทศจีน ได้ช่วยกันนำนิยายหรือพงศาวดารจีนเข้ามาแปลเป็นภาษาไทยได้อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งในส่วนนี้เราสามารถยืนยันได้จากรายชื่อของนิยายหรือพงศาวดารจีนที่ถูกแปลเป็นไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งนับว่ามีจำนวนมากกว่างานจากประเทศอื่นอย่างเห็นได้ชัด⁵¹

ดังนั้น สามก๊กจึงเริ่มกลายเป็นวัตถุดิบของหนังสือไทยมาตั้งแต่สมัยต้นยุครัตนโกสินทร์ แล้ว แล้วยังไปสู่บทละครด้วย สามก๊กจึงเป็นเครื่องมือเพื่อความบันเทิงได้ นอกเหนือไปจากสถานะที่เคยใช้เป็นตำราพิชัยสงครามทางทหารและในปกครองสำหรับเชื้อพระวงศ์เท่านั้น

หลังจากนั้น สามก๊กแปลไทยฉบับมาตรฐานตลอดทั้งเรื่องฉบับแรก ซึ่งมีเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นผู้อำนวยการแปลนั้น ก็ได้มีการรวบรวมสมุดไทยเรื่องสามก๊กทั้งหลายเพื่อให้ตีพิมพ์ตลอดครบทั้งเรื่องเป็นครั้งแรกที่โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์⁵² ซึ่งตรงกับในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ใน พ.ศ. 2408 ดังนั้นจึงเรียกสามก๊กฉบับนี้ว่า สามก๊กเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ฉบับโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ เป็นสามก๊กฉบับแปลไทยฉบับแรกที่มีการพิมพ์และเผยแพร่ออกไปในสังคมไทยโดยทั่วไป ไม่ได้จำกัดวงแคบในชนชั้นสูงเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้าที่จะพิมพ์สามก๊กออกจำหน่าย บรรดาผู้มีศักดิ์ฐานะมักนิยมเก็บสะสมคัดลอกหนังสือสมุดไทยสามก๊กไว้ในห้องสมุดของตนเอง ด้วยเหตุนี้จึงมีต้นฉบับหลายชุด ดังปรากฏในหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งมีทั้งฉบับที่เขียนด้วยเส้นหรดาน เส้นฝุ่นและเส้นดินสอ ต่อมาเมื่อหมอบรัดเลย์ได้มีการตั้งโรงพิมพ์ที่ปากคลองบางใหญ่เพื่อพิมพ์หนังสือขาย ก็ได้ต้นฉบับเรื่องสามก๊กมา 2 ฉบับ และยืมจากสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ แล้วมาทำการสอบกันก่อนลงมือพิมพ์ ทั้งฉบับ 4 เล่ม ซึ่งรัชกาลที่ 4 ทรงรับช่วยซื้อ

⁵¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ปากไก่และใบเรือ รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์* ตันรัตนโกสินทร์ พิมพ์ครั้งที่ 4, (นนทบุรี: ฟาเดียวกัน, 2555), 63-64.

⁵² สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, *อ้างแล้ว*, 48.

จากหมอบรัดเลย์ราว 50 ฉบับ แล้วพระราชทานให้พระราชโอรสและพระราชธิดาละฉบับทั่วกัน ที่เหลือนั้นก็พระราชทานแก่ผู้อื่นทั่วไป สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงได้รับพระราชทานมา 1 ฉบับในช่วงที่เพิ่งเริ่มอ่านหนังสือได้และก็ทรงชื่นชอบเรื่องสามก๊กมาก โดยให้เหตุผลว่าเพราะเป็นหนังสือที่อ่านแล้วสนุก การสืบทอดนี้จึงน่าจะสันนิษฐานถึงความชื่นชอบที่มีต่อสามก๊กเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ว่ามีมากที่สุด และคงเป็นเหตุผลสำคัญซึ่งภายหลังทรงนำสามก๊กมาชำระใหม่อีกด้วย⁵³

โชติ แพร่พันธุ์ (ยาขอบ) ได้อธิบายว่า สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีความคลาดเคลื่อนในการแปลจากต้นฉบับภาษาจีน โดยอ้างอิงจากผู้สนใจศึกษาเรื่องสามก๊กจากต่างประเทศในโลกตะวันตกตัวอย่างอ้างอิงสำคัญเช่น *บริเวตต์ เทย์เลอร์ (Briwett Taylor)* เป็นผู้ที่ทำการแปลสามก๊กเป็นภาษาอังกฤษแล้วเป็นฉบับที่มีชื่อเสียงมากที่สุดฉบับหนึ่งในโลกนั้นก็ได้นำการวิจารณ์สามก๊กฉบับแปลภาษาไทยไว้อย่างน่าสนใจว่า ฉบับแปลภาษาไทยมีความขาดตกบกพร่องไม่ครบตามต้นฉบับเดิมในภาษาจีน โวหารที่ใช้ก็แปลกๆ เช่นในภาษาจีนเดิมอธิบายว่าเป็นหน้าหนาวหิมะตก แต่ในฉบับภาษาไทยว่าเป็นหน้าแล้ง เป็นต้นด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ความหมายที่ต้องการสื่อออกมาแท้จริงในเรื่องนั้นได้ผิดเพี้ยนไป เนื่องจากคำความหมายของหน้าหนาวหิมะตกกับหน้าแล้งนั้นเป็นตรงกันข้ามเลย⁵⁴

จากประเด็นเหล่านี้แม้ว่ายาขอบจะเป็นนักเขียนนิยายที่มีความสามารถในเชิงวรรณศิลป์และการเขียนเรื่องราวแบบนักเล่านิทานที่ทำให้เรื่องอ่านง่ายและขายได้ในวงกว้างโดยเฉพาะประชาชนทั่วไป แต่การที่เขาเป็นคนแรกที่จุดประกายเรื่องความคลาดเคลื่อนในการแปลขึ้นมาเช่นนี้ก็แสดงให้เห็นว่า ได้เกิดความพยายามที่จะเขียนสามก๊กในแง่มุมอื่นนอกเหนือจากเรื่องราวในเชิงวรรณกรรมขึ้นด้วยเช่นกัน อาจจะนับว่าเป็นความพยายามแรกของนักเขียนในประเทศไทยซึ่งมีสถานะเป็นเพียงสามัญชน ไม่ได้เป็นเชื้อพระวงศ์หรือชนชั้นสูง ได้หาทางหยิบจับสามก๊กมาใช้เป็นวัตถุดิบเพื่อเขียนในแง่มุมต่างๆ นอกเหนือจากเนื้อหาในวรรณกรรมเป็นครั้งแรก

สมบัติ จันทรวงศ์ ได้อธิบายประเด็นของการแปลที่มีความคลาดเคลื่อนนี้ว่า เป็นเพราะมีสาเหตุสำคัญมาจากการดัดแปลงเนื้อหาในเรื่องสามก๊กอย่างจงใจ จึงไม่ได้เกิดจากการแปลที่ผิดพลาดเสมอไปเท่านั้นสมบัติ ได้อธิบายในประเด็นนี้โดยพยายามโยงกับประเด็นเรื่องการเมืองว่าเดิม

⁵³ เรื่องเดียวกัน

⁵⁴ ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์), *สามก๊ก ฉบับฉวิภค ตอน จิวยี่ผู้ถ่มน้ำลายรดฟ้า รวมพิมพ์ในสามก๊กฉบับฉวิภค* พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2545), 18.

ที่แล้วสามก๊กเป็นวรรณกรรมจีนซึ่งรัชกาลที่ 1 ได้ทรงรับสั่งให้มีการแปลด้วยสาเหตุสำคัญคือเพราะทรงเห็นว่า “เป็นเรื่องดี” จึงทรงต้องการใช้เป็นตำราพิชัยสงครามทางทหารและการปกครอง ทั้งยังแฝงนัยยะทางด้านการปลูกฝังค่านิยมในเรื่องความจงรักภักดี และความกล้าหาญ เอาไว้ในเรื่อง ดังนั้นสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จึงถูกแปลโดยเน้นหนักที่เรื่องของทหาร การปกครอง และข้อนัยยะทางการเมืองไว้ด้วยดังนั้น สามก๊กฉบับแปลไทยจึงได้เกิดขึ้นในฐานะเป็นวรรณคดีหรือหนังสือคู่บ้านเมืองและเพื่อรับใช้การเมืองโดยเฉพาะ⁵⁵

เมื่อพิจารณาจากงานของสมบัติ จึงแสดงว่าสามก๊กโดยไม่ได้จำกัดตัวเองไว้อยู่ในสถานะของตำราพิชัยยุทธ์ทางทหารและการปกครองเท่านั้น แต่เป็นการดัดแปลงด้วยบริบททางการเมือง โดยเฉพาะในเวลานั้นเป็นยุคสมัยที่เพิ่งจะมีการผลิตแผ่นดิน มีการเปลี่ยนแปลงจากราชบัลลังก์ของพระเจ้าตากสินมาสู่ราชวงศ์จักรีของรัชกาลที่ 1 ซึ่งก็มีความสอดคล้องกับเรื่องราวของการผลิตเปลี่ยนราชวงศ์ในเรื่องสามก๊กด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ยังมีเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิธีการเลือกใช้นำนวนภาษาจีนในการแปลสามก๊กฉบับเป็นภาษาไทย นั่นก็คือการเลือกใช้นำนวนฮกเกี้ยนเป็นหลักในการแปลทั้งหมด เพราะคณะคนจีนที่ร่วมเป็นบรรณาธิการในการแปลครั้งแรกตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 นั้น เป็นคนจีนฮกเกี้ยน⁵⁶ ทำให้อิทธิพลของการแปลชื่อตัวละครและสถานที่ด้วยสำนวนของคนจีนฮกเกี้ยนในสามก๊กฉบับนี้ยังได้ส่งผลอย่างมากต่อสามก๊กที่ได้แปลเป็นภาษาไทยทั้งหมดภายหลัง จากนั้น แต่ที่สำคัญที่สุดคือ มันได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ชื่อของคนไทยทั่วไป ซึ่งทำให้คนไทยรู้จักชื่อตัวละครและชื่อสถานที่สำคัญในเรื่องสามก๊กด้วยชื่อที่อ่านเป็นแบบสำนวนจีนฮกเกี้ยนเป็นหลัก

สำหรับตัวอย่างของสำนวนการเรียกชื่อตัวละครและสถานที่ซึ่งใช้นำนวนที่แตกต่างกัน จึงพอจะแสดงให้เห็นตัวอย่างสำคัญได้ดังนี้

ราชอาณาเขตของพระเจ้าโจโฉและโจผี คนไทยส่วนใหญ่จะรู้จักตามสำนวนจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า วูยก๊ก แต่ในสำนวนจีนกลาง (ตามระบบ พินอิน) จะเรียกว่า เว่ยกั๋ว ส่วนจีนแต้จิ๋วเรียก งุ่ยก๊ก จีนกวางตุ้งเรียก ง่ายโกะ และจีนไหหลำเรียก หงุ่ยก๊ก

ราชอาณาเขตของพระเจ้าเล่าปี่ คนไทยส่วนใหญ่จะรู้จักตามสำนวนจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า จ๊กก๊ก ส่วนสำนวนจีนกลางเรียก ลู่กั๋ว จีนแต้จิ๋วเรียก จิวก๊ก จีนกวางตุ้งเรียก ชกโกะ และจีนไหหลำเรียก ตักก๊ก

⁵⁵ สมบัติ จันทรวงศ์, บทพิจารณาว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์, สามก๊ก ความหมายทางการเมือง พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2549), 474-476.

⁵⁶ สังข์ พัดโนทัย, พิชัยสงครามสามก๊ก, (กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ, 2512), 3-4.

ราชอาณาจักรของพระเจ้าขุนกวน คนไทยจะรู้จักตามสำนวนจีนฮกเกี้ยนว่าอ๋อ๊ก
สำนวนจีนกลางเรียก หวู่กั๋ว จินแต่จีวเรียก โห้วกั๊ก จินกวางต้งเรียก อ้อโกะ และจีนไหหลำเรียกว่า
โง้วกั๊ก⁵⁷

สำหรับชื่อตัวละครในเรื่องสามก๊กนั้นก็ยิ่งผิดแผกแตกต่างไปมากตัวอย่างสำคัญเช่น

เล่าปี่ จินกลางเรียกว่า หลิวเป่ย์ จินฮกเกี้ยนเรียก เล่าปี่ จินแต่จีวเรียก เล่าปี่ จิน
กวางต้งเรียก เหลาปี่ จินไหหลำเรียก ลิวเป่ย์

โจโฉ จินกลางเรียกว่า เฉาเซา จินฮกเกี้ยนเรียก โจโฉ จินแต่จีวเรียก เซาเฉา จินกวางต้ง
เรียก โช่วเซา จินไหหลำเรียก เซาเซา

ขุนกวน จินกลางเรียกว่า ขุนกั๋ว จินฮกเกี้ยนเรียก ขุนกวน จินแต่จีวเรียก ซิงชวน จิน
กวางต้งเรียก ซุ่นคิ่น จินไหหลำเรียก ดุนเชียน เป็นต้น⁵⁸

แล้วยังมีการเรียกชื่อตัวละครด้วยชื่อรองหรือฉายามากกว่าจะใช้ชื่อจริง ตัวอย่างเช่นตัว
ละครยอดนิมมอย่าง จูล่ง และ ขงเบ้ง ซึ่งจะอธิบายดังนี้ว่าจูล่ง ในสำนวนภาษาจีนกลางจะอ่านว่า จ้า
วอวิน ชื่อรองคือ จื่อหลง ส่วนจีนของคนจีนฮกเกี้ยนจะอ่านว่า เตียวหุยน ชื่อรองคือ จูหลง แต่เวลา
เรียกในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กลับเลือกที่จะอ่านว่า “จูล่ง” สาเหตุก็เพื่อจะให้เกิด
ความง่ายในการอ่านและเรียกชื่อของสามทหารเอกของเล่าปี่ให้เกิดความต่อเนื่องและคล้องจองกันได้
ได้แก่ กวนอู เตียวหุย จูล่ง เพราะถ้าหากเรียก เตียวหุย เตียวหุยน ต่อกันเช่นนี้แล้ว คนอ่านชาวไทยก็
อาจจะเกิดความสับสนได้ง่าย จึงทำให้คณะแปลของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เลือกใช้คำว่าจูหลงไป
เลย ก่อนจะเปลี่ยนมาอ่านว่าจูล่งในภายหลังเมื่อสมเด็จพระยาดำรงฯได้สั่งให้มีการชำระขึ้นใหม่
อีกครั้ง แล้วตัวละครขงเบ้งก็เช่นกัน ชื่อจริงตามสำนวนจีนแบบคนจีนฮกเกี้ยนคือ จูกัดเหลียง ชื่อรอง
คือ ขงเบ้ง ส่วนจีนกลางอ่านว่า จูเก่อเหลียง ชื่อรองคือ ข่งหมิง ซึ่งสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)
ก็เลือกใช้ชื่อขงเบ้งเป็นหลักในการดำเนินเรื่อง สาเหตุหนึ่งเพราะชื่อสองพยางค์แบบขงเบ้งนั้นสามารถ
ทำให้เกิดการจดจำและเรียกง่ายสะดวกปากมากกว่าการใช้ชื่อสามพยางค์แบบจูกัดเหลียงนั่นเอง
สำนวนการแปลไทยด้วยภาษาจีนฮกเกี้ยนเป็นหลักดังกล่าวนี้อย่างคงส่งผลอิทธิพลมาถึงปัจจุบัน จึงทำ

⁵⁷ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, อ้างแล้ว, 7.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน

ให้ชื่อของตัวละครเช่น เล่าปี่ โจโฉ กวนอู ขงเบ้ง จูล่ง ซึ่งอ่านด้วยสำนวนแบบคนจีนฮกเกี้ยน กลายเป็นความคุ้นเคยของคนไทยในเวลานั้นและในเวลาต่อมา⁵⁹

2.4 การชำระสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

ในพ.ศ.2457 สามก๊กฉบับสำนวนแปลโดยเจ้าพระยาพระคลัง (หน) โดยโรงพิมพ์ของ หมอบรัดเลย์ ได้เป็นหนังสือที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงในแง่ของสำนวนภาษาและความเรียงจาก วรณคดีสโมสร และได้ชื่อเสียงเป็นยอดของนิทานความเรียงแปลไทย แล้วด้วยความนิยมอย่างมากจึง ได้มีการพิมพ์ซ้ำตามมามากหลายครั้ง แต่ฉบับพิมพ์ซ้ำในครั้งหลังนั้นมีปัญหาเรื่องการพิสูจน์อักษร ซึ่งทางสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงบันทึกว่านอกจากฉบับพิมพ์ครั้งแรกแล้ว ฉบับพิมพ์ซ้ำ นั้นกลับไม่ได้รับการพิสูจน์อักษรหรือตรวจสอบให้ดี จึงคลาดเคลื่อนไปมาก ดังนั้นเมื่อถึง พ.ศ.2470 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพซึ่งกำลังดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีสภา จึงดำเนินการนำ สามก๊กฉบับโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์มาตรวจชำระใหม่ โดยมีพระเจนจัน (สุดใจ ตัณฑภาค) ที่เข้ามา เป็นกำลังสำคัญในการตรวจสอบกับสามก๊กฉบับของโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ซึ่งเป็นฉบับที่พิมพ์ครั้งแรก จึงเป็นการทำให้เนื้อหาจากต้นฉบับแรกไม่เสียไป ยังคงคุณค่าทางวรรณกรรมไว้ได้⁶⁰

ในพ.ศ. 2471 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพฯ ได้ทรงจัดให้ชำระสามก๊กขึ้นใหม่ เพื่อถวายในงานพระสมุรของพระปิตุจฉาเจ้าฯ โดยมีราชบัณฑิตยสภาเป็นผู้ดำเนินการ ด้วยการนำ สามก๊กฉบับหมอบรัดเลย์พิมพ์ครั้งที่ 1 เป็นต้นฉบับหลักในการชำระ แต่เนื่องจากหนังสือมีไม่ครบ จึง ต้องตามหากับบรรดาเจ้านายและผู้สะสมหนังสืออื่นๆเพื่อนำมาจัดพิมพ์ จึงลุล่วงได้⁶¹

หลังจากนั้นสามก๊กฉบับสมบูรณ์ครบทั้งเรื่องซึ่งเคยเผยแพร่อยู่ในชนชั้นสูงและเคยพิมพ์ ขยายโดยหมอบรัดเลย์ก็ได้เริ่มกลับมาพิมพ์เผยแพร่อีกครั้ง แต่การพิมพ์เผยแพร่ครั้งนี้เริ่มต้นในรูปแบบ หนังสืองานศพ จึงไม่ได้มีเป้าหมายที่จะทำให้เผยแพร่ไปสู่คนทั่วไปเป็นหลักมากนัก แต่การพิมพ์ครั้งนี้ ก็ได้กลายเป็นจุดเริ่มของการจัดทำรูปเล่ม ภาพประกอบ แผนที่ประเทศจีน ซึ่งสมเด็จพระยาดำรง

⁵⁹ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, *อ้างแล้ว*, 7.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, 19.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, 21-22.

ราชานุภาพฯได้จัดทำหนังสือตำนานสามก๊กสำหรับใช้เป็นคู่มือประกอบการอ่านไว้โดยเฉพาะกลายเป็นหนังสือซึ่งเขียนเกี่ยวกับสามก๊กและเป็นงานศึกษาค้นคว้าเล่มแรกในประเทศไทย⁶²

เมื่อสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ของราชบัณฑิตยสภาได้ตีพิมพ์ออกไปแล้ว ก็ได้รับความนิยมแพร่หลายอย่างมาก ปัจจุบันมีการตีพิมพ์ซ้ำจากแต่ละสำนักพิมพ์มากกว่า 20 ครั้งขึ้นไป แสดงให้เห็นถึงความนิยมในเรื่องสามก๊กสำนวนนี้อย่างมาก จนสุดท้ายแล้วก็ได้เข้ามาแทนที่ฉบับโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ ซึ่งหากเราพูดถึงสามก๊กฉบับแปลไทย ตามความเข้าใจของคนทั่วไปและในรายงานชุดนี้ย่อมหมายถึงสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) สาเหตุสำคัญที่ทำให้สามก๊กสำนวนเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้รับความนิยมอย่างมาก มีเหตุผลหลักที่พอสรุปได้คือ มีความยอดเยี่ยมในสำนวนภาษาและความเรียงที่สวยงาม เนื้อหาเน้นหนักทางด้านการใช้กลยุทธ์เข้าทำหันทันกันทำให้เป็นตำราพิชัยสงครามและตัวอย่างของการใช้อุบายที่เห็นชัดเป็นรูปธรรมเหมาะแก่ผู้ต้องการศึกษาในด้าน การปกครอง การทหาร หรือการนำมาประยุกต์ใช้ในทางบริหารธุรกิจ และตัวละครในเรื่องสามก๊กมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นที่จดจำได้ง่ายของผู้อ่านหรือคนทั่วไป ตัวละครในเรื่องมักถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนลักษณะบางอย่าง ตัวอย่างสำคัญซึ่งคนไทยทั่วไปมักรับรู้กันก็เช่น ขงเบ้ง ก็คือตัวแทนของผู้มีสติปัญญาล้ำเลิศแต่ก็มีภาพลักษณ์ว่าเป็นขุนนางตงฉินที่พร้อมมอบความภักดีแก่เจ้านายจนตัวตาย โจโฉ ก็คือตัวแทนของผู้นำที่มีความเหี้ยมโหดและมีความทะเยอทะยานมากเลห์และกลอุบาย เล่าปี่ ก็คือตัวแทนของผู้นำที่จิตใจโอบอ้อมอารีและมีคุณธรรมแต่ก็มีภาพลักษณ์ของความอ่อนแอติดตัวด้วย กวนอู ก็คือตัวแทนของผู้ที่มีความซื่อสัตย์ เก่งกล้าดุดัน มีความโอหังและทะนงตนสูงและ จูถอง ก็คือตัวแทนของผู้ที่มีความกล้าหาญและซื่อสัตย์ภักดี สุขุมเยือกเย็น พร้อมทำตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด เป็นต้น ดังนั้นกล่าวโดยสรุปแล้ว คุณค่าของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มิได้อยู่ที่ว่าแปลถูกต้องครบถ้วนตามฉบับภาษาจีนหรือไม่ หากอยู่ที่การเรียบเรียงออกมาเป็นวรรณกรรมที่งดงาม เรื่องอ่านเข้าใจง่ายได้ความสนุกสนานและสติปัญญา⁶³

ซึ่งแม้ว่าการบรรยายและพรรณนาบุคลิกของตัวละครสำคัญในเรื่องจะค่อนข้างเป็นมิติเดียว แต่ก็ได้สร้างความประทับใจให้แก่ผู้อ่าน นั่นเพราะบุคลิกเหล่านั้นมีความชัดเจนและมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นนอกจากนี้ความโดดเด่นที่สุดก็อยู่ที่สำนวนการแปลนั่นเอง ซึ่งยาขอบได้กล่าวยกย่องว่าเป็น “สำนวนที่ยังยืนเหมือนเมฆ” สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จึงได้รับยกย่องจากวรรณคดี

⁶² ยศไกร ส.ตันสกุล, *อ้างแล้ว*, 365-366.

⁶³ ถาวร ลิกขโกศล, *สามก๊กฉบับโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ เรื่อง ประวัติสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เล่ม 1*, (กรุงเทพฯ: สมาคมเผยแผ่คุณธรรมเด็กกำ, 2554), 23.

สโมสรวา เป็นยอดของความเรียงนิทาน ซึ่งหมายถึงว่าเรียบเรียงดี ไม่ใช่แปลดี⁶⁴ เมื่อพิจารณาว่า เป็นการเรียบเรียงดี นั้นก็แสดงว่ามีการยอมรับอย่างตั้งใจแล้วว่า การแปลของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไม่ได้เป็นการแปลเพื่อเน้นความถูกต้องแบบคำต่อคำ ซึ่งเป็นการแปลแบบมาตรฐานของหนังสือและนิยายสมัยใหม่ แต่เป็นการแปลแล้วเรียบเรียงใหม่อย่างจงใจ เป็นการใส่ความเป็นไทยและลดทอนความเป็นจีนในสามก๊กลงไปนั่นเอง

บทสรุป

โดยสรุปแล้ว การแปลและเผยแพร่เรื่องสามก๊กในสังคมไทยช่วงต้นรัตนโกสินทร์ นั้น นอกเหนือจากเพื่อเป็นวรรณกรรมที่มอบความบันเทิงให้ผู้อ่านแล้วยังมีเป้าหมายสำคัญทางการเมืองคือ มุ่งหวังให้เป็นตำราพิชัยสงครามทางการทหารและการปกครอง นี่จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เรื่องสามก๊กกลายเป็นหนังสือสำคัญที่นิยมอ่านกันมากในชนชั้นปกครอง กระทั่งถึงขั้นมีการคัดลอกเก็บไว้ในหมู่เจ้านายและชนชั้นปกครองส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อหมอบรัดเลย์ได้ก่อตั้งโรงพิมพ์ขึ้นจึงได้เริ่มพิมพ์นิยายพงศาวดารจีนแปลไทยขายเป็นจำนวนมาก พงศาวดารจีนแปลไทยเล่มแรกที่พิมพ์ขายก็คือเรื่องสามก๊กนั่นเอง ซึ่งไม่เพียงแต่ชนชั้นสูงเท่านั้นแต่คนทั่วไปก็ยิ่งรู้จักและมีความนิยมในเรื่องสามก๊กผ่านการชมจิวด้วย เมื่อสามก๊กเริ่มพิมพ์ขายก็ส่งผลให้มีผู้อ่านเพิ่มมากขึ้นเป็นจุดประกายที่สร้างกระแสนิยมเรื่องจีนแปลไทยนับแต่นั้นมามีอีกสาเหตุหนึ่งคือ คนไทยที่รู้ภาษาอังกฤษหรือนิยมทางตะวันตกยังมีจำนวนน้อย นิยายแปลจากตะวันตกจึงไม่แพร่หลายหรือขึ้นมาเป็นคู่แข่งได้ อีกทั้งคนไทยจำนวนมากเองก็มีความเชื่อว่าพงศาวดารจีนมีคุณค่าในฐานะที่เป็นคัมภีร์แห่งภูมิปัญญาจีน ซึ่งคนไทยก็ให้การยอมรับไว้มาก⁶⁵

กระทั่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงจัดให้ชำระสามก๊กขึ้นใหม่ มีราชบัณฑิตยสภาเป็นผู้ดำเนินการ หลังจากนั้นสามก๊กฉบับสมบูรณ์ครบทั้งเรื่องซึ่งเคยเผยแพร่อยู่ในชนชั้นสูงและเคยพิมพ์ขายโดยหมอบรัดเลย์ก็ได้เริ่มกลับมาพิมพ์เผยแพร่อีกครั้ง แล้วยังเป็นจุดเริ่มของการจัดทำรูปเล่ม ภาพประกอบ แผนที่ประเทศจีน ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้จัดทำหนังสือตำนานสามก๊กสำหรับใช้เป็นคู่มือประกอบการอ่านไว้โดยเฉพาะ กลายเป็นหนังสือซึ่ง

⁶⁴ ถาวร ลิกขโกศล, *สามก๊กฉบับโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ เรื่อง ประวัติสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)*, เล่ม 1 (กรุงเทพฯ: สมาคมเผยแพร่คุณธรรมเด็กกำ, 2554), 24. เน้นโดยผู้เขียน

⁶⁵ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, *อ้างแล้ว*, 47-48

เขียนเกี่ยวกับสามก๊กและเป็นงานศึกษาค้นคว้าเล่มแรกในประเทศไทย⁶⁶ ซึ่งทำให้ทุกงานศึกษาค้นคว้าเรื่องสามก๊กในประเทศไทย ล้วนต้องอ้างอิงงานชิ้นนี้เป็นหลักฐานชิ้นสำคัญ แต่ด้วยความที่สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีการแปลผิดหรือเรียกว่ามีส่วนที่เข้าใจผิดแปลงใส่ความเป็นไทยเข้าไปมาก ดังนั้นจึงส่งผลให้นักแปลและครูด้านภาษาจีนในยุคถัดมาได้เริ่มการแปลสามก๊กขึ้นใหม่จากต้นฉบับของหลอเก้วนจง ไม่ว่าจะเป็นการแปลด้วยสำนวนจีนยกย่องซึ่งเป็นสำนวนที่คนไทยคุ้นเคยกับเรื่องสามก๊กมาแต่เดิม รวมถึงแปลด้วยสำนวนจีนกลางซึ่งคนจีนในศตวรรษที่ 20 และชาวตะวันตกจะมีความคุ้นเคยมากกว่า เป็นการทำให้เรื่องสามก๊กฉบับแปลภาษาไทยมีความสมบูรณ์เต็มตัวมากยิ่งขึ้น แต่กระนั้นสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ก็ยังคงมีการพิมพ์ซ้ำและเป็นงานอ้างอิงที่สำคัญในการศึกษาวิจัยเรื่อยมา เป็นนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลไทยเพียงเรื่องเดียวที่มีทิศทางพิเศษเช่นนี้มาจนถึงปัจจุบัน

⁶⁶ ยศไกร ส.ตันสกุล, *อ้างแล้ว*, 365-366.

บทที่ 3

การผลิตให้เป็นวรรณกรรมยอดนิยมของสามก๊ก พ.ศ. 2480 - 2500

ตั้งแต่เริ่มพิมพ์สามก๊กเป็นครั้งแรกในประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ก็ได้ปรากฏหนังสือสามก๊กหรืองานศึกษาเชิงวิชาการเกี่ยวกับสามก๊กในประเด็นต่างๆจำนวนมาก เป็นการนำวรรณกรรมจีนโบราณมาศึกษาได้ในหลายมิติ ซึ่งความนิยมเหล่านี้เกิดขึ้นจากความสำเร็จของการนำสามก๊ก ซึ่งแรกเริ่มเคยเป็นวรรณกรรมราชสำนักที่นิยมอ่านกันในชนชั้นสูง มาผลิตขึ้นใหม่ กลายเป็นวรรณกรรมยอดนิยม แล้วกระจายการอ่านสู่คนทั่วไปนั่นคือ สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงความโดดเด่นของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในหลากหลายด้าน อาทิเช่น เนื้อหาที่มีเรื่องราวสาระเกี่ยวกับการใช้อำนาจ การทำศึกสงคราม การวางแผนที่แสดงให้เห็นถึงกลยุทธ์ทางทหารและการปกครอง และที่โดดเด่นคือ เป็นสามก๊กที่ใช้สำนวนภาษาไทยได้สละสลวยกระทั่งรับการยกย่องให้เป็นยอดของวรรณคดีความเรียง แต่แท้จริงแล้วความแพร่หลายหรือเข้าถึงผู้อ่านที่ทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องสามก๊กในระยะแรกนั้น ย่อมมีขีดจำกัด เพราะการอ่านออกเขียนได้เองก็ยังคงค่อนข้างจำกัดวงอยู่ในชนชั้นสูงและกับผู้มีฐานะหรืออยู่ในวงราชการเป็นหลัก

ในบทนี้ จึงเป็นการสำรวจความนิยมและการผลิตใหม่ของสามก๊กตั้งแต่ทศวรรษ 2480 จนถึงก่อนเข้าทศวรรษ 2500ซึ่งตั้งข้อสังเกตว่า เป็นการผลิตใหม่ที่มุ่งเน้นเข้าหากลุ่มคนอ่านที่เป็นชาวบ้านทั่วไปมากขึ้น จึงเป็นจุดเริ่มของการผลิตสามก๊กให้อ่านง่าย โดยเฉพาะการใช้วิธีเล่าเรื่องราววีรกรรมของตัวละครในสามก๊กออกเป็นตอน มุ่งเน้นความบันเทิง ผสมผสานการใช้อารมณ์ขัน และรวมถึงการเขียนในแบบเสียดสียั่วล้อ เพื่อโยงตัวละครสามก๊กให้เข้ากับการเมืองไทย การวิพากษ์วิจารณ์ผู้นำเผด็จการทหาร เป็นจุดเริ่มต้นที่ชัดเจนที่สุดของการนำสามก๊กมาเปรียบเทียบกับบริบทของสังคมไทย โดยนักเขียนสองคนที่ได้นำสามก๊กมาเขียนใหม่จนมีชื่อเสียงโดดเด่นมากในช่วงเวลานั้นและยังมีชื่อเสียงมาถึงปัจจุบันก็คือ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ใช้นามปากกา ยาขอบ และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งทั้งสองคนได้เขียนสามก๊กในแบบฉบับของตนเองขึ้นใหม่และเป็นผลงานต้นแบบให้นักเขียนสามก๊กรุ่นหลังด้วย ผลงานสำคัญของทั้งสองคนก็คือ “สามก๊กฉบับวณิก” และ “สามก๊กฉบับนายทุน” ซึ่งต่อมาได้มีผลอย่างมากในการทำสามก๊กจากวรรณคดีราชสำนักได้เข้าสู่กระบวนการให้เป็นวรรณกรรมยอดนิยมที่แพร่หลายและเข้าถึงคนทั่วไปได้มากขึ้น

3.1 สามก๊กฉบับฉวิพาก การผลิตใหม่เพื่อความบันเทิง

มีข้อหนึ่งที่ต้องพิจารณาคือ การอ่านสามก๊กตลอดทั้งเรื่องให้จบนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก แต่ในขณะเดียวกัน เรื่องราวหรือชื่อของตัวละครสำคัญในสามก๊กกลับเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากเป็นพิเศษหนึ่งในปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้ตัวละครในสามก๊กเป็นที่สนใจของผู้อ่านมากนั้น มีข้อน่าสังเกตว่า เริ่มต้นอย่างชัดเจนจากการผลิตสามก๊กใหม่เพื่อความบันเทิง เพื่อให้อ่านง่าย เป็นการเปลี่ยนสถานะจากความเป็นวรรณคดีแปลคลาสสิกที่อ่านกันในชนชั้นสูง (Classical Literature) ไปสู่การเป็นวรรณกรรมยอดนิยม (Popular Literature) ทำให้เกิดความนิยมและแพร่หลายไปสู่ผู้อ่านทั่วไปได้ โดยเฉพาะการเขียนเรื่องตัวละครสามก๊กแยกแวกเป็นตอน ซึ่งกลายเป็นต้นแบบสำคัญที่นักเขียนหรือผู้รู้สามก๊กมักเลือกนำเรื่องราวของตัวละครดังหรือเฉพาะเหตุการณ์ในสามก๊กมาเขียนและเล่าต่อไป

ปัจจัยสำคัญที่ไม่อาจปฏิเสธได้คือ เทคนิคการเขียนแยกตัวละครสามก๊กให้แยกแวกออกเป็นตอนนั้น มีความสอดคล้องอยู่กับลักษณะการเล่าเรื่องราวของตัวละครสามก๊กตามแต่ใจหรือตามแต่เรื่องราวของตัวละครด้วยสิ่งเหล่านี้มีมานานแล้วในประเทศจีน รวมถึงในประเทศที่มีคนจีนโพ้นทะเลเข้าไปอยู่อาศัย แม้แต่ในเมืองไทยก็เช่นกัน วิธีการนี้แบบอย่างเฉพาะตัวของพวกนักเล่านิทานพื้นบ้าน เนื่องจากนักเล่านิทานอาจจะไม่ได้รู้เรื่องราวในสามก๊กทั้งหมดหรือไม่ได้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับกลยุทธ์หรือแผนอุบายในสามก๊กอย่างละเอียดไปทุกเรื่อง เพราะในเรื่องสามก๊กนั้นมีชื่อของตัวละครมากหลายร้อยคน และมีชื่อเมือง สถานที่ หรือชื่อจีนอื่นๆ บ่อยจำนวนมากที่คนไทยอาจจะไม่คุ้นเคยนัก การจะจำให้ได้หมดทุกอย่างนั้นเป็นไปได้ยากมาก ดังนั้น การเล่าเรื่องราวของตัวละครสามก๊กเฉพาะในส่วนที่นักเล่านิทานต้องการจึงเป็นที่นิยมเพราะเล่าได้ง่ายและยังน่าสนใจติดตามด้วยแล้วเรื่องสามก๊กนี้ก็ไม่จำเป็นต้องเล่ากันอย่างต่อเนื่องตามท้องเรื่องทั้งหมด การดำเนินเรื่องอย่างต่อเนื่องเพียงจะเริ่มขึ้นในประวัติการเขียนเรื่องสามก๊กในประเทศจีน ซึ่งในเวลาที่มีผู้คนเล่าเรื่องราวในสามก๊กให้ฟังกันในหมู่เพื่อนฝูงหรือในครอบครัว ก็มักจะเล่าเฉพาะส่วนและในจุดที่มีความหมายที่สุดสำหรับตัวผู้เล่าหรือเฉพาะส่วนที่ผู้ฟังมีความสนใจเป็นพิเศษเท่านั้น สามก๊กจึงตั้งอยู่บนวัฒนธรรมของการเล่าและการเขียนแบบเฉพาะแยกตัวละครหรือแยกเป็นตอนๆ แล้วก็ดำเนินมาด้วยกัน ผู้คนที่รู้เรื่องเกี่ยวกับสามก๊กสามารถหยิบเอาเฉพาะเรื่องราวที่ตนเองรู้หรือสนใจเป็นพิเศษแล้วนำมาเล่าต่อได้ ยกเป็นคติสอนใจได้ นี่จึงเป็นความสามารถเฉพาะตัวเป็นพิเศษที่ส่งผลต่อการเล่า การเขียน และการผลิตซ้ำของสามก๊กเองไปด้วย⁶⁷

⁶⁷ เกรก เจ เรย์โนลด์ส, *อ้าวแล้ว*, 265-267.

ในระหว่างทศวรรษที่ 2450 - 2480 นิยายประเภทองพงสาวดารจีนได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในหนังสือที่ผู้อ่านชาวไทยทั่วไปให้ความนิยมมาก มีการพิมพ์ต่อเนื่องเป็นหนังสือขนาดยาวและหลายเล่มได้กลายเป็นหนังสือขายดี แต่ในระหว่างนั้นได้มีนักเขียนชาวไทยจำนวนไม่น้อยที่มีความเห็นว่า นิยายอิงพงสาวดารจีนเหล่านั้นเป็นเรื่องไร้สาระและมีหลายเรื่องที่ด้อยคุณภาพ⁶⁸ ซึ่งมีข้อน่าสังเกตว่าหลังจากจอมพลป. ได้ใช้นโยบายกีดกันคนจีนออกไปนั้น วรรณคดีและนิทานอิงพงสาวดารจีนที่เคยได้รับความนิยมมานานก็แทบจะหยุดการพิมพ์ไปอย่างสิ้นเชิงด้วย ยกเว้นแต่เพียงสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ฉบับชำระของกรมพระยาดำรงราชานุภาพเท่านั้นที่ได้เริ่มพิมพ์ขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2471 แล้วในเวลาต่อมา ความสำเร็จอย่างยิ่งในงานเขียนชื่อดังของ “ยาขอบ” (โชติ แพร่พันธุ์) นักเขียนชื่อดังที่สร้างชื่อเสียงมาจากการเขียนนิยายอิงประวัติศาสตร์ขนาดยาว คือเรื่อง “ผู้ชนะสิบทิศ” ก็ได้กลายเป็นหนึ่งในการดึงดูดกลุ่มผู้อ่านให้ก้าวพ้นออกมาจากนิยายอิงพงสาวดารจีนได้ เป็นความภูมิใจของบรรดานักเขียนไทย กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เชิดชูว่า นี่เป็นนิยายที่ยิ่งใหญ่ เพราะยาขอบได้สร้างสรรค์ผลงานเรื่องนี้ขึ้นมาจากพงสาวดารพม่าเพียง 8 บรรทัดเท่านั้น แล้วก็สร้างความภูมิใจให้กลุ่มนักเขียนหนุ่มชาวไทยร่วมสมัยเดียวกันเป็นอย่างมาก⁶⁹

โชติ แพร่พันธุ์ เจ้าของนามปากกา “ยาขอบ” เป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ชื่อดังและเป็นเจ้าของผลงานนิยายอิงพงสาวดารเรื่องเยี่ยมคือ ผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งเขียนขึ้นใน พ.ศ. 2475 แล้วรวมเล่มพิมพ์ใน พ.ศ. 2482 ในช่วงเวลาที่ยาขอบเขียนผลงานนี้แล้ว เขาก็เริ่มนำสามก๊กมาเขียนใหม่ในแบบฉบับของตนเองให้แตกต่างไปจากสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จึงทำให้เขากลายเป็นนักเขียนไทยคนแรกที่น่าเรื่องสามก๊กมาเขียนใหม่ ด้วยลีลาการเขียนที่ทำให้ชาวบ้านทั่วไปอ่านเข้าใจง่ายและสนุกขึ้น และก็ได้รับความนิยมอย่างมาก ยาขอบใช้วิธีการเล่าเรื่องสามก๊กด้วยแบบฉบับของนักเล่านิทานข้างถนนในชุมชนจีนซึ่งเรียกว่า “วณิพก” ซึ่งเป็นวิธีการนำเรื่องสามก๊กมาแยกย่อยเป็นตอนๆ เพื่อเล่าเรื่องราวของตัวละครที่คนไทยรู้จักและคุ้นเคยอยู่ก่อนแล้วด้วยลีลาภาษาที่เข้าใจง่ายในแบบนักเล่านิทาน⁷⁰ จากนั้นยาขอบได้เขียนลงหนังสือพิมพ์เป็นตอนๆ โดยเริ่มเขียนเป็นตอน ตั้งแต่ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2480-2498 โดยในระหว่างนั้นก็ส่งสำนักพิมพ์ให้รวมเล่มวางขาย แล้วใช้ชื่อว่า “สามก๊กฉบับวณิพก” เพียงไม่นานสามก๊กฉบับนี้ก็กลายเป็นที่นิยมและเป็นหนังสือดีที่ได้มีหลาย

⁶⁸ กุหลาบ สายประดิษฐ์, *ยาขอบอนุสรณ์*, พิมพ์ครั้งที่ 2, บรรณาธิการโดย ช่วย พูลเพิ่ม, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2537), 74-75 อ้างถึงใน เครก เจ เรย์โนลด์ส, *อ้าวแล้ว*, 266-267.

⁶⁹ เครก เจ เรย์โนลด์ส, *อ้าวแล้ว*, 267.

⁷⁰ ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์), *สามก๊กฉบับวณิพก: จูล่ง สุภาพบุรุษจากเสียงส่าน*, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2547), 21-23.

สำนักพิมพ์นำมาพิมพ์ซ้ำต่อเนื่องเรื่อยมาอีกหลายสิบปี⁷¹ ซึ่งหากพิจารณาจากคำโปรยของยาขอบเองนั้น อาจกล่าวได้ว่าเขามีเป้าหมายในการเขียนสามก๊กฉบับกวีอยู่อีกประการคือ เป็นความต้องการที่จะสร้างสรรค์นิยายให้ผู้คนได้อ่านเพื่อผ่อนคลายและประโลมจิตใจในช่วงเวลาที่บ้านเมืองกำลังอยู่ในระหว่างสงครามโลก และปัญหาเรื่องเศรษฐกิจตกต่ำ⁷² ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ยาขอบเขียนสามก๊กกวีเพื่อให้เป็นนิยายประโลมโลก และในขณะเดียวกันก็เพื่อมอบสาระและความบันเทิงให้กับผู้อ่าน โดยไม่ได้ต้องการมุ่งเน้นในเรื่องของการเป็นวรรณคดีชั้นสูงหรือตำราพิชัยสงครามของนักปกครองอย่างที่เคยเป็นมา

ส่วนตัวละครแรกที่ยาขอบเขียนและตั้งชื่อตอนให้ก็คือ “กวนอู เทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์” เขาเริ่มเขียนใน พ.ศ.2480 เขียนครั้งแรกลงในหนังสือพิมพ์ แต่ก็เขียนทิ้งไว้ก่อนแล้วหลังจากนั้นก็ไม่ได้เขียนอีกเลยเพราะกลับไปเขียนผู้ชนะสิบทิศต่อ แล้วใน พ.ศ.2485 ยาขอบจึงเขียนเรื่องกวนอูให้จบ แล้วพิมพ์เป็นเล่มแรก สาเหตุที่ยาขอบเลือกเขียนเรื่องกวนอูเป็นคนแรก เพราะกวนอูเป็นตัวละครที่มีชื่อเสียงโด่งดังและเป็นที่รู้จักมากที่สุดคนหนึ่งในเรื่องสามก๊ก นอกจากนี้ บรรดาคนจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยก็ค่อนข้างให้ความเคารพนับถือกวนอูเปรียบประดุจเป็นเทพเจ้า คนจีนมักจะนิยมตั้งศาลบูชาเทพเจ้ากวนอูกันแทบทุกบ้าน โดยเฉพาะคนจีนที่ทำการค้าขายหรือทำกิจการส่วนตัว ก็จะพบได้ว่าภายในบ้าน สำนักงาน ร้านค้า หรือตึกแถวของคนจีนก็จะมีหิ้งไว้สำหรับบูชาเทพกวนอูอยู่จนเหมือนเป็นเรื่องปกติ⁷³ แล้วยาขอบยังเอาฤกษ์ด้วยการพิมพ์สามก๊กกวีตอนกวนอูในวันเกิดของเขาคือวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2485 เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง แล้วยังเป็นการเขียนเพื่ออุทิศให้กับ คุณณิม เลาหวีลอย ครูประจำชั้นของตนที่เป็นผู้เหนียวรั้งให้ตนเข้าสู่วงการเขียนด้วย⁷⁴ การที่เขียนกวนอูเป็นคนแรก ยังนับว่าเป็นการทดลองในทางการตลาดด้วยว่า กลวิธีการเขียนแบบเล่าเรื่องตัวละครแบบนี้ได้รับการตอบรับจากผู้อ่านทั่วไปมากน้อยเพียงใด ผลที่ได้ก็คือสามก๊กกวีได้กลายเป็นผลงานที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากหลังจากนั้น⁷⁵

⁷¹ สามก๊กฉบับกวีของยาขอบได้พิมพ์ซ้ำมากกว่า 15 ครั้ง จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2559)

⁷² ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์), *สามก๊กฉบับกวี: เล่าปี ผู้พนมมือให้แก่ชนทุกชั้น*, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2547), คำนำ 28-31.

⁷³ ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์), *สามก๊กฉบับกวี: กวนอู เทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์*, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2547), 120-123. โปรดดูที่ข้อเขียนของ ช่วย พูลเพิ่ม

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน

⁷⁵ ผู้เขียนวิทยานิพนธ์สำรวจจากจำนวนการพิมพ์ซ้ำอย่างต่อเนื่องของสามก๊กฉบับกวีนับตั้งแต่เริ่มมีการพิมพ์ครั้งแรก ในกลุ่มคนอ่านสามก๊กก็มักแนะนำผลงานชุดนี้ให้คนอ่านที่เพิ่งเริ่ม

ยาขอบจึงเป็นนักเขียนไทยคนแรกๆที่มีความตั้งใจที่จะใช้กลวิธีการเล่าเรื่องด้วยภาษาแบบชาวบ้านให้มาเป็นส่วนสำคัญในการเขียนสามก๊กฉบับกนิพของตน ซึ่งด้วยความที่เรื่องสามก๊กเป็นนิยายที่มีตัวละครอยู่จำนวนมากกว่า 500-600 ตัวละคร แล้วแต่ละตัวก็ล้วนมีบทบาทและวีรกรรมที่น่าจดจำเป็นของตนเอง เป็นตัวเอกในเรื่องราวแต่ละส่วน แล้วเชื่อมโยงเข้าด้วยกันกับตัวละครอื่นลักษณะเช่นนี้จึงคล้ายคลึงกับนิยายอิงพงศาวดารประวัติศาสตร์จีนหลายเรื่อง ตัวอย่างเช่น เลียดก๊ก ไซฮั่น ซ้องกั๋ง และคล้ายกับวรรณคดีไทยที่ดัดแปลงมาจากชาตินี้ ตัวอย่างเช่น รามเกียรติ์ ด้วยเหตุนี้การที่นักเขียนจะใช้วิธีการเขียนเล่าเรื่องราวของตัวละครสำคัญในเรื่องว่าได้สร้างวีรกรรมอะไรไว้บ้างให้ได้ครบทุกคนนั้นจึงเป็นเรื่องยากมาก ยาขอบจึงใช้วิธีการเล่าเฉพาะตัวละครชื่อดังที่วีรกรรมของพวกเขาเป็นที่จดจำได้ง่าย และผู้อ่านสนใจอยากรู้ให้เป็นพิเศษ โดยเป็นการเล่าเรื่องผ่านทางตัวละครทั้งหมด 18 คน ที่ปรากฏอยู่ในสามก๊กฉบับกนิพของตน นี่เป็นการนำสามก๊กให้กลับไปสู่การบอกเล่าแบบชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง⁷⁶

วิธีการเขียนแบบของยาขอบนั้น ได้กลายเป็นรูปแบบที่ทำให้กลุ่มนักเขียนเรื่องสามก๊กในยุคถัดมานิยมใช้กันมาก เพราะสามารถเขียนได้ง่าย คาดหวังถึงการขายได้ง่าย ที่สำคัญคือนักเขียนเองก็สามารถเสริมเติมเรื่องราวเข้าไปด้วยตัวเองเพื่อให้หนังสือสามก๊กของตนน่าสนใจขึ้น หรือจะแต่งเรื่องเพิ่มเพื่อขยายเรื่องราว เพิ่มความสนุกสนานก็ยังทำได้เต็มที่ อีกทั้งภาษาในหนังสือนั้น ก็สามารถใช้ภาษาแบบชาวบ้านเพื่อการบอกเล่าได้ไม่ยาก ด้วยกลวิธีเช่นนี้ ต่อให้เป็นนักเขียนที่อาจจะไม่ได้มีความรู้ลึกซึ้งหรือจดจำรายละเอียดในเรื่องสามก๊กได้อย่างละเอียดมากนัก แต่ถ้านักเขียนพอที่จะรู้เรื่องราวของตัวละครดังและเนื้อหาสำคัญในสามก๊กอยู่บ้างแล้ว ก็มีโอกาที่จะเขียนผลงานของตนเองให้กลายเป็นงานยอดนิยายได้เช่นกัน ขณะเดียวกัน ผู้อ่านเองก็พอใจที่จะอ่านเรื่องราวของตัวละครที่ตนเองสนใจและชื่นชอบให้สนุกสนานได้ด้วย

มีข้อน่าสังเกตคือ ยาขอบพยายามที่จะสอดแทรกภาษาอังกฤษและบอกเล่าเรื่องราวให้มีความเป็นตะวันตกเพิ่มเข้าไปในสามก๊กกนิพด้วย เขามักอ้างอิงข้อความในสามก๊กฉบับภาษาอังกฤษของ “บริเวตต์ เทย์เลอร์”(Briwett Tylon) เพื่อมาประกอบกรเขียนอยู่บ่อยครั้ง เมื่อพิจารณาแล้วอาจจะดูเป็นเรื่องแปลกสำหรับในเวลานั้นที่ได้เขียนนิยายพงศาวดารจีนสามก๊กแล้วมีข้อความ

สนใจอยู่เสมอ ในร้านหนังสือทั่วไปก็จะพบเห็นสามก๊กกนิพขายเป็นชุดพร้อมกับสามก๊กฉบับมาตรฐานอื่นๆอยู่เสมอ (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2558)

⁷⁶ Malinee Dilokwanich, “Samkok: A Study of Thai Adaptation of a Chinese Novel,” (PhD Diss., University of Washington, 1983). โปรดดูในบทที่ 8 มีการอธิบายเทคนิคการเขียนอย่างละเอียด

ภาษาอังกฤษผสมผสานด้วยหลายตอนแต่ทางหนึ่งก็อาจพิจารณาได้ว่า นี่เป็นความพยายามที่จะทำสามก๊กให้มีความร่วมสมัยมากขึ้นในทางหนึ่งตัวอย่างเช่น การนำข้อความยกย่องกวนอูที่แปลจากต้นฉบับจีนเป็นภาษาอังกฤษมาประกอบการอธิบายยศตำแหน่งของกวนอูที่แตกต่างไปจากธรรมเนียมไทย ดังเช่น

“จากหนังสือสามก๊กฉบับภาษาอังกฤษ ซึ่งแปลตรงมาจากภาษาจีน ได้สรรเสริญเกียรติคุณของกวนอูในตอนถึงมรณกาลนี้ด้วยคำฟุ้งเพยหรือคำกลางไว้เป็นพิเศษ แตกต่างออกไปจากภาษาไทย และเป็นความรู้ใหม่ของนักอ่านที่อ่านเฉพาะสามก๊กฉบับภาษาไทยว่า”

“Peerless indeed was our lord Kuan, of the latter days, Head and shoulders stood he out among the best; God like and terrible in War : elegant and refined in peace. Resplendent as the noonday sun in the heavens. Haloed as are the noblest of those early days, He stands, the brightest model for all ages, and not only for the strenuous days he lived in.”⁷⁷

การนำประโยคหรือคำภาษาอังกฤษมาผสมผสานสอดแทรกไปกับการเล่าเรื่องของตัวละครสามก๊กในแบบวณิพกข้างถนน เราจะพบเห็นได้ตลอดในงานของยาขอบชุดนี้ตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจคือ การเรียกชื่อตำแหน่งของตัวละครด้วยการทับศัพท์ภาษาอังกฤษ อาทิเช่น ปรีนซ์ (Prince) ลอร์ด (Lord) มาร์ควิส (Marquis) ดยุก (Duke) จอมนายพล (Generallissimo) ฯลฯ

ตัวอย่างของคำศัพท์เหล่านี้ล้วนเป็นคำในโลกภาษาอังกฤษที่ได้นำมาใช้แทนที่ตำแหน่งแบบไทยดังที่ได้เคยแปลไว้ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มาแต่ก่อนนี้ นับว่าเป็นข้อเด่นประการหนึ่งของสามก๊กฉบับวณิพก

ตัวอย่างเช่นการเปิดเรื่องราวตัวละครจุ่ง ความว่า

⁷⁷ ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์), สามก๊กฉบับวณิพก: กวนอู เทพเจ้าแห่งความสัตย์ซื่อ, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2547), 25-26. คำแปลบทร้อยกรองที่ยกย่องกวนอูนี้จะไม่ปรากฏอยู่ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

“ณ ที่นั่นเองเป็นที่บรรจุกศพของชาวเมืองเสียงซานผู้หนึ่ง อันไม่มีใครจะลืมเกียรติประวัติของเขาได้ บุคคลผู้นั้นคือมาร์ควิสแห่งชานปิง เตียว-จูล่ง-หยุน (Marquis of Shun-Ping, Chao-Tzulung-Yun)”⁷⁸

หรือตัวอย่างการเล่าเรื่องราวที่กวนอูยอมรับนับถือในความสามารถของจูล่งและซิ่นซิมที่เล่าปีแต่งตั้งจูล่งให้มีตำแหน่งนายพลว่า

“กวน-ลอร์ดแห่งเกงจิ๋วหวัรร่ำและอวดไบบอกจาก ปรีนซ์-เล่ายวนเต้-ปี่ ที่มีมาแต่แคว้นเสฉวน ลอร์ดผู้กระตือรือร้นเป็นที่รู้จักชื่อเสียงกันตลอดสามแคว้น กวนอูกล่าวถึงคำปฏิญาณในสวนท้อว่าเราไม่ใช่สายเลือดเดียวกันเลย แต่คำสาบานอันศักดิ์สิทธิ์ทำให้ ยวนเต้ หยุนฉาง อี้เต้ คือ เล่าปี กวนอู และเตียวหุนี้ รักกันเหมือนหนึ่งเจริญมาจากสายเลือดเดียวกัน พี่ใหญ่ของข้าพเจ้าไม่เคยทำอะไรเลยที่จะไม่บอกข้าพเจ้ามาก่อน แต่บัดนี้เขาก็ทำไปแล้ว ทำไปโดยไม่บอก แต่ถูกใจข้าพเจ้าเหลือกำลัง นั่นคือ การแต่งตั้งเตียว-จูล่ง-หยุน เป็นนายพลผู้รักษาดินแดน (General Guardian of the Distant)”⁷⁹

และนอกจากเรื่องของตำแหน่งหรือชื่อยศแล้ว ยังมีตัวอย่างของการนำข้อความจากฉบับแปลภาษาอังกฤษมาอธิบายประกอบ แล้วเขียนอธิบายแสดงความคิดเห็นที่มีต่อแนวคิดของตัวละครให้เด่นชัดและกว้างขวางมากขึ้น อาทิเช่น การเล่าถึงวาทะอมตะของโจโฉที่มีชื่อเสียงมาก นั่นคือประโยคที่ว่า

“หลักของข้าพเจ้ามีอยู่ว่า ข้าพเจ้าสมควรทรยศโลกมากกว่ายอมให้โลกทรยศข้าพเจ้า”⁸⁰

“I would rather betray the world than let the world betray me.”⁸¹

⁷⁸ ยาชอบ (โชติ แพร่พันธุ์), สามก๊กฉบับวณิช: จูล่ง สุภาพบุรุษจากเสียงซาน, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2547), 1.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, 8.

⁸⁰ ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ดัดแปลงคำพูดของโจโฉใหม่ว่า “แต่ว่าธรรมดาเกิดมาทุกวันนี้ ย่อมจะรักษาตัวมิให้ผู้อื่นคิดร้ายได้” โปรดดูที่ เจ้าพระยาพระคลัง (หน), สามก๊กฉบับโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ: สมาคมเผยแพร่วรรณกรรม “เต็กก่า” จีจินเกาะ, 2554), 68.

⁸¹ ยาชอบ (โชติ แพร่พันธุ์), สามก๊กฉบับวณิช: โจโฉ ผู้ไม่ยอมให้โลกทรยศ, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2547), 11.

ยาขอบได้เขียนความเห็นประกอบวาทะอมตะของโจโฉนี้ว่า

“เออ ถ้อยคำของมันแม้จะน่าคิด แต่ที่รับฟังไม่ได้ว่าอยู่ในหลักธรรมอันดี จจริงอยู่ การฉกฉวยโอกาสเป็นคติของผู้คิดการใหญ่ แต่การ “รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี” ถึงกับล้างผลาญชีวิตผู้คนนั้น โอ้ ภูเขาเยอ”⁸²

ยาขอบยังเขียนถึงลักษณะของบุคคลที่มีชื่อเสียงในประเทศไทยและของโลกตะวันตก แล้วแทรกไว้ในสามก๊กของเขาด้วย นับว่าเป็นการโยงอย่างแนบเนียนด้วยว่า อุดมคติหรือคุณลักษณะเด่นของตัวละครระดับผู้นำในเรื่องสามก๊กนั้น แท้จริงแล้วมันก็เป็นแบบเดียวกับของผู้นำทางทหารทั้งในเมืองไทยและในโลกตะวันตกด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่นตอนที่ยาขอบเขียนบรรยายลักษณะของโจโฉว่ามีคุณลักษณะของผู้นำที่เหมือนกับนโปเลียนและกรมหลวงพิษณุโลกฯ ดังต่อไปนี้

“โจโฉ แม้แต่ สูงไม่ถึงห้าศอก ซึ่งนับว่าขนาดเล็กสำหรับทหารโบราณในสมัยเขา แต่ท่านโปรดอย่าลืมนะ นโปเลียนไม่ใช่ตัวใหญ่ เจ้าฟ้านักการทหารชั้นเลิศของไทย – กรมหลวงพิษณุโลกฯ ตัวเล็ก พลทหารเยอรมันกลัวมากถ้าจะตกเป็นลูกหมู่นายสิบที่ตัวเล็ก ถือกันเป็นคติว่า พวกนายสิบตัวใหญ่มักใจดี แต่พวกตัวเล็กมักหัดและใช้วินัยกับเราเจียนจะดับจิตลงไป โจโฉอยู่ในขนาดตัวเล็ก แต่เขาเล็กอย่างอิริราชชนะไปเลียน นัยน์ตาของเขาก็เล็ก แต่มั่นกลิ้งกลอกแสดงความระวังระไวอยู่เสมอ ไม่ใคร่ยอมไว้วางใจต่อเหตุการณ์อันใด แม้ว่าเขายังมีความสงสัยว่ามีความไม่ปลอดภัยต่อตนเองปนอยู่เพียงเปอร์เซ็นต์เดียวก็ตาม จากลักษณะอันเข้มขันประหลาดผิดคนสามัญ ดอกเตอร์ลูก คือหมอดูแห่งขุนนาง จึงทำนายเขาว่า “You are able enough to rule the world, but wicked to disturb it.” ท่านมีความสามารถพอเพียงที่จะบัญชาการบ้าน (เป็นหูเป็นตาของพระมหากษัตริย์) แต่ลักษณะอันเป็นโทษในตัวท่าน คือท่านไม่รู้ลึกเพียงพอที่จะสงบอยู่ แต่ตำแหน่งนั้นหมอดูกล่าวคำทำนายต่อไป กำเริบเลิกล้านถึงคิดการชิงราชย์”⁸³

⁸² เรื่องเดียวกัน, เน้นโดยผู้เขียน วาทะนี้สอดคล้องกับคำพังเพยในวรรณคดีไทย อาทิเช่น โอวาทที่พระอาจารย์แห่งเกาะแก้วพิสดารได้สั่งสอนไว้กับสุตสาครก่อนจะออกไปเผชิญโลกภายนอกว่า “รู้อะไรไม่รู้รู้วิชา รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี” อาจกล่าวได้ว่า ยาขอบพยายามนำสามก๊กมาโยงเข้ากับวัฒนธรรมและค่านิยมไทยในด้านการแสวงหาความรู้

⁸³ ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์), อ้างแล้ว, 20. เน้นโดยผู้เขียน มีข้อน่าสังเกตว่าคุณลักษณะของผู้นำที่เป็นนักการทหารในการบรรยายของยาขอบนี้ เขาอาจต้องการสื่อถึง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็อาจเป็นได้

หรืออีกครั้งหนึ่ง ยาขอบเน้นย้ำพฤติกรรมของตั้งโต๊ะในตอนที่ได้เข้ามาในราชสำนัก และในเมืองหลวงไว้ในมือจนหมดสิ้น แล้วใช้อำนาจอุกอาจปลดรัชทายาทลงแล้วแต่งตั้งองค์ชายทองจุเหียบขึ้นเป็นฮ่องเต้ตามอำเภอใจว่า

“ตั้งโต๊ะหารือกับลียูผู้เป็นลูกเขยว่า เราจะยกทองจุเหียบขึ้นเสวย และจะให้ทองจุเหียบเสวยราชย์ ราชการแลขุนนางทั้งปวงก็จะเป็นสิทธิแก่เรา ภายหน้าไปจะคิดการใดก็จะได้สะดวก ลียูก็สนับสนุนว่า ทุกวันนี้มีเจ้าก็เหมือนไม่มี แล้วท่านแม่ทัพภาคประจิมก็เปิดฉากแสดงบทบาททางการเมืองบทแรกของตนออกมา...”⁸⁴

จากตัวอย่างเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าลักษณะการเขียนที่เน้นเรื่องของการชิงอำนาจทางการเมืองของเหล่าขุนศึกในสามก๊กและคุณลักษณะของผู้นำที่มีความเป็นนักการทหารที่เข้มแข็ง ได้เริ่มขึ้นในสามก๊กกวีนิพนธ์นี้เอง

นอกจากนี้ยังมีกระบวนการใส่ความเป็นไทยในแบบอื่นเข้าไป อาทิเช่น การแทรกบทโคลงกลอนของไทยไว้ในหนังสือ เพื่อประกอบการอธิบายเรื่องราวความสำเร็จหรือพ่ายแพ้ของตัวละครในสามก๊ก ตัวอย่างเช่น ยาขอบได้เขียนเรื่องราวของเตียวหิม ตัวละครที่มีบทบาทออกมาค่อนข้างน้อยในเรื่องสามก๊ก แต่เตียวหิมมีสติปัญญายอดเยี่ยมและมีความจงรักภักดีต่อดินแดนของตนอย่างมาก ยอมตายดีกว่ายอมจำนน เตียวหิมต้องทำศึกเผชิญหน้ากับบังทอง ซึ่งเป็นผู้ที่เรียนจบออกมาจากสำนักเดียวกับขงเบ้ง และมีสติปัญญารอบรู้ในการใช้กลอุบายไม่แพ้ขงเบ้งเลย เป็นคนที่ขงเบ้งยกย่องนับถือมากจนถึงขั้นที่ขงเบ้งแนะนำบังทองให้มาทำงานรับใช้เล่าปี่ด้วยกัน แต่เมื่อบังทองนำทหารออกตีเมืองที่เตียวหิมรักษาอยู่ เตียวหิมที่ไม่ได้มีชื่อขึ้นเทียบเท่าบังทองเลย กลับสามารถวางแผนลอบโจมตื่บังทองจนถึงแก่ชีวิตได้ ต่อมาขงเบ้งได้คิดล้างแค้นแทนบังทอง ก็ได้วางแผนตีเมืองแล้วจับตัวเตียวหิมได้สำเร็จ ความพ่ายแพ้ของเตียวหิมนั้น ยาขอบได้แทรกเอาโคลงกลอนที่แต่งโดยพระปियมหาราชมาประกอบการอธิบายว่า⁸⁵

“ฝูงนกกำเนิดคล้าย

คลึงกัน”

⁸⁴ ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์), สามก๊กกวีนิพนธ์: ตั้งโต๊ะ ผู้ถูกแข่งทั้งสิบทิศ, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2547), 29. เน้นโดยผู้เขียน โดยรวมก็คือการปลดพี่แล้วตั้งน้อง เพื่อจะให้เป็นฮ่องเต้หุ่นเชิดที่ควบคุมได้ง่าย ตนเองจะได้เป็นผู้สำเร็จราชการที่กุมอำนาจไว้ทุกอย่าง ชนิดที่แม้ว่าจะมีเจ้าก็เหมือนไม่มีเจ้า

⁸⁵ ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์), สามก๊กกวีนิพนธ์ : ขงเบ้ง ผู้หยั่งรู้ดินฟ้ามหาสมุทร, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2547), 60-61.

ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ

แพกบ้าง

ความรู้้อจเรียนทัน

กันหมด

ยกแต่ชั่วดีกระด้าง

อ่อนแก่ญาไหว⁸⁶

ยาขอบอธิบายโดยใช้โคลงกลอนนี้ประกอบว่า ทั้งที่เดียวหิมนสามารถปราบบังทงได้ แต่เขากลับแพ้ต่อขงเบ้งที่ได้ร่ำเรียนวิชาความรู้มาจากสำนักเดียวกับบังทง นับว่าสอดคล้องความนัยของโคลงกลอนนี้ในแง่ของการหาวิชาความรู้ที่แต่ละคนนั้นอาจจะร่ำเรียนได้ทันกันก็จริง แต่สุดท้ายแล้ว ความสำเร็จส่วนบุคคลนั้นก็ขึ้นอยู่กับคนแต่ละคนที่แตกต่างกันไปตามแต่คุณลักษณะและอุปนิสัยส่วนตัว หรือการประยุกต์ใช้สติปัญญาส่วนตัวของแต่ละคน

นอกจากนี้ ยาขอบยังใช้วิธีการตั้ง “ฉายา” ที่เขาได้วิเคราะห์แล้วนำมาจากคุณลักษณะอันโดดเด่น ในด้านของนิสัยใจคอหรือวีรกรรมสำคัญบางอย่างของตัวละครเหล่านั้น เพื่อเป็นการสร้างความโดดเด่นทำให้คนอ่านรู้สึกติดใจหรือจดจำได้ง่ายขึ้น ช่วยให้ผู้อ่านสามารถจำบุคลิกลักษณะหรือภาพลักษณ์ของตัวละครได้อย่างชัดเจน ผู้ที่เริ่มสนใจอ่านสามก๊กเองก็สามารถรับรู้ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของตัวละครเหล่านั้นได้ตั้งแต่ตอนที่ยังไม่ได้อ่านเรื่องราวเลยด้วยซ้ำ อาทิเช่น “กวนอู เทพเจ้าแห่งความสัตย์ซื่อ” “เล่าปี่ ผู้พนมมือทั้งสิบทิศ” “โจโฉ ผู้ไม่ยอมให้โลกทรยศ” “ขงเบ้ง ผู้หยั่งรู้ดินฟ้ามหาสมุทร” “จิวยี่ ผู้ถ่มน้ำลายรดฟ้า” “จูฬง สุภาพบุรุษแห่งเสียงส่าน” เป็นต้น⁸⁷ อิทธิพลจากการตั้งฉายาของยาขอบนั้นส่งผลต่อการจดจำและรับรู้ของผู้อ่านทั่วไปอย่างมาก เพราะทำให้กลายเป็นคุณลักษณะที่ติดและผูกโยงกับตัวละครเหล่านั้นไปเลย แล้วในเวลาต่อมา รูปแบบเช่นนี้ทำให้มีการนำตัวละครสามก๊กไปเปรียบเทียบกับนักการเมือง นักบริหาร หรือผู้นำ และผู้คนในสังคมได้ง่ายและสะดวกขึ้น ทำให้ลักษณะเด่นของตัวละครในสามก๊กจึงยังเป็นที่จดจำได้ง่าย แม้แต่คนที่ไม่เคยอ่านสามก๊ก แต่หากเคยได้ยินชื่อตัวละครสำคัญบางคน อาทิเช่น ขงเบ้ง โจโฉ กวนอู ก็พอที่จะรับรู้ในภาพรวมได้ว่า กำลังพูดถึงคนที่มีบุคลิกลักษณะเด่นอย่างไร หรือถ้าหากต้องการยกย่องเชิดชูผู้มีสติปัญญา มาก กลอุบาย ก็จะเปรียบคนผู้นั้นเป็นขงเบ้ง หรือถ้าต้องการเปรียบเทียบคนผู้นั้นว่า เป็นผู้นำที่มีสติปัญญา มีความเด็ดขาด เจ้าเล่ห์ หรือเป็นเผด็จการ ก็สามารถเปรียบเทียบกับโจโฉได้เช่นกัน

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, โปรดดูที่โคลงกลอนที่ยาขอบนำมาใส่ไว้

⁸⁷ โปรดดูชื่อหนังสือสามก๊กฉบับวณิชกของยาขอบในแต่ละตอน ซึ่งได้ตั้งฉายาให้ตัวละครทั้ง 18 คน ใช้ภาษาเล่าเรื่องแบบนิทานชาวบ้าน ช่วยขับเน้นให้ทุกตัวละครที่เขียนถึงมีความโดดเด่นและจดจำได้ง่ายขึ้น

ลักษณะเด่นของตัวละครสำคัญในสามก๊กที่จดจำได้ง่ายนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่กลายเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้นำเอาลักษณะเด่นของตัวละครในสามก๊กไปเปรียบเทียบกับคนในชนชั้นผู้นำในการเมืองไทยในเวลาใกล้เคียงกัน การที่สามก๊กกลายเป็นวรรณคดีที่เขียนขึ้นใหม่ให้คนทั่วไปอ่านได้ง่ายขึ้นและหลุดออกจากกรอบดั้งเดิมเช่นนี้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้สามก๊กเข้าถึงคนทั่วไปได้ง่ายมากขึ้น หรือกล่าวว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้สามก๊กเป็นวัตถุดิบในการเขียนนั่นเอง

3.2 สามก๊กฉบับนายทุน เบ้งเฮ็กกับภาพสะท้อนของคนไทย

หลังจากความนิยมของสามก๊กวิทยุของยาขอบแล้ว ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน นักเขียนคนสำคัญอีกคนหนึ่งคือ *ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช* ผู้เป็นทั้งนักการเมืองและนักเขียนที่มีความสามารถรอบรู้ในด้านการเขียนหนังสือและบทความแบบยั่วล้อ (Parody) แล้วยังเป็นผู้มีสถานะทางสังคมสูง เป็นผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ก่อตั้งพรรคกิจสังคม และเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงในเวลานั้น ก็ได้เริ่มเขียนสามก๊กในแบบฉบับของตนเองขึ้นบ้าง คึกฤทธิ์ได้เริ่มเขียน “สามก๊กฉบับนายทุน” ตั้งแต่ พ.ศ. 2490 มีเป้าประสงค์ข้อหนึ่งคือ เพื่อแข่งขันและตอบโต้กับสามก๊กวิทยุของยาขอบ ในฐานะที่ทั้งสองคนเป็นคู่แข่งคนสำคัญในด้านการเขียนด้วยกัน⁸⁸

สามก๊กฉบับนายทุนนี้ได้เริ่มต้นด้วยการหยิบเอาตัวละคร “*เบ้งเฮ็ก*” ซึ่งเป็นตัวละครที่ไม่ค่อยมีความสำคัญในเรื่องราวมากนัก ที่สำคัญ เบ้งเฮ็กเป็นตัวละครประเภทคนขายขอบหรือชนกลุ่มน้อยในสังคมจีน ที่เป็นฝ่ายพยายามต่อสู้กับอำนาจรัฐแต่ก็พ่ายแพ้ คึกฤทธิ์ได้นำตัวละครเบ้งเฮ็กมาเขียนเรื่องราวด้วยการตีความใหม่ โดยใช้วิธีการเขียนด้วยภาษาพูดอย่างสนุกสนาน เหมือนการเล่านิทานในวงอาหารและในวงโต๊ะเหล้า ซึ่งเป็นลักษณะการเขียนที่คล้ายคลึงกับสามก๊กฉบับวิทยุของยาขอบเช่นกัน เพียงแต่ค่อนข้างจะมุ่งเขียนด้วยสำนวนเสียดสียั่วล้อในแบบจงใจและความหมายแฝงถึงการยั่วล้อกับการเมืองไทยและนักการเมืองไทยบางคนในเวลานั้น อีกทั้งยังจงใจแอบแฝงคติเรื่องของการเป็นชาตินิยมไทยผ่านทางคนขายขอบของสังคมไว้ในเนื้อหาด้วย เมื่อพิมพ์ออกมาแล้ว สามก๊กฉบับนายทุนเล่มแรกก็ใช้ชื่อตอนว่า “*เบ้งเฮ็ก ผู้ถูกกลืนกินทั้งเป็น*”⁸⁹

⁸⁸ คึกฤทธิ์ ปราโมช, *สามก๊กฉบับนายทุน ตอนเบ้งเฮ็กผู้ถูกกลืนกินทั้งเป็น*, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า 2000, 2543), คำนำ

⁸⁹ คึกฤทธิ์ ปราโมช. *อ้างแล้ว*, 28-29.

คึกฤทธิ์ยังได้พยายามแอบแฝงความเป็น คนกลุ่มน้อยที่พยายามต่อสู้กับอำนาจรัฐที่ยิ่งใหญ่ หรือขณะเดียวกัน ก็คือชนชาติไทยที่พยายามต่อต้านกับชาติมหาอำนาจ เขาเขียนโยงเรื่องของพวกเบ้งเฮ็กว่า แท้จริงแล้วพวกนี้ก็คือต้นตระกูลของคนไทย แต่ก็ออกตัวไว้ก่อนว่า เขาเพียงเขียนถึงเรื่องนี้โดยไม่ได้ยึดถือเอาข้อมูลความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ แต่เป็นการโยงเอาสนุกๆ เพื่อให้คนอ่านสนใจเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าสามก๊กฉบับนายทุนตอนเบ้งเฮ็กจะประสบความสำเร็จมากในแง่ที่ทำให้ผู้อ่านจำนวนไม่น้อยที่พากันเชื่อถือว่าเบ้งเฮ็กเป็นต้นตระกูลของคนไทยจริงๆ⁹⁰

คึกฤทธิ์ยังได้เขียนถึงลักษณะการปกครองของคนจีน นั่นคือเหล่าขุนศึกในเรื่องสามก๊กในฐานะเป็นกลุ่มผู้รุกรานที่ล้วนถือว่าตนมีวัฒนธรรมเหนือกว่า ขงเบ้งนั้นเป็นเสมือนตัวแทนของคนจีนที่มองคนไทยว่าเป็นพวกป่าเถื่อน เพราะมองว่าผู้นำไทยนั้นหากไม่พอใจใครก็สามารถสังหารคนได้ง่ายๆ แต่คึกฤทธิ์ก็เขียนแก้ตรงจุดนี้แล้วอธิบายว่า สำหรับคนไทยนั้น อำนาจสูงสุดถึงฆ่าคนได้นั้นอยู่ที่พ่อเมืองคนเดียว ส่วนของคนจีนนั้น อำนาจฆ่าคนอยู่ในบุคคลจำนวนมาก ในเรื่องสามก๊กเองก็ยืนยันข้อนี้อย่างดี ถ้าปรากฏว่าใครไม่พอใจใคร ก็สั่งให้ทหารเอาไปฆ่าเสียง่ายๆ ขณะที่ทางเมืองไทยนั้นเชื่อว่าใครจะฆ่าใครได้ตามใจชอบ พ่อบ้านหรือเจ้าของเรือนไม่ได้มีอำนาจซื้อขายเชยenneตีหรือฆ่าฟันคนที่อยู่ในครอบครัวของตนได้ตามใจชอบ เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกระทำความผิดก็เป็นหน้าที่ของพ่อเมืองที่จะวินิจฉัยแล้วจัดการลงโทษไป ถ้าใครมีเรื่องเดือดร้อนก็มีสิทธิที่จะไปร้องต่อพ่อเมืองให้แก้ไขได้ ซึ่งหากไม่ได้ไปทำให้เบ้งเฮ็กโกรธแล้ว ก็จะไม่ตายแน่ แต่ถ้าเป็นคนจีนแล้วจะเป็นตรงกันข้าม⁹¹

ซึ่งคึกฤทธิ์ได้อธิบายไว้ในตอนเบ้งเฮ็กนี้ โดยนำตัวละครในสามก๊กมาเล่าเปรียบเทียบว่า

“ถ้าจะให้ผู้เล่าเรื่องนี้เลือกว่า จะเป็นจีนหรือเป็นไทยในสมัยโน้น ก็เห็นจะสมควรเป็นไทย เพราะอย่างไรรู้แล้วว่าถ้าไม่ไปทำให้เบ้งเฮ็กโกรธแล้ว เป็นไม่ตาย แต่ถ้าเป็นจีนแล้วต้องระวังตัวแฉ ใครโกรธเป็นตายทั้งนั้น มีหน้าซำยังจะต้องระวังอันตรายเนื่องด้วยกลศึกและกลอุบาย ซึ่งเข้าใจได้ยากร้อยแปด พลาดท่าพลาดทางก็เจ็บตัวทุกครั้งไป และคนที่จะต้องเข้าสังคมด้วยในเมืองจีนสมัยสามก๊ก ก็ล้วนแต่คนท่ามโหเห็กโมโหจินแบบเดียว หุย หรือมิฉะนั้นก็คนลึกลับซึ่งจนยังไม่ถึงแบบขงเบ้ง หรือไม่ก็คนมีอุดมคติสูงเสียจนไม่ได้

⁹⁰ ทองแถม นาถจำนง ได้เขียนหนังสือสามก๊กเรื่อง “เบ้งเฮ็ก ไม่ใช่คนไทย” เพื่อโต้แย้งความเชื่อในเรื่องนี้

⁹¹ คึกฤทธิ์ ปราโมช. อ้างแล้ว, 29.

ความอะไรเลยแบบกวนอู หรือคนชี้แสร้งให้วันยังค่ำในเรื่องที่ไม่น่าจะร้องแบบเล่าปี่ ล้วนแล้วแต่คบไม่ได้ และเป็นภัยแก่ตัวทั้งสิ้น”⁹²

คึกฤทธิ์ยังได้เขียนถึงนิสัยและลักษณะของเบ้งเฮ็กและชนเผ่าของเขาว่า มีความเป็นคนไทยอย่างเปี่ยมล้นในแง่ของความรักชาติและรักพวกพ้องมากมีความว่า

“คนไทยนั้นมีใจเจ็บร้อนแทนพวกพ้อง ในข้อนี้แสดงให้เห็นถึงนิสัยรักชาติรุนแรงของคนไทย และแสดงให้เห็นว่า เราเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมานานนักหนา คอยเจ็บร้อนแทนกันอยู่เป็นนิตย์ ถ้าใครมาทำอะไรคนไทยเข้าคนหนึ่ง ก็เท่ากับว่าทำกับคนไทยทั้งเมือง นิสัยนี้จนบัดนี้ก็ยังเป็นนิสัยของคนไทยอยู่ ถ้าเราอยู่ในระหว่างพวกเราเอง เราก็อาจมีเรื่องวิวาทกันเองได้เสมอและบ่อยครั้ง แต่ถ้ามีต่างชาติต่างภาษาเข้ามาเกะกะข่มเหงไทยด้วยกันเข้าแล้ว คนไทยทั้งหมดจะต้องออกรับ แม้แต่คนที่ไม่ชอบกันนั่นเอง”⁹³

จากทัศนคติของคึกฤทธิ์ก็คือ คุณลักษณะด้านที่ดีเด่นของคนไทยก็คือความเป็นกลุ่มคนที่รักชาติ มีความสามัคคี โดยเฉพาะในยามที่ต้องเผชิญกับผู้รุกรานจากต่างชาติ แม้ว่าจะตีกันเองภายในอยู่บ่อยๆก็ตาม แล้วคึกฤทธิ์ยังต่อย้ำความเป็นนักต่อสู้เพื่อเอกราชของเบ้งเฮ็กในฐานะที่เป็นตัวแทนของคนชนชาติไทยว่า แม้จะศึกพ่ายแพ้ขงเบ้งที่เป็นคนจีนหลายครั้ง แต่ก็ยังมีทิวามานะสูงเมื่อขงเบ้งยอมปล่อยตัวกลับไป เบ้งเฮ็กก็จะรีบกลับไปรวบรวมสมัครพรรคพวกแล้วกลับมาทำศึกกับขงเบ้งใหม่ถึง 7 ครั้ง เรื่องราวนี้โด่งดังเป็นที่รู้จักกันมากสำหรับคนไทยที่ชอบเรื่องสามก๊ก และเป็นเรื่องที่ชนชั้นทหารไทยจะได้อ่านและรู้จักกันดี⁹⁴

นอกจากนี้ คึกฤทธิ์ยังได้วิจารณ์ถึงการกระทำของคณะราษฎร ผ่านทางสามก๊กฉบับนายทุนตอนเบ้งเฮ็กอาทิเช่น

“ครั้นเปลี่ยนแปลงการปกครองไปแล้ว ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ก็มาตกอยู่ในมือผู้ที่คิดการเปลี่ยนแปลงสำเร็จ โอกาสของบุคคลคณะนั้นที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองมีอยู่ใหญ่หลวงนัก และถ้าบุคคลคณะนั้นใช้โอกาสไปในทางที่ชอบ ก็ควรมีขันติธรรมอดทนต่อความยั่วยวนของลาภยศศานา บุคคลเหล่านั้นจะยังมีอิทธิพลเหนือหัวใจคนไทยเป็นจำนวนมากอยู่จนบัดนี้ แต่การก็หาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะความอ่อนแอต่อ

⁹² เรื่องเดียวกัน, 29-30.

⁹³ เรื่องเดียวกัน, 30-31.

⁹⁴ ผู้จัดการออนไลน์, อ้างแล้ว

ความสุข เพราะความที่ชนะไม่เป็นอันเป็นนิสัยของคนไทย ความสำคัญของบุคคลคณะ
นั้นก็ละลายหายไปในเวลา 15 ปี...”⁹⁵

อาจกล่าวได้ว่าคณะบุคคลที่อ้างอิงถึงก็คือ คณะราษฎร ซึ่งก็ได้หมดความสำคัญลง
หลังจากการกลับสู่อำนาจของ จอมพล ป.พิบูลสงครามตั้งแต่ พ.ศ.2490 เป็นต้นมา

แล้วยังมีการวิจารณ์ถึงการกระทำของพรรคการเมืองในสมัยนั้นไว้ด้วย ตัวอย่างเช่น

“พรรคการเมืองพรรคหนึ่งก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาท่ามกลางความอลเวงและสร้างตัวขึ้นมา
ในฐานะผู้แพ้ ภายในเวลาไม่กี่เดือนก็ได้รับความนิยมจากมหาชนมีชื่อเสียงปรากฏ ครอบ
ไคที่พรรคการเมืองนั้นยังแพ้อยู่ ความเข้มแข็งพร้อมเพรียงและอุดมคติอันสูงส่งก็ยังมีอยู่
บริบูรณ์ แต่พอเกิดการปฏิวัติ พรรคการเมืองนั้นสลายอำนาจ ความหลงระเห็จใน
ลาภยศศานา ความแตกแยกกันภายใน และความประมาทอันเป็นเหตุแห่งความพินาศ
ก็เริ่มสำแดงอิทธิฤทธิ์ และพรรคการเมืองนั้นก็สิ้นชื่อไปภายในเวลาอันรวดเร็วเป็น
ประวัติการณ์”

พรรคการเมืองที่กล่าวถึงนี้ เชื่อว่าเป็นพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งส่วนใหญ่เวลานั้นทำหน้าที่
เป็นฝ่ายค้านในสภา ได้รับความนิยมจากประชาชน มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรคในเวลานั้น
ซึ่งหลังจากจอมพล ป. ได้ทำรัฐประหารรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ในพ.ศ. 2490 แล้ว ก็ได้
มอบหมายให้นายควงจัดตั้งรัฐบาล แต่ปีถัดมาก็บีบบังคับให้นายควงลาออก แล้วจอมพล ป. และคณะ
ก็ขึ้นจัดตั้งรัฐบาลแทน นายควงและพรรคประชาธิปัตย์กลายเป็นฝ่ายค้าน แล้วต่อมาเมื่อ จอมพล ป.
เสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณที่เพิ่มเงินเดือนให้กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ในพรรค
ประชาธิปัตย์ได้แตกแยกเป็นสองฝ่ายที่เห็นด้วยและคัดค้าน แต่สุดท้ายฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยก็แพ้คะแนน
เสียงส่วนมาก ทำให้ คึกฤทธิ์ ที่เป็นหนึ่งในผู้คัดค้านเรื่องนี้ลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร เพราะเห็นว่าการทำงานของพรรคประชาธิปัตย์ที่เพิ่มเงินเดือนให้พวกตนเอง เป็นการทรยศ
ต่อประชาชน⁹⁶

สามก๊กฉบับนายทุนจึงน่าจะเป็นงานเขียนสามก๊กที่ผลิตขึ้นใหม่ชุดแรก ที่ตั้งใจแสดง
ทัศนะเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักการเมืองไทย ทั้งในลักษณะภาพรวมและเฉพาะเจาะจงต่อเหตุการณ์

⁹⁵ คึกฤทธิ์ ปราโมช, อ้างแล้ว, 137.

⁹⁶ สละ ลิขิตกุล, คึกฤทธิ์ กับการเมือง, (กรุงเทพฯ: ก้าวหน้า, 2517), 119-128.

ร่วมสมัยที่สำคัญบางประการ แล้วก็จะยิ่งโดดเด่นชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อต่อมาคึกฤทธิ์ได้เขียนสามก๊กฉบับ
 นายทุนเล่มถัดมาที่ใช้ชื่อว่า “**โจโฉ นายกตลอดกาล**”

3.3 สามก๊กฉบับนายทุน โจโฉ นายกตลอดกาล และการวิพากษ์ผู้นำ

หลังจากสามก๊กฉบับนายทุนตอนแบ่งแฮ็กได้รับความนิยมแล้ว คึกฤทธิ์ก็เริ่มเขียนสามก๊ก
 ฉบับนายทุนตอนใหม่ตามมา ใน พ.ศ. 2492 คึกฤทธิ์ได้เขียนเกี่ยวกับตัวละครในสามก๊กที่มีชื่อเสียง
 มากที่สุดคนหนึ่งและชาวบ้านทั่วไปต่างก็คุ้นชื่อกันเป็นอย่างดี นั่นคือ “โจโฉ” ผู้นำคนสำคัญที่สุดคน
 หนึ่งในสามก๊ก เขามีบุคลิกลักษณะโดดเด่นคือ เป็นผู้นำที่มีความโหดเหี้ยม เด็ดขาด เจ้าเล่ห์ และมาก
 ไปด้วยกลอุบาย มีลักษณะของเผด็จการที่พร้อมใช้อำนาจและเล่ห์กลทุกอย่างเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้
 โดยไม่สนใจว่าจะต้องใช้ความโหดเหี้ยมหรือเล่นงานคู่ต่อสู้อย่างไรก็ตาม

เรื่องสามก๊กในช่วงต้นนั้น กล่าวถึงแผ่นดินจีนที่กำลังวุ่นวายปั่นป่วน เหล่าขุนศึกที่ครอง
 เมืองต่างๆก็แตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่าแล้วทำสงครามรบพุ่งชิงอำนาจกันเองนั้น ได้เปิดโอกาสให้โจโฉ
 ได้นำกำลังทหารเข้าไปล้อมห้องฮ่องเต้หรือพระเจ้าเหี้ยนเต้เอาไว้กับตน แล้วโจโฉก็ได้อาศัยข้ออ้างที่ว่า
 ตนคือผู้เข้าไปช่วยเหลือค้ำจุนราชวงศ์ฮั่นและฮ่องเต้ ทำให้โจโฉมีอำนาจอันชอบธรรมในการบัญชา
 เหล่าขุนศึกทั่วแผ่นดิน แล้วหลังจากนั้นโจโฉก็เริ่มแอบอ้างราชโองการ เพื่อใช้บัญชาเหล่าขุนศึก
 ทั้งหลายให้ยอมทำตามเป้าหมายทางการเมืองของตนเอง เพราะหากไม่ทำตามก็จะถือว่าขัดต่อราช
 โองการ และเป็นกบฏต่อแผ่นดินและราชวงศ์ฮั่น จากพฤติกรรมเหล่านี้ แม้จะทำให้โจโฉเป็นตัวละคร
 ที่มีภาพลักษณ์เป็นผู้ร้ายตัวฉกาจ แต่ทางหนึ่งก็ยังได้รับการยอมรับว่าโจโฉนั้นเป็นผู้นำที่มี
 ความสามารถสูงส่งทั้งในด้านการทหารและการเมืองมาก เพราะสามารถออกศึกบัญชาการกองทัพ
 แล้วรบชนะเหล่าขุนศึกกลุ่มต่างๆในยุคสามก๊กได้แทบทั้งหมด โจโฉยังสามารถรวบรวมคนเก่งทั้งหลาย
 แล้วสถาปนาอาณาจักรวุยก๊กที่มีอำนาจทางทหารเข้มแข็งที่สุด และขยายอาณาเขตปกครองได้
 กว้างขวางที่สุดได้ด้วย โจโฉจึงเป็นตัวละครสำคัญที่คนอ่านสามก๊กสนใจอยู่แล้ว ขณะเดียวกัน คึกฤทธิ์
 ก็ตั้งใจที่จะปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์เดิมของโจโฉที่เคยเป็น “*เผด็จการจอมวายร้าย หรือทรราชผู้กดขี่
 ฮ่องเต้หรือพระมหากษัตริย์*” แล้วได้เขียนข้อแก้ตัวต่อพฤติกรรมของโจโฉแทบทุกเรื่องเพื่อเป็นการ
 สร้างความชอบธรรมว่า แท้จริงแล้วโจโฉจำเป็นต้องเป็นเผด็จการ รวบอำนาจไว้ที่ตนเอง ต้องกดขี่ราช
 บัลลังก์ ทั้งหมดก็ล้วนแต่เป็นความจำเป็นของบ้านเมือง หรือกล่าวได้ว่า จำเป็นต้องร้ายกาจนั้นก็เพื่อ
 ประชาชนแล้วคึกฤทธิ์ยังประกาศว่า นี่คือการเขียนด้วยมุมมองแบบฉบับนายทุนนั่นเอง เพราะโจโฉผู้
 ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้ร้ายในสายตาของผู้คนทั้งปวงนั้น แท้จริงแล้วเขาเป็นผู้นำที่มีความยิ่งใหญ่ เป็นสุด

ยอดแห่งนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบุรุษผู้นำพาชาติบ้านเมืองสู่ความรุ่งเรือง สำหรับพฤติกรรมและคำสั่งที่แสดงถึงนโยบายอันเด็ดขาด และการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองอย่างรุนแรงทั้งหลาย ล้วนเกิดด้วยความจำเป็นทั้งสิ้น หาไม่เช่นนั้นแล้ว บ้านเมืองก็จะไม่สงบ แล้วก็จะมีผู้แอบอ้างตนขึ้นเป็นฮองเต้หรือแอบอ้างราชโองการของฮองเต้ไปทั่วแผ่นดิน โจโฉจึงจำเป็นต้องเข้ามาควบคุมอำนาจรัฐ และในช่วงที่โจโฉมีอำนาจอยู่นั้น ก็ได้เชิดชูเลี้ยงดูฮองเต้เป็นอย่างดี ในยามที่ฮองเต้ตกยาก จะหาขุนศึกคนใดเข้ามาช่วยเหลือก็หาไม่มี ซึ่งมีเหตุการณ์ครั้งหนึ่งในสามก๊กที่ศึกฤทธิ์นำมาเขียนอธิบายให้เห็นภาพชัดเจน โดยยกตัวอย่างเมื่อครั้งโจโฉได้จัดงานเลี้ยงฉลองหลังจากการสร้างปราสาทใหม่ เหล่านายทหารได้เขียนโคลงกลอนสรรเสริญโจโฉอย่างไม้อั้น แต่จะร่ายว่าโจโฉรู้สึกรำคาญต่อการยกย่องของผู้ใต้บังคับบัญชา จึงลุกขึ้นกล่าวความในใจของตนต่อเหล่าทหาร⁹⁷

ความตอนนีในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้พรรณนาว่า

“โคลงนี้ก็ด้อยอยู่แล้ว แต่ที่ท่านสรรเสริญนั้นเกินนัก แต่ก่อนเราก็เป็นคนมีปัญญาน้อย ถือเอาความสัตย์และความกตัญญูเป็นที่ตั้ง มาเมื่อครั้งพระเจ้าเลนเต้ได้เสวยราชสมบัติแผ่นดินเป็นจลาจลต่างๆ เราจึงปลุกเร้าอยู่นอกเมืองเจากันข้างทิศตะวันออกไกลเมืองทางहार้อยเส้น ในน้ำใจคิดว่าแผ่นดินเป็นสุขราบคาบแล้วจะเข้าทำราชการเป็นขุนนางไม่รู้ว่าพระเจ้าเหี้ยนเต้จำเพาะให้เราเป็นนายทหารฉะนี้ บัดนี้เรามีใจเป็นกตัญญูต่อพระมหากษัตริย์ คิดจะปราบปรามให้แผ่นดินเป็นสุข ความชอบจะได้ปรากฏไปข้างหน้าว่าเราได้เป็นนายทหารช่วยทำนุบำรุงแผ่นดิน ครั้นพระเจ้าเหี้ยนเต้ได้ราชสมบัติก็สมความคิดเราอยู่แล้ว เราก็ได้คิดอ่านปราบปรามกำจัดศัตรูราชสมบัติเสียเป็นอันมากแต่ครั้งเดียวก็โกรโปกผ้าเหลืองนั้น มาตราบเท่าทุกวันนี้ พระเจ้าเหี้ยนเต้ก็ตั้งให้เราเป็นอุปราช ใหญ่กว่าขุนนางทั้งปวงอยู่แล้วเราจะได้อ่านเอายศศักดิ์ให้ยิ่งกว่านี้หามิได้ แต่เราคิดอยู่ว่าได้ช่วยทำนุบำรุงแผ่นดินแล้วจะทำให้ตลอด อนึ่งแผ่นดินพระเจ้าเหี้ยนเต้นี้ถ้าหาเราไม่ก็จะมีผู้โง่โง้งตั้งตัวเป็นเจ้าทุกตำบล คนทั้งปวงซึ่งหาปัญญาไม่ มิได้คิดถึงบุญคุณเรา เห็นว่าเราได้เป็นใหญ่ ว่ากล่าวสิ่งใดสิทธิขาดก็คิดสงสัยเอาเปล่าๆ หาต้องการไม่ ก็จะพากย์ตัวเอง ทุกวันนี้ เราคิดตั้งใจทำราชการสนองพระเดชพระคุณเจ้าเหี้ยนเต้โดยสุจริต คิดวิตกอยู่ยิ่งกว่าจะยกทัพมาอุปราชนี้ให้แก่พระญาติพระวงศ์พระเจ้าเหี้ยนเต้ ก็มีเห็นผู้ใดจะช่วยทำนุบำรุงแผ่นดินได้ ครั้นเราจะขึ้นยกให้บัดนี้เล่า ก็จะทำให้โลเลให้แผ่นดินเป็นอันตราย นานไปภายหลังตัวเราจะพลอยได้รับความเดือดร้อนด้วย

⁹⁷ ศีกฤทธิ์ ปราโมช, สามก๊กฉบับนายทุน ตอนโจโฉ นายกฯ-ตลอดกาล, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า 2000, 2552), 267.

ซึ่งเรารู้ว่ากล่าวมาทั้งนี้เป็นความจริง ใช่จะว่าแต่ปากนั้นหามิได้ แต่ทว่าท่านทั้งปวงจะหยั่งเห็นน้ำใจเราหรือก็จะแก่งว่าเอาความดีมาเจรจา”⁹⁸

จากเนื้อความดังกล่าว โจโฉต้องการอ้างว่า ถ้าไม่มีตนเองสักคน เชื่อแน่ว่าแผ่นดินในยุคสมัยของพระเจ้าเหี้ยนเต้คงวุ่นวาย แม้ว่าโจโฉมีความต้องการจะมอบอำนาจและตำแหน่งคืนให้กับเชื้อพระวงศ์คนอื่นได้รับช่วงไป แต่โจโฉก็อ้างว่า ตนมองไม่เห็นว่าจะมีผู้ใดที่สามารถแบกรับภาระนี้ได้ นี่เป็นความหนักใจที่โจโฉมีอยู่ แต่เหล่าผู้ใต้บัญชาและคนทั้งปวงก็กลับไม่เข้าใจความคับข้องใจนี้ จากความดังนี้ คีตกฤษได้เขียนขยายความโดยจงใจเข้าข้างโจโฉ ทำให้คนอ่านรู้สึกเห็นใจต่อโจโฉมากขึ้นว่ามีเหตุผลอันจำเป็น แล้วก็เขียนโจมตีเล่าปี่ซึ่งถือว่าเป็นฝ่ายพระเอกของสามก๊กด้วยว่า

“สุนทรพจน์ของโจโฉที่คัดมานี้ น่าฟังนัก ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า โจโฉได้นำความจริงมาพูดด้วยความบริสุทธิ์ใจจริงๆ โจโฉได้กล่าวถึงอดีตโดยยกเอาประวัติของตนมาอ้าง เห็นได้ว่าที่โจโฉดำเนินการรัฐประหารหัวหน้ารัฐบาลทุจริตและปราบรัฐบาลอื่นๆ ที่ทุจริตเช่นกัน เพราะโจโฉถือว่าตนเป็นนายทหารของพระเจ้าเหี้ยนเต้ เมื่อได้เป็นนายกรัฐมนตรีนั่นแล้ว ก็ต้องดำเนินการปราบปรามบุคคลที่โจโฉเรียกว่าศัตรูของราชสมบัติได้แก่พวกอ้วนเสี้ยวและเล่าปี่ ความจริงบุคคลเช่นเล่าปี่นั้น ถ้าหากว่าได้เข้ามาอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั่น โจโฉ พระเจ้าเหี้ยนเต้ก็คงจะอยู่ในราชสมบัติไม่ได้นาน เล่าปี่คงจะแย่งเอาเสียเป็นแน่ เพราะว่าเล่าปี่นั้นไม่ว่าจะไปอยู่กับใครก็จะต้องแย่งเอาสมบัติคนนั้น ประกอบกับเล่าปี่ก็ถือว่าเป็นเชื้อพระวงศ์อยู่แล้ว ที่โจโฉหาหน้าบุคคลเช่นเล่าปี่เป็นศัตรูราชสมบัติจึงไม่ผิด อนึ่ง โจโฉก็พยากรณ์ไว้ในคราวนี้อย่างแม่นยำว่า ถ้าสิ้นตนเสียแล้วก็จะมีคนโหดยกตนเป็นเจ้ามากาย ย่อมจะมีคนระแวงสงสัยเป็นธรรมดา แต่โจโฉก็ไม่ถือสาหาเรื่อง ปลอมให้แพภัยตัวไปเอง สุนทรพจน์อันนี้ว่าแสดงชีวิตจิตใจตลอดจนนิสัยใจคอโจโฉไว้แล้วอย่างแจ่มแจ้ง”⁹⁹

จากข้อความเหล่านี้จะพบว่าคีตกฤษได้พยายามที่จะเขียนขยายเหตุผลของโจโฉเพื่อแสดงความชอบธรรมในการกระทำต่างๆ ที่ดูแล้วมีความโหดร้ายต่อศัตรูทางการเมืองของตน เสมือนว่าการที่โจโฉจำเป็นต้องทำการรัฐประหารและยึดอำนาจไว้แต่ผู้เดียวนั้น แท้จริงแล้วก็ด้วยความจำเป็นของสถานะบ้านเมืองในเวลานั้นโดยแท้ เพราะถ้าหากโจโฉไม่ทำเช่นนั้นแล้ว ก็จะมีผู้ตั้งตนขึ้นเป็นเจ้าอีกนับไม่ถ้วน แผ่นดินก็จะวุ่นวาย ขณะเดียวกันก็ได้เขียนโจมตีเล่าปี่ซึ่งเป็นพระเอกในเรื่องสามก๊กว่า

⁹⁸ คีตกฤษ ปรามอช. อ้างแล้ว, 268.

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน

แท้จริงแล้ว เล่าปี่เป็นคนที่มีความทะเยอทะยานซ่อนเร้น เชื่อถือไม่ได้ แล้วไม่ว่าจะไปอยู่ร่วมกับผู้ใดก็
 จ้องจะคิดวางแผนการเพื่อหาทางเอาสมบัติหรืออำนาจของคนผู้นั้นมาครองเสียเอง นี่จึงเป็นการเขียน
 เพื่อนำเสนอมุมมองใหม่ๆ ที่เป็นการพลิกบทบาทของโจโฉจากเดิมที่โดนกล่าวหาเป็นผู้ร้ายมานานและ
 เป็นทรราชผู้ปล้นชิงแผ่นดิน พลิกกลับให้กลายเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ เป็นนายกรัฐมนตรีผู้เข้ามาปกป้อง
 บ้านเมืองในยามวิกฤติ และเขียนใหม่ให้เล่าปี่จากที่เป็นพระเอกของเรื่อง กลักลับกลายเป็นผู้ร้ายที่คิดฉก
 ฉวยโอกาสที่บ้านเมืองกำลังวุ่นวายเพื่อแย่งชิงอำนาจ นัยหนึ่งจึงเป็นการหาเหตุผลแก้ตัวให้กับฝ่ายชน
 ชั้นปกครองที่ต้องเข้ามายึดอำนาจจากสถาบันกษัตริย์โดยคึกฤทธิ์ได้เขียนทั้งท้ายเกี่ยวกับเหตุผลที่ช่วย
 แก้ตัวให้เสมือนกับช่วยหาทางลงว่า

“ผู้เล่าเรื่องนี้ได้เล่าถึงชีวิตคนๆ หนึ่ง ซึ่งถูกประณามว่าเป็นคนใจร้ายอำมหิตมานานกว่า
 พันปี ได้พยายามชี้ให้เห็นเหตุผลว่าคนที่ถูกกล่าวหาว่าร้ายนั้น ย่อมประกอบไปด้วย
 ความโกรธ โสภ หลง และความปรารถนา ก็เลวต่างๆ เหล่านี้ได้ทำให้โจโฉปฏิบัติการ
 ผิดพลาดไปเป็นครั้งคราว แต่ความผิดพลาดก็ไม่มากหรือน้อยไปกว่าคนอื่นๆ เหตุที่
 ความผิดของโจโฉมีผู้ถือเอาเป็นเรื่องใหญ่ก็เพราะโจโฉอยู่ในตำแหน่งใหญ่ เจตนาดี
 ของโจโฉที่มีต่อบ้านเมืองนั้น ถูกบดบังไปด้วยข้อครหาของฝ่ายปฏิกัมภ์ เจตนาของโจโฉ
 นั้นมีอยู่อย่างเดียวคือรวบรวมแผ่นดินจีนให้เป็นปึกแผ่น ไม่ให้แตกแยก ฉะนั้นการ
 กระทำของโจโฉจึงต้องขัดกับประโยชน์ของคนที่ได้ประโยชน์จากความแตกแยก ดังนั้น
 ประโยชน์ของโจโฉย่อมจะมีมากเป็นธรรมดา โจโฉรู้เรื่องนี้ดีจึงต้องซ่อนศพของตนมิให้ศัตรู
 ชุติขึ้นมาทารุณ แต่ฝ่ายศัตรูก็ทำทารุณกับชื่อเสียงของโจโฉเป็นอันมาก ชีวิตของโจโฉจึง
 เป็นตัวอย่างอันดีของความรับผิดชอบในการกระทำและการกระทำที่ตรงไปตรงมา
 เมื่อโจโฉกำจัดรัฐบาลที่ทุจริตลงไปได้ ก็เข้ารับภาระแห่งการบริหารด้วยตนเอง มิได้บาย
 เบี่ยงภาระนั้นให้คนอื่นด้วยการถ่อมตัวที่ไร้สาระ เมื่อโจโฉมีนโยบายที่จะรวบรวม
 แผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น ก็มุ่งหน้าดำเนินนโยบายนั้นอย่างไม่ทอดถอย มิให้ความสุขหรือ
 ทุกข์หรือเหตุใดมาเป็นอุปสรรคกีดขวางได้ เพราะโจโฉถือว่าตนอยู่ในฐานะทำราชการ
 ให้แก่พระเจ้าเหี้ยนเต้เป็นหลักไปตลอดชีวิต ถวายการยกย่องและสักการะตามสมควร
 แก่ฐานะตลอดมา แม้ว่าพฤติกรรมและพระราชอัธยาศัยของพระเจ้าเหี้ยนเต้ในบางกรณี
 น่าจะทำให้โจโฉเปลี่ยนความคิดได้ แต่โจโฉก็ไม่ยอมเปลี่ยน ถ้าจะว่าโจโฉมีความผิด
 ความเมตตากรุณาอันฝังแน่นอยู่ในหัวใจนั้นเองพอจะเรียกได้ว่าเป็นความผิดที่ทำให้ไม่

สามารถบรรลุวัตถุประสงค์แห่งชีวิตของตนได้ ก็เพราะโจโฉให้โอกาสแก่ศัตรูบ่อยครั้ง ด้วยใจสงสาร”¹⁰⁰

และคิกฤทธีได้ปิดท้ายหนังสือด้วยประโยคที่เป็นบทสรุปว่า

“โจโฉเป็นข้าพระเจ้าเหี้ยนเต้และเป็นผู้รับใช้ที่ซื่อสัตย์ของราษฎร ได้ถึงแก่ความตายลง ขณะทั้งอยู่ในตำแหน่งโดยสมบูรณ์ จึงควรเรียกได้ว่าเป็น นายกรัฐมนตรีตลอดกาลโดยแท้”¹⁰¹

เมื่อพิจารณาแล้ว เห็นว่าสาเหตุสำคัญที่คิกฤทธีเลือกเขียนสามก๊กฉบับนายทุนในลักษณะนี้ นอกจากเพื่อทำให้สามก๊กฉบับนายทุนมีความแตกต่างไปจากสามก๊กฉบับอื่นๆ ในเวลานั้นที่มีแต่เขียนยกย่องฝั่งเล่าปี่และโจโฉตีฝั่งโจโฉแล้ว ยังเป็นการสร้างจุดขายและความน่าสนใจให้หนังสือเพื่อหวังผลทางการตลาด และการเขียนเพื่อยั่วล้อการเมืองไทยในเวลานั้น เมื่อพิจารณาจากชื่อหนังสือคือ “สามก๊กฉบับนายทุน ตอน โจโฉนายก-ตลอดกาล” ซึ่งคิกฤทธีได้ช่วยเขียนแตกต่างให้กับพฤติกรรมของโจโฉหลายเรื่อง ได้พยายามหาเหตุผลเพื่อเชิดชูพฤติกรรมของโจโฉให้มีความชอบธรรมและเหมาะสมต่อบ้านเมือง เป็นการพยายามลบล้างภาพของความเป็นทรราช ผู้กดขี่อย่างเต็มที่ที่เป็นภาพลักษณ์เดิมๆ ของโจโฉสำหรับผู้อ่านสามก๊กให้เปลี่ยนแปลงไปเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่แทน

แต่เมื่อพิจารณาจากลักษณะการเขียนเชิงเสียดสียั่วล้อของคิกฤทธีแล้ว ก็พบว่าเจตนาแท้จริงของการเขียนนี้อาจจะเป็นตรงกันข้ามเลยก็เป็นได้ เกี่ยวกับประเด็นนี้ มาลินี ดิลกวนิช ได้ตั้งข้อสังเกตสำคัญไว้ว่า แท้จริงแล้วคิกฤทธีเขียนเพื่อเปรียบเทียบเชิงอุปมาอุปไมยในพฤติกรรมของโจโฉกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือเป็นท่านผู้นำของประเทศไทยในเวลานั้น โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ จอมพล ป. ได้ก้าวขึ้นสู่อำนาจในฐานะนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งแรกนั้น เขาก็ได้ใช้อำนาจที่มีในการขจัดฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองอย่างรุนแรง โดยตั้งข้อหาว่าเป็นผู้ก่อความไม่สงบและคิดล้มล้างรัฐธรรมนูญ และเน้นความเป็นเผด็จการทหารมาก นอกจากนี้ในประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2487 ยังได้ประกาศถึงคุณลักษณะนิสัยที่ดีซึ่งคนไทยควรทำตามทั้ง 14 ข้อ โดยเฉพาะในข้อ 14 ที่ระบุว่า “ไทยเป็นชาติที่ว่าตามกันและว่าตามผู้นำ”¹⁰² ก็มีความสอดคล้องกับสโลแกนที่เกิดขึ้นว่า “เชื่อผู้นำ ชาติพ้นภัย” หรือ “ท่านผู้นำไปไหน ฉันไปด้วย”

¹⁰⁰ คิกฤทธี ปราโมช, อ่างแล้ว, 326-327.

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, เน้นโดยผู้เขียน

¹⁰² จักร พันธุ์เพชร, การเมืองการปกครองไทย จากไพร่ฟ้าหน้าใส สู่วาทกรรมไพร่อำมาตย์, พิมพ์ครั้งที่ 8, (ปทุมธานี: เคล็ดไทย, 2555), 269-270.

นับว่าเป็นกระบวนหนึ่งในความพยายามที่จะสร้างความเป็นชาตินิยมในแบบที่ยึดถือตัวผู้นำเป็นหลัก แล้วเมื่อพิจารณาจากบริบททางการเมืองเวลานั้นซึ่งจอมพล ป. ได้ทำให้เกิดยุคเชื่อนำขึ้นแล้ว ทางหนึ่งก็ยังเป็นคู่แข่งสำคัญทางการเมืองของม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นพี่ชายของคึกฤทธิ์อีกด้วย จึงไม่น่าแปลกที่สามก๊กฉบับนายทุนตอนโจโฉ นายกตลอลกาล ได้แอบแฝงนัยยะการเขียนเชิงเสียดสียั่วล้อผ่านตัวละครโจโฉได้อย่างแนบเนียน ซึ่งนี่ก็เป็นประเด็นที่ยังต้องถกเถียงต่อไป¹⁰³

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น ก็เริ่มมีนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์บางคนก็เริ่มนำตัวละครและเรื่องราวในสามก๊กที่คนไทยพอจะรู้จักมักคุ้นมาเขียนเปรียบเทียบหรือยั่วล้อกับสถานการณ์เมืองและลักษณะพฤติกรรมของนักการเมืองไทยบ้าง ซึ่งบางครั้งก็อาจจะนำชื่อจากในสามก๊กหรือชื่อตัวละครในสามก๊กมาใช้เพียงแค่อ้างเท่านั้น โดยที่อาจจะไม่ได้กล่าวถึงเรื่องราวในสามก๊กเท่าใดนัก ตัวอย่างเช่น ในระหว่าง พ.ศ.2493 ได้มีหนังสือที่ใช้ชื่อว่า *สามก๊กฉบับการเมือง* เป็นงานเขียนโดยนักหนังสือพิมพ์นิรนามที่ใช้นามปากกาว่า *ฟรีเพรส*¹⁰⁴ เขาได้เขียนเล่าถึงเรื่องราวของการขับเคี่ยวแย่งชิงอำนาจทางการเมืองและพฤติกรรมของกลุ่มนักการเมืองไทยสำคัญหลายคนในสมัยนั้นตัวอย่างของบุคคลสำคัญ อาทิเช่น นายปรีดี พนมยงค์ จอมพล ป.พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายควง อภัยวงศ์ จอมพลประภาส จารุเสถียร ฯลฯ เป็นต้น แล้วยังรวมไปถึงผู้มีอิทธิพลและและมีชื่อเสียงอีกหลายคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับวงการเมืองเวลานั้นโดยที่ไม่ได้พาดพิงถึงชื่ออย่างชัดเจน

¹⁰³ Malinee Dilokwanich, *Ibid*, 266-267. เกี่ยวกับประเด็นนี้ เครกได้ตั้งข้อสังเกตโดยอ้างอิงจากงานของมาลินีว่า แท้จริงแล้วคึกฤทธิ์เขียนเรื่องของโจโฉโดยพลิกมุมใหม่ แฝงนัยยะยั่วล้อทางการเมือง จงใจที่จะนำเรื่องของโจโฉไปเปรียบกับการใช้อำนาจของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาในสามก๊กฉบับนายทุนที่จงใจเชิดชูโจโฉแล้วผู้เขียนเองก็ได้รับบุไว้ที่คำนำหนังสือว่า เขาเขียนขึ้นเพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่าล่อกลวงผู้เขียนนิยายสามก๊กได้สร้างกรอบให้เล่าปี่เป็นพระเอก ทำให้โจโฉเป็นผู้ร้าย เขาจึงต้องการเขียนสามก๊กขึ้นใหม่แบบนายทุนที่มองว่าโจโฉเป็นพระเอกแทน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากการเขียนแนวยั่วล้อภายใต้บริบททางการเมืองไทยในเวลานั้นย่อมเห็นว่าหากจะเขียนวิจารณ์ผู้นำของประเทศโดยตรงคงไม่เป็นผลดีนัก ข้อสังเกตของมาลินีในประเด็นนี้จึงสมควรอยู่ไม่น้อย

¹⁰⁴ ฟรีเพรส, *สามก๊กฉบับการเมือง*, (กรุงเทพฯ: (ม.ท.ป.), 2493) ไม่ปรากฏข้อมูลการพิมพ์ว่ามาจากแหล่งใดและไม่ทราบชื่อนักเขียน เชื่อว่าผู้เขียนต้องการปกปิดข้อมูล แต่มีส่วนคำนำที่ได้รับบุว่าผู้เขียนเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่ต้องการเขียนถึงตัวละครสำคัญในสามก๊ก อาทิเช่น เล่าปี่ โจโฉ ซุนกวน แล้วเปรียบเทียบกับบรรดากลุ่มนักการเมืองไทยในเวลานั้นที่กำลังแย่งชิงอำนาจกัน พฤติกรรมเช่นนี้จึงเสมือนกับการชิงอำนาจของเหล่าขุนศึกในสามก๊ก

นักเขียนนิรนามได้พยายามอธิบายว่า กลุ่มคนเหล่านี้ต่างก็เอาแต่ต่อสู้แย่งชิงอำนาจในวงการเมืองไทย เปรียบเสมือนกับว่าพวกเขาไม่ต่างอะไรจากเหล่าขุนศึกในยุคสามก๊ก ซึ่งหนังสือเล่มนี้ก็แทบไม่ได้บอกกล่าวถึงเรื่องราวในสามก๊กเลย ผู้เขียนเพียงแต่พยายามเปรียบเทียบนักการเมืองไทยให้เสมือนเป็นตัวละครในเรื่องสามก๊กเท่านั้นซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า ผู้เขียนอาจจะต้องการทำให้คนอ่านทั่วไปสามารถเห็นภาพรวมของสถานการณ์ในวงการเมืองได้ชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะในแง่ที่ว่าบรรดานักการเมืองไทยแต่ละคนต่างก็กำลังสวมบทบาทของเหล่าขุนศึกในยุคสามก๊กสำหรับการช่วงชิงอำนาจในการเมืองไทย ทำให้การเมืองไทยไม่ต่างอะไรจากสถานะในยุคสามก๊กที่เหล่าขุนศึกแตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่าแล้ววางแผนอุบายกันต่าง ๆ นานาโดยไม่สนใจหรือคำนึงถึงประชาชน แต่มุ่งผลประโยชน์ของพวกตนเป็นหลัก แล้วต่างฝ่ายก็อ้างว่าทำเพื่อประชาชนกันทั้งสิ้นซึ่งลักษณะของการใช้สามก๊กและตัวละครเด่นดังทั้งหลายที่คนไทยคุ้นเคยมาเปรียบเทียบกับนักการเมืองไทยและสภาพของการชิงอำนาจที่ต่างฝ่ายต่างก็แบ่งแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า และพร้อมจะผลาญผลประโยชน์ต่อกันหรือทรยศหักหลังกันได้ นั่นจึงเป็นรูปแบบที่นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์เริ่มใช้กันหลังจากนี้

อาจสรุปได้ว่า สามก๊กฉบับนายทุนตอนโจโฉนั้น เป็นหนึ่งในเครื่องมือของการวิพากษ์วิจารณ์ผู้นำเผด็จการในเชิงเสียดสียั่วล้อ โดยเปรียบเทียบสภาพทางการเมืองไทยและการอ้างความชอบธรรมของนายกรัฐมนตรียุคสมัยนั้นอย่าง จอมพล ป. ว่าเป็นการทำเพื่อประชาชน เป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้แตกต่างไปจากโจโฉนัก ลักษณะของการเขียนที่นำตัวละครในสามก๊กมาตีความใหม่ให้แตกต่างไปจากมุมมองเดิมๆ แล้วผสมผสานกับการเสียดสียั่วล้อต่อบุคคลทางการเมืองในสังคมไทย จึงน่าจะกลายเป็นต้นแบบสำคัญของการเขียนสามก๊กในลักษณะนี้ต่อมา

3.4 สามก๊กฉบับนายหนวย เล่าย่อทั้งเรื่องและเสียดสีเผด็จการ

อิทธิพลจากสามก๊กของยาขอบและคึกฤทธิ์ เป็นจุดเริ่มต้นทำให้มีงานเขียนสามก๊กขึ้นใหม่หลายฉบับในช่วงทศวรรษ 2480-2500 โดยลักษณะเด่นที่พบได้ในช่วงเวลานั้นคือ มักจะเป็นการเอาตัวละครมาเล่าใหม่ให้อ่านง่าย ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษาแบบชาวบ้าน หรือผสมผสานกับการใช้ภาษาที่สละสลวย แต่สื่อความหมายเชิงอุปอุปไมย และบอกเล่าเรื่องราวของสามก๊กในภาพรวม โดยเฉพาะในเรื่องของการแย่งชิงอำนาจ และลักษณะเด่นของตัวละครสำคัญที่แทบไม่ต่างจากนักการเมืองไทยโดยทั่วไปนัก

หนึ่งในผลงานสามก๊กที่ค่อนข้างมีชื่อเสียงที่เขียนขึ้นในช่วงนี้โดยได้รับอิทธิพลมาจากสามก๊กฉบับวณิกของยาขอบก็คือ สามก๊กของ นายศีลปะชัย ชาญเฉลิม (นามปากกา นายหนวย)

ผู้ซึ่งเป็นนักหนังสือพิมพ์และนักโฆษณา สื่อสารมวลชน และเคยเป็นอดีตข้าราชการทหารที่มีความสนใจในประวัติศาสตร์อย่างมากในระหว่างนั้นเขาได้เริ่มเขียน “สามก๊กฉบับนายหนวดย”¹⁰⁵ แล้วเริ่มพิมพ์เป็นเล่มครั้งแรกในพ.ศ.2495 และก็เป็นที่น่าสนใจกันไม่น้อย สามก๊กฉบับนี้นับเป็นความพยายามที่จะเล่าเรื่องราวในสามก๊กทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนจบให้กระชับ ตัดทอนรายละเอียดบางอย่าง แล้วเก็บความสำคัญไว้ นี่จึงเป็นการ “ย่อเรื่องทั้งหมดในสามก๊ก” ที่สรุปเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบเป็นครั้งแรก ซึ่งนอกจากงานเขียนสามก๊กแล้ว ก่อนหน้านี้เขาได้แต่งหนังสือเกี่ยวกับเรื่องราวในแวดวงทหาร ประวัติศาสตร์ และประวัติกับเรื่องเล่าของชนชั้นเจ้านายหลายเล่ม อาทิเช่น เจ้าฟ้าประชาธิปกฯ นริศ ทหารเรือปฎิวัติ หมอบรัดเลย์กับกรุงเทพฯ ฯลฯ

นายหนวดยได้อธิบายสาเหตุที่ตนนำสามก๊กมาเขียนไว้อย่างน่าสนใจ เขาอ้างว่าในเวลา นั้น น้อยคนนักที่จะไม่เคยอ่านสามก๊ก สาเหตุเพราะทางกระทรวงศึกษาธิการได้บรรจุเนื้อหาสามก๊กไว้ในแบบเรียนด้วย โดยเฉพาะตอนโจโฉแตกทัพเรือได้ลงเป็นหลักสูตรสำหรับมัธยมศึกษาแม้ว่าจะไม่แน่ชัดนักว่าเริ่มมีการบรรจุลงในแบบเรียนตั้งแต่ช่วงเวลาใด แต่หากอ้างอิงจากข้อเขียนของนายหนวดยแล้ว ก็เชื่อได้น่าจะเริ่มหลังจากการพิมพ์สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ฉบับชำระของราชบัณฑิตยสถานตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2470 ซึ่งจากการอ้างของนายหนวดยนั้นระบุว่า สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้กลายเป็นหนังสือที่อ่านกันแพร่หลายมากตามบ้านของนักศึกษาและผู้มีอันจะกินสมัยก่อนแทบทุกบ้านต่างก็ต้องมีเรื่องสามก๊กติดบ้านไว้เป็นประจำ แม้ว่าพ่อของนายหนวดยจะมีการศึกษาน้อย ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าที่ขายสินค้าพื้นเมืองอยู่ไกลจากกรุงเทพไปทางภาคอีสาน ประมาณ 600 กิโลเมตรเศษ บ้านของเขาห่างจากฝั่งแม่น้ำโขงเพียงร้อยเมตรเศษเท่านั้น แต่ถึงกระนั้น พ่อของนายหนวดยก็ยังมีหนังสือสามก๊กติดไว้ประจำบ้านเช่นกันจึงทำให้ตัวเขาได้อ่านสามก๊กมาตั้งแต่เด็กในระหว่างพ.ศ.2475 ซึ่งเป็นการอ่านแบบเรียนเร็ว อ่านเล่นๆ สนุกสนานไปโดยไม่ค่อยรู้เรื่องนัก และเวลากลับจากโรงเรียนมาที่บ้านในตอนเย็นก็มักจะรับหน้าที่อ่านสามก๊กให้พ่อฟังเป็นประจำทุกวันด้วยความจำใจ นานวันเข้าจึงสามารถจดจำเรื่องราวและตัวละครได้บ้าง เมื่อได้เข้าเรียนในชั้นมัธยมก็ได้เจอกับเรื่องสามก๊กอีก โดยเฉพาะการเรียนในตอนโจโฉแตกทัพเรือจากในวิชาภาษาไทย¹⁰⁶

สาเหตุที่ทำให้นายหนวดยเริ่มเขียนสามก๊กฉบับนี้ พิจารณาจากคำโฆษณาของยาขอบที่ได้เล่าว่า เจ้าของสำนักพิมพ์ผดุงศึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรของตนและเคยดูแลการขายหนังสือสามก๊ก

¹⁰⁵ ศิลปะชัย ชาญเฉลิม (นายหนวดย), สามก๊กฉบับนายหนวดย, (กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา, 2495).

¹⁰⁶ ศิลปะชัย ชาญเฉลิม (นายหนวดย), สามก๊กฉบับนายหนวดย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2545), กราวพากย์ผู้เขียน 9-10. เน้นโดยผู้เขียน

ฉบับวนิพกมาเป็นอย่างนี้นั้น ต้องการจะสร้างสามก๊กขึ้นใหม่ในทำนองเรื่องย่อให้สั้นเข้าและอ่านเข้าใจง่ายขึ้น เพราะฉบับภาษาไทยของเดิมตลอดทั้งเรื่องคือสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) อ่านเข้าใจยาก ยากอบจึงนำไปพูดคุยความคิดนี้กับนายหนวดย ในฐานะที่เป็นเพื่อนสนิทที่คุ้นเคยกันมานาน ซึ่งนายหนวดยมีความเกรงใจว่าจะไปทับซ้อนกับสามก๊กฉบับของยาขอบ แต่ยาขอบก็เห็นว่าหนังสือเรื่องเดียวกัน ใครจะทำขึ้นใหม่ในแง่มุมใดก็เหมือนช่วยจุนเจือกันมากกว่า¹⁰⁷

อีกประการที่สองคือ ในระหว่าง พ.ศ.2490 ตอนที่นายหนวดยังรับราชการทหารอยู่ในกองเรือรบนั้น เขาได้มีความสนิทคุ้นเคยกับผู้บังคับการท่านหนึ่งที่ช่วยสอนเรื่องการปืนและการเดินเรือให้ เมื่อได้มากินเหล้าด้วยกัน ผู้บังคับการคนนั้นจึงได้ชวนคุยเรื่องสามก๊ก เพราะตนอ่านอยู่ทุกวัน จึงได้รื้อฟื้นเรื่องราวในสามก๊กแล้วก็ทำให้เขาได้มีโอกาสหยิบเรื่องสามก๊กกลับมาอ่านใหม่อีกครั้ง ต่อมายังเป็นกำลังใจสนับสนุนให้เขาเขียนสามก๊กฉบับนายหนวดยขึ้นจนสำเร็จ¹⁰⁸

สามก๊กฉบับนายหนวดย จึงได้เป็นสามก๊กที่ผลิตขึ้นใหม่โดยฝีมือของผู้ที่เคยรับราชการเป็นทหารอาชีพในระดับที่มีความชำนาญในการใช้อาวุธปืน การเดินเรือ และยังเป็นนักการโฆษณาให้กับภาครัฐในเวลาต่อมาด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาในเนื้อหาแล้วก็พบว่าการใส่ลักษณะของความเป็นทหาร การเมือง และคำศัพท์ที่เกี่ยวกับการเมืองเข้าไปไม่น้อย อาทิเช่น “*นักเผด็จการ หรือ จอมเผด็จการ*”¹⁰⁹ และยังมีคำอื่นๆที่มีความเป็นราชการและคำศัพท์ร่วมสมัยที่เขานำมาใช้ เช่น ฝ่ายทหาร ฝ่ายพลเรือน ฮาเร็ม พระบรมมหาราชวัง ฯลฯ ชื่อน่าสังเกตคือ จะพบคำว่าเผด็จการปรากฏอยู่ตลอดทั้งเล่มหลายต่อหลายครั้งโดยเฉพาะเมื่อผู้เขียนต้องการกล่าวถึงตัวละครที่เป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมในแง่ร้าย โดยเฉพาะ ตังโตะ และ โจโฉ ต่างกันไปตามวาระ และนายหนวดยังใช้คำแทนพระนามของพระเจ้าเหียนเต๋หรือองค์ฮ่องเต้ในเรื่อง ด้วยการใช้คำว่า “*ในหลวง*” อย่างจงใจด้วย ซึ่งตัวอย่างที่นายหนวดยเขียนเรียบเรียงใหม่โดยใช้คำเหล่านี้แทรกเข้าไปแทนนั้น มีหลายตอนมาก ทั้งนี้ขอยกตัวอย่างเหตุการณ์ตอนที่ตังโตะเข้ากุมอำนาจในเมืองหลวง แล้ววางอำนาจบาตรใหญ่เหนือฮ่องเต้ ดังเช่น

“*วกไปกล่าวถึงตังโตะจอมเผด็จการใจโหดต่อไป เมื่อย้ายเมืองหลวงไปอยู่เมืองเตียงฮัน แล้วก็สิ้นหวังเรื่องจะถูกโจมตี สบายอกสบายใจหันมาเล่นการบริหารภายในด้วยความโหดร้ายทารุณตามสันดานเดิมของตน ตังโตะถึงกับกำแหง ตั้งตัวให้คนเรียกว่า “ฮ่องฮู”*

¹⁰⁷ เรื่องเดียวกัน, คำโฆษณาของยาขอบ

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, กรวพากย์ผู้เขียน 11.

¹⁰⁹ คำว่าเผด็จการไม่ได้มีปรากฏอยู่ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่นายหนวดยใช้เป็นต้นฉบับหลักในการเล่าเรื่อง

แปลว่า “พระบิดาผู้พิทักษ์ในหลวง” และจะไปไหนมาไหนก็จัดขบวนราวกับในหลวงเสด็จ การบรรจุแต่งตั้งขุนนางข้าราชการนั้นก็แล้วแต่ตั้งโต๊ะ พระเจ้าเหียนเต๋เพียงแต่ลงพระปรมาภิไธยเท่านั้น นับว่าเป็นกษัตริย์ “หุ่น” อย่างแท้จริง” บรรดาโคตรเหง้าศักกราชของตนอยู่ที่ไหนเอามาตั้งเป็นขุนนางหมด แทบจะเรียกว่าการบริหารแผ่นดินเวลานั้นดำเนินไปด้วยพวกแซ่ตั้งไม่ใช่แซ่ฮั่น ชะรอยจะเห็นว่าตัวอยู่เมืองกับในหลวงทำให้อับรำมีไป ตั้งโต๊ะเลยไปสร้างเมืองใหม่อยู่ต่างหาก ห่างจากเมืองเทียนฮันระยะทางยี่สิบห้ากิโลเมตร เรียกว่าเป็นเมืองทหารคอยคุมเชิงในหลวงอยู่เมืองใหม่ หรือเรียกอีกทีว่าทำเนียบของจอมเผด็จการผู้ยิ่งใหญ่¹¹⁰ และสั่งให้จำลองแบบมาจากเมืองหลวงทุกส่วน ด้วยทำเนียบของผู้ยิ่งใหญ่¹¹¹ พระบรมมหาราชวังเป็นอย่างไร ตั้งโต๊ะก็ให้สร้างอย่างนั้น รวมความว่าตั้งโต๊ะพร้อมที่จะเป็นกษัตริย์ได้ทุกเมื่อ การคลังของประเทศ การทหาร การเศรษฐกิจ ตั้งโต๊ะย้ายมาคุมไว้ในเมืองใหม่ของตนหมด เพื่อความสำราญ ท่านผู้เผด็จการใหญ่ถึงกับตั้งฮาเริ่มคิดสาวงามแปดร้อยคนมาไว้ปรนเปรอ นานๆตั้งโต๊ะถึงจะไปเฝ้าในหลวงสักครั้งหนึ่ง การไปกลับแต่ละครั้งก็ราวกับในหลวงเสด็จ ขุนนางข้าราชการต้องมาตั้งขบวนเกียรตินาคอยรับคอยส่ง ตั้งโต๊ะพิศขึ้นมาก็เชิญข้าราชการไปกินเลี้ยง เปลา่เลยไม่ใช่ที่ไหน ไม่ใช่เหล่าที่ไหน โต๊ะเดียวกับในหลวงเสวยนั่นแหละ เข้ามาแต่ละครั้งก็ทอดคักดาหาเรื่องฆ่าคนเล่น เป็นการข่มขู่ขุนนางทั้งปวงให้เสียวสันหลังไม่กล้าคิดปฏิวัติ”¹¹⁰

หรือต่อมา คือตัวอย่างตอนที่อ๋องฮั่นที่เป็นขุนนางใหญ่วางแผนคิดจะลอบสังหารตั้งโต๊ะ ดังเช่น

“อ๋องฮั่นขุนนางผู้เฒ่าสามแผ่นดิน มีความเจนจัดในด้านการเมืองอย่างหาตัวจับยาก ความยินดีนั้นจะปรากฏแก่ใบหน้าของอ๋องฮั่นก็เฉพาะตอนอยู่ต่อหน้าตั้งโต๊ะและพรรคพวกเท่านั้น อ๋องฮั่นเป็นนักเล่นละครที่แนบเนียนนัก ขุนนางเฒ่าผู้นี้อาจจะซุกแก้วเหล้าแล่ปล่องเสียง “ซโย ท่านผู้นำจงเจริญ-ท่านผู้นำไปทางไหน-ฉันจะตามไปด้วย” ได้ทุกเมื่อ และสนับสนุนตั้งโต๊ะตลอดกาล แต่ในหัวใจของอ๋องฮั่นนั้น อยากจะให้ตั้งโต๊ะตายโหงตายห่าวันละสิบครั้ง”¹¹¹

จากที่ยกตัวอย่างจะเห็นถึงการเขียนของนายหนวดยที่อธิบายภาพของจอมเผด็จการ และฝ่ายที่วางแผนต่อต้านอย่างเห็นภาพ ประโยคที่เขาเขียนว่า “ซโย ท่านผู้นำจงเจริญ-ท่านผู้นำไปทางไหน-ฉันจะตามไปด้วย” คำเหล่านี้ก็ไม่ได้แตกต่างไปจากสโลแกนของ จอมพล ป. ในเวลานั้น

¹¹⁰ ศิลปะชัย ชาญเฉลิม (นายหนวดย), อ้างแล้ว, 73-75. เน้นโดยผู้เขียน

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน, 76. เน้นโดยผู้เขียน

นอกจากนี้ ยังนายหนวยยังเขียนย้ำเกี่ยวกับลักษณะของการเมืองในสามก๊กช่วงที่สภาพบ้านเมืองยังไม่นิ่ง เกิดการปฏิวัติรัฐประหารซ้ำซ้อนไปมาจากฝ่ายต่างๆ ที่ไม่มีมิตรแท้ศัตรูถาวร ขอเพียงใช้งานได้ หรือหลอกใช้ได้ก็พอ ซึ่งไม่ต่างอะไรจากสภาพการเมืองไทยในช่วงเวลานั้น ตัวอย่างเช่น

“ในที่สุด ลิโป้ก็กลายเป็นลูกมือของอ้องอุ้นโดยไม่รู้ตัว และกลายเป็นคนสำคัญ เป็นตัวตั้งตัวตีที่จะประหารตั้งโต๊ะ แผนการรัฐประหารได้เกิดขึ้นแล้ว ณ บัดนั้น ลิโป้ได้เพื่อนคู่คิดคือลิซก เพราะว่าลิซกคนนี้เองที่ไปเกลี้ยกล่อมให้ลิโป้มาอยู่กับตั้งโต๊ะ บัดนี้ก็จะกบฏละเพื่อนเอ๋ยมึงต้องกบฏกะกูเพราะบทบาทของมึงนั้นมากนัก กูมาอยู่กับตั้งโต๊ะจนเสียคนก็เพราะมึงชวนมา บัดนี้ก็จะสลัดแอกถ้ามึงไม่มาร่วมกะกู มึง-ตาย ลิซกตอบหยวนบอกว่า อ้าวก็เกลียดตั้งโต๊ะเหมือนกัน คราวนี้ได้ทีเพราะมีผู้ร่วมมือแล้ว อ้องอุ้น ลิโป้ ลิซกกลายเป็นมันสมองของการรัฐประหาร ในที่สุดก็ตกลงเป็นเอกฉันท์”¹¹²

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างที่เขาเขียนใหม่ให้เห็นภาพชัดเจนของความพยายามในการชิงอำนาจกลับคืนมาจากจอมเผด็จการของฝ่ายสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเป็นเหตุการณ์หลังจากตอนที่สอง นายทหารคือลิซุยและกุยกี้ได้เข้ามากุมอำนาจเผด็จการแทนที่เจ้านายอย่างตั้งโต๊ะที่โดนโค่นล้มไปก่อนหน้านี้แล้ว ดังเช่น

“ความจริงฐานะของสองนักเผด็จการเวลานั้นชักจะลำบากและอ่อนแอกว่าเมื่อคราวตั้งโต๊ะเผด็จการ เพราะคราวตั้งโต๊ะนั้นพระเจ้าเหียนเต๋ยังทรงพระเยาว์อยู่ ไม่เข้าพระทัยในการบ้านการเมือง ตั้งโต๊ะจึงทำอะไรได้ตามใจชอบ คนทั้งหลายเห็นตั้งโต๊ะใช้อำนาจอย่างไม่ยับยั้งก็ยิ่งกลัวมากขึ้น แต่ในคราวของลิซุยและกุยกี้เป็นผู้เผด็จการนี้ พระเจ้าเหียนเต๋ทรงมีพระชนมายุมากขึ้นจนมีพระมเหสีแล้ว และทรงเข้าพระทัยในกิจการบ้านเมืองดี ลิซุยและกุยกี้จะทำอะไรโดยอำเภอใจนั้นก็ไม่ใช่ยกล้ำหาญ และต้องคอยระวังตัวแจอยู่เสมอ เพราะไม่แน่ใจว่าจะถูกใครเล่นงานเอาเมื่อไร ขณะนั้นสองนักเผด็จการแบ่งกันควบคุมกิจการบริหารในเมืองหลวง คือ ลิซุยเป็นผู้สำเร็จราชการฝ่ายทหาร และ กุยกี้เป็นผู้สำเร็จราชการฝ่ายพลเรือน นโยบายร่วมกันของสองนักเผด็จการนี้ ก็เพื่อตั้งตัวเป็นกษัตริย์ในบั้นปลาย และขณะนี้ก็ต้องรักษาหัวของตนไว้ พร้อมกับพยายาม

¹¹² เรื่องเดียวกัน, 87. เน้นโดยผู้เขียน

ตัดหัวคนอื่นที่แหลมขึ้นมาให้หมดไป และหากถึงคราวจำเป็นจริงๆ สองนักเผด็จการก็พร้อมที่จะบั่นพระเศียรของพระเจ้าเหียนเต๋ได้”¹¹³

หลังจากนั้น ก็ได้กล่าวถึงแผนการที่จะล้มอำนาจสองเผด็จการคู่นี้ โดยมีขุนนางพลเรือนผู้หนึ่งวางแผนยุให้ทั้งสองฝ่ายตีกันเองก่อน แล้วจึงค่อยยืมมือของผู้นำทางทหารที่เข้มแข็งคนอื่นเข้ามาควบคุมสถานการณ์ ดังเช่น

“เอียวปิว ขุนนางพลเรือนผู้ชัดเจนในการปกครอง และเป็นเจ้าแห่งการวางแผนคนหนึ่ง จึงวางแผนปราบสองเผด็จการนี้ให้ได้ด้วยการยุหยให้ลิฉุยและกุยกี้ สองเกลอนี้ขัดใจกันเสียก่อน แผนการนี้จะว่ายากก็ยาก จะว่าง่ายก็ง่าย เพราะพอมือของทางอยู่แล้ว และตามหลักธรรมดานั้น เสือสองตัวจะอยู่ถ้ำเดียวกันไม่ได้ เอียวปิวจึงคิดว่าต้องให้เสือสองตัวนี้กัดกันเสียก่อน...”¹¹⁴

หลังจากนั้น โจโฉก็ได้นำกำลังทหารของตนเข้าปราบพวกลิฉุยและกุยกี้จนราบคาบ เป็นผู้ที่เข้ากุมอำนาจทั้งหมดในเมืองหลวงแทนที่ แล้วใช้อำนาจที่มีในการจัดแจงเรื่องต่างๆตามใจชอบ ซึ่งก็สร้างความไม่พอใจให้ขุนนางเก่าหลายคน แต่พระเจ้าเหียนเต๋ก็ได้มอบอำนาจทั้งหมดให้โจโฉไปแล้ว ซึ่งนายหนว่ยได้เขียนเล่าว่า

“พระเจ้าเหียนเต๋ทรงมั่นพระทัยในความมีเจตนาดีของโจโฉ ทรงมอบอำนาจให้ทุกประการ โจโฉจึงสั่งเตรียมการอพยพย้ายเมืองหลวงอีกครั้งหนึ่ง ท่าทีของโจโฉที่แสดงออกมานั้น เหล่าขุนนางเก่าหลายคนไม่ค่อยพอใจนัก โจโฉตระหนักในข้อนี้ดีจึงกล่าวฝากไว้ก่อน ขุนนางทั้งหลายเห็นอิทธิพลของโจโฉกว้างขวาง กำลังแผ่ซ่านเข้าครอบคลุม

¹¹³ เรื่องเดียวกัน, 119. เน้นโดยผู้เขียน ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไม่ได้บ่งบอกว่าสองคนแยกอำนาจคุมกันคนละฝ่าย น่าสังเกตว่านายหนว่ยจงใจที่จะเขียนเพื่อโจมตีนักการเมืองไทยคนใดหรือไม่ ในความเห็นของผู้เขียนนั้น นายหนว่ยมีทัศนคติโน้มเอียงในทางนิยมกษัตริย์มาก เป็นไปได้ว่าอาจจะต้องการโจมตี จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ นายปรีดี พนมยงค์

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 119-120. ถ้าหากตอนนี้เป็นการเล่นเพื่อโจมตี จอมพล ป. และ นายปรีดี ก็นับว่าคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ที่บุคคลทั้งสองคนได้ขัดแย้งจนถึงขั้นแตกหักกันเองหลังจากสงครามโลกได้จบสิ้นลงไม่นาน

ในวงการบริหารก็ไม่กล้าขัด เพราะอีกอย่างหนึ่งโจโฉก็ยังไม่ได้แสดงเจตนากระด้างกระเดื่องอย่างไรออกมา เหล่าขุนนางจึงยอมอนุโลมตามโจโฉทุกประการ”¹¹⁵

การเข้ากุมอำนาจของโจโฉในท้องเรื่องนั้นแม้จะได้รับตำแหน่งที่ถูกต้องชอบธรรม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว เขาก็คือผู้ที่กุมอำนาจการปกครองบ้านเมืองตัวจริง อยู่เหนือกว่าคณะขุนนาง และเหนือกว่าฮ่องเต้ด้วย ลักษณะดังกล่าวนี้ สามารถเทียบเคียงและสะท้อนถึงสภาพการเมืองไทยในช่วงที่จอมพล ป. ได้ขึ้นเป็นจอมพลคนแรกของประเทศไทยและเป็นผู้นำทางทหารที่มีอำนาจอย่างเต็มที่

จากตัวอย่างที่ยกมา เมื่อพิจารณาถึงกลุ่มผู้เขียนสามก๊กขึ้นใหม่ในช่วงทศวรรษ 2480-2500 ผลงานสำคัญที่มีชื่อเสียงล้วนมาจากกลุ่มคนที่มีอาชีพนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ บรรณาธิการ หรือผู้ที่ข้องเกี่ยวในวงการเมือง จึงนับว่าเป็นคนกลุ่มแรกที่ใช้สามก๊กเป็นวัตถุดิบให้กับงานเขียนของตนเองอย่างจริงจังไม่ว่าจะมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นหนังสือขายดีหรือเพื่อใช้เสียดสีและวิพากษ์การเมืองไทยและผู้นำเผด็จการทหารในเวลานั้นทั้งโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

บทสรุป

อาจสรุปได้ว่า การผลิตใหม่ของสามก๊กในช่วงทศวรรษ 2480-2500 ได้ทำให้เกิดกระบวนการดัดแปลงสามก๊กจากเป็นวรรณคดีชั้นสูง ให้มีความเป็นวรรณกรรมยอดนิยม (Popular Literature) ที่คล้ายคลึงกับนิทานชาวบ้าน อ่านได้ง่าย ภาษาสละสลวย เน้นความบันเทิง ซึ่งยังครอบคลุมไปถึงการใช้ตัวละครในสามก๊กเพื่อการเสียดสีล้อเลียนนักการเมืองไทยรูปแบบการเขียนสามก๊กในลักษณะนี้ เขียนขึ้นเพื่อกลุ่มผู้อ่านที่เป็นคนสามัญทั่วไปโดยเฉพาะและหวังผลที่การขายได้ที่ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การเขียนในเชิงศิลปะหรือเป็นวรรณคดีชั้นสูงและก็ได้เป็นตำราพิชัยสงครามทางการปกครองหรือภูมิความรู้สำหรับชนชั้นนำเป็นหลักเหมือนอย่างที่เคยเป็นมาจากกล่าวได้ว่าเป็นการเขียนสามก๊กขึ้นใหม่ที่มีความเป็นร่วมสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะการสอดแทรกความคิดเห็นของผู้เขียนลงไป ทั้งทัศนะที่มีต่อการแปลที่คลาดเคลื่อน การดัดแปลงเนื้อหา ความเห็นที่มีต่อเรื่องราวและวีรกรรมของตัวละครในสามก๊ก ผสมผสานไปกับการวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองของผู้เขียนเองเป็นครั้งแรก

บรรดาสามก๊กที่มีชื่อเสียงที่ได้ผลิตขึ้นใหม่ในช่วงเวลาดังกล่าวเช่น สามก๊กฉบับวณิชก สามก๊กฉบับนายทุน สามก๊กฉบับนายหนวย ทั้งหมดนี้ได้เป็นจุดเริ่มต้นแรกของการนำสามก๊กมาย่อ

¹¹⁵ เรื่องเดียวกัน, 128.

ใหม่ให้ง่ายขึ้นสำหรับผู้อ่าน แล้วยังเป็นการนำวิธีการเล่านิทานชาวบ้านที่หยิบตัวละครหรือบางเรื่องราวในสามก๊กมาถ่ายทอด ทำให้ผู้เขียนไม่จำเป็นต้องเล่าเรื่องราวให้ครบทั้งหมดเหมือนสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ซึ่งมีเนื้อหายืดยาวแล้วอาจจะทำให้คนอ่านท้อถอยไปเสียก่อนการผลิต โดยคำนึงถึงความสามารถในการบริโภคของผู้อ่านเช่นนี้ จึงนับว่าเป็นการผลิตสามก๊กที่นำความต้องการในเชิงอุปสงค์และอุปทานมาร่วมด้วย อีกทั้งยังตั้งข้อสังเกตว่า การผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ในช่วงนี้ได้กลายเป็นต้นแบบของการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ในเวลาต่อมา ซึ่งจะได้อธิบายในบทถัดไป

บทที่ 4

การเป็นตำราพิชัยสงคราม ยุทธศาสตร์ของทหารไทยพ.ศ.2500 - 2530

ในบทก่อนหน้านี้ ได้อธิบายถึงกระบวนการดัดแปลงสามก๊กให้กลายเป็นวรรณกรรมยอดนิยมในช่วงก่อนทศวรรษ 2480-2500 และความเป็นจีนที่ถูกทำให้เป็นไทยมากขึ้นในบริบทของชาตินิยมไทยของรัฐบาลทหาร สำหรับในบทนี้ จะสำรวจการเขียนและผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษที่ 2500 ไปถึงช่วงทศวรรษ 2530 ซึ่งจากการสำรวจก็นำไปสู่การตั้งข้อสังเกตในการเขียนสามก๊กขึ้นใหม่ที่ได้เริ่มมีความซับซ้อนและแตกแขนงออกไปมากขึ้น โดยเฉพาะในแง่ของกลุ่มผู้เขียนซึ่งเริ่มเข้าสู่กลุ่มคนที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมือง นายทหาร หรือเสนานิการทหาร

จากการสำรวจ พบว่าสามก๊กในช่วงเวลานี้ค่อนข้างผูกโยงกับสถานะของการเป็น “ตำราพิชัยสงคราม” (*Treatise on War*) ที่ได้นำมาใช้งานในทางทหาร ซึ่งอันที่จริงแล้วนี่ก็คือวัตถุประสงค์ของรัชกาลที่ 1 ที่ทรงดำริให้แปลสามก๊กขึ้นตั้งแต่แรก แต่หากพิจารณาแล้วจะพบว่า ความเป็นตำราพิชัยสงครามในสามก๊กก็ดูจะจืดจางลงไป ซึ่งกล่าวตามตรงแล้วก็อาจจะไม่ได้นำมาใช้งานในทางทหารจริงๆตามความตั้งใจแต่แรก นอกเหนือจากเป็นการสร้างค่านิยมและเป็นหนังสือเพื่อความรู้ที่ไว้พอประดับให้ผู้อ่านเท่านั้น แล้วที่ผ่านมาก็เป็นการผลิตขึ้นใหม่ภายใต้ความเป็นนิทานและวรรณกรรมเพื่อความบันเทิงและรวมถึงการเสียดสีผู้นำและนักการเมืองมากลบบทไปอีก จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงทศวรรษ 2500 เป็นต้น ความเป็นพิชัยสงครามในสามก๊กจึงค่อยกลับมาอีกครั้ง ซึ่งจะได้ศึกษาและวิเคราะห์จากบริบทของสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าวที่เข้าสู่สมัยของรัฐบาลเผด็จการทหาร การต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ และบริบทด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นั่นคือการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีน ว่าได้ทำให้สถานะและที่ทางของสามก๊กในไทยได้เข้าสู่การเป็นตำราทางทหารหรือกระทั่งกลายเป็นยุทธวิธีที่ใช้งานได้ในทางทหารอย่างไบบ้าง และส่งอิทธิพลในแง่ของการเป็น “ความรู้” และ “ภูมิปัญญาจีน” ที่ได้นำไปสู่ทิศทางใหม่อย่างไรในทศวรรษถัดไป

4.1 การเปลี่ยนแปลงนโยบายของไทย-จีน

ในระหว่างทศวรรษ 2480-2490 สามก๊กเป็นเรื่องพงศาวดารจีนแปลไทยที่ได้ผลิตขึ้นใหม่โดยที่ไม่ได้หยุดหายไปเหมือนกับเรื่องพงศาวดารจีนเรื่องอื่นที่ได้ซบเซาและหยุดการพิมพ์ลง และหลังจาก พ.ศ.2495 เป็นต้นมา ในขณะที่สามก๊กฉบับของนายหนวยได้เริ่มพิมพ์เป็นครั้งแรกนั้น เรื่อง

พงศาวดารจีนอื่นๆก็ได้เข้าสู่ภาวะหยุดนิ่งและแทบไม่มีการผลิตขึ้นใหม่เลยอย่างน้อยก็เป็นเวลากว่า 10 ปี การหยุดนิ่งของพงศาวดารจีนดังกล่าวนี้ อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่ามีส่วนที่ผูกโยงกับความสัมพันธ์ของบริบททางการเมืองและสังคมไทยในเวลานั้น โดยเฉพาะเรื่องที่เป็นเงินกำลังโดนนโยบายของภาครัฐกีดกันออกไป¹¹⁶

เมื่อย้อนไปพิจารณาถึงช่วงหลังสิ้นสุดสงครามโลก สถานการณ์การเมืองไทยกำลังสับสนวุ่นวายเป็นอย่างมาก หลังจากการประกาศยอมแพ้ของญี่ปุ่น ในพ.ศ. 2488 ขบวนการเสรีไทยภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้มีส่วนสำคัญอย่างมากที่ช่วยให้ประเทศไทยสามารถรอดพ้นจากสถานะของการเป็นฝ่ายแพ้ในสงครามโลกมาได้อย่างยอดเยี่ยม ในกรณีนี้ ฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์ไทยเองก็นับว่ามีส่วนในการเข้าร่วมกับขบวนการเสรีไทยสำหรับการต่อต้านญี่ปุ่นในช่วงสงคราม จึงได้เริ่มเปลี่ยนบทบาทจากกลุ่มพรรคเล็กๆแล้วกลายเป็นพรรคการเมืองที่มีชื่อเสียงและมีบทบาทในระดับชาติมากขึ้น ซึ่งนอกเหนือจากความสำเร็จอย่างยิ่งของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ได้เข้าเป็นแนวร่วมกับขบวนการเสรีไทยที่มีปรีดีเป็นเสาหลักแล้ว พรรคยังได้แสดงพลังที่เข้มแข็งใหญ่โตขึ้นให้ผู้คนทั่วไปได้ประจักษ์ นั่นคือการชุมนุมใหญ่สองครั้งหลังจากสงครามโลกยุติลง โดยเฉพาะในการประชุมครั้งที่สองนั้น มีผู้เข้าร่วมชุมนุมมากกว่า 100,000 คนด้วยกัน¹¹⁷

แต่ในปีถัดมา คณะทหารก็ได้ก่อการรัฐประหารล้มอำนาจรัฐบาล ปรีดีต้องลี้ภัยออกนอกประเทศไปอยู่ที่สิงคโปร์และไปที่จีนเป็นลำดับถัดมา สถานการณ์ในประเทศไทยหลังจากนั้นได้พลิกผันไปมาก จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ขึ้นเป็นหัวหน้าผู้ก่อการรัฐประหารและเป็นผู้บัญชาการทหาร แล้วก็แต่งตั้งนายทหารที่ออกนอกราชการไปแล้วหลายคนให้กลับเข้ามาเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายอำนาจของตนให้เข้มแข็งขึ้น แต่การทำรัฐประหารของทหารในขั้นแรกนั้น จอมพล ป. ได้พยายามแสดงฉันทานุมัติว่าตนไม่ต้องการได้ตำแหน่งแล้วก็แต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ก็เพียงหน้าฉากเท่านั้น ซึ่งหลังจากนั้นเพียง 5 เดือน คณะทหารก็ได้ทำการรัฐประหารเงิบบเพื่อขอทวงอำนาจคืน เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนมกราคม พ.ศ. 2491 เมื่อพรรคประชาธิปัตย์ได้รับชัยชนะ แล้วนายควงได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง แต่ในเดือนเมษายนของปีเดียวกัน คณะทหารจำนวนหนึ่งก็ยื่นคำขาดให้นายควงลาออกจากตำแหน่งภายในเวลา 24 ชั่วโมง สุดท้ายจึงส่งผลให้จอมพล ป. ได้กลับคืนสู่อำนาจอีกครั้งหนึ่ง หลังจากกลับคืนสู่อำนาจในครั้งนี้ ก็มีเป้าหมายหลักคือ การกวาดล้างกลุ่มของปรีดีและพรรคคอมมิวนิสต์ที่เข้าเป็นแนวร่วมให้หมดไปแล้วยังรวมไปถึงวางแผนการที่จะสลายพลังของกลุ่มกรรมกรที่เป็นกลุ่มสำคัญที่เวลานั้นแทบจะแยกไม่

¹¹⁶ อ้างอิงจากในตารางภาคผนวก

¹¹⁷ เขาวน พงพิชิต, *ลูกจิ้งจอกชาติ*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2553), 469.

ออกจากพรรคคอมมิวนิสต์ให้หมดสิ้นไปด้วย แล้วเพื่อการนี้จอมพล ป. จึงได้แต่งตั้ง *สังข์ พัทธโนทัย* ให้เป็นที่ปรึกษาหรือเป็นดัง “*กุนซื่อ*” สำหรับวางแผนกลยุทธ์ให้กับตน ผลงานสำคัญของสังข์ในเวลานั้น อาทิเช่น การคิดและเผยแพร่คำขวัญที่ว่า “*คอมมิวนิสต์มา ศาสนาหมด*” แล้วพิมพ์ใบปลิวที่มีรูปคอมมิวนิสต์แทนด้วยยักษมารมีเขียวเลือนน่ากลัวแล้วได้กระจายออกไปทั่วประเทศเพื่อเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ โดยในระยะแรกนั้นก็ได้รับการสนับสนุนจากเลขาธิการของสถานทูตสหรัฐอเมริกาด้วย¹¹⁸

ในช่วงพ.ศ. 2495 นับเป็นช่วงเวลาวิกฤติที่สุดสำหรับคนจีนในประเทศไทยเมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์ที่หอการค้าจีนในไทยตกอยู่ในสภาวะแตกแยกออกเป็นสองฝ่ายและขัดแย้งกันอย่างรุนแรง นั่นคือฝ่ายที่นิยมพรรคคอมมิวนิสต์จีนและฝ่ายที่นิยมจีนคณะชาติ เกิดการต่อสู้ทางความคิดและทางการเมืองที่ขยายตัวไปทุกองค์กรและชุมชนของคนจีนในไทยตลอดทั้งปี ในเวลาเดียวกันรัฐบาลไทยก็กลับไปใช้นโยบายที่เข้มงวดและควบคุมคนจีนอีกครั้ง โดยเฉพาะการเข้ามาสู่อำนาจของอธิบดีกรมตำรวจ เผ่า ศรียานนท์ เจ้าของคำขวัญที่ว่า “*ภายใต้ดวงอาทิตย์เมืองไทย ไม่มีอะไรที่ตำรวจไทยทำไม่ได้*” มีมาตรการหลายอย่างได้ดำเนินการเพื่อบีบบังคับคนจีนในเวลานั้น ไม่ว่าจะเป็นการขึ้นค่าธรรมเนียมคนต่างด้าวและการเข้าจับกุมคนจีนด้วยข้อหาเกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์ เป็นต้น¹¹⁹

แล้วในปีนั้นเอง เผ่าก็ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติต่อต้านคอมมิวนิสต์เข้าสู่สภา และก็ได้ผ่านอย่างเร่งด่วน มีการประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติการกระทำที่ไม่เป็นไทยในพ.ศ. 2495 ซึ่งทำให้ผู้กระทำความผิดต้องโทษจำคุกเป็นระยะเวลา 5-10 ปี พระราชบัญญัตินี้มีเพื่อเก็บกวาดคนจีนในไทยที่ฝักใฝ่คอมมิวนิสต์โดยเฉพาะ¹²⁰ แล้วในปีเดียวกัน หนังสือพิมพ์จีนสองแห่งในเวลานั้นที่สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์และมีส่วนช่วยส่งเงินให้รวมถึงมีการติดต่อกับสมาชิกพรรคที่จีน นั่นคือ หนังสือพิมพ์ *เฉียนหมินเป้า* และหนังสือพิมพ์ *หนานจินเป้า* ที่เพิ่งดำเนินงานได้ไม่กี่เดือนก็ถูกสอบสวนและโดนสั่งปิดไป ส่วนหนังสือพิมพ์จีนอื่นๆที่วางตัวเป็นกลางและที่หันมาสนับสนุนจีนคณะชาติที่ได้หัวนั้น ไม่ได้

¹¹⁸ รุ่งมณี เมฆโสภณ, *อำนาจ ลอกคราว่าการเมืองไทย อุดมการณ์ เพื่อชาติและญาติมิตร*, (กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2554), 103-105, 174-176.

¹¹⁹ วิลเลียม จี สกินเนอร์, *สังคมจีนในไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์* (แปลจาก *Chinese Society in Thailand: An Analytical History*), พิมพ์ครั้งที่ 1, บรรณาธิการโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, (กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2529), 334-339.

¹²⁰ Bangkok Post (English-Language evening newspaper), Bangkok, 1952 อ้างถึงในวิลเลียม จี สกินเนอร์, *อ้างแล้ว*, 339.

โดนสั่งปิดไปด้วย แต่สิ่งเหล่านี้ก็ได้แสดงให้เห็นถึงการแตกแยกภายในกันเองครั้งรุนแรงที่สุดของคนจีนในประเทศไทย¹²¹

รัฐบาลไทยโดยเฉพาะทางการตำรวจของเผ่ายังได้ติดต่อกับจีนก๊กมินตั๋ง แสดงความยินดีที่จะร่วมมือกันต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ฝ่ายก๊กมินตั๋งเริ่มฟื้นฟูขึ้นในไทยเช่นกัน มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อรณรงค์และเรียกร้องคนจีนในไทยให้แสดงจุดยืนต่อต้านคอมมิวนิสต์จีนที่ปักกิ่ง แต่แล้วในการประชุมกลุ่มประเทศเอเชีย-แอฟริกาที่อินโดนีเซีย ในพ.ศ.2498 จีนคอมมิวนิสต์ได้เข้าร่วมการประชุมเป็นครั้งแรกโดยมีตัวแทนสำคัญคือ นายโจวเอินไหลซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในฐานะรัฐบุรุษของจีน ท่าทีของโจวเอินไหลในการชี้แจงถึงแนวนโยบายทางทหารของจีนในเวลานั้นก็ได้ทำให้เกิดความสนใจมากขึ้นกับบรรดาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แล้วเวลานั้นสงครามเวียดนามก็ได้จบลงแล้ว จีนได้แสดงท่าทีว่าไม่ได้ต้องการใช้กำลังทหารในอนาคตและประเทศไทยเองก็ปลอดภัยจากการรุกรานเพราะอยู่ในองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย ความหวาดกลัวต่อจีนคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทยจึงลดลงมาก นำไปสู่การผ่อนปรนท่าทีต่อคนจีนหลายอย่าง แล้วยังทำให้จอมพล ป. มีความคิดที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่มีกับจีนด้วย เพราะจีนในเวลานี้เท่ากับเป็นชาติยิ่งใหญ่ที่กำลังเกิดใหม่ พลตำรวจเอกเผ่า ที่เคยเป็นตัวหลักในการจัดการและกีดกันคนจีนในไทยอย่างเข้มงวดก่อนหน้านี้ ก็โดนกันออกไปจากวงอำนาจ สินค้าจีนราคาถูกเริ่มหลั่งไหลเข้ามา และการยกเลิกการตรวจสอบหนังสือพิมพ์จีนและสิ่งพิมพ์ที่เคยตรวจสอบอย่างจริงจังก็ผ่อนปรนลง ทุกอย่างนำไปสู่แนวโน้มที่รัฐบาลไทยของจอมพล ป. จะกลับไปผูกสัมพันธ์กับจีนคอมมิวนิสต์ในฐานะมหามิตรรายใหม่¹²²

นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุอื่นและเป็นสาเหตุสำคัญในการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. ซึ่งต้องการที่จะคืนดีกับนายปรีดีที่เวลานั้นลี้ภัยออกไปอยู่ในเมืองจีน และผู้ที่เป็นตัวกลางสำคัญในการประสานงานติดต่อและออกความคิดต่างๆ ในเวลานั้นก็คือสังข์ พัทโนทัย นั่นเองเพราะในช่วงเวลาที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ชัยชนะและปกครองประเทศจีนได้นั้น แต่เดิมแล้ว สังข์ซึ่งเป็นที่ปรึกษาทางการเมืองที่มีความสัมพันธ์อันดีอยู่กับสหรัฐอเมริกาและยังเป็นผู้มีความคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์จีนอย่างรุนแรงมาก่อน แต่ผลจากชัยชนะของจีนและการที่เขาได้มีโอกาสติดต่อกับคนไทยที่เป็นฝ่ายพ่ายแพ้หลังจากนั้น ก็ได้ทำให้สังข์มีทัศนคติและมุมมองต่อจีนที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง สังข์กลายเป็นหนึ่งในผู้ประสานงานเจรจากับตัวแทนทูตไทยของฝ่ายจีนให้จอมพล ป. เพื่อที่จะสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับจีนขึ้นใหม่ สังข์ลงทุนถึงขั้นส่งตัวลูกชายและลูกสาวของตนไปอยู่ที่เมืองจีนเพื่อแสดง

¹²¹ วิลเลียม จี สกินเนอร์, *อ้างแล้ว*, 340.

¹²² เรื่องเดียวกัน, 344-347.

ความจริงใจ ลดความตึงเครียดระหว่างประเทศและเป็นการสานสัมพันธ์ด้วย จึงกล่าวได้ว่า สังข์เป็นอดีตผู้นิยมอเมริกาที่เปลี่ยนมานิยมจีนโดยแท้¹²³

แต่สุดท้ายแล้ว ความพยายามที่จะคืนเจริญไมตรีและสัมพันธ์กับจีนก็ต้องยุติลง เพราะการรัฐประหารของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งในเวลานั้นเป็นผู้ที่กำลังได้รับความนิยมจากประชาชน และทางสหรัฐอเมริกาเองก็ให้การสนับสนุน รวมถึงฝ่ายศักดินาที่เป็นข้าอำนาจเก่า สุดท้ายจอมพลสฤษดิ์ จึงได้ทำการรัฐประหารชิงอำนาจมาได้สำเร็จ ทำให้ จอมพล ป. ที่เป็นผู้พ่ายแพ้ทางการเมืองจำต้องลี้ภัยไปอยู่ที่ญี่ปุ่นในเวลาต่อมา ส่วนสังข์เองก็โดนจับกุมตัวไปขังไว้ในฐานะนักโทษการเมืองอีกเป็นเวลาหลายปี¹²⁴

ในระหว่างที่โดนคุมขังอยู่ในคุก สังข์ซึ่งได้เปลี่ยนทัศนคติจากต่อต้านจีน กลายเป็นผู้นิยมฝ่ายจีนไปแล้ว ก็ได้ร่วมกับผู้รู้เรื่องจีนในคุก ร่วมกันเขียนสามก๊กฉบับใหม่ขึ้นมา โดยสังข์จะมุ่งเน้นไปที่การอธิบายกลยุทธ์ทางการเมืองและการเจรจา รวมถึงแนวคิดกว้างๆของผู้ที่จะขึ้นเป็นใหญ่และครองอำนาจได้ อาจกล่าวว่าเป็นการผลิตสามก๊กที่เน้นเรื่องของตำราพิชัยสงครามมากขึ้น ข้อน่าสังเกตคือนี่เป็นการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่โดยผู้ที่เป็นฝ่ายพ่ายแพ้จากการชิงอำนาจทางการเมืองจึงอาจเป็นความต้องการส่วนตัวของสังข์เองที่ต้องการแสวงหาความรู้และภูมิปัญญาจีนในแง่มุมของการใช้กลยุทธ์และยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่สามารถใช้งานได้อย่างจริงจัง ไม่ได้มองสามก๊กเป็นเพียงวรรณคดีหรือวรรณกรรมยอดนิยายยั่วล้อทางการเมือง แต่ให้ความสำคัญกับเรื่องภูมิปัญญาด้านยุทธศาสตร์และบทเรียนของความล้มเหลวของผู้นำและนักการทหาร นำไปสู่การเขียน “พิชัยสงครามสามก๊ก”¹²⁵

4.2 สังข์ พัทธโนทัย กับพิชัยสงครามสามก๊ก กลยุทธ์และบทเรียนของผู้นำทางการเมือง

มีข้อน่าสังเกตคือ สามก๊กที่ผลิตขึ้นใหม่หลังจากทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา มักจะมีลักษณะบางประการที่ค่อนข้างเด่นชัดตรงที่เป็นความพยายามนำเสนอและค้นหาสิ่งที่เรียกว่า “ความรู้” ที่มาในรูปแบบของ ข้อคิด หลักคิด กลยุทธ์ อุบาย พิชัยยุทธ์ ที่สามารถนำมาใช้งานได้จริง

¹²³ รุ่งมณี เมฆโสภณ, อ้างแล้ว, 174-175.

¹²⁴ เรื่องเดียวกัน, 175-176.

¹²⁵ มีข้อน่าสังเกตคือ นอกจากสังข์ที่ได้เขียนพิชัยสงครามสามก๊กแล้ว นักโทษการเมืองคนอื่นที่โดนขังในคุกหลายในเวลานั้น ก็มีคนที่เขียนหนังสือประเภทคู่มืออื่นๆด้วย อาทิเช่น ตำราพิชัยสงครามซุนวู กลยุทธ์ทางทหาร ปทานุกรม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาระสำคัญและเป็นเป้าหมายของการแปลสามก๊กมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 อยู่แล้ว ที่ทรงต้องการให้สามก๊กเป็นตำราพิชัยสงครามมาตั้งแต่แรก แต่ความเป็นพิชัยสงครามในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ก็ดูจะโดนบดบังจากการใช้ภาษาที่สละสลวยและการเล่าเรื่องราวอันยืดเยื้อตั้งแต่ต้นจนจบที่มักทำให้ผู้เริ่มสนใจอ่านสามก๊กนั้น ยิ่งนักที่จะทำความเข้าใจรายละเอียดของพิชัยสงครามและกลยุทธ์ทางทหารที่อยู่ในเรื่องราวได้อย่างละเอียด แต่สามก๊กที่เขียนขึ้นใหม่ในช่วงหลังจากทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ได้เริ่มมีความพยายามที่จะทำให้หลุดพ้นออกมาจากความเป็นวรรณคดีไทยมากกว่าเดิม ด้วยการทำให้เป็นเรื่องของกลยุทธ์ทางทหารและการเมือง การปกครองอยู่ไม่น้อยรวมถึงกลยุทธ์ในการเจรจาและประสานงานร่วมกันเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จทางการเมือง

เมื่อกล่าวถึงช่วงระหว่างที่สังข์กำลังโดนจับกุมขังคุกลาดยาวในฐานะนักโทษการเมืองเป็นเวลาหลายปีนั้นสิ่งนี้กลับกลายเป็นโอกาสอันดีที่ทำให้สังข์ได้มีเวลาส่วนตัวมากขึ้น จึงเริ่มหันมาทบทวนคิดว่าทางด้านงานเขียนโดยเฉพาะเรื่องสามก๊ก แต่ไม่ใช่ในสถานะของวรรณคดีเพื่อความบันเทิง แต่เป็นในมุมมองของตำราพิชัยสงคราม “ที่มีกลยุทธ์ทางทหารที่ใช้งานได้จริง” สังข์จึงมีความคิดจะแปลเรื่องสามก๊กใหม่ตลอดเรื่องเนื่องจากสังข์ไม่มีความรู้ในภาษาจีน จึงต้องอาศัยต้นฉบับสามก๊กที่แปลเป็นภาษาอังกฤษโดย *บริเวตต์ เทย์เลอร์* ซึ่งเป็นฉบับแปลตรงจากต้นฉบับภาษาจีนของหลอก้วนจง ได้ถูกต้องมากที่สุดเวลานั้น แล้วนำมาเปรียบเทียบอย่างละเอียดกับสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ซึ่งเป็นฉบับแปลไทยที่คนไทยคุ้นเคยกันดี หลังจากตรวจสอบแล้วสังข์ก็แน่ใจว่า สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้แปลผิดเพี้ยน ตัดทอน และเปลี่ยนแปลงรายละเอียดไปมาก¹²⁶

เดิมทีแล้ว สังข์ต้องการแปลสามก๊กใหม่ทั้งฉบับ เพื่อให้ตรงกับต้นฉบับดั้งเดิมโดยเขาใช้ฉบับภาษาอังกฤษเป็นแหล่งอ้างอิงหลัก แต่หลังจากนั้นก็เปลี่ยนใจ แล้วเลือกที่จะเรียบเรียงสามก๊กขึ้นใหม่ในแบบฉบับของตนเอง เขาใช้วิธีเล่าเรื่องราวทั้งหมดในสามก๊กตั้งแต่ต้นจนจบ แต่เป็นการย่อเรื่องให้สั้นกระชับ โดยแบ่งเรื่องออกเป็นแต่ละบทแล้วนำเสนอเรื่องราวโดยมีตัวละครสำคัญที่เป็นตัวเอกในแต่ละบทไม่ให้ซ้ำกัน เป็นการกระจายและเกลี่ยความสำคัญของเรื่องราวให้กว้างขึ้น ไม่ได้ผูกติดอยู่กับขุนศึกที่มีอำนาจเท่านั้น ซึ่งสังข์จะเน้นเฉพาะเรื่องราวและเหตุการณ์สำคัญๆ โดยเฉพาะการอธิบายแนวทางของกลยุทธ์ทางทหารและการเมืองการปกครองเป็นเสาหลักสำคัญ ระหว่างนั้นสังข์ได้ทำงานร่วมกับผู้รู้ด้านภาษาจีนที่ถูกคุมขังด้วยกัน ในภายหลังเมื่อสังข์ได้รับการปล่อยตัว ผลงานชิ้นนี้ก็ได้รับรวม

¹²⁶ ที่จริงยาขอบตั้งข้อสังเกตนี้ไว้แล้วอย่างจริงจังในสามก๊กกวีนิพนธ์ แต่อาจเพราะความเป็นหนังสือตลาดที่เขียนให้คนทั่วไปอ่านง่าย จึงอาจทำให้ข้อสังเกตของยาขอบโดนมองข้ามไป ที่น่าสนใจคือ งานศึกษาเกี่ยวกับการแปลและดัดแปลงสามก๊กที่ผ่านมา ไม่เคยอ้างจากของงานยาขอบเลย

เล่มตีพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ.2512 ใช้ชื่อว่า “พิชัยสงครามสามก๊ก”¹²⁷ ชื่อน่าสังเกตคือ นี่เป็นสามก๊กเล่มแรกที่เริ่มใช้คำว่า “พิชัยสงคราม” มาประกอบเป็นชื่อหนังสือสามก๊กไว้ด้วยสังข์ไม่ได้อธิบายสาเหตุที่ใช้คำว่าพิชัยสงครามไว้ก็จริง แต่เมื่อพิจารณาจากวิธีการเขียนสามก๊กขึ้นใหม่ของเขาแล้วแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อสามก๊กในฐานะพิชัยสงครามที่สามารถนำกลยุทธ์ทางทหารและการเมืองเพื่อชัยชนะมาใช้งานได้จริง อาทิเช่น โจโฉทำศึกกับลิโป้ แต่พลาดท่าเสียชีวิตในครั้งแรก ต้องหนีตายกลับมาที่ค่าย จึงวางแผนกลยุทธ์ได้ตอบ โคนหลอกล่อให้ลิโป้เชื่อว่าตนเองตายแล้ว ความว่า

“โจโฉคิดแต่งกลพิชัยสงครามตอบโต้ลิโป้ สั่งให้ทหารนุ่งขาวห่มขาวทำร้องไห้ว่าโจโฉตายแล้ว แต่ยกทหารชุมนุมอยู่ที่ชัยภูมิ ลิโป้สำคัญว่าโจโฉตายจริง จึงยกทหารเข้าทำลายค่ายโจโฉ ก็ตกอยู่ในที่ล้อม เสียทหารเป็นอันมาก”¹²⁸

หรือตัวอย่างตอนที่สุมาอี้ต้องทำศึกระยะยาวกับขงเบ้ง เป็นการศึกที่แข่งขันกันด้วยข้อมูลข่าวสารทั้งลวงและจริงหลอกล่อกันมาก สังข์ให้คำอธิบายสั้นๆเกี่ยวกับความสำคัญของการตรวจสอบข้อมูลว่า

“อันผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน แม้รู้ว่าหุบเขาเชื่อคำโฆษณาชวนเชื่อแต่ฝ่ายเดียว มิได้ตรวจสอบให้รู้เท็จจริงโดยรอบคอบ นอกจากงานแผ่นดินจะเสียหายแล้ว ตัวเองยังเป็นอันตรายด้วย”¹²⁹

ซึ่งเป็นการอธิบายประกอบตอนที่ขงเบ้งวางแผนส่งคนไปยุแหยงและปล่อยข่าวลือในวัยก็ว่า สุมาอี้คิดเป็นกบฏ หลอกพระเจ้าโจยอยให้ระแวงจนกระทั่งสั่งปลดสุมาอี้ออกจากตำแหน่งทางทหารทั้งหมด เพราะสุมาอี้เป็นแม่ทัพที่ขงเบ้งมีความยำเกรงมาก ดังนั้นเมื่อไรสุมาอี้แล้ว ขงเบ้งจึงไม่เกรงกลัววัยก็อีก แล้วสังข์เคลื่อนทัพบุกโจมตีทันที แม้ว่าโจยอยจะส่งขุนพลที่มีฝีมือมาสู้ศึกก็คน แต่ทัพแพ้ต่อปัญญาของขงเบ้งทั้งสิ้น เพียงเพราะโจยอยหุบเขาเชื่อข่าวลือโดยแท้ ซึ่งสุดท้ายแล้วเหล่าที่ปรึกษาอย่างเช่นจงฮิวก็ได้เตือนสติโจยอย จึงยอมคืนตำแหน่งให้สุมาอี้มารับศึกขงเบ้งในที่สุด และเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้อง เพราะทำให้ขงเบ้งต้องล่าถอยกลับไป¹³⁰

¹²⁷ สังข์ พัทโนทัย. *พิชัยสงครามสามก๊ก*, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2512), 15-17.

¹²⁸ สังข์ พัทโนทัย. *อ้าวแล้ว*, 108.

¹²⁹ สังข์ พัทโนทัย. *อ้าวแล้ว*, 398.

¹³⁰ สังข์ พัทโนทัย. *อ้าวแล้ว*, 399-403.

นอกจากนี้ สังข์ยังพยายามจัดทำปทานุกรมประกอบไว้ในงานเพื่ออธิบายข้อมูลต่างๆในเรื่องสามก๊กอย่างละเอียด คล้ายกับที่กรมพระยาดำรงราชานุภาพเคยทำไว้ในหนังสือตำนานสามก๊กมาก่อนด้วยความที่สังข์เคยทำงานเป็นที่ปรึกษาคนสนิทให้ จอมพล ป. จึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งอิทธิพลให้สามก๊กฉบับนี้ได้เขียนใหม่ด้วยมุมมองแบบนักยุทธศาสตร์และนักปกครองเป็นสำคัญงานชิ้นนี้จึงนับเป็นจุดเริ่มของการนำความรู้ในด้านกลยุทธ์และแนวคิดของนักการเมืองและผู้นำที่อยู่ในสามก๊กออกมาเขียนใหม่เพื่อตีแผ่ให้คนทั่วไปได้มีโอกาสเข้าใจถึงการใช้กลยุทธ์ทางทหาร การปกครอง และกลอุบายที่อยู่ภายในสามก๊กได้ง่ายขึ้น มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น ภายใต้เนื้อหาที่กระชับและการทิ้งท้ายแต่ละบทด้วยแนวคิดและการปฏิบัติตนว่า อยากรู้คืออะไรที่จะนำไปสู่ชัยชนะ หรืออยากรู้คืออะไรที่จะนำไปสู่ความพ่ายแพ้ หรือ ข้อคิดคติเตือนใจสำหรับผู้่านหรือนักปกครองที่ดีและที่ล้มเหลวนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้ว ลักษณะการเขียนนั้นจะค่อนข้างคล้ายกับสามก๊กฉบับหนวหายที่เป็นการย่อเรื่องให้กระชับตั้งแต่ต้นจนจบ แต่ก็มีจุดที่แตกต่างอยู่คือ พิชัยสงครามสามก๊กของสังข์จะพยายามเขียนสรุปแนวคิดและกลยุทธ์ทางการเมืองและการทหารเอาไว้ในต้นบทและท้ายบท ซึ่งเขามีทัศนะและมุมมองในด้านนี้แตกต่างจากของนายหนวหาย ซึ่งสังข์จะเน้นหนักไปที่เรื่องของคุณธรรม ความซื่อสัตย์ภักดี การใช้สติปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหา การรู้จักวางตัวในทางการเมือง มีข้อน่าสังเกตคือ พิชัยสงครามสามก๊กของสังข์จะไม่ค่อยใส่ทัศนะทางการเมืองของเขาไว้มากเหมือนกับของสามก๊กนายหนวหายที่เขียนด่าผู้นำเผด็จการแทรกไว้ตลอดทั้งเรื่องและยังเขียนโยงถึงสถาบันกษัตริย์เหมือนเป็นเชิงเปรียบเทียบกับสถานการณ์ทางการเมืองในเวลานั้นไว้ด้วยเมื่อพิจารณาแล้ว เข้าใจว่าเพราะสังข์เริ่มงานเขียนจากในคุกจึงอาจมีข้อจำกัดบางประการ หรือไม่ก็สังข์มีความระมัดระวังที่ทำให้เขาไม่อยากใส่ทัศนะและมุมมองทางการเมืองของตนลงไปมากนัก หรืออาจเพราะเขาต้องการทำให้สามก๊กที่เขาเขียนใหม่นี้ได้มีความเป็นวิชาการมากขึ้นกว่าสามก๊กในอดีต

ตัวอย่างอาทิเช่น สังข์ได้เขียนขยายความเหตุการณ์ตอนที่ตั้งโต๊ะใช้กำลังทหารเข้ายึดกุมอำนาจในเมืองหลวง แล้วสั่งปลดรัชทายาททองจูเปียนลง แล้วตั้งองค์ชายทองจูเหียบขึ้นเป็นฮ่องเต้เพื่อที่ตนจะได้เป็นผู้สำเร็จราชการแล้วกุมอำนาจไว้แต่ผู้เดียวนั้น ดูผิวเผินจึงเหมือนว่าตั้งโต๊ะได้กุมอำนาจไว้เบ็ดเสร็จแล้ว แต่แท้จริง ประชาชนในเมืองหลวงกลับพากันต่อต้านมาก นอกจากนี้ตั้งโต๊ะยังประมาทเกินไปด้วยการปล่อยให้ฮวันเสี้ยวและโจโฉหนีออกจากเมืองหลวงไปได้ ทำให้ทั้งสองคนระดมกำลังพันธมิตรกลับมาเปิดศึกกับตนได้อีก แล้วต่อมาตั้งโต๊ะยังไปหลงใหลนางเดียวเสียน จนทำให้เกิดผิดใจกับนายทหารเอกคู่กายอย่างลิโป้ นำมาสู่หายนะของตนเองและพรรคพวกของตนให้ต้องสูญสิ้นอำนาจและถึงขั้นสิ้นชีวิตลง สังข์ได้เขียนสรุปเหตุการณ์นี้ไว้ว่า

“ซึ่งตั้งโต๊ะยกทองจูเหียบขึ้นเป็นกษัตริย์นั้น หวังเพียงคุมอำนาจการเมืองไว้อย่างเด็ดขาด แต่ตั้งโต๊ะมิได้ปราบอ้วนเสียก่อน อ้วนเสียจึงกลับมาปราบตั้งโต๊ะ จนต้องย้ายเมืองหลวง ซึ่งตั้งโต๊ะหลงใหลนางเดียวเลียนนั้นเป็นธรรมดาของผู้ชาย แต่ตั้งโต๊ะใช้ความเป็นธรรมดาในตำแหน่งที่ไม่ธรรมดา ตั้งโต๊ะจึงต้องตายอย่างอนาถ ซึ่งตั้งโต๊ะเชื่อว่าอย่างง่าย ๆ มิได้ตรวจสอบทวนความให้แน่ชัด ไม่ฟังเสียงขัดทัดทานอันชอบด้วยเหตุผล กำเริบในวาสนาแห่งตน ไม่ซึ้งใจในสิ่งอันผิดปรกฏรอบด้าน ผลร้ายย่อมเกิดแก่ตน แก่ญาติมิตร และบริวารอย่างมหันต์”¹³¹

หรือตัวอย่างในตอนนี้อ้องอื้นที่ได้วางแผนร่วมกับลิโป้ ก่อรัฐประหารชิงอำนาจในราชสำนักคืนมาจากตั้งโต๊ะได้แล้ว แต่อ้องอื้นแล้วพรรคพวกกลับคิดจะเอาแต่ฆ่าล้างฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองให้สิ้นไปโดยไม่ได้เหลือทางลงหรือคิดจะเจรจาตั้งเอาศัตรูกลับมาเป็นมิตรเลย มีขุนนางอาวุโสที่มีความซื่อตรงคนหนึ่งคือซัวหยง เขาเป็นปราชญ์นักประวัติศาสตร์ที่มีความสามารถในการจดบันทึกประวัติศาสตร์ และเป็นที่น่าเชื่อถือของประชาชนและเหล่าขุนนางเชื้อพระวงศ์มาก แต่ในสมัยก่อนซัวหยงเคยโดนพวกสืบทอดที่กุมอำนาจในราชสำนักกลั่นแกล้งปลดออกจากราชการ ต่อมาเมื่อตั้งโต๊ะเข้ากุมอำนาจในราชสำนักก็เห็นว่าซัวหยงมีความสามารถ จึงแต่งตั้งให้เขากลับมาเป็นขุนนาง ดังนั้นเมื่อตั้งโต๊ะโดนสังหาร เขาจึงร้องไห้เพราะคิดถึงบุญคุณ แต่อ้องอื้นกลับโกรธมากจึงคิดจะประหารชีวิตเหล่าขุนนางต่างพากันร้องขอชีวิตซัวหยงไว้และขอให้แต่งตั้งเขาไว้แต่งหนังสือพงศาวดารจะเป็นประโยชน์แก่แผ่นดินมากกว่า แต่อ้องอื้นกลับไม่สนใจแล้วใช้อำนาจที่มีสั่งจับกุมไปขังและประหารชีวิตประชาชนเมื่อรู้ข่าวนี้ก็พากันสงสารซัวหยงมาก อ้องอื้นซึ่งก่อนหน้านี้ได้ชื่อว่าเป็นผู้วางแผนปราบทรรฆอย่างตั้งโต๊ะ แต่เพราะการใช้อำนาจตามใจโดยไม่ฟังเสียงเหล่าขุนนางและประชาชน สังหารผู้มีความดีและมีความสามารถเพียงเพราะเขาอยู่ฝ่ายตรงข้าม สิ่งเหล่านี้จึงทำให้อ้องอื้นต้องพบกับหายนะในเวลาอันรวดเร็ว¹³² นอกจากนี้ เมื่อสื่อนายทหารของตั้งโต๊ะที่ออกไปอยู่นอกเมืองคือ ลิฉุย กุยกี เตียวเจ หวนเตียว เมื่อได้ข่าวตั้งโต๊ะโดนสังหารแล้ว พวกเขาทั้งสี่ก็รีบกันส่งหนังสือไปถึงอ้องอื้นในเมืองหลวงเพื่อขอสวามิภักดิ์แต่โดยดี แต่อ้องอื้นกลับเห็นว่า ตั้งโต๊ะกำเริบเพราะมีสี่คนนี้คอยช่วย ถ้าจะให้นิรโทษกรรมสี่คนนี้ก็คงจะยอมไม่ได้ จึงคิดจะเอาตัวมาฆ่า ทำให้นายทหารทั้งสี่คนตัดสินใจสู้ตายแล้วในที่สุดอ้องอื้นก็โดนพวกเขาสังหาร¹³³

¹³¹ สังข์ พัดโนทัย. อ่วงแล้ว, 80.

¹³² เรื่องเดียวกัน, 81.

¹³³ เรื่องเดียวกัน, 81-82.

สังข์ได้อธิบายความว่า ผู้นำเอาแต่ใช้อำนาจโดยปราศจากการใช้กุศโลบายที่ดีพอและไม่เอาใจใส่หรือเล็งผู้มีปัญหาความรู้ความสามารถเอาไว้ สุดท้ายแล้วภัยก็จะมาถึงตัวในไม่ช้า ดังว่า

“ถ้าอ๋องอั้นไม่ฆ่าชั่วหยง ขุนนางและประชาชนคงจะไม่กระทบกระเทือนใจ และคงจะให้ความสนับสนุนอ๋องอั้นเป็นอันดี ถ้าอ๋องอั้นยอมรับ ลิชุย กุยกี เตียวเจ หวนเตียว เข้ามา สวามิภักดิ์ คนทั้งสี่คงไม่คิดสู้อย่างสุนัขจวนตรอก และอ๋องอั้นก็คงไม่ตายโหงอย่างนั้น”¹³⁴

ในตอนถัดมา ฝ่ายนายทหารทั้งสี่คือ ลิชุย กุยกี เตียวเจ หวนเตียว เมื่อนำทหารเข้าปราบอ๋องอั้น แล้วเข้ายึดอำนาจในเมืองหลวงได้แล้ว ต่อมาไม่นาน พวกเขาก็กลับเปิดศึกฆ่าฟันเพื่อแย่งชิงอำนาจกันเอง สังข์ได้เขียนอธิบายการแตกแยกกันเองระหว่างลิชุยและกุยกี ซึ่งแต่เดิมได้ผนึกกำลังร่วมมือกันด้วยดี ทำให้สามารถทำการใหญ่ได้ แต่พวกเขาสองฝ่ายกลับมีความหวาดระแวงกันเอง ทำให้หันมาต่อสู้แย่งชิงกัน สุดท้ายก็ทำให้โจโฉที่รอคอยโอกาสอยู่แล้วเข้ามาสูบชิงอำนาจไปได้ แล้วสังข์ก็ได้สรุปไว้ว่า

“เมื่อลิชุยและกุยกี สามัคคีกันอยู่ ความมั่นคงเข้มแข็งก็เกิดแก่ลิชุยและกุยกีทั้งสองคน เมื่อพวกเขารบราฆ่าฟันกันเอง โจโฉก็โผล่เข้ามาหยิบขึ้นพุงมันไปกินเสียคล่องๆ”¹³⁵

นอกจากนี้ สังข์ยังเขียนเน้นถึงเรื่องของความรักใคร่สามัคคีของบุคคลที่เป็นผู้นำและนักเคลื่อนไหวที่ทำให้ประสบความสำเร็จได้ ตัวอย่างเช่น เมื่อกล่าวถึงการได้เข้าสร้างฐานะและอำนาจของสามพี่น้อง เล่าปี่ กวนอู เตียวหุย ที่ต้องผ่านอุปสรรคมากมาย ซึ่งเล่าปี่นั้นประสบความสำเร็จได้เพราะยึดถือเอาคุณธรรมความดีเป็นที่ตั้ง มีความทรหดอดทนและพร้อมรับฟังคำแนะนำของผู้คน รู้จักรอคอยโอกาสที่เหมาะสม ไม่ต้อรรันทำตามความต้องการของตนเองมากเกินไปจนเสียการใหญ่ ซึ่งสังข์ได้เขียนสรุปแนวคิดเพื่อเปิดบทการสร้างตัวของเล่าปี่ กวนอู เตียวหุย ไว้ดังนี้ว่า

“อันผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินนั้น แม้สร้างบารมีขึ้นมาด้วยคุณธรรมความดี มีความอดทน ไม่ชิงสุกก่อนห่าม รู้กาลรู้ประมาณ ฟังเสียงมหาชนเป็นใหญ่ บัลลังก์ย่อมยั่งยืน”¹³⁶

หรือเมื่อลงรายละเอียด ตัวอย่างการสร้างความสำเร็จในไศสริทธิ์ของเล่าปี่ กวนอู เตียวหุย ที่มีต่อประชาชนนั้น ล้วนเกิดขึ้นได้เพราะรู้จักเห็นแก่มนุษยธรรม และให้ความสำคัญกับมติมหาชนของประชาชนเป็นอันดับแรก เมื่อตอนที่เล่าปี่นำทหารเข้ามาช่วยเหลือโตเกี่ยมเจ้าเมืองซีจิ๋ว ทำให้

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน, 85.

¹³⁵ เรื่องเดียวกัน, 98.

¹³⁶ เรื่องเดียวกัน, 111.

ป้องกันศึกจากโจโฉได้ โจโฉต้องล่าถอยกลับไปได้ จากนั้นโตเกี่ยมและประชาชนชาวเมืองซีจีวี่มีความซาบซึ้งใจต่อคุณธรรมของเล่าปี่มาก ต้องการเชิญเล่าปี่เข้ามาต้อนรับในเมือง แล้วก็ถึงขั้นที่จะยกเมืองซีจีวี่ให้กับเล่าปี่ไปครองแทนที่ แต่เล่าปี่ปฏิเสธไปถึงสามครั้ง สุดท้ายก็ต้องรับไว้ท่ามกลางความยินดีของประชาชนและเหล่าขุนนางที่ให้การสนับสนุนเต็มที่ สังข์ได้สรุปข้อคิดทางการเมืองในเรื่องนี้ว่า

“กวนอู และเตียวหุยเมื่อเห็นมติมหาชนพร้อมพรั่งดังนั้น จึงเข้าอ้อนวอนเล่าปี่ว่า ขอท่านจงรับตราเจ้าเมืองเถิด ขุนนางและอาณาประชาราษฎร์เป็นหนึ่งสนับสนุนท่านแล้วเล่าปี่จึงยอมรับตราประจำตำแหน่งเจ้าเมืองกิ่ว ณ กาลนั้น”¹³⁷

จากตัวอย่างที่ยกมาดังกล่าว อาจอธิบายได้ว่าสังข์เขียนพิชัยสงครามสามก๊กโดยพยายามชี้ให้เห็นว่า ถ้าหากผู้นำของกลุ่มการเมืองแต่ละกลุ่มแต่ละฝ่ายมีความสามัคคีระหว่างกันที่จะทำการใหญ่และเห็นแก่บ้านเมืองเป็นหลักแล้ว โอกาสที่จะสำเร็จการใหญ่ก็มีมาก แต่ถ้าผู้นำทางการเมืองเหล่านั้นเอาแต่ผลประโยชน์หรือความคิดของตนเป็นใหญ่แล้วทำให้แตกแยกกันเองก็จะยิ่งทำให้ต้องพบความหายนะแล้วยังเปิดโอกาสให้ฝ่ายอื่นที่รออยู่ฉวยโอกาสจนได้ชัยชนะหรือชิงอำนาจไปได้ด้วยแล้วยังรวมถึงความสำคัญของการรับฟังที่ปรึกษา ซึ่งผู้นำที่ดีควรจะเชื่อฟังคำแนะนำของที่ปรึกษาที่ดี สังข์ได้เขียนขยายเหตุการณ์ในลักษณะนี้ไว้มากเป็นพิเศษ ซึ่งในที่นี้อาจหมายถึงตัวของสังข์เองที่ทำงานเป็นที่ปรึกษาทางการเมืองเองด้วยก็ได้

ในช่วงเวลาที่สังข์โดนควบคุมตัวอยู่ในคุกลาดยาว เขาก็ยังทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อประสานงานเพื่อที่จะให้ จอมพลป. ที่ลี้ภัยออกไปอยู่ในญี่ปุ่นได้กลับเข้ามาในประเทศไทยอีกครั้ง และยังประสานงานให้ จอมพล ป. กับ ปรีดีที่ลี้ภัยอยู่ในจีน ได้กลับมาคืนดีแล้วร่วมมือกันอีกครั้งด้วย โดยมีผู้ประสานงานภายนอก เจริญ กนกรัตน์ นักข่าวหนังสือพิมพ์ที่คอยทำงานเรื่องต่างๆ อยู่เบื้องหลังให้สังข์มานาน แล้วการประสานงานก็ยิ่งคึกคัก เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้เสียชีวิตใน พ.ศ.2506 ความหวังที่จอมพล ป. จะกลับมาประเทศไทยแล้วหันกลับมาคืนดีกับปรีดีเพื่อร่วมมือกันชิงอำนาจกลับมาอีกครั้งก็ยังมีหวังมากขึ้น แต่สุดท้ายแล้วทุกอย่างก็ต้องจบสิ้นลงเมื่อจอมพล ป. ได้เสียชีวิตอย่างกะทันหันในปีถัดมา ขณะที่สังข์เองก็ได้รับการปล่อยตัวใน พ.ศ.2509 แล้วหลังจากนั้นเขาก็ได้เดินทางไปประเทศจีนพร้อมกับนายสุวิทย์ เติมฉิต อติตผู้่านักศึกษาธรรมชาติและเป็นหนึ่งในทนายของคุกลาดยาว อันที่จริงแล้ว ซึ่งการที่สังข์เดินทางไปจีนในครั้งนั้นก็เพื่อต้องการพบหน้าของลูกชายหญิงที่โดนส่งตัวไปเมืองจีนแล้วก็ได้ไม่ได้พบกันอีกเลยนานถึง 10 ปี แล้วอีกข้อหนึ่งก็คือ ในเวลานั้นสถานการณ์ภาพรวมระหว่างประเทศของอเมริกาและจีนเริ่มจะมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน, 124-125.

สังข์อ้างว่าเขาเป็นผู้ที่ได้รับ *สาส์นปากเปล่า* จากประธานาธิบดีของอเมริกา ลินดอน บี จอห์นสัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทางอเมริกาต้องการจะเปิดการเจรจาโดยตรงระหว่างจีนกับอเมริกาเพื่อทบทวนสถานการณ์ในไต้หวันและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเรื่องปัญหาว่าจะรับรองสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือไม่ จึงเป็นความพยายามที่อเมริกาในสถานะของตัวแทนค่ายประชาธิปไตยตะวันตกที่จะเจริญสัมพันธไมตรีกับจีนที่เป็นชาติคอมมิวนิสต์ยักษ์ใหญ่¹³⁸ แต่สุดท้ายแล้ว ความพยายามที่จะทำการใหญ่เหล่านี้ก็ต้องล้มเหลว เพราะเวลานั้นจีนเองก็กำลังอยู่ในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม กระแสซ้ายจัดกำลังเฟื่องฟูมาก สังข์และลูกๆ จึงโดนขับออกจากจีนด้วยข้อหาว่าเป็นพวกผู้รับใช้จักรวรรดินิยมอเมริกา หลังจากสังข์กลับมาที่ไทยได้ไม่นานจึงได้พิมพ์พิชัยสงครามสามก๊กที่เขียนไว้และเรียบเรียงจนแล้วเสร็จในที่สุด¹³⁹

อาจสรุปได้ว่า สังข์ได้เขียนพิชัยสามก๊กเพื่อเป็นบทเรียนของผู้นำทางการเมืองและการทหารที่ต้องการประสบความสำเร็จในการขึ้นเป็นใหญ่ในบ้านเมือง และทางหนึ่ง อาจเป็นเพราะต้องการเติมเต็มความผิดหวังและความพ่ายแพ้ทางการเมืองของกลุ่มตน เป็นการหาข้ออธิบายสาเหตุแห่งความพ่ายแพ้ และอาจสะท้อนความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป. กับปรีดี และกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเมื่อถึงเวลาที่ต้องเผชิญหน้ากับข้าอำนาจเก่าหรือเมื่อโดนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการชิงอำนาจจอมพล ป. ก็ปราศจากแนวร่วมที่เข้มแข็งพอที่จะต่อสู้รักษาอำนาจไว้ได้ เป็นการสะท้อนภาพความพยายามของที่ปรึกษาทางการเมืองที่ต้องการนำเสนอองค์ความรู้ของการประสานพลังเพื่อการร่วมมือ และยังนำเสนอภาพความล้มเหลวเมื่อแต่ละฝ่ายไม่อาจร่วมมือกันได้นำไปสู่หายนะได้อย่างไรนอกจากนี้ ยังกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการแปลสามก๊กใหม่ทั้งฉบับแล้วทำให้กลับไปสู่ความเป็นเงินมากขึ้นในเวลาต่อมาจากผลงานของลูกของสังข์ ซึ่งก็คือวรรณไวน์เอง

4.3 สามก๊กฉบับแปลใหม่ กลับสู่ความเป็นเงินและการแสวงหาโอกาสของคนสามัญ

ในช่วงทศวรรษ 2500-2510 มีข้อน่าสังเกตว่า สามก๊กที่ได้เขียนใหม่ในช่วงนี้ จะได้รับอิทธิพลในการเขียนมาจากสามก๊กนิพนธ์ของยาขอบและสามก๊กฉบับนายทุนของคึกฤทธิ์ และอาจรวมถึงสามก๊กฉบับนายหนวยด้วย นั่นคือการเขียนแบบแยกเป็นตอนและบอกเล่าเรื่องราวของตัวละคร และผสมผสานการวิพากษ์วิจารณ์ตัวละครโดยผู้เขียน หรือเล่าเรื่องทั้งหมดใหม่ให้กระชับและ

¹³⁸ สิริินทร์ พิธินทัย, *มุกมังกร*, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊ค, 2553), 350.

¹³⁹ รุ่งมณี เมฆโสภณ, *อ้างแล้ว*, 178-179.

เข้าใจง่ายขึ้น โดยจะมักนำไปผูกโยงกับสภาพของการเมืองไทย บ้างก็พยายามทำให้เป็นวิชาการขึ้น ซึ่งสามก๊กในช่วงนี้จะเป็นการเขียนของนักเขียนประเภทสมัครเล่นหรือนักเขียนที่มีชื่อเสียงระดับรอง หลายคนต่างก็พยายามผลิตสามก๊กในรูปแบบใหม่ขึ้นมาหรือบ้างก็เป็นงานแปลที่อ้างอิงมาจากต้นฉบับของนักเขียนจีนด้วยซ้ำอย่างใดก็ตาม บรรดาสามก๊กที่เขียนใหม่ในช่วงนี้อาจจะไม่ได้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากนักและหลายฉบับเองก็ไม่ได้มีการนำกลับมาพิมพ์ซ้ำอีกเลย โดยสามก๊กที่พอจะสืบค้นได้จากช่วงเวลานี้ อาทิเช่น หลี่สีปิ่น, *กวนอู*, (กรุงเทพฯ: ม.ป.ป., 2480). เอื้อม รุจิดิษฐ์, *อินไซด์สามก๊ก* (พระนคร: เขษมบัณฑิต, 2504) พิกุล ทองน้อย, *สามก๊กฉบับสมบูรณ*, (พระนคร: ม.ป.ป., 2506) เปลื้อง ณ นคร, *บุคคลสุภาชีวิตในสามก๊กและคติธรรมจากชัยพฤกษ์*, (กรุงเทพฯ: มงคลการพิมพ์, 2506) เรียร์ชัย เอี่ยมวรเมธ, *วิทยานิพนธ์ขงเบ้ง*, (พระนคร: แพร่พิทยา, 2508) สุทธิพล นิติวัดนา แปล; จกสิวิเชียร, *สามก๊กฉบับวิจารณ์*, (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2508) สุทธิพล นิติวัดนา แปล; หนานกงเผอ, *สามก๊กฉบับพิศวาส ชีวิตรักของโจโฉ*, (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2508) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เริ่มมีความพยายามศึกษาและตั้งคำถามในประเด็นการแปลที่ผิดเพี้ยนและดัดแปลงเนื้อหา ซึ่งเป็นผลมาจากทางการเมืองของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) โดยตั้งประเด็นสงสัยว่า สามก๊กฉบับนี้แม้จะได้ชื่อว่ามีคุณค่าทางวรรณศิลป์ เป็นยอดความเรียงแห่งวรรณคดีสโมสร แต่เป็นการแปลโดยจงใจดัดแปลงให้แตกต่างไปจากต้นฉบับจีนดั้งเดิม ดังนั้นจึงมีนักเขียนบางคนที่มีความเห็นว่า สมควรที่จะให้มีการแปลสามก๊กใหม่หมดทั้งเรื่องอีกครั้ง เพื่อที่ประเทศไทยจะได้มีสามก๊กฉบับที่แปลถอดความจากภาษาจีนที่ครบถ้วนถูกต้อง ทั้งนี้ นับเป็นความพยายามที่จะแปลสามก๊กใหม่ตลอดทั้งเรื่องครั้งแรกโดยผู้ที่ไม่ได้อยู่ในหน่วยงานของภาครัฐเช่นราชบัณฑิตยสภาหรือวรรณคดีสโมสรในแง่หนึ่ง นี่นับเป็นความพยายามที่จะแปลสามก๊กทั้งเรื่องใหม่โดยนักเขียนและนักแปลที่อยู่นอกเหนือจากหน่วยงานที่ดูแลทางด้านวรรณคดี

นักเขียนและนักแปลในกลุ่มนี้ได้มีความพยายามที่จะจัดทำและแปลสามก๊กจากต้นฉบับภาษาจีนให้มีความถูกต้องที่สุด ตรงตามหลักการแปลนิยายสมัยใหม่ที่เน้นการแปลคำจีนให้เป็นไทยแบบคำต่อคำ ซึ่งนักแปลคนแรกที่สามารถทำได้สำเร็จในการแปลเรื่องสามก๊กใหม่ตลอดทั้งฉบับก็คือวรรณไว พันธ์ทัย ใช้ชื่อเรียกว่า “*สามก๊กฉบับแปลใหม่*”¹⁴⁰ แล้วพิมพ์ขายเป็นเล่มตั้งแต่ พ.ศ.2520 จนครบทั้งเรื่องในปีถัดมา สำหรับในด้านกระบวนการแปลนั้น วรรณไวได้แปลเรื่องสามก๊กใหม่ทั้งหมดโดยยึดถือเอาต้นฉบับภาษาจีนของหลอก้วนจงเป็นหลัก แล้วได้อาศัยสามก๊กต้นฉบับภาษาจีนและฉบับภาษาอังกฤษที่แปลโดย บริเวตต์ เทย์เลอร์เพื่อใช้เป็นตัวเปรียบเทียบในการแปลใหม่และด้วยความหวังจะทำให้มีความถูกต้องใกล้เคียงกับต้นฉบับภาษาจีนมากที่สุด โดยงานนี้ พี่ชายของวรรณ

¹⁴⁰ ถาวร สิกขโกศล, *อ้างแล้ว*, 24

ไวคือ มัน พัดโนทัย ก็ได้ช่วยกันตรวจสอบกับสามก๊กฉบับภาษาอังกฤษด้วย วรณไวได้แปลและเรียบเรียงงานชิ้นนี้โดยพยายามที่จะไม่ต่อเติมหรือตัดตอนเนื้อหาดั้งเดิมออกไป โดยเฉพาะบรรดาบทร้อยกรองที่เคยหายไปจากสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แล้ววรณไวก็ยังคงไว้ซึ่งรูปแบบการเล่าเรื่องตามขนบจีนที่มักใช้วิธีทิ้งท้ายตอนไว้ให้ชวนเป็นปริศนาตามหลักการเขียนนิยายเพื่อให้น่าสนใจ แต่ในฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เลือกที่จะเฉลยให้จบในตอนไปเลย และในสามก๊กฉบับแปลใหม่นี้ยังมีการอธิบายแผนที่และภาพประกอบเหมือนฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) อีกด้วย¹⁴¹

นอกจากนี้ สามก๊กฉบับแปลใหม่ของวรณไวก็มักจะเป็นที่ยอมรับในการศึกษาเชิงวิชาการ โดยเฉพาะการนำมาใช้ศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) โดยเฉพาะประเด็นที่สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้มีการตัดแปลงเนื้อหาหลายตอน การศึกษาเชิงเปรียบเทียบนี้มีปรากฏอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนหลายชิ้น ซึ่งงานศึกษาชิ้นสำคัญในด้านนี้ได้แก่ งานของมาลินีดิลกวณิช สมบัติ จันทรวงศ์ สุนันท์ จันทรเมลิ้อง และ กรรณิการ์ สาตรปรง เป็นต้น แต่สำหรับในประเด็นนี้ ถาวร สิกขโกศล ก็ได้ชี้ว่าสามก๊กฉบับแปลใหม่ยังคงมีข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนอย่างมาก คุณภาพในเชิงวรรณคดีจึงไม่อาจเทียบได้กับสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ซึ่งจะได้รับการยกย่องในแง่ของการดัดแปลงทางภาษาให้สละสลวย¹⁴²

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาอย่างเป็นกลางแล้วอาจกล่าวได้ว่า สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้รับการยกสถานะให้เป็นยอดวรรณคดีเอกของไทยไปแล้ว มิใช่วรรณกรรมแท้ๆของชาวจีนอีกต่อไป เพราะสำนวนและเนื้อหาต่างๆถูกปรับเพื่อให้สอดคล้องและเข้ากับสังคมไทย ส่วนสามก๊กฉบับแปลใหม่มิได้มีการปรับแต่งเสริมเติมอะไรเพื่อให้กลายเป็นวรรณคดีไทย จึงเรียกได้ว่าเป็นหนังสือแปลเรื่องสามก๊กจากภาษาจีนมากกว่า แต่ก็นับว่าเป็นสามก๊กฉบับมาตรฐานชุดแรกสุดที่มีความพยายามนำสามก๊กฉบับของหลอก้วนจงมาแปลและแก้ไขใหม่จนครบทั้งเรื่องสมบูรณ์ และได้พิมพ์เป็นครั้งแรกในเมืองไทย แต่กระนั้นก็ยังไม่ได้แปลจนครบถ้วนทุกอย่างเหมือนสามก๊กต้นฉบับจีน ตัวอย่างเช่นในส่วนของคำวิจารณ์ บทแทรก เชิงอรรถต่างๆ ก็ไม่ได้แปลไว้ และเมื่อลองเปรียบเทียบกับสามก๊กฉบับภาษาอังกฤษแล้วก็ยังพบว่าข้อผิดพลาดอยู่บ้างเช่นกัน แม้แต่ผู้แปลอย่าง วรณไวก็ได้ออกตัวไว้ในคำนำของสามก๊กฉบับแปลใหม่นี้ด้วยว่าอาจจะมีส่วนที่ขาดตกบกพร่องไปบ้างซึ่งก็เกินกว่าจะได้ปรับปรุงให้เรียบร้อยได้ดังที่ผู้แปลตั้งใจไว้ ถึงกระนั้น สามก๊กฉบับแปลใหม่ก็กลายเป็นความพยายามที่สัมฤทธิ์ผลในการแปลสามก๊กใหม่ตลอดทั้งเรื่องโดยจากบุคคลภายนอกราชบัณฑิตยสภาหรือจากภายนอกสถาบันที่กำหนดคุณค่าของวรรณคดีไทย ความเป็นไทยในสามก๊กซึ่งเพาะสร้างมา

¹⁴¹ เรื่องเดียวกัน

¹⁴² เรื่องเดียวกัน

หลายทศวรรษ กำลังโดนทำให้ลดทอนลงและผลักดันให้สามก๊กกลับไปสู่ความเป็นเงินมากขึ้น ซึ่งการ
 ดัดแปลงของสามก๊กนั้น อาจอธิบายได้ว่า ส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากวัฒนธรรมของการแปลในยุค
 ก่อนที่ต้องการสื่อสารให้ผู้อ่านชาวไทยสามารถอ่านได้เข้าใจง่ายขึ้น จึงต้องมีการตัดทอนส่วนที่เป็นจีน
 ออกไป แล้วเพิ่มความเป็นไทยเข้าไปหลายอย่าง ที่ค่อนข้างเห็นได้ชัด อาทิเช่น แนวคิดในเรื่องของบุญ
 บารมีของผู้เป็นกษัตริย์ การให้ความสำคัญกับขุนนางที่ปรึกษา การให้ความสำคัญในเรื่องความภักดี
 ต่อกษัตริย์ที่เป็นบุคคลมากกว่าการภักดีต่อราชวงศ์ หรือการตัดบทร้อยกรองในเรื่องออกไป และตัด
 ทอนรายละเอียดเนื้อหาในส่วนของฎีกาที่เหล่าขุนนางเขียนถึงกษัตริย์ ซึ่งค่อนข้างเยิ่นเย้อออกไป

สำหรับสิ่งที่สามก๊กฉบับแปลใหม่เน้นและให้ความสำคัญขึ้นมาแทนที่ในสามก๊กฉบับ
 เจ้าพระยาพระคลัง (หน) หนึ่งในเรื่องสำคัญคือ การสร้างตัวของผู้ที่เป็นคนสามัญ ที่ก็มีโอกาสสำเร็จ
 การใหญ่ได้เช่นกัน ซึ่งในสามก๊กฉบับแปลใหม่นั้น เมื่อได้เปรียบเทียบกับสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระ
 คลัง (หน) ในตอนเดียวกัน จะพบว่าในสามก๊กฉบับแปลใหม่มักจะเน้นย้ำถึงเรื่องของการสร้างรากฐาน
 เพื่อส่วนตนหรือกลุ่มของตนเองเป็นหลักมากกว่า ซึ่งเกี่ยวกับประเด็นนี้ มีงานศึกษาของ กรรณิการ์
 สาตรปฐุ ที่ได้ศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และสามก๊กฉบับ
 แปลใหม่ เพื่อเข้าใจบริบททางการเมืองและสะท้อนภาพของโลกทัศน์ชนชั้นนำในประเทศไทยในสมัย
 รัชกาลที่ 1 เป็นสำคัญ โดยเอาสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นตัวตั้ง แล้วเปรียบเทียบกับ
 สามก๊กฉบับแปลใหม่ แล้วพบว่าเนื้อหาในหลายๆตอนเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้จะมีความแตกต่างกัน
 มากก็ตาม แต่หากได้ศึกษาย้อนทวนกลับโดยเอาสามก๊กฉบับแปลใหม่เป็นตัวตั้งบ้างแล้วเปรียบเทียบกับ
 กับในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แล้วนำเหตุการณ์ในตอนเดียวกันกับที่วรรณไวแปลสามก๊ก
 ใหม่มาเปรียบเทียบกับนั้น จะเห็นว่าสามก๊กฉบับแปลใหม่ไม่ได้ชี้ว่าผู้นำจะต้องมีสติปัญญาเหนือคนไป
 ทั้งหมด แต่เป็นเพราะเหล่าทหารและที่ปรึกษาล้วนมีความสามารถด้วย ในขณะที่สามก๊กฉบับ
 เจ้าพระยาพระคลัง (หน) จะเน้นถึงเรื่องสติปัญญาของผู้นำและการมีบุญบารมีวาสนา เป็นของคู่กันไป
 เป็นหลัก แต่สามก๊กฉบับแปลใหม่จะเน้นเรื่องคุณธรรมมากกว่าเรื่องของบุญบารมีเป็นหลักเท่านั้น¹⁴³

ตัวอย่างเช่นเมื่อซิ่วพุดกับอ้วนเสี้ยวถึงการทำศึกกับโจโฉในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระ
 คลัง (หน) เขียนว่า

“...ธรรมดาการสงครามใช้จะมีชัยชนะได้ด้วยทหารมากหามิได้ ย่อมจะชนะเพราะมี
 สติปัญญาคิดกลอุบายต่างๆ อันโจโฉนั้นถึงมาตรว่าทหารน้อยกว่าเราก็จริง แต่

¹⁴³ กรรณิการ์ สาตรปฐุ, ราชาริราช สามก๊ก และไซอัน โลกทัศน์ชนชั้นนำไทย, (กรุงเทพ:
 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2541), 146-170.

ความคิดใจโง่ขำนาญในการสงครามลึกซึ้งนัก ที่ปรึกษาก็หลักแหลม ซึ่งจะทำให้โดยง่าย เหมือนกองขุนจ้านนั้นหาไม่...”¹⁴⁴

เมื่อเทียบกับสามก๊กฉบับแปลใหม่เขียนว่า

“อันการศึกสงครามหาใช่จะมีชัยชนะด้วยกำลังทหารอย่างเดียวก็หาไม่ ทพโง่โง่มีระเบียบวินัยเคร่งครัด คำสั่งของโง่โง่เด็ดขาด ไม่มีใครกล้าขัดขึ้น ทหารโง่ก็ชำนาญการรบ จะนำไปเทียบกับทหารกองขุนจ้านซึ่งนั่งให้ล้อยมเฉยๆนั้นไม่ได้...”¹⁴⁵

หรือตัวอย่างอื่นเช่นเหตุการณ์ตอนที่โจโฉและเล่าปี่ตีมัสสุราแล้ววิจารณ์วีรบุรุษ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงทัศนะของผู้นำที่มีสติปัญญาจะขึ้นเป็นใหญ่ได้

ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เขียนว่า

“อันผู้มีสติปัญญานั้น ถ้าจะคิดสิ่งใดกว้างขวางโดยโอบอ้อมอารี อุปมาเหมือนบุคคลกลิ้งหินแก้วอันเป็นทิพย์ไว้ในท้อง ถ้าไปสถานที่ใด ถึงเวลาค่ำมืดก็เล็ดลอดสว่างไปด้วยรัศมีแก้ว ถ้าคิดการสิ่งใดที่รู้จักที่หนักเบาที่เสียที่ได้ ยักย้ายถ่ายเท มิให้ผู้ใดล่วงรู้ถึง จึงจะนับได้ว่ามีสติปัญญาลึกซึ้ง”¹⁴⁶

ส่วนในสามก๊กฉบับแปลใหม่ เขียนว่า

“คนที่จะเป็นวีรบุรุษได้นั้น ต้องเป็นคนใจใหญ่ มีกลอุบายเยี่ยงมียอดอยู่เต็มอก มีสติปัญญาครอบจักรวาล สามารถกลืนหรือคายฟ้าและดินได้ดังใจนึก”¹⁴⁷

¹⁴⁴ สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเอกทัศ, สามก๊กฉบับราชบัณฑิตยสถานชำระ เล่ม 1, (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2516), 394.

¹⁴⁵ วรณไว พัทธินัย, สามก๊กฉบับแปลใหม่ เล่ม 9, (กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์, 2520), 800.

¹⁴⁶ สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเอกทัศ, อ่างแล้ว, เล่ม 1, 376. อ้างถึงใน กรรณิการ สำนักรบ, ราชธานี สามก๊ก และไซอัน โลกทัศน์ชนชั้นนำไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2541), 154 กรรณิการได้ตั้งข้อสังเกตว่า เนื้อหาในตอนนี้มีกลิ่นอายเรื่องสติปัญญาของกษัตริย์ที่กล่าวไว้ในวรรณคดีเรื่อง ราชธานี ในหมวดอุบาย 4 “รู้จักถ่ายเททรัพย์”

¹⁴⁷ วรณไว พัทธินัย, อ่างแล้ว เล่ม 9, 772.

แล้วยังมีข้อน่าสังเกตคือสามก๊กฉบับแปลใหม่จะไม่ได้ให้ความสำคัญกับสติปัญญาและบุญบารมีของตัวผู้นำเพียงอย่างเดียว สามก๊กฉบับแปลใหม่ได้แปลและเขียนเนื้อหาโดยเน้นเรื่องของความสามารถแห่งบุคคลที่เป็นบุคคลสามัญ ที่ต้องการต่อสู้ แสวงหาโอกาสในการไต่เต้าขึ้นเป็นใหญ่หรือรวบรวมคนเก่งมาอยู่ด้วย ไม่ได้เน้นย้ำเสมอไปว่า ผู้ที่จะได้ขึ้นเป็นใหญ่ต้องมีบุญบารมีหรือมีสติปัญญามากเสมอไปเท่านั้น แต่ยังประกอบไปด้วยหลายสิ่ง อีกทั้งกษัตริย์หรือผู้นำก็ไม่ใช่คนเดียวที่จะผูกขาดทุกสิ่งในบ้านเมืองเสมอไป แต่ทุกคนสามารถเป็นเจ้าของบ้านเมืองหรืออำนาจด้วยกันได้ทั้งนั้น ตัวอย่างเช่น

ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เขียนว่า

“เมืองเหล่านี้นี้เป็นของพระเจ้าเหี้ยนเต้ ก็เหมือนหนึ่งของคนทั้งปวงซึ่งอยู่ในแผ่นดิน ถ้าผู้ใดมีบุญและเข้มแข็งก็จะครอบครองได้เหมือนกัน เหตุใดท่านจึงว่าบ้านเมืองนี้เป็นของท่าน”¹⁴⁸

ส่วนในสามก๊กฉบับแปลใหม่ เขียนว่า

“เมืองเหล่านี้นี้เป็นของราชวงศ์ฮั่นทั้งนั้น ทุกคนย่อมเป็นเจ้าของ เจ้าจะอ้างเป็นเจ้าของคนเดียวได้อย่างไร”¹⁴⁹

หรืออีกตัวอย่างที่แสดงถึงการตัดแปลงคำและเนื้อหา ที่ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ให้ความสำคัญกับผู้ที่มีบุญบารมี ผู้นำที่มีสติปัญญา และเรื่องของบุญวาสนา แต่ในสามก๊กฉบับแปลใหม่ เลือกใช้คำว่า ผู้มีคุณธรรม อาทิเช่นตอนที่อ้วนอุ้นกล่าวลงตั้งโต๊ะเกี่ยวกับความเหมาะสมในการขึ้นเป็นผู้นำ

ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เขียนว่า

“อันอย่างธรรมเนียมโบราณ ถ้าผู้ใดทำบุญแลสติปัญญาไม่ได้ ก็ย่อมแพ้แก่ผู้มีบุญแลปัญญาความคิด...”¹⁵⁰

ส่วนในสามก๊กฉบับแปลใหม่ เขียนว่า

¹⁴⁸ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี, *อั้งแล้ว เล่ม 1*, 190.

¹⁴⁹ วรณไว พัทธินัย, *อั้งแล้ว เล่ม 5*, 386.

¹⁵⁰ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี, *อั้งแล้ว เล่ม 1*, 132.

“โบราณว่าไว้ว่า ผู้เดินถูกทางย่อมชนะผู้เดินไม่ถูกทาง ผู้ไร้ธรรมย่อมแพ้แก่ผู้มีธรรม ใครจะหนีชะตากรรมของตนเองไปได้เล่า”¹⁵¹

หรือหนึ่งในตอนสำคัญที่แสดงทัศนคติเกี่ยวกับการขึ้นเป็นผู้นำ ที่อองหลองได้โต้ตอบกับ ขงเบ้งในสนามรบ โดยอองหลองพยายามยกเหตุผลขึ้นมาเพื่อสนับสนุนความชอบธรรมของราชวงศ์โจว ในการขึ้นมาแทนที่ราชวงศ์อู่ที่เสื่อมโทรมลงทุกวันไปแล้วว่า

ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เขียนว่า

“อองหลองจึงว่า อันประเพณีการแผ่นดินจะยึดถือเอาเป็นเที่ยงนั้นไม่ได้ ผู้ใดมีวาสนา มากได้สมบัติเรียกว่าเป็นกษัตริย์”¹⁵²

ส่วนในสามก๊กฉบับแปลใหม่ เขียนว่า

“อันฟ้าย่อมเปลี่ยนแปลงได้ และย่อมจะเปลี่ยนไปอยู่มิได้ขาด แต่ศักดิ์ศรีสูงสุดนั้นใน ที่สุดก็ตกอยู่กับผู้มีคุณธรรม นี่เป็นกฎธรรมดาอันหาเปลี่ยนแปลงไม่ได้”¹⁵³

หรือในเหตุการณ์ตอนที่จิวยี่ให้คำแนะนำกับซุนกวนซึ่งต้องขึ้นมารับสืบทอดอำนาจต่อ จากพี่ชายซุนเช็กที่เสียชีวิตลงอย่างกะทันหัน จิวยี่ชี้แนะว่า

ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เขียนว่า

“คำโบราณกล่าวไว้แต่ก่อนว่า ถ้าผู้ใดเป็นเจ้าบ้านผ่านเมืองให้เกลี้ยกล่อมช่องสุ่มผู้คนซึ่ง มีสติปัญญาแลทหารที่มีฝีมือไว้มาก บ้านเมืองจึงจะปรกติสืบไป ถ้าผู้ใดทิ้งคำโบราณ ดั่งนี้เสีย เมืองนั้นก็เกิดอันตรายซึ่งท่านได้เป็นเจ้าเมืองดังนี้ จงคิดอ่านทำตามคำ โบราณ บ้านเมืองจึงจะอยู่เป็นสุข”¹⁵⁴

ส่วนในสามก๊กฉบับแปลใหม่ เขียนว่า

¹⁵¹ วรรณไว พัทธนัย, อ้างแล้ว เล่ม 4, 265.

¹⁵² สมเด็จพระยาตำราพระราชานุภาพ, อ้างแล้ว เล่ม 2, 581.

¹⁵³ วรรณไว พัทธนัย, อ้างแล้ว เล่ม 26, 3127.

¹⁵⁴ สมเด็จพระยาตำราพระราชานุภาพ, อ้างแล้ว เล่ม 1, 529.

“โบราณว่าไว้มีคนดีไว้ใช้ ย่อมรุ่งเรือง เลียคนดีย่อมมีแต่พินาศ ภาษิตนี้ยังใช้ได้ในปัจจุบัน ขอท่านจงสรรหาคนดีมีสติปัญญามาช่วยเป็นกำลังให้มากๆ รากฐานของท่านจึงจะมั่นคง”¹⁵⁵

หรือตัวอย่างในเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง เมื่อเล่าปีต้องหนีการตามล่าจากโจโฉ แล้วพวกทหารคนสนิทแนะนำให้ทั้งประชาชนเอาไว้ก่อนเพื่อเอาตัวรอด เล่าปีได้โต้แย้งไป เพราะเห็นว่าการจะขึ้นเป็นผู้นำที่เป็นใหญ่ได้นั้น หน้าที่ต้องปกป้องประชาชนคือสิ่งที่ขาดไม่ได้ที่จะทำให้ตัวผู้นำได้ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญาและบารมีที่สำเร็จการใหญ่ได้ แต่ในสามก๊กฉบับแปลใหม่จะพูดถึง ผู้ที่จะสำเร็จการใหญ่ ซึ่งจะเป็นใครก็ได้ แต่หนึ่งในเงื่อนไขคือ จะต้องอาศัยผู้คนเป็นที่ยึดมั่น ทำให้ใครๆ ยอมติดตาม ดังเช่น

ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เขียนว่า

“เล่าปี่ร้องไห้พลางจึงตอบว่า ประเพณีผู้มีปัญญาปรารถนาจะคิดทำการใหญ่หลวงนั้นก็ย่อมเพื่อปกป้องอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงเป็นค้ำมูล จึงจะสำเร็จประโยชน์ได้...”¹⁵⁶

ส่วนในสามก๊กฉบับแปลใหม่ เขียนว่า

“อันผู้คิดการใหญ่จะต้องอาศัยคนเป็นที่ยึดมั่น เวลาที่ใครๆ ก็ติดตามเรามา จะให้ทิ้งเขาไปได้อย่างไร”¹⁵⁷

ดังที่วามาจึงอาจสรุปได้ว่า สามก๊กฉบับแปลใหม่จะให้ความสำคัญกับวิธีการที่จะประสบความสำเร็จของผู้ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นกษัตริย์หรือผู้มีบุญบารมีเสมอไป แต่ขอเพียงเป็นใครก็ตามที่มีคุณธรรม หรือสามารถรวบรวมคนดีมีฝีมือให้มาติดตามด้วยได้ ก็มีโอกาสำเร็จงานใหญ่ได้ นับว่า มันคือโอกาสของคนธรรมดาสามัญที่หากว่ายึดถือตามหลักการในสามก๊กเหล่านี้ได้ ก็จะพบความสำเร็จในการใหญ่ ไม่แพ้ผู้นำหรือกษัตริย์ที่ได้ชื่อว่ามีบุญวาสนาเสมอไป ทำให้ความรู้ หลักคิด ปฏิบัติ และหลักการเหล่านี้จึงเป็นสาระสำคัญที่คนสามัญนำไปใช้งานได้ ไม่ได้เป็นเรื่องไกลตัว อย่างเช่นเรื่องราวการต่อสู้เพื่อขึ้นสู่การเป็นกษัตริย์ดังที่ปรากฏในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่เป็นการต่อสู้ขอคนสามัญ ที่อาจจะเป็นใครก็ได้ ซึ่งหลังจากนั้นไม่นาน สถานะของสามก๊กก็ได้เน้นย้ำไปสู่การเป็นตำราพิชัยสงครามที่จริงจัง ลดทอนความเป็นวรรณคดีลง เป็นการผลักดันความรู้ที่เป็นยุทธศาสตร์ที่สามารถใช้งานได้จริงให้โดดเด่นขึ้นมา

¹⁵⁵ วรรณไว พัทธนัย, *อ้างแล้ว เล่ม 12*, 1265.

¹⁵⁶ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, *อ้างแล้ว เล่ม 1*, 738.

¹⁵⁷ วรรณไว พัทธนัย, *อ้างแล้ว เล่ม 16*, 1445.

4.4 ยุทธศาสตร์สามก๊ก กับตำราพิชัยสงครามของทหารไทย

แต่โบราณมาแล้ว “ตำราพิชัยสงคราม” (*Treatise on War*) ได้เป็นส่วนหนึ่งในสังคมและวัฒนธรรมไทยมายาวนาน ในฐานะของตำราที่รวบรวมเอาแนวคิดทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการเอาชนะในสงครามไว้เป็นหมวดหมู่ ราชสำนักไทยยุคโบราณให้ความสำคัญมากจึงได้ทำให้เป็นระบบมากขึ้นซึ่งก็เชื่อว่าการจัดทำนี้ได้เริ่มต้นขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาและได้นำมาใช้กันอย่างจริงจังในรัชสมัยของพระนเรศวรมหาราช เนื่องด้วยพระองค์ต้องทรงทำศึกรบพุ่งกับข้าศึกสำคัญนั้นคือ กองทัพของชาวพม่าอยู่บ่อยครั้ง¹⁵⁸

ตำราพิชัยสงครามไทยในสมัยโบราณก่อนกรุงรัตนโกสินทร์นั้นมักจะกล่าวถึงเรื่องของการกำหนดยุทธศาสตร์ การวางแผนยุทธวิธี การจัดกระบวนทัพเพื่อใช้ในการทำสงครามบนสมรภูมิแต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้แสดงความเห็นและอธิบายในข้อนี้ว่า แท้จริงแล้วแม่ทัพในสมัยก่อนที่จะต้องออกไปทำศึกในสนามรบนั้น พวกเขาเหล่านั้นได้มีการอ่านและศึกษาดำราพิชัยสงครามเหล่านี้นั้นกันมาน้อยเพียงใด เพราะตำราพิชัยสงครามในยุคโบราณแทบจะเป็นเสมือนคัมภีร์ลับที่ชี้ช่องทางในการเอาชนะซึ่งหากผู้ใดได้ทำการศึกษาอย่างละเอียดก็ย่อมจะได้เปรียบในการทำสงครามมากในมุขกลับแล้ว แม่ทัพหรือเชื้อพระวงศ์ที่มีกำลังคนในมือหากได้รับความรู้เหล่านี้นี้ไว้กับตัวก็ย่อมเป็นอันตรายต่อราชสำนักไม่แพ้ภัยจากข้าศึกภายนอกเลย ดังนั้นจึงน่าสงสัยว่าการถ่ายทอดวิชาในพิชัยสงครามน่าจะมีขีดจำกัดบรรดาแม่ทัพหรือเชื้อพระวงศ์ในสมัยก่อนนั้นจะมีสักกี่คนที่ได้ศึกษาและอ่านพิชัยสงครามจนถึงขั้นแตกฉานและมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้มากพอที่จะนำความรู้เหล่านี้นี้ไปใช้งานในสนามรบได้จริง อีกทั้งมีข้อสังเกตว่า บรรดาทหารไทยที่มาจากไพร่ไปจนถึงระดับนายทหารที่เป็นผู้นำทัพชาวไทยเองนั้นก็ดูจะให้ความสำคัญกับเรื่องของการใช้ “คาถาอาคม” วิชาไสยศาสตร์ การสักยันต์เพื่อวิชาคงกระพันชาตรีมากกว่า แต่หลังจากความพ่ายแพ้ต่อพม่าจนถึงขั้นต้องเสียกรุงศรีอยุธยาไปแล้วน่าสังเกตว่านี่อาจเป็นการกระตุ้นให้เกิดการศึกษาดำราพิชัยสงครามในสมัยต้นรัตนโกสินทร์เช่นกัน โดยเฉพาะการนำสามก๊กมาแปลใหม่ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งมีเป้าหมายนอกจากเพื่อให้เป็นวรรณคดีสำคัญของบ้านเมืองแล้ว ยังต้องการให้เป็นตำราพิชัยสงครามอีกด้วย¹⁵⁹

¹⁵⁸ Craig J. Reynolds, *Seditious Histories, “Thai Manual Knowledge: Theory and Practice”*, (Singapore: Singapore University Press, 2006), 229-230.

¹⁵⁹ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช, *ประชุมพระนิพนธ์ สรรพความรู้*, (พระนคร: โอเดียนบุ๊คส์, 2512), 3-4 อ้างถึงใน Craig J. Reynolds, *Ibid*, 230.

สำหรับนิยามของตำราพิชัยสงครามโดยกองทัพไทยในสมัยทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา อ้างอิงจากตำราพิชัยสงคราม ฉบับ ร.9 รศ.202¹⁶⁰ ซึ่งเป็นตำราพิชัยสงครามไทยที่ได้รับการยอมรับ และรับรองจากกองทัพไทยโดยตรง ได้ให้นิยามว่า “ตำราพิชัยสงครามนั้น เมื่อกล่าวโดยทั่วไปแล้ว ก็คือแบบแผนวิชาที่ว่าด้วยกลยุทธ์และการเอาชนะสงคราม ซึ่งในวิชานี้จะแบ่งได้เป็นสองส่วนคือ วิชา ยุทธศาสตร์และวิชายุทธวิธี ซึ่งคำว่าตำราพิชัยสงครามนั้นได้ถูกสืบทอดไปจากนักการทหารและ นักวิชาการ แต่มีคำว่ายุทธศาสตร์และยุทธวิธีเข้ามาแทนที่ ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือสิ่งเดียวกัน” ดังนั้นจึง อาจสรุปได้ว่า ตำราพิชัยสงครามก็คือภูมิปัญญาเพื่อการเอาชนะในด้านการทหารและการเมืองการ ปกครองแต่อย่างใดก็ดี ตำราพิชัยสงครามของไทยแท้ๆที่ใช้ศึกษาเป็นตำรามาตรฐานในกองทัพไทยนั้น มีปรากฏอยู่น้อยมาก ในตำราพิชัยสงครามไทยของพันเอกวิชิต วัฒนกุล ซึ่งเป็นตำราพิชัยสงครามใน แบบแผนตามมาตรฐานของทหารไทยที่เขียนขึ้นในทศวรรษ 2520 ได้อธิบายว่า ก่อนหน้านี้ มีการ สำรค้นคว้าครั้งสุดท้ายที่ได้มีการชำระปรับปรุงแก้ไขตำราพิชัยสงครามของไทยฉบับมาตรฐานของ กองทัพไทยให้มีความทันสมัย นั่นคือ ตำราพิชัยสงครามฉบับที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์กรรัชกาลที่ 3 ได้ทรงโปรดให้ สมเด็จพระวรวงศาเจ้ามหาศักดิ์พลเสพย์ ทรงทำหน้าที่เป็นประธานใน การชำระและเรียบเรียงขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2358¹⁶¹ แล้วต่อมา ทางกรมยุทธนาธิการก็เริ่มออกนิตยสาร เกี่ยวกับกิจการทหารเป็นฉบับแรกของประเทศไทย ใช้ชื่อว่า นิตยสารยุทธะโกษ พิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. 2435 มีนายร้อยเอกหลวงวิทยากรณศักดิ์ ผู้ช่วยจเรทหารยกในกรมเป็นผู้จัดการหนังสือ มีเป้าหมาย หลักของหนังสือคือ ให้เป็นจดหมายเหตุสำหรับเก็บข้อความในกิจการทหารบกของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้า รัชกาลที่ 5 ในเนื้อหานั้นครอบคลุมไปถึงกำหนดระเบียบข้อบังคับการฝึกทหาร พระราชบัญญัติกรมยุทธนาธิการ พงศาวดารที่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามในอดีตของไทย การปลูกใจ ทหาร หลักการของทหาร กฎหมาย และบทประพันธ์ต่างๆ โดยกลุ่มนักเขียนหลักนั้นก็ป็นนายทหาร และพลทหาร แล้วยังเปิดรับบทความจากคนทั่วไปด้วย แล้วแม้ว่าจะเป็นนิตยสารเกี่ยวกับทหารฉบับ แรกของกองทัพไทย แต่ก็ยังเป็นแบบกึ่งราชการ มีการรับจ้างโฆษณาเพื่อหารายรับให้หนังสือด้วย¹⁶²

¹⁶⁰ พันเอกวิชิต วัฒนกุล, *ตำราพิชัยสงคราม ร.ศ.202 ตอนที่ว่าด้วยการเอาชนะสงครามตาม แบบ*, (กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2526), บทนำ

¹⁶¹ เรื่องเดียวกัน, อ้างอิงจากคำนิยามโดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในเวลานั้น

¹⁶² ระวีวรรณ ประกอบผล, *นิตยสารไทย*, (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), 48 และ 125. อ้างถึงใน *สยามพิมพ์การ ประวัติศาสตร์การพิมพ์ใน ประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), 210.

ต่อมา ทางกองทัพก็ได้มีการจัดทำหนังสือประกอบตำราพิชัยสงครามที่เป็นการรวบรวมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในการสงครามต่างๆโดยเฉพาะ โดยมีนายพลเอกเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ได้ทรงเรียบเรียง “พงศาวดารยุทธศิลปะ” แล้วจึงจดทะเบียนกรรมสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ไว้เมื่อพ.ศ. 2449 และได้จัดพิมพ์จำหน่ายครั้งแรกใน พ.ศ. 2459 ซึ่งในส่วนของตำราพงศาวดารยุทธศิลปะนั้น จะมีลักษณะเป็นหนังสือรวบรวมตัวอย่างและยุทธการที่ปรากฏในประวัติศาสตร์การสงครามของต่างประเทศทั้งในโลกตะวันออกและตะวันตก ซึ่งนี่ก็คือตำราพิชัยสงครามฉบับที่เป็นทางการของกองทัพ ต่อมาเมื่อถึงทศวรรษ 2520 ในสมัยที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ขึ้นเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้มีความเห็นว่าตำราที่ใช้อยู่เป็นของเก่ามากแล้ว หลักการทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่อยู่ในพิชัยสงครามฉบับนี้ อาจไม่ทันสมัยต่อสถานการณ์และสมรรถภาพของอาวุธยุทโธปกรณ์ในปัจจุบันได้เท่าที่ควรจึงเห็นควรให้ต้องมีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยมากขึ้น หรือกล่าวได้ว่ามีความเป็นสากลตามยุคสมัยได้ทันมหาอำนาจตะวันตกและตะวันออกในเวลานั้นให้ได้¹⁶³

จากที่กล่าวมา แสดงว่าทหารไทยให้ความสำคัญกับพิชัยสงครามในฐานะเป็นตำราหรือหนังสือคู่มือการใช้ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีต่างๆมานานแล้ว แต่ในแง่ของความนิยมหรือการเผยแพร่ทั่วไปนั้นยังไม่ชัดเจนนัก เมื่อพิจารณาว่า ตำรายุทธศาสตร์ทหารในแง่ของการใช้งานอย่างจริงจัง อาจเป็นองค์ความรู้ที่ไม่ต้องการเผยแพร่ออกไปมากนัก อีกข้อคือ พิชัยสงครามที่มีบันทึกไว้เป็นตำราในเวลานั้นยังเป็นของเก่าที่ไม่ได้มีการปรับปรุงให้ทันสมัยตามการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการและเทคโนโลยีมากนัก ซึ่งนอกจากสามก๊กแล้วยังมี ตำราพิชัยสงครามซุนวู ที่ได้เริ่มพิมพ์เป็นหนังสือไทยครั้งแรกในพ.ศ.2495 และได้พิมพ์ซ้ำออกมาอีกหลายครั้ง หลายรูปแบบ ไม่ใช่งานที่แปลมาจากตัวต้นฉบับจีนโดยตรงไปตรงมาเท่านั้น ในวงการทหารนั้น ก็เคยมีการให้จัดพิมพ์สามก๊กหรือพิชัยสงครามซุนวูเป็นหนังสืองานศพของนายทหารชั้นนำในกองทัพด้วย¹⁶⁴

ในทศวรรษ 2510-2520 ลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังเฟื่องฟูในไทยมากเป็นช่วงที่เริ่มมีการพิมพ์หนังสือหรือตำราพิชัยสงครามออกเผยแพร่ บางส่วนก็มาจากหนังสือสำหรับงานศพ หรือหนังสือที่มีลักษณะดังกล่าว อาทิเช่น ตำราพิชัยสงครามซุนวู หรือ ชีวิตประวัติหรือคู่มือการปฏิบัติของ เซ เกว

¹⁶³ เรื่องเดียวกัน

¹⁶⁴ เกรก เจ เรย์โนลด์ส, *อ้าวแล้ว*, 270-271. ผู้เขียนวิทยานิพนธ์นี้มีข้อเสนอของว่า เกี่ยวกับการอ้างอิงของเกรกในประเด็นนี้ น่าจะนำไปสู่การค้นคว้าต่อยอดเกี่ยวกับค่านิยมและวัฒนธรรมที่นายทหารให้จัดพิมพ์หนังสือสามก๊กและตำราพิชัยสงครามซุนวูเป็นหนังสืองานศพ ว่าแท้จริงแล้วเริ่มขึ้นตั้งแต่เมื่อใดและได้รับความนิยมอย่างไร

แล้วในขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนแผ่นดินใหญ่ที่เคยตึงเครียดและมีความสลับซับซ้อนมานาน ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางบวก ใน พ.ศ. 2518 การเดินทางไปเยือนประเทศจีนเพื่อเข้าพบเหมาเจ๋อตุง ของ คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีในเวลานั้นได้เป็นที่โด่งดังมาก แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีน ในขณะที่ฝ่ายขบวนการนักศึกษาหัวก้าวหน้าและฝ่ายซ้ายโดนผลักให้หนีเข้าป่ามากขึ้นเรื่อยๆ แล้วไปรวมกับพรรคคอมมิวนิสต์ที่อยู่ในป่า การพบปะกันของผู้นำรัฐบาลไทยที่เป็นตัวแทนของฝ่ายขวากับรัฐบาลจีน จึงเป็นเรื่องที่ไม่สู้ดีสำหรับฝ่ายซ้ายเท่าไรนัก แล้วก็นำไปสู่ “ยุทธศาสตร์ขวาพิฆาตซ้าย” ในเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 แต่ที่ส่งผลสะท้อนที่สุดต่อคอมมิวนิสต์และฝ่ายซ้ายในไทยที่เวลานั้นหลบหนีเข้าป่าไปจำนวนมากก็คือคำสั่งนายกรัฐมนตรี 66/2523 เป็นนโยบายที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการทำให้ฝ่ายซ้ายและขบวนการนักศึกษาในไทยต้องสูญสิ้นกำลังที่จะต่อต้านรัฐบาลไป และทำให้ภายในพรรคคอมมิวนิสต์ไทย (พคท.) เกิดความแตกแยกกันเองภายใน¹⁶⁵ แล้วก็นำไปสู่เหตุการณ์ป่าแตก ที่ทำให้นักศึกษาและปัญญาชนจำนวนมากกลับออกมาจากป่า หลายคนก็ได้กลับมาเข้าร่วมทำงานให้กับรัฐบาลในเวลาต่อมา

หากพิจารณาแผนปราบคอมมิวนิสต์ของไทยนั้น มีความสอดคล้องกับเรื่องราวและการใช้ยุทธศาสตร์ในสามก๊กมาก ตัวอย่างเช่น การปฏิวัติในภาคประชาชนของกลุ่มโจรผ้าเหลืองซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ต้นเรื่อง แล้วก็จบลงด้วยความล้มเหลว เมื่อทางราชการได้ให้ทหารเข้าปราบปรามในแต่ละพื้นที่แล้วยังมีวิธีการคือออกประกาศของกำลังทหารอาสาจากแต่ละพื้นที่ โดยผู้ที่อาสาเข้ามาปราบโจรจะถือว่าเป็นการกระทำเพื่อชาติ ทำให้มีโอกาสได้มาซึ่งชื่อเสียง เกียรติยศ และยังเป็นการแสดงความจริงรักภักดีต่อราชวงศ์อัน ซึ่งหากกล่าวไปแล้ว การปลุกกระดมมวลชนในภาคประชาชนให้ลุกขึ้นต่อสู้และทำการปฏิวัติต่ออำนาจรัฐนั้น ในเมืองไทยเองก็มีเกิดขึ้นครั้งสำคัญคือในเหตุการณ์ 14 และ 6 ตุลา แล้วสำหรับการเข้าปราบหรือยุทธวิธีของฝ่ายรัฐที่จะใช้ได้ดีก็คือการปลุกสำนึกชาตินิยมและความจงรักภักดีในสถาบัน เพื่อเป็นการนำมวลชนมาสู้กับมวลชนเอง ตัวอย่างเช่นการใช้ยุทธศาสตร์ขวาพิฆาตซ้ายที่ฝ่ายรัฐได้มีการปลุกปั่นขบวนการลูกเสือชาวบ้านและกลุ่มกระทิงแดง ขนชั้นสูง และรวมถึงคนในสังคมเมือง ให้เป็นฝ่ายจัดการฝ่ายซ้ายและขบวนการนักศึกษาเสียเอง โดยตั้งข้อหาพวกฝ่ายซ้ายและนักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์¹⁶⁶ ซึ่งหากกล่าวไปแล้ว การที่ทหารอาสาชาวบ้านของพวกขุนศึก จะจัดการพวกโจรผ้าเหลืองในตอนต้นเรื่องสามก๊กนั้นก็ได้รับปลุกฝังมาแล้วว่าไม่ใช่สิ่งผิด แล้วนั้น

¹⁶⁵ “ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร เป็นใครมาจากไหน,” *ข่าวไทยนิกร* 2, ฉ.30+27 (21 เมษายน 2521), 6-7.

¹⁶⁶ คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), 290.

ไม่แตกต่างจากการยิงคอมมิวนิสต์แล้วไม่บาป ดังที่พระกิตติวุฑโฒให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการฆ่าฝ่ายซ้ายในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2519 ว่า

“อันนั้นอาตมาเห็นว่าควรจะทำ คนไทยแม้จะนับถือพุทธก็ควรจะทำ แต่ก็ไม่ใช่ว่าเป็นการฆ่าคนเพราะว่าใครก็ตามที่ทำลายชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มันไม่ใช่คนสมบูรณ์ คือต้องตั้งใจว่า เราไม่ได้ฆ่าคน แต่ฆ่ามาร ซึ่งเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน.. การฆ่าคนหนึ่งเพื่อรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไว้ ถือว่าเป็นบุญกุศล...เหมือนเราฆ่าปลาแกงใส่บาตรพระ”¹⁶⁷

ซึ่งกระบวนการปลุกปั่นดังกล่าวนอกจากนี้ก็เกิดขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งนำไปสู่เหตุการณ์ 6 ตุลาในอีกไม่กี่เดือนถัดมา

ยุทธวิธีชาวนาพิฆาตซ้าย เป็นการปลุกพลังของประชาชนในสังคมเมืองทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด รวมถึงชวนลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มกระทิงแดง และอื่นๆ ให้มารวมพลังกัน แล้วเปิดทางให้พลังเหล่านี้เข้ามาในกรุงเทพฯ นำไปสู่การช่วยกันจัดการนักศึกษาในธรรมศาสตร์ในท้ายที่สุดแล้วด้วยการวางแผนเป็นปีของฝ่ายขวาและภาครัฐบาล โดยใช้พลังมวลชนเพื่อปราบและขจัดมวลชนอีกกลุ่มที่แตกต่าง ภายใต้การเชิดชูความรักในสถาบันซึ่งเป็นเหตุผลทางด้านอารมณ์¹⁶⁸ เมื่อพิจารณาว่า ลูกเสือชาวบ้านนั้นมีการขยายตัวสูงสุดในช่วงพ.ศ. 2518-2519 จนเรียกได้ว่าเป็นปีของลูกเสือชาวบ้าน แล้วกลายเป็นกลุ่มคนที่ได้รับความนิยมอย่างสูงจากประชาชน ซึ่งหนึ่งในสาเหตุสำคัญก็คือ ลูกเสือชาวบ้านได้อยู่ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ ทำให้มีโอกาสใกล้ชิดกับเชื้อพระวงศ์ที่มาร่วมในงานเข้าค่ายวันสุดท้าย ซึ่งก็เป็นโอกาสที่ชาวบ้านจะได้แสดงตนและเกิดความรู้สึกอ้างอิงกับสถาบันกษัตริย์ ประหนึ่งว่าเป็นผู้อยู่ใต้บัญชาของสถาบัน และก็ทำให้ชาวบ้านเองมีความเชื่อว่าพวกเขาจะได้รับสิทธิพิเศษในการเข้าเป็นลูกเสือชาวบ้านด้วย¹⁶⁹

ที่กล่าวมานี้ เป็นความรู้และยุทธวิธีที่สอดคล้องกับในสามก๊กมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนต้นเรื่องที่ฝ่ายรัฐระดมทหารอาสาปราบโจรผ้าเหลือง ที่กองกำลังโจรผ้าเหลืองส่วนใหญ่นั้นล้วนมาจากชาวนา ชาวบ้าน ผู้ยากไร้ แต่มีใจคิดจะเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง ล้มราชวงศ์ฮั่นที่ภายใน

¹⁶⁷ บทสัมภาษณ์พระกิตติวุฑโฒ, หนังสือพิมพ์จัดรัส 2, ฉ.51 (29 มิถุนายน 2519).

¹⁶⁸ คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, อ้างแล้ว, 291.

¹⁶⁹ ชนิตา ชิตบัณฑิตย์, โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2554), 201.

การปกครองกำลังเน่าเฟะ ขจัดระบบคอร์ปชั่นรับสินบนของเหล่าชั้นที่ให้หมดไป แต่การใช้กำลังเพียงอย่างเดียว ไม่ใช่หัวใจสำคัญของยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในสามก๊กเท่านั้น โจรผ้าเหลืองที่โดนมวลชนกำราบในตอนต้นเรื่องนั้น ในเวลาต่อมาไม่นาน กลับกลายมาเป็นรากฐานและชุมกำลังที่สำคัญของโจโฉ ในการเข้าร่วมชิงความเป็นใหญ่ ทั้งที่เดิมทีโจโฉนี่เองคือขุนศึกคนสำคัญของทางราชการที่รับหน้าที่ปราบโจรผ้าเหลืองจนพ่ายแพ้ แต่เมื่อโจโฉได้กระโจนเข้าสู่การเมืองและการชิงอำนาจแล้ว เขาก็ออกนโยบายเกลี้ยกล่อมพวกโจรผ้าเหลืองที่มีกำลังพลมหาศาลให้มาเข้าร่วมกับฝ่ายตน เปิดโอกาสให้พวกเขาได้กลับตัวมาทำงานเพื่อนบ้านเมือง ซึ่งการที่โจโฉยอมเปิดรับโจรผ้าเหลืองไว้นั้น ก็ส่งผลต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ทำให้ผู้ที่เคยหลบหนีออกไปเป็นโจรอยู่ในป่าเขาหรือเคยมองโจโฉในทางร้าย ก็หันกลับมาขอเข้าร่วมกับโจโฉด้วยเป็นอันมาก แล้วยังเป็นการทำให้เมืองที่โจโฉปกครองแล้วก่อนหน้านี้เคยประสบปัญหาการรุกรานก่อวณจากพวกโจรผ้าเหลือง ได้จัดการปัญหานี้ได้เรียบร้อย เป็นการลดศัตรูที่มองไม่เห็นลงไปอีก¹⁷⁰

แล้วเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์การเมืองไทยโดยเฉพาะช่วงหลังจากเหตุการณ์นองเลือดหลัง 6 ตุลา พ.ศ. 2519 ซึ่งส่งผลทำให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาจำนวนมากต้องหนีตายเข้าป่าแล้วก็ไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นจำนวนมากมหาศาล แต่หลังจากนั้นไม่กี่ปีถัดมาเพราะความแตกแยกในพรรคคอมมิวนิสต์กันเองทั้งในไทยและปัญหาของผู้สนับสนุนหลักอย่างเงินที่ได้ไปทะเลาะกับทางเวียดนามที่มีสหภาพโซเวียตคอยสนับสนุน จึงส่งผลทำให้ภายในป่าเกิดเสียงแตกขึ้นแล้วในเวลาเดียวกัน รัฐบาลไทยก็ได้ปรับเปลี่ยนท่าทีรวมถึงการใช้ยุทธศาสตร์ในการจัดการกับทางฝ่ายพคท.เสียใหม่จากเดิมที่เคยใช้แต่ความแข็งแกร่งารุนแรงในการปราบปราม ก็เปลี่ยนมาใช้แนวทางการทูตของคิกฤทธิ์ ปราโมช โดยในขั้นแรกคือการเดินทางไปเจรจาผูกมิตรกับจีนแล้วยังได้โอกาสเข้าพบกับเหมาเจ๋อตุงด้วยเหตุการณ์นี้ส่งผลทำให้ท่าทีระหว่างไทยและจีนได้ประนีประนอมและมีความเป็นมิตรกันมากขึ้น แล้วจากนั้นยุทธศาสตร์นี้ก็มาถึงจุดสูงงอม เมื่อกองทัพไทยที่อยู่ใต้การนำของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ซุ่มโจมตีฐานที่มั่นที่ยังเหลือของพคท. แล้วยังตามด้วยการเสนอให้นิรโทษกรรมกับผู้ที่ยอมมอบตัว เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เข้ามาทำงานร่วมกับรัฐบาลเพื่อบ้านเมือง ผลที่ตามมาคือบรรดานักศึกษาและฝ่ายซ้ายได้ทยอยกันออกมาจากป่าตั้งแต่พ.ศ. 2522-2526¹⁷¹

หากพิจารณาจากผลลัพธ์ของยุทธวิธีดังกล่าว เท่ากับว่าเป็นการทำให้ศัตรูที่มองไม่เห็นตัวและมีจำนวนมากมหาศาล ได้กลับกลายมาเป็นยอมสวามิภักดิ์ และบ้างก็มาเข้าฝ่ายเดียวกันได้ไม่มากนักน้อย ยุทธศาสตร์ที่ใช้สลายโจรผ้าเหลืองของโจโฉให้เข้ามาเป็นพวกได้โดยที่ไม่สนใจเอาความผิดเดิมที่

¹⁷⁰ วรณไว พัทธินัย, *อ้างแล้ว*, 152.

¹⁷¹ คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *อ้างแล้ว*, 294-295.

เป็นโจรนั้น ก็ไม่ได้แตกต่างไปจากข้อนี้เท่าไรนัก ซึ่งหากพิจารณาจากความสำเร็จของรัฐบาลในการใช้ยุทธศาสตร์ปราบปรามคอมมิวนิสต์ ที่แฝงตัวอยู่ในป่า โดยไม่ได้เอาแต่ใช้ความรุนแรงหรือเอาแต่ใช้กำลังทหารโดยตรงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น (แน่นอนว่าต้องใช้กำลังทหารควบคู่ไปด้วย) การใช้แผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวก็กลายเป็นความภูมิใจของนักการทหารและที่ปรึกษาในรัฐบาล แล้วในขณะเดียวกัน การเลือกใช้ยุทธศาสตร์นำหน้าแล้วใช้กำลังเป็นรองก็ได้ทำให้ในรัฐบาลและกองทัพได้แบ่งแยกออกเป็นสองฝ่ายคือ *สายพิราบ* เป็นสายที่ไม่ต้องการใช้ความรุนแรงและหลีกเลี่ยงการสังหารบรรดาแกนนำของพคท. และอีกสายคือ *สายเหยี่ยว* ที่ยังคงชูการใช้กำลังเป็นหลัก แต่สายพิราบก็ได้รับการสนับสนุนมากกว่า โดยมีแกนนำสำคัญคือพลเอกแสวง เสนาณรงค์ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี เป็นหัวเรือใหญ่ และยังมีอดีตสมาชิกพคท.คนสำคัญคือประเสริฐ ทรัพย์สุนทร เป็นที่ปรึกษา จึงนำไปสู่การผลักดัน 66/2523 ที่ทำให้สลายพลังของพคท.ลงได้¹⁷²

การใช้ยุทธศาสตร์มากกว่าจะเน้นการใช้ความรุนแรงเข้าปะทะ ก็เป็นประเด็นสำคัญที่ปัญญาชนฝ่ายซ้ายส่วนหนึ่งพยายามนำเสนอให้ทาง พคท.เช่นกัน แต่ก็เกิดความขัดแย้งในพรรคอย่างรุนแรง ผิน บัวอ่อน หนึ่งในปัญญาชนของ พคท. ที่รอดชีวิตจากการโดนประหาร เพราะความช่วยเหลือของกลุ่มสายพิราบในรัฐบาล เป็นคนสำคัญที่เสนอยุทธศาสตร์นอกเหนือจากการใช้กำลังทหารให้ พคท. และนักศึกษาฝ่ายซ้ายตั้งแต่หลัง 14 ตุลา 2516 แล้วหลังจากนั้น ผินก็โดนทางพรรคกล่าวหาว่าเป็นผู้ทรยศของพรรค เป็นพวกลัทธิแก้ แต่กระนั้น ผินก็ยังยืนยันกรานยุทธศาสตร์ของตนเองอยู่เช่นเดิม¹⁷³

จะพบได้ว่า ความสำเร็จในการใช้ยุทธศาสตร์ต่างๆของรัฐบาลในการปราบปราม พคท. ในช่วงเวลานี้ กลายเป็นผลงานสำคัญที่และเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการใช้ “ความรู้ทางยุทธ

¹⁷² จดหมายลับของประเสริฐ ทรัพย์สุนทร, *ข่าวไทยนิกร* 2, ฉ.30+28 (28 เมษายน 2521), 9-14. โปรดดูในส่วนของรายละเอียดที่ประเสริฐเสนอให้กับพลตำรวจเอกกระเศียร ศรุตตานนท์ เกี่ยวกับแนวทางปราบปรามคอมมิวนิสต์โดยไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรงนำหน้า เนื้อหาบางส่วนแสดงให้เห็นเข้าใจแนวทางของ พคท. ที่ต้องการให้ทหารจับกุมสมาชิกแล้วสังหารเร็วๆ ซึ่งจะทำให้ พคท. ได้แนวร่วมที่อีกเหิมมากขึ้น สมาชิกเองก็ได้พลีชีพ เป็นวีรบุรุษไปด้วย ซึ่งเป็นการใช้สงครามทางจิตวิทยา ประเสริฐจึงเสนอแนวทางแก้ไขด้วยการให้โดยหลีกเลี่ยงการประหาร เสนอข่าวคอมมิวนิสต์โดยทำให้เหมือนเป็นข่าวธรรมดา ชีวภาพแกนนำของ พคท. ได้ยอมจำนนแล้ว เริ่มเปลี่ยนท่าทีแล้ว เป็นต้น ข้อเสนอทางยุทธศาสตร์ของประเสริฐนั้นมีความสอดคล้องกับการใช้ยุทธศาสตร์ในสามก๊กอยู่หลายตอน โดยเฉพาะการไม่ใช้ทหารหรือไม่แข็งตัวอย่างเดียว แต่ใช้ไม้อ่อนเพื่อทำให้อีกฝ่ายยอมจำนนเอง

¹⁷³ รุ่งมณี เมฆโสภณ, *อ้าวแล้ว*, 281-282.

ศาสตร์ในพิชัยสงคราม” ที่นำมาใช้งานได้จริง โดยผสมผสานไปกับการใช้กำลังที่มีอยู่ แล้วในเวลาเดียวกัน ยุทธศาสตร์ที่อยู่ในสามก๊ก ก็ได้กลายเป็นส่วนสำคัญหนึ่งที่ปรากฏในหลักสูตรของโรงเรียนเสนาธิการทหารและในกองทัพไทย เป็นความรู้ที่ทหารควรพึงมี ซึ่งสืบทอดกันมานานแต่โบราณกระทั่งเมื่อมีการค้นคว้าปรับปรุงตำราพิชัยสงครามของกองทัพไทยให้มีความเป็นสากลขึ้นใหม่ กลยุทธ์ในสามก๊ก (และภูมิปัญญาจีนอื่นๆ อาทิเช่น ชุนวู) ก็ได้รับการบรรจุเข้าเป็นส่วนหนึ่งด้วย ซึ่งจะชัดเจนมากขึ้น เมื่อได้มีการปรับปรุงตำราพิชัยสงครามไทยอย่างเป็นทางการ¹⁷⁴

ในพ.ศ. 2523 ช่วงเวลาเดียวกับที่ 66/2523 ได้ประกาศใช้ออกมาแล้วนั้น พันเอกวิชิต วัฒนกุล ที่ในเวลานั้นได้รับราชการ มีตำแหน่งเป็นอาจารย์ของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก เขาก็ได้เริ่มเขียนตำราพิชัยสงครามฉบับปรับปรุงขึ้นใหม่ โดยการค้นคว้าและอ้างอิงตัวอย่างทางด้านยุทธการสงครามมากกว่าสี่ร้อยเหตุการณ์เพื่อไว้ใช้ประกอบสนับสนุนในหลักการทำสงคราม และนำหลักยุทธศาสตร์ หลักการทางยุทธวิธี ตลอดจนเหตุการณ์รบที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ที่มีชื่อเสียงมารวบรวมไว้ จึงนับได้ว่าตำราพิชัยสงครามเล่มนี้เป็นพิชัยสงครามที่มีความสมบูรณ์ด้วยเนื้อหาหลักวิชาและทันสมัยมากสำหรับกองทัพไทยในเวลานั้น ผลงานนี้แล้วเสร็จจนได้พิมพ์ออกเผยแพร่ใน พ.ศ. 2526 แล้วได้รับการยอมรับในบรรดานายทหารชั้นผู้ใหญ่และในกองทัพไทยมาก พันเอกวิชิตอธิบายว่าหนังสือที่พิมพ์ครั้งแรกจำนวน 1,000 เล่มนั้น สามารถขายหมดได้ภายใน 1 ปี ซึ่งเขาค่อนข้างพอใจมาก เพราะเป็นหนังสือที่มีจำนวนหนามากกว่าหนึ่งพันหน้า และยังเป็นงานเขียนที่ค่อนข้างหนักหน่วงจริงจัง แต่ละหน้านั้นเต็มไปด้วยรายละเอียดของการใช้ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีจำนวนมหาศาล ให้อ่านละเอียดมากน้อยตามความสำคัญ แล้วพันเอกวิชิตก็ใช้วิธีเขียนโดยอ้างอิงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์สงครามในโลกไม่ว่าจะจากของประเทศไทยหรือของหลายประเทศในโลกตะวันออก และโลกตะวันตก เพื่อใช้เป็นตัวอย่างประกอบการอธิบายอย่างละเอียด พันเอกวิชิตยังมักจะนำเอาแนวคิดการใช้ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีมาจากวรรณกรรมโบราณหลายเรื่อง โดยเฉพาะจากในสามก๊ก ตำราพิชัยสงครามชุนวู ราชาริชา และอื่นๆบ้าง เพื่อใช้เป็นตัวอย่างประกอบการอธิบายให้ผู้อ่านได้เข้าใจได้สะดวกมากขึ้น¹⁷⁵

¹⁷⁴ เกรก เจ เรย์โนลด์ส, *อ้างแล้ว*, 249-250.

¹⁷⁵ พันเอกวิชิต วัฒนกุล, *อ้างแล้ว*, 12-14. พิชิตอ้างว่าในระหว่างที่เขาเริ่มรวบรวมข้อมูลเพื่อการเขียนตำราพิชัยสงครามเล่มนี้ เขากำลังรับราชการในตำแหน่งอาจารย์หัวหน้ากองทหารขนาดใหญ่ในส่วนวิชายุทธวิธี โรงเรียนเสนาธิการทหารบก สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง ซึ่งในเวลานั้นเขาได้รับมอบหมายหน้าที่จากผู้บังคับบัญชาให้คิดค้นวิชาการที่จะใช้เชื่อมต่อวิชายุทธศาสตร์และวิชายุทธวิธีให้เข้ามามีผลเกี่ยวเนื่องกันเพื่อใช้สอนในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกโดยเฉพาะ แต่ก็ยังทำได้ไม่สำเร็จ กระทั่งเขาได้นำผลงานบางส่วนที่ค้นคว้าไว้แล้วไปบรรยายในวิชาพิชัยสงครามแล้วก็พิมพ์แจกเป็นโรเนียวให้

อาจกล่าวได้ว่า นี่เป็นจุดเริ่มที่ชัดเจนมากที่สุดในการทำให้ความรู้และยุทธศาสตร์จากในเรื่องสามก๊กได้เข้าเป็นส่วนสำคัญในตำราพิชัยสงครามของกองทัพไทยที่เป็นทางการ นัยหนึ่งจึงเท่ากับเป็นการรับรองถึงศักยภาพของภูมิปัญญาและกลยุทธ์ทางทหารในสามก๊กที่สามารถ “ใช้งานได้จริง” หรืออย่างน้อยก็มีความพยายามที่จะเชิดชูว่า กลยุทธ์ในสามก๊กเป็นเรื่องที่ทำได้จริง ไม่ใช่แค่นิทานหนังสืออ่านสนุก หรือเป็นวรรณคดีที่พวกกวีคนจีนไว้ใช้เล่ากันตามข้างถนนหรือเป็นละครจั่วที่ดูเอาบันเทิงอย่างที่เคยเป็นมา และหากเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมเรื่องคาถาอาคมของทหารและผู้นำทัพในยุคโบราณแล้ว ยุทธศาสตร์ในสามก๊กค่อนข้างจะปราศจากเรื่องเหล่านี้ แม้จะมีอยู่บ้าง แต่ก็เป็นการใช้หลักจิตวิทยาเพื่อหลอกลวงฝ่ายตรงข้ามว่าฝ่ายเรามีคาถาอาคมเท่านั้น ยุทธศาสตร์ในสามก๊กแม้จะเป็นของเก่า แต่ก็เท่ากับมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ มีความเป็นเหตุเป็นผลสูง เป็นส่วนประกอบที่ทำให้ความรู้ในสามก๊กมีความร่วมสมัยมากขึ้น แม้ว่ายุคสมัยและเทคโนโลยีจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่ก็ทำให้ยุทธศาสตร์ในสามก๊กยังมีความน่าเชื่อถือและมีภาพลักษณ์เสมือนเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมเอาตัวอย่างของกลวิธีในการเอาชนะที่นับไม่ถ้วนไว้ได้

ในส่วนของการอ้างอิงหลักกลยุทธ์ในสามก๊กที่ใช้อธิบายประกอบตัวอย่างการทำสงครามต่าง ๆ นั้น ก็ได้มีการนำมาประกอบคำอธิบายไว้มากเป็นพิเศษ แล้วยังได้แยกตัวละครในสามก๊กที่สำคัญ อาทิเช่น ขงเบ้ง โจโฉ (และอีกเรื่องคือ ราชาริราช) ให้ออกมาไว้เป็นกลุ่มต่างหากไม่เหมือนกับกรณีศึกษาของเรื่องอื่น ซึ่งผู้เขียนเองก็ได้ชี้แจงเอาไว้ในคำนำด้วยย่อแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับกลยุทธ์และแนวคิดทางทหารในสามก๊กไว้เป็นพิเศษ และนอกจากนี้ยังมีแนวคิดที่โยงเรื่องสามก๊กกับชาติพันธุ์ไทยด้วยความเชื่อที่ว่าตัวละครสำคัญในสามก๊กบางคนนั้นแท้จริงแล้วเป็นบรรพบุรุษของคนไทย นั่นคือ “เบ้งเฮ็ก” โดยให้คำอธิบายว่าในเรื่องสามก๊กนั้น เขาได้พาเอาชนเผ่าไทยไปให้ขงเบ้งสังหารด้วยท่อนระเบิดอาวุธมหาประลัยล้ำยุค แต่เบ้งเฮ็กก็มีจิตใจที่ไม่ยอมแพ้และพยายามที่จะเชิดชูความเป็นไทยในแง่ของคุณลักษณะของคนไทยในด้านความเป็นผู้รักอิสระ มีปัญญา ความกล้าหาญไม่ยอมแพ้ ความรักในดินแดน ไม่คิดร้ายต่อกัน แม้ว่าจะต้องเผชิญหน้ากับผู้ที่มีปัญญาและกลยุทธ์มากมายก็ตาม นอกจากนี้ผู้เขียนยังอ้างอิงถึงความคิดของนักประวัติศาสตร์ไทยบางท่านในสมัยก่อนที่เชื่อว่าเล่าปี่และขงเบ้งซึ่งมาสร้างอาณาจักรอยู่ที่เสฉวนนั้น แท้จริงแล้วก็เป็นบรรพบุรุษของคนไทยเผ่าหนึ่งด้วย¹⁷⁶

นักเรียนนายทหารเพื่อประกอบการเรียน แล้วเอกสารเหล่านั้นได้รับความสนใจทั้งจากนักเรียนทหารและนายทหารผู้ใหญ่มาก จึงได้ค้นคว้ารวบรวมจนสำเร็จเป็นเล่มเดียว

¹⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, อ้างแล้ว, 57-58.

เรื่องที่เบ้งเฮ็กจะเป็นบรรพบุรุษของคนไทยจริงหรือไม่นั้น คงไม่สำคัญเท่ากับว่ามันเป็นความสำเร็จที่ต่อเนื่องมาจากสามก๊กฉบับนายทุนของคึกฤทธิ์ตั้งแต่สมัยก่อน ทำให้สามก๊กซึ่งเป็นเรื่องการทำสงครามของคนจีนได้โยงเข้ามากับคนไทยในแง่ของชาติพันธุ์ได้ อย่างน้อยที่สุด ก็ทำให้นายทหารระดับสูงของกองทัพไทยได้ซึมซับความเชื่อเรื่องนี้ และเผยแพร่ไว้ในตำราพิชัยสงครามไทยอย่างชัดเจน เกี่ยวกับประเด็นนี้ ยังได้อ้างถึงฤทธิ์เดชของอาณูภาพของระเบิดล้ายุคที่เบ้งเฮ็กนำมาใช้ในเรื่องราว แม้ชนเผ่าไทยของเบ้งเฮ็กที่เคยเก่งกล้าจนทำเอาขงเบ้งที่มีสติปัญญาล้ำเลิศยังต้องเกรงขามในชนเผ่าไทย แต่เมื่อต้องเผชิญหน้ากับระเบิดซึ่งเป็นอาวุธล้ายุค ซึ่งเวลานั้นคนไทยยังไม่มีใช้ แล้วคนไทยจะเอาอะไรไปสู้ได้¹⁷⁷ ผู้เขียนยังได้อธิบายต่อเนื่องถึงความสำคัญของการใช้อาวุธที่ล้ายุคในการรบ ซึ่งจะช่วยให้ได้เปรียบและมีโอกาสชนะมากกว่า โดยเฉพาะอาวุธที่คิดค้นโดยขงเบ้งที่ทำให้กองทัพของขงเบ้งแม้จะมีจำนวนทหารน้อยกว่าข้าศึกสำคัญอย่างสุมาอี้ แต่ก็ทำให้สุมาอี้ไม่กล้ารบหักกับขงเบ้งตรงๆ แนวคิดเรื่องอาวุธนี้ได้นำมาใช้เพื่ออธิบายประกอบการทำสงครามระหว่างจีนและญี่ปุ่นว่า แม้ฝ่ายญี่ปุ่นเวลานั้นจะมีทหารน้อยกว่ามากก็จริง แต่ก็เอาชนะได้เพราะมีอาวุธที่ทันสมัยและรุนแรงกว่าจีน ในขณะที่ฝ่ายกองทัพไทยในสมัย รศ.112 เนื่องจากเวลานั้นยังมีเรือรบที่ไม่ทันสมัยนัก จึงไม่อาจสู้กับฝรั่งเศสในศึกยุทธนาวีที่ปากน้ำเจ้าพระยาได้¹⁷⁸

มีตัวอย่างของการขอยืมกำลังจากอีกฝ่ายหนึ่งให้ช่วยตีตลบหลังอีกฝ่าย ซึ่งในสามก๊กมีเหตุการณ์ลักษณะนี้อยู่บ่อยครั้ง ในตำราพิชัยสงครามไทยเองก็อ้างอิงถึงแนวคิดนี้ อาทิเช่นเรื่องโฮจิ้นซึ่งเป็นผู้บัญชาการทหารในช่วงปลายราชวงศ์ฮั่นก่อนที่จะเริ่มแตกเป็นก๊กเป็นเหล่ากันนั้น เขาต้องการปราบพวกสิบซันทีในเมืองหลวงให้สิ้นอำนาจไป แต่ติดที่น้องสาวของตนซึ่งเป็นมารดาของฮองเต้เด็กได้ขอไว้ เขาไม่สามารถลงมือปราบเองได้ จึงได้ส่งหนังสือออกไปถึงชายแดนเพื่อขอให้ตั้งโต๊ะที่เป็นแม่ทัพคุมกำลังทหารที่ชายแดนได้นำกำลังทหารเข้ามาปราบปราม¹⁷⁹

การปฏิบัติการด้านจิตวิทยานั้นเป็นทั้งยุทธศาสตร์และยุทธวิธีสำคัญของทหารมาก ในตำราพิชัยสงครามไทยและคู่มือสำหรับโรงเรียนเสนาธิการทหารจะเรียก การปฏิบัติการด้านจิตวิทยา (ปจว.)¹⁸⁰ ซึ่งในตำราพิชัยสงครามไทยได้ชี้ว่า สามก๊กเป็นตำราที่รวบรวมตัวอย่างของยุทธศาสตร์ในการใช้ปฏิบัติการแบบปจว. ที่มีความโดดเด่นไว้หลายตอน และต่างก็มีวิธีการที่พิสดารแตกต่างกันไป

¹⁷⁷ พันเอกวิชิต วัฒนกุล, *อ้าวแล้ว*, 67.

¹⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, 69-70.

¹⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, 281-284.

¹⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, 676.

หนึ่งในตัวอย่างสำคัญคือ *ตอนโจโฉแตกทัพเรือ* ซึ่งเป็นตอนสำคัญในสามก๊กที่มีชื่อเสียงมากที่สุดตอนที่หลายคนรู้จักและคุ้นชื่อ ในหัวข้อ *ปฏิบัติการด้านจิตวิทยา (ปจว.)* ก็ได้เขียนแจกแจงมูลเหตุแห่งชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของฝ่ายเล่าปี่และขุนกวนที่มีเหนือโจโฉในสงครามนี้ได้โดยไม่น่าเชื่อ ทั้งๆที่ในศึกนี้ ฝ่ายโจโฉมีกำลังทหารเกือบล้านคน มีจำนวนมากกว่าฝ่ายเล่าปี่และขุนกวนที่มีกำลังทหารเพียงไม่กี่หมื่นคน ในตำราได้อธิบายว่า มูลเหตุแห่งชัยชนะนั้นมีหลายประการก็จริง แต่จุดเริ่มต้นของทุกอย่างมันเกิดจากการที่ จูถัดเหลียง ขงเบ้ง ที่ปรึกษาคนสำคัญของเล่าปี่เป็นผู้ดำเนินการ ขงเบ้งเสี่ยงชีวิตเดินทางข้ามแม่น้ำแยงซีเพียงลำพังแล้วไปเข้าพบกับขุนกวนที่เป็นผู้นำของง่อก๊ก แล้วขงเบ้งก็ได้อาศัยทักษะในการเจรจาความเมือง เพื่อเกลี้ยกล่อมให้ขุนกวนช่วยเล่าปี่รบกับโจโฉ ทั้งๆที่กำลังทหารของทั้งสองฝ่ายรวมกันแล้วจะน้อยกว่าโจโฉเกือบร้อยเท่าก็ตาม อีกทั้งภายในราชสำนักของขุนกวนเองก็แตกแยกออกเป็นสองฝ่าย ขุนนางฝ่ายขุนเสนาอภัยยอมสวามิภักดิ์ต่อโจโฉ ในขณะที่ฝ่ายขุนนั้นเลือกเสนอให้สู้ศึก ดังนั้นนอกจากขงเบ้งจะต้องหาทางเจรจากเกลี้ยกล่อมขุนกวนให้ร่วมกันสู้ศึกด้วยกันแล้ว ขงเบ้งยังต้องโต้ว่าทักกับขุนนางฝ่ายขุนของง่อก๊กเพื่อถกเถียงให้ชนะด้วยในตอนนี้องที่ขงเบ้งได้อาศัยความสามารถในการเจรจา โดยยกเหตุผลว่าทำไมจะต้องสู้ศึก แล้วโต้ว่าที่เอาชนะพวกขุนนางขุนได้อย่างราบคาบ ต่อมาขงเบ้งก็เข้าพบกับแม่ทัพใหญ่ของง่อก๊กนั่นคือจิวยี่ เพื่อเกลี้ยกล่อมให้ร่วมมือกันสู้ศึก ขงเบ้งอาศัยฝีมือในการเจรจา เน้นไปที่การยั่วและกระตุ้นให้จิวยี่เกิดความมูมานะที่จะทำศึก เมื่อจิวยี่โดนขงเบ้งยั่วแล้ว เขาก็เป็นคนไปเสนอกับขุนกวนว่าควรจะสู้ศึก เพราะมั่นใจว่าสามารถเอาชนะได้แน่¹⁸¹ ดังนั้นการที่ขงเบ้งใช้แผนการทางจิตวิทยาเพื่อให้ได้ผลลัพธ์มา จึงสอดคล้องกับหลักการใช้ปฏิบัติการด้านจิตวิทยา (ปจว.) ของวิชาการทหารในแบบแผนของกองทัพสมัยใหม่ในเวลานั้นอย่างลึกซึ้ง

ในทศวรรษ 2520-2530 กองทัพไทยต้องเผชิญหน้ากับการปราบปรามคอมมิวนิสต์และฝ่ายซ้ายที่กำลังเป็นภัยคุกคาม และหนึ่งในความสำเร็จของกองทัพไทยก็คือการใช้แผนยุทธศาสตร์ในการใช้แผนปฏิบัติการทางจิตวิทยา (ปจว.) เป็นยุทธศาสตร์ที่นำไปสู่คำสั่ง 66/2523 ความสำเร็จจาก

¹⁸¹ เรื่องเดียวกัน, 705-735. โปรดดูในส่วนของเนื้อหาที่มีมากกว่า 30 หน้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้เขียนได้นำรายละเอียดในด้านการทำสงครามและแผนกลยุทธ์ทางการเมืองที่ใช้จิตวิทยาตอนต้นในเรื่องสามก๊กมาอธิบายไว้อย่างละเอียด ตอนที่ให้รายละเอียดมากเป็นพิเศษคือ ตอนที่ขงเบ้งไปเจรจากับขุนกวนให้ช่วยกันรบศึกใหญ่จากโจโฉที่มีกำลังทหารเหนือกว่ามากหลายเท่า แล้วขงเบ้งก็วางแผนเกลี้ยกล่อมขุนกวนได้สำเร็จ แล้วขงเบ้งยังวางแผนกระตุ้นยั่วโทสะของจิวยี่ที่เป็นแม่ทัพเรือที่เก่งที่สุดในเวลานั้นให้ตัดสินใจยอมสู้ตายกับโจโฉด้วย ดังนั้นฝ่ายเล่าปี่และขงเบ้งจึงยึดมือขุนกวนและจิวยี่ในการเอาชนะศึกใหญ่กับโจโฉมาได้ โดยที่ฝ่ายตนไม่ได้ต้องออกแรงหรือเสียกำลังทหารเลย

มาตรการนี้ได้ทำให้รัฐสามารถสลายพลังของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่เป็นปัญหาและภัยคุกคามของภาครัฐอย่างยาวนานลงได้โดยไม่ต้องใช้กำลังและความรุนแรงทางทหารเป็นตัวนำเหมือนที่เคยเป็นมา แนวคิดลักษณะนี้จึงกลายเป็นต้นแบบของยุทธศาสตร์การทำสงครามเชิงจิตวิทยาให้กับกองทัพไทย หลังจากนั้น การที่พิชัยสงครามสามก๊กมีแนวคิดและตัวอย่างที่อธิบายการใช้ยุทธศาสตร์ในลักษณะนี้ปรากฏอยู่มาก จึงทำให้สามก๊กได้เป็นส่วนสำคัญหนึ่งในพิชัยสงครามไทย และเป็นสิ่งที่นายทหารไทยต้องศึกษากันโดยทั่วไป¹⁸²

อันที่จริงแล้ว ก่อนหน้าจะมีพิชัยสงครามสามก๊กของสังข์ พัดโนทัย ที่มุ่งผลิตสามก๊กเพื่อการใช้ยุทธศาสตร์แล้ว ยังมีสามก๊กที่เขียนโดยเสนาธิการทหารอยู่ฉบับหนึ่งที่ไม่ทราบปีในการเขียนแน่ชัดนัก เชื่อว่าพิมพ์ในช่วงพ.ศ.2497 ใช้ชื่อว่า “สามก๊กฉบับเสนาธิการ”¹⁸³ เป็นผลงานที่เขียนโดยนาวาเอกสมภพ ภิรมย์ เขาเป็นนายทหารที่จบการศึกษาจากโรงเรียนทหารอากาศและเคยฝึกหัดในวิทยาการทหารของอเมริกัน หนังสือของเขาให้ข้อมูลเกี่ยวโยงกับสงครามและการเมือง นับว่าเป็นความพยายามทำให้สามก๊กมีความเป็นทันสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับสงครามยุคใหม่ อาทิเช่น สามคราเมนิวเคลียร์ สงครามตัวแทน สงครามจิตวิทยา เป็นต้นแต่กระนั้น สามก๊กฉบับนี้ไม่ได้เป็นที่นิยมหรือรู้จักมากนัก อาจเพราะไม่ใช่ผลงานของนักเขียนอาชีพหรือนักเขียนที่มีชื่อเสียง แต่ก็นับว่าเป็นการพยายามที่ทำให้สามก๊กมีความทันสมัยในด้านของการทหารและยุทธศาสตร์สงครามที่มีความทันสมัยมากขึ้นด้วย และจับเอาประเด็นของสถานการณ์การเมืองหรือสงครามในโลกที่ผู้คนสมัยนั้นให้ความสนใจและกลายเป็นสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันได้

มีข้อน่าสังเกตว่า การนำสามก๊กมาผูกโยงกับการใช้ยุทธศาสตร์ในพิชัยสงครามนั้นยังรวมไปถึงคุณลักษณะของตัวละครในสามก๊กด้วย ตัวละครชื่อดังอย่างเช่น ขงเบ้ง โจโฉ สุมาอี้ จิวยี่ ฯลฯ ทั้งหมดล้วนเป็นตัวแทนของคุณลักษณะแห่งนักการทหารและนักยุทธศาสตร์ที่มีความสามารถใน

¹⁸² ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีประสบการณ์ตรง เมื่อครั้งต้องไปร่วมทำโครงการต้นกล้าอาชีพ ในส่วนของ กองอำนวยการรักษาความมั่นคง (กอ.รมน.) แล้วต้องลงพื้นที่ไปที่ยะลาในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2552 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สถานการณ์ความวุ่นวายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้กำลังรุนแรงมาก ฝ่ายทหารจึงให้ใช้ยุทธศาสตร์ปฏิบัติการเชิงจิตวิทยาเป็นตัวนำในการประสานกับชาวบ้านและผู้นำท้องถิ่น เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ของชาวมุสลิมและคนท้องถิ่นในยะลาและจังหวัดข้างเคียงให้กลับคืนมาอีกครั้ง ส่วนการใช้กำลังทหารบีบบังคับชาวบ้านท้องถิ่นหรือการใช้กำลังเข้าปราบผู้ต้องสงสัยนั้น จะใช้อย่างระมัดระวังมาก (ธันวาคม 2552)

¹⁸³ นาวาเอกสมภพ ภิรมย์, สามก๊กฉบับเสนาธิการ, (กรุงเทพฯ: วาทีนพับลิเคชั่น, 2534). อ้างถึงใน เครก เจ เรย์โนลด์ส, อ้างแล้ว, 270-271.

การใช้สติปัญญาและยุทธศาสตร์ที่ใช้ได้ผลจริง มีกรณีหนึ่งที่น่าสนใจของ คีฤทธิ ปราโมช ซึ่งระบุว่า เขามักนำสามก๊กกลับมาอ่านอยู่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะในเวลาที่เขียนหนังสือไม่ออกครั้งใดก็จะต้องกลับไปอ่านสามก๊กอยู่เสมอ ความเป็นนักเขียนชั้นครูผู้ชื่นชอบการเขียนและอ่านสามก๊กมากนี้จึงเป็นที่รู้กันทั่วไป ขณะที่คีฤทธิเองก็ได้รับการยกย่องจากบรรดานักการเมืองและข้าราชการในช่วงที่เขายังเป็นหัวหน้าพรรคกิจสังคมและมีเสียงอยู่ในรัฐบาลว่าเป็นยอดนักการเมืองผู้เจ๋งจัด เป็นนักการเมืองที่เล่นการเมืองแบบ “มังกรลำแดงเดช” ไม่เห็นหัว ไม่เห็นหาง สามารถตั้งรัฐบาลได้ด้วยเสียงเพียง 18 เสียง สามารถวางระเบียบเวลากับการปฏิวัติหรือยึดให้การปฏิวัติช้าลงไป น่าสังเกตว่า ความรอบรู้เจ๋งจัดในทางการเมืองและวางแผนยุทธศาสตร์เช่นนี้ อาจจะได้มาจากเรื่องสามก๊กก็เป็นได้¹⁸⁴

นอกจากนี้ มีกรณีที่น่าสนใจซึ่งกลายเป็นที่จดจำมากที่สุดครั้งหนึ่งของการนำตัวละครในเรื่องสามก๊กมาซ้อนทับกับนักการทหารไทย นักเขียนประเภทอัตชีวประวัติที่ไม่ปรากฏนามผู้หนึ่ง (นักเขียนประเภท Ghost Writer)¹⁸⁵ ได้นำอัตชีวประวัติและผลงานทางทหารและการเมืองระหว่างประเทศของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ โดยเขียนเรื่องราวของชวลิตด้วยความยกย่องเป็นอย่างสูง รวมถึงพยายามสร้างภาพลักษณ์ให้ชวลิตว่าเปรียบประดุจเป็นดัง “ขงเบ้งแห่งกองทัพไทย”¹⁸⁶

แล้วทำไมจึงต้องเป็น ขงเบ้ง เนื่องจากขงเบ้งเป็นตัวละครในสามก๊กที่มีชื่อเสียงมากเป็นอันดับต้นๆ คนไทยจำนวนมากมีความชื่นชอบ คำนึงหรือจดจำในวีรกรรมและบทบาทของขงเบ้งในเรื่องสามก๊กได้มาก แม้แต่ผู้ที่ไม่เคยอ่านสามก๊กมาก่อนเลยก็ยังพอจะรู้อยู่บ้างว่าขงเบ้งคือตัวละครในเรื่องสามก๊กที่มีความโดดเด่นในเรื่องสติปัญญาล้ำเลิศเหนือกว่าคนทั่วไป เป็นสุดยอดขุนศึกที่มีความสามารถในการวางกลยุทธ์เพื่อพิชิตเป้าหมายและแก้ไขปัญหาต่างๆ ถือได้ว่าเป็นขุนศึกที่เก่งที่สุดในเรื่องสามก๊ก นอกจากนี้ ยากอบยังได้สร้างภาพลักษณ์ของขงเบ้งให้เด่นล้ำขึ้นมาด้วยการมอบฉายาให้ว่า “ผู้หยั่งรู้ดินฟ้ามหาสมุทร” มีส่วนช่วยให้ผู้อ่านทั่วไปสามารถจดจำภาพลักษณ์ของขงเบ้งได้ง่ายขึ้น ดังนั้นการนำชื่อขงเบ้งไปโยงไว้กับชวลิตจึงเป็นใจสร้างภาพลักษณ์ให้ชวลิตว่าเป็นนายพลและ

¹⁸⁴ ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์, *จุดไฟในนาคร, ขาวพิเศหาติตย์*, (13-19 มกราคม, 2529), 56.

¹⁸⁵ Ghost Writer คือคำเรียกของอาชีพนักเขียนที่รับจ้างด้วยการนำข้อมูลที่ได้รับจากผู้ว่าจ้างมาเขียน ซึ่งจะไม่ปรากฏนามของตนเอง ผู้มีชื่อเสียงหลายคนที่ต้องการทำหนังสืออัตชีวประวัติของตนเองหรือเขียนเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองต้องการ แต่ไม่ได้มีความสามารถในการประพันธ์ จึงมักจะว่าจ้างนักเขียนประเภทนี้แทน ซึ่งปัจจุบัน ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็มีอาชีพเสริมเป็น Ghost Writer แล้วได้ผลิตงานออกมาหลายเล่มด้วยเช่นกัน

¹⁸⁶ *ชีวิตและผลงานของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ขงเบ้งแห่งกองทัพบก*, (กรุงเทพฯ: หจก. ภาพพิมพ์, ม.ป.ป.), 10.

เสนาธิการทหารที่มีสติปัญญาและรอบรู้ปราดเปรื่องในกลยุทธ์ทางการทหารที่สุดของกองทัพไทยไปโดยปริยาย แล้วกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและค่านิยมจากสามก๊กด้วยว่า ถ้ามีการยกย่องใครก็ตามเป็นดั่งขงเบ้ง เท่ากับว่าคนผู้นั้นเป็นนักการทหารและนักยุทธศาสตร์ที่ปราดเปรื่อง รอบรู้กลยุทธ์อันแยบยลที่สามารถพลิกสถานการณ์หรือแก้ไขปัญหาต่างๆได้ไปโดยปริยาย¹⁸⁷

อีกนัยหนึ่งกล่าวคือ การนำตัวละครสามก๊กมาเปรียบเทียบกับบรรดานักการทหารและผู้มีอำนาจทางการเมือง เป็นเสมือนการจัดระดับชั้นทางสติปัญญาและความสามารถของคนเหล่านั้นไปโดยปริยาย แล้วเป็นการเปรียบเทียบที่ทำให้เห็นภาพชัดเจน เป็นที่เข้าใจง่าย เช่น หากเปรียบเทียบใครว่าเหมือนขงเบ้งก็เท่ากับเป็นผู้มีสติปัญญาล้ำเลิศหรือรอบรู้ในกลยุทธ์ต่างๆที่ยากหยั่งถึง แต่หากเปรียบเทียบว่าเหมือนโจโฉแล้ว ก็เท่ากับว่าคนผู้นั้นเป็นผู้นำที่มีความหยาบคาย ตัดสินใจเด็ดขาดเฉียบคม แต่ก็มีความเป็นเผด็จการและมาเลห์อุบาย พร้อมทั้งใช้อำนาจที่มีเพื่อผลประโยชน์ของตน หรือหากเปรียบเทียบว่าเป็นเล่าปี่ ก็เท่ากับเป็นคนที่มีภาพลักษณ์ดีแต่เป็นคนอ่อนแอ ไร้ความเด็ดขาดในการตัดสินใจและทำงานเชิงรุก เป็นต้น¹⁸⁸

บทสรุป

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในขณะที่กองทัพไทยมีความพยายามที่จะสร้างกองทัพให้เป็นสากลมากขึ้น ทันสมัยมากขึ้น สามก๊กก็กลับได้รับการหยิบนำมาใช้และกล่าวด้วยความยกย่องและมีการนำมาวิเคราะห์ในแง่ของตำราพิชัยสงครามที่สะท้อนเอาความลึกซึ้งและยากหยั่งถึงของภูมิปัญญาจีนโบราณออกมา จึงอาจถือได้ว่าสำหรับกองทัพไทยและนายทหารไทยระดับสูงแล้ว สามก๊กคือวรรณคดีจีนที่แม้จะเป็นของเก่า แต่ในขณะเดียวกัน ความรู้ที่มีในสามก๊กในด้านที่เป็น “ตำราพิชัยสงคราม” ที่แฝงไว้ซึ่งการใช้ยุทธศาสตร์เพื่อเอาชนะโดยไม่จำเป็นต้องเอาแต่ใช้กำลังเสมอไปนั้นก็ทำให้พิชัยสงครามที่อยู่ในสามก๊กมีลักษณะที่ร่วมสมัยและไม่ตกยุค อีกทั้งบรรดานักเขียนและผู้ศึกษาเรื่องสามก๊กบางคนที่เป็นคนในวงการทหารหรือที่ปรึกษาทางการเมืองเองนั้นก็ในกลุ่มนักเขียนที่ได้นำสามก๊กมาผลิตใหม่

¹⁸⁷ ในเรื่องสามก๊ก ขงเบ้งคือตัวละครที่คนอ่านสนใจและจดจำเรื่องราวได้มากที่สุดคนหนึ่ง ในแง่ของการเป็นสุดยอดขุนชื่อผู้มากเล่ห์อุบายทางด้านการทหารและด้านการเมือง

¹⁸⁸ การนำตัวละครสามก๊กมาเปรียบเทียบกับคนในสังคมไทยด้วยคุณลักษณะแบบเหมาภาพรวมเช่นนี้ ยังคงพบได้ทั่วไปจนถึงในสมัยทศวรรษ 2550 แต่ลักษณะเช่นนี้ กลับแทบไม่เคยพบในวรรณคดีเรื่องอื่นเท่าไรนัก นับได้ว่าเป็นที่ทางพิเศษประการหนึ่งของสามก๊กกับสังคมไทยเรื่อยมา

โดยมุ่งเน้นความรู้ในเชิงยุทธศาสตร์เหล่านี้มากขึ้น รวมไปถึงความนิยมของนายทหารและกองทัพไทย ที่มีต่อตำราพิชัยสงครามจีนโดยเฉพาะเรื่องสามก๊กและซุนวู จึงน่าจะมีส่วนช่วยในการผลิตความรู้ของ สามก๊กขึ้นมาใหม่แล้วทำให้เกิดความนิยมในวงการทหารได้ไม่ยากนัก รวมถึงยังเป็นการนำสามก๊กมา ใช้อธิบายร่วมกับเหตุการณ์ในสงครามและการวางแผนยุทธศาสตร์ที่มีความร่วมสมัย และถึงขั้นที่ได้ นำมาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรทางทหารที่ได้มีความพยายามจะทำให้ใกล้เคียงกับหลักสูตรของ ตะวันตกด้วย หรืออย่างน้อยที่สุดก็น่าจะเป็นทัศนคติในเชิงร่วมกันของเหล่าทหารชั้นผู้ใหญ่และผู้มี อำนาจในกองทัพไทยในเวลานั้นที่เห็นความสำคัญของพิชัยสงครามและแผนยุทธศาสตร์ทางทหารที่มี อยู่ในสามก๊ก

แล้วในขณะเดียวกัน บริบทของภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ฝ่ายซ้าย และอิทธิพล จากการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับทางจีนเอง ก็น่าจะมีผลต่อการนำสามก๊กในฐานะตำรา พิชัยสงครามและภูมิปัญญาจีนโบราณอื่นๆเช่นตำราพิชัยสงครามซุนวูให้มาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของภูมิ ปัญญาของทหารไทยสำหรับการเอาชนะสงครามในด้านปฏิบัติการเชิงจิตวิทยา ซึ่งก็จะได้ใช้แต่ กำลังทหารเป็นตัวนำเท่านั้น เป็นกระบวนการที่ทำให้พิชัยสงครามในสามก๊กได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของ คู่มือความรู้ที่นายทหารและที่ปรึกษาทางการเมืองต้องอ่าน หากพวกเขาต้องการเอาชนะฝ่ายตรงข้าม และประสบความสำเร็จทั้งในระยะสั้นและในระยะยาวโดยสามารถหลีกเลี่ยงความเสียหายของฝ่ายตน ได้มากที่สุด

บทที่ 5

สามก๊กประเภทคู่มือ (How-To) ความรู้สำเร็จรูป พ.ศ. 2530 - 2540

ในบทนี้จะมุ่งสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างสามก๊กกับกระแสความนิยมในภูมิปัญญาจีน การดัดแปลงและนำเสนอสามก๊กใหม่ให้เป็นความรู้สำเร็จรูป โดยศึกษาเน้นไปที่กลุ่มนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และผู้รู้ด้านจีน ที่เป็นกลุ่มคนสำคัญที่มีอิทธิพลในการผลิตสามก๊ก ด้วยการให้ความสำคัญกับกลยุทธ์และภูมิปัญญาในสามก๊กมาตีแผ่ให้คนทั่วไปเข้าใจง่ายขึ้น รวมถึงการนำตัวละครในสามก๊ก กลยุทธ์ กลอุบายและแนวคิดต่างๆมาอธิบาย เปรียบเทียบ ที่มีนัยยะแฝงอยู่กับสังคมและการเมืองไทยในภาพรวม ไปจนถึงวิถีแนวความคิดการสร้างตัวสู่ความสำเร็จในการบริหารคนและใช้ยุทธศาสตร์ในสามก๊กในการแก้ไขปัญหาที่ต้องเผชิญหน้าจริงส่วนนี้นับว่ามีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมไทยบางประการในต้นทศวรรษ 2530 และยังเป็นจุดเริ่มที่ทำให้มีการผลิตสามก๊กประเภทคู่มือ หรือ ฮาวทู(How-To)โดยพอจะแบ่งได้เป็นสองประเภทหลักคือ “คู่มือธุรกิจ” และ “คู่มือกลยุทธ์ทางการเมือง” แต่ก็เชื่อว่าจะแยกประเภทออกจากกันได้เด็ดขาดเสมอไป ซึ่งจากการสำรวจพบว่าสามก๊กประเภทฮาวทูหลายเล่มนั้นค่อนข้างเป็นส่วนผสมระหว่างคู่มือแนะนำธุรกิจและกลยุทธ์ทางการเมืองที่รวมไปด้วยกันโดยกลุ่มนักเขียนที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตสามก๊กลักษณะนี้ มีพื้นเพเป็นผู้ที่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องในการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาก่อน

การทำสามก๊กให้เป็นแหล่งความรู้ เป็นรูปแบบเฉพาะตัวของสามก๊กที่ยังไม่ปรากฏว่ามีชุดความรู้หรือวรรณกรรมเรื่องอื่นใดในสังคมไทยทำได้เทียบเท่า ซึ่งส่งผลไปครอบคลุมไปถึงหนังสือเกี่ยวกับภูมิปัญญาจีนโบราณอื่นๆ ทำให้ไม่กลายเป็นสิ่งล้าสมัย แต่สามก๊กในช่วง ทศวรรษ 2530 ก็ยังมีความแตกต่างไปจากการเป็นตำราพิชัยสงครามหรือยุทธศาสตร์ทางทหารตามทัศนะของทหารไทย แต่เป็นหนังสือยุทธศาสตร์ในแบบ หนังสือตลาด สำหรับคนทั่วไปที่ต้องการพัฒนาตนเอง เป็นการเข้าถึงคนหมู่มากตามยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงและแข่งขันทางเศรษฐกิจมากขึ้น

5.1 หนังสือฮาวทู (How-To) กับกระแสนิยมจีนและตะวันออก

จากมติที่ประชุมของพรรคคอมมิวนิสต์ในพ.ศ.2521 ภายใต้การนำของเติ้ง เสี่ยวผิงนี้ได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการนำจีนไปสู่การเปิดประเทศสู่ตลาดเสรี การเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ และรวมไปถึงการจัดตั้งตลาดหลักทรัพย์ที่เซี่ยงไฮ้ ทั้งหมดนี้เป็นการปรับภาพลักษณ์ของความเป็นจีน

ใหม่ในยุคตลาดเสรีให้โดดเด่นขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน ในช่วงเวลานั้นเองทางรัฐบาลไทยก็ได้เริ่มฟื้นคืนความสัมพันธ์กับจีนอีกครั้งอยู่เป็นระยะๆ ทั้งการค้าและการส่งออกของไทยก็ได้เชื่อมโยงกับจีนอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนและยังนำไปสู่การลงทุนในจีนที่เพิ่มมากขึ้น การเติบโตดังกล่าวนี้ได้ดำเนินไปพร้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกหรือ “มังกรน้อย” ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่มีคนซื้อสายเงินเข้าไปอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากและมีอิทธิพลในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจอย่างสูง และยังมีวัฒนธรรมจีนเป็นรากฐานอยู่สูง ประกอบไปด้วย ฮองกง ไต้หวัน สิงคโปร์ และเกาหลีใต้ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยในสมัยนั้นซึ่งอยู่ภายใต้การนำของ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงมีความมุ่งมั่นและทะเยอทะยานสำหรับการนำประเทศไทยเข้าร่วมในกระแสการเติบโตนี้ด้วย ภายใต้สโลแกนที่จะทำให้ไทยเป็นเสือตัวที่ห้าในกลุ่มมังกรน้อยแห่งเอเชีย¹⁸⁹

ในช่วงต้นของทศวรรษ 2530 เศรษฐกิจและการค้าไทยภายใต้ นายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เฟื่องฟูและคึกคักมากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ความเป็นจีนในมุมมองของภูมิปัญญาที่นำไปสู่ความมั่งคั่ง ได้รับความสนใจสำหรับนักเขียนและนักแปลจีนจำนวนหนึ่ง เพื่อเกาะกระแสนิยมดังที่วามา บรรดานักเขียนและนักแปลจีนจำนวนหนึ่งก็ได้เริ่มเขียนสามก๊กขึ้นใหม่ในแบบฉบับของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการอ้างว่าได้แปลจากต้นฉบับจีนแล้วนำไปเรียบเรียงใหม่ให้อ่านง่ายขึ้นสำหรับคนไทย หรือหยิบจับเอาเนื้อหบางส่วนบางตอน หรือตัวละครสำคัญๆ บางคนมาพูดถึง แล้วพยายามเชิดชูว่า สามก๊กเป็นเสมือนตัวแทนของภูมิปัญญาจีนโบราณ ที่สามารถให้ความรู้เพื่อนำมาประยุกต์แล้วใช้แก้ไขปัญหาได้จริง แล้วยังทำให้ผู้ที่ศึกษาได้สามารถล่วงรู้ถึงกลอุบายของเหล่านักการเมือง เข้าใจแนวคิดของผู้บริหารในองค์กร และวิถีคิดของเหล่าผู้นำ เป็นความพยายามที่จะตีแผ่ความรู้และภูมิปัญญาจากในเรื่องสามก๊กให้เข้าใจง่ายและร่วมสมัยมากขึ้น

เรื่องราวในสามก๊กเต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนทางด้านการเมือง การทหาร การใช้กลยุทธ์ต่างๆ แต่ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ก็เพียงเล่าเรื่องราวไปตามเนื้อหาเท่านั้น รวมถึงในสามก๊กที่เขียนกันใหม่หลังสงครามโลกก็ยังไม่ได้มุ่งไปที่การเรียบเรียงหรือเจาะจะไปการใช้กลยุทธ์ทั้งหลายที่ปรากฏในเรื่องมาเขียนใหม่หรือย่อให้คนอ่านหรือคนทั่วไปเข้าใจได้โดยง่าย แม้ว่าสามก๊กวณิพกและสามก๊กฉบับนายทุนจะเป็นการเขียนแยกย่อยเรื่องราวของตัวละครในสามก๊ก แต่ก็จะมีมุ่งเชิดชูวีรกรรมหรือลักษณะโดดเด่นทั้งด้านดีหรือร้ายของตัวละครเสียมากกว่าจะมุ่งให้ความสำคัญกับเรื่องการใช้กลยุทธ์ต่างๆ ดังนั้นหากใครอยากศึกษาเรื่องการใช้กลยุทธ์ในสามก๊ก ก็จำเป็นต้องอ่านฉบับเต็มตลอดทั้งเรื่องเพื่อค้นหาเอาเอง ต่อมาเมื่อ พิชัยสงครามสามก๊ก ของ สังข์ พัดโนทัย ได้เขียนออกมา ก็ดูเหมือนว่าจะเริ่มให้ความสำคัญกับเรื่องของกลยุทธ์ทางการปกครองและการเมืองในสามก๊ก

¹⁸⁹ คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *อ้างแล้ว* , 307-309.

และแนวคิดแนวปฏิบัติสำหรับผู้นำที่ต้องการประสบความสำเร็จให้มีความชัดเจนออกมามากขึ้น แต่ก็ยังไม่ได้มุ่งเจาะลึกหรืออธิบายความซับซ้อนของการใช้กลยุทธ์ทั้งหลายเป็นประเด็นใหญ่

เกี่ยวกับความรู้ในด้านการใช้กลยุทธ์นั้น เมื่อย้อนกลับไปในช่วงทศวรรษ 2510-2520 กองทัพและทหารไทยคือพวกแรกในไทยที่เริ่มหันมาศึกษาสามก๊กในด้านของการเป็นยุทธศาสตร์และยุทธวิธีทางทหารที่ใช้งานได้อย่างจริงจังไม่ได้เป็นแค่คำลอยๆของพิชัยสงครามในยุคโบราณ แล้วรวมความไปถึงตำราพิชัยสงครามซุนวูที่โด่งดังไปทั่วโลกและอาจจะเป็นที่รู้จักในระดับสากลมากกว่าสามก๊กด้วยซ้ำ ซึ่งเมื่อพิจารณาในบริบททางด้านการทหารไทย พบว่ามีคำกล่าวอ้างที่บรรจุอยู่ในหนังสือและตำราที่ว่าด้วยการหลักนิยมของทหารไทยที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ในสงครามอ่าวเปอร์เซีย โดยกล่าวอ้างว่า ทางสหรัฐอเมริกาได้ตระหนักว่า สาเหตุที่ทำให้เสียเวลาไปถึง 6 ปีในการปรับแผนการยุทธศาสตร์และทำการฝึกทหารเพื่อปฏิบัติตามแผนการยุทธ์ให้ได้ผลจนทำให้สงครามยุติลงช้ากว่าที่ควรจะเป็นนั้น มีสาเหตุมาจาก

“พวกทหารไม่มีความเชื่อถือในหลักนิยมที่นักวิชาการเขียนขึ้นมาเป็นแนวทางในการสอนเพื่อเตรียมใช้กำลังรบ และยังขาดการขยายผลไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในการกำหนดระเบียบปฏิบัติประจำ จึงมีผลให้เกิดการโต้เถียงกันในเรื่องแนวทางการปฏิบัติขณะทำการรบ จำเป็นต้องมีการแก้ไขด้วยการกำหนดหลักนิยมซึ่งเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป และให้มีการศึกษาจนมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ตลอดจนนำไปฝึกปฏิบัติตั้งแต่ในยามปกติ”¹⁹⁰

จากข้อความดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าแม้กองทัพไทยจะได้พัฒนาปรับปรุงหลักปฏิบัติในการทำสงครามและการใช้ยุทธศาสตร์เพื่อชัยชนะ แต่โดยลึกแล้ว ทหารไทยในระดับเสนานิการก็มีความกังขาและสงสัยในความล่าช้าที่มีต่อการใช้ยุทธศาสตร์ตามอย่างกองทัพของโลกตะวันตกที่เคยเป็นต้นแบบของทหารในสมัยนั้น ขณะที่ทางด้านทหารไทยในเวลานั้น ได้เริ่มมีการนำความรู้ทางทหารและยุทธศาสตร์ในสามก๊กมาเป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรของตำราพิชัยสงครามสำหรับกองทัพไทยตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2520 และได้เริ่มอ่านกันแพร่หลายในหมู่นักการทหารและผู้ที่สนใจในด้านนี้แล้ว ยังเป็นการใช้หลักอธิบายของยุทธศาสตร์ทางทหารด้วยแนวคิดแบบตะวันตกที่ไม่ได้มีความเป็นตะวันตกไปทั้งหมด และก็ไม่ได้เป็นวิชาการมากเกินไปนักเท่ากับเป็นการนำเหตุการณ์สงครามในยุคอดีตมาอธิบายสถานการณ์ทางทหารในยุคใหม่ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นของเก่าก็ตาม แต่คนไทยได้รับเอา

¹⁹⁰ ความรู้เกี่ยวกับหลักนิยม นภาพุภาพ วิสัยทัศน์ของความมั่นคงในอนาคต, (โรงพิมพ์ข่าวทหารอากาศ: ดอนเมือง, ม.ป.ท.), 1.

คำนิยามที่ว่า “อ่านสามก๊กจบสามรอบคอบไม่ได้” มายาวนานแล้ว ซึ่งในมุขกลับกัน นั้นแสดงว่า เพราะสามก๊กเปี่ยมไปด้วยองค์ความรู้ในการใช้ยุทธศาสตร์และแผนอุบายต่างๆในการชิงอำนาจ เสมือนคัมภีร์ลับของพวกปรมาจารย์จีนในยุคโบราณที่จะไม่ถ่ายทอดให้ลูกศิษย์ทั้งหมด สิ่งเหล่านี้มันเหมือนเครื่องกระตุ้นให้คนที่สนใจยิ่งมีความสนใจทำหายมากไปกว่าจะกลายเป็นการห้ามปรามหรือทำให้คนจำนวนหนึ่งไม่กล้าอ่านสามก๊ก (เข้าทำนองยิ่งห้ามก็ยิ่งยุ) แล้วเมื่อเข้าทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา การผลิตสามก๊กในหนังสือประเภทคู่มือ (How-To) ก็ได้เริ่มเกิดขึ้นในช่วงเวลานี้

อันที่จริง ความนิยมในหนังสือคู่มือหรือฮาวทู ก็ได้เริ่มเกิดขึ้นในประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยปลายรัชกาลที่ 6-7 บ้างแล้ว แต่โดยมากจะเป็นหนังสือที่ได้แปลและเรียบเรียงมาจากนักเขียนในซีกโลกตะวันตก มีกรณีตัวอย่างคือ การแปลและพิมพ์จำหน่ายหนังสือฮาวทูขายดีระดับโลกที่เขียนโดย “เดล คาร์เนกี”¹⁹¹ ที่ได้นักแปลคนสำคัญในสมัยนั้นคือ อาษา ขจิตเมตต์ เป็นผู้แปลทั้งชุดกลายเป็นหนังสือคู่มือจากโลกตะวันตกที่ขายดีที่สุดตลอดกาลเล่มหนึ่งในประเทศไทย ด้วยความที่หนังสือแปลฮาวทูของเดล คาร์เนกี ได้กลายเป็นหนังสือขายดีมาก จึงต้องมีการนำมาพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง จึงเป็นหนึ่งในหนังสือแปลฮาวทูในยุคแรกที่มีการสืบค้นได้ว่าทำให้เกิดความนิยมในลักษณะนี้แล้วเมื่อถึงทศวรรษ 2520 ก็มีหนังสือแปลฮาวทูเรื่องอัตชีวประวัติของลี ไอเอค็องคคา ซึ่งเป็นหนึ่งในหนังสือฮาวทูที่ขายดีมาก¹⁹² กระทั่งในทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา มีหนังสือขายดีฮาวทูระดับขึ้นหิ้ง อาทิเช่น หนังสือชุดพ่อรวยสอนลูกของ โรเบิร์ต คิโยซากิ ก็เป็นหนังสือคู่มือทางธุรกิจที่สร้างความตื่นตัวให้กับบรรดาวัยรุ่นและกลุ่มชนชั้นกลางที่มุ่งหวังจะเปิดกิจการหรือสร้างธุรกิจของตนเอง หลังจากจบการศึกษา ไปจนถึงการผลักดันให้ลาออกจากงานที่ทำเพื่อออกมาแสวงหาการสร้างสินทรัพย์ที่ไม่ต้องเป็นลูกจ้างของบริษัทอีก แล้วเมื่อเข้าสู่ต้นทศวรรษ 2540 ท่ามกลางวิกฤติเศรษฐกิจที่รุนแรงเป็นฟองสบู่แตกนั้น หนังสือฮาวทูเหล่านี้ก็ได้มีการนำกลับมาพิมพ์ซ้ำและได้ชื่อว่าเป็นหนังสือที่ขายดี เช่นเดียวกับอาชีพวิทยากรทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศที่ได้เป็นผู้บรรยายให้คำแนะนำธุรกิจให้กับบริษัทและภาคองค์กรที่เริ่มโด่งดังและเป็นนิยมขึ้นมา วิทยากรเหล่านี้นอกจากจะสอน

¹⁹¹ เดล คาร์เนกี, แปลโดย อาษา ขจิตเมตต์, *วิธีชนะมิตรและจูงใจคน*, (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2555) คำนำ 13-17. ทุกวันนี้ก็ยังคงเป็นหนังสือประเภทฮาวทูขายดีจากการสืบค้นในระบบการจัดอันดับหนังสือขายดีของสำนักพิมพ์แสงดาวผ่านทางเว็บไซต์ของซีเ็ดบุ๊กส์ www.se-ed.com ซึ่งถ้าค้นหาเฉพาะหนังสือของสำนักพิมพ์แสงดาวก็จะพบว่าหนังสือของ เดล คาร์เนกี ยังติดอันดับ 1-10 หนังสือที่ขายดีของสำนักพิมพ์อยู่อย่างต่อเนื่อง (สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2558)

¹⁹² ทองแถม นาถจำนง, *กลยุทธ์สามก๊ก: ปรับกระบวนการยุทธ์เพื่อชัยชนะที่ยั่งยืน*, (กรุงเทพฯ: ชุมศิลป์ธรรมดา, 2546), 316.

แนะนำในการทำงาน ธุรกิจ และแนวคิดเพื่อประสบความสำเร็จแล้ว ยังมีหนังสือคู่มือที่พวกเขาเขียนมาขายโดยอ้างว่าเพื่อใช้ประกอบในการเรียนรู้และจะช่วยให้ผู้อ่านประสบความสำเร็จในการสร้างความร่ำรวยหรือพัฒนาตัวเองให้เหมาะสมกับการทำงานในองค์กรได้ สำหรับในทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา หนังสือคู่มือที่ขายดีเป็นอันดับต้นๆ ก็ยังอยู่ในกลุ่มของหนังสือคู่มือ โดยเฉพาะหนังสือคู่มือสอนและแนะนำเรื่องการลงทุน หุ่น อสังหาริมทรัพย์ ในกลุ่มนี้ หนังสือเรื่องการลงทุนของ วอร์เรน บัฟเฟตต์ ก็ได้รับความนิยมและกลายเป็นหนังสือขายดีอันดับแรกๆ กระแสเช่นนี้ก็ยังคงได้รับความนิยมและขายได้¹⁹³

หนังสือคู่มือที่นำภูมิปัญญาจีนมาใช้โดยเฉพาะในด้านกลยุทธ์ ปรัชญาและแนวคิดเพื่อความสำเร็จที่ได้แพร่หลายตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2530 มักจะมีการเชื่อมโยงกับชื่อที่เป็นจีนซึ่งคนไทยคุ้นเคยกันแล้วเป็นอย่างดี ตัวอย่างดังๆ อาทิเช่น สามก๊ก ซุนจื๊อ ขงจื๊อ เล่าจื๊อ เป็นต้น เนื้อหาในหนังสือเหล่านี้ค่อนข้างมุ่งเน้นไปที่การนำภูมิปัญญาจีนดังกล่าวมาวิเคราะห์และตีแผ่ด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและมักยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือบทเรียนจากนักธุรกิจที่มีชื่อเสียงในไทยและต่างชาติมาทำการเปรียบเทียบราวกับว่าสาเหตุที่คนเหล่านั้นสามารถสร้างความสำเร็จและพิชิตเป้าหมายของพวกเขาได้นั้นเพราะพวกเขานำภูมิปัญญาจีนเหล่านี้มาประยุกต์ใช้งาน หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นแนวความคิดที่คล้ายคลึงกัน หนังสือประเภทนี้กลายเป็นที่แพร่หลายมีการพิมพ์ขายมากขึ้น โดยส่วนมากแล้วจะเป็นหนังสือคู่มือที่มาจากแนวความคิดของผู้ที่มีชื่อเสียงที่ประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ การเงิน การบริหาร หรือการสร้างความสำเร็จต่างๆ โดยส่วนมากจะอ้างอิงว่า เป็นผู้ที่ยึดมั่นมาจากการใช้สมองเปล่าเท่านั้น

อันที่จริงแล้ว ไม่เพียงแต่ภูมิปัญญาจีนเท่านั้น กระแสการผลิตหนังสือฮาวทูยังครอบคลุมไปถึงภูมิปัญญาตะวันออกอื่นๆ ด้วย ที่เด่นชัดคือจากของญี่ปุ่น ได้แก่ ปรัชญาเซน มุซาชิ ปรัชญาโคเซ็น วิถีบูชิโด ซึ่งเริ่มแพร่หลายในฐานะหนังสือฮาวทูและหนังสือตลาดที่ไม่ได้เป็นวิชาการมากนัก หรือกล่าวโดยรวมคือ เป็นการทำให้ภูมิปัญญาและความรู้ของตะวันออกโบราณไม่ได้กลายเป็นเรื่องล้าสมัย

¹⁹³ ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้สำรวจตลาดของหนังสือประเภทคู่มือธุรกิจขายดี โดยเฉพาะหนังสือที่แปลจากนักเขียนชื่อดังในโลกตะวันตก โดยทำการสำรวจจากบรรดาร้านหนังสือส่วนใหญ่ที่อยู่รอบบริเวณกรุงเทพฯ และปริมณฑล จึงได้พบว่า หนังสือด้านการลงทุนที่มีชื่อของ วอร์เรน บัฟเฟตต์ จะอยู่แถวหน้าของหนังสือประเภทคู่มือด้านการบริหารอยู่เสมอ และจากการออกสำรวจร้านหนังสือทั่วไปอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 3 ปี หนังสือกลุ่มนี้ก็ยังเป็นหนังสือขายดีและหนังสือแนะนำอีกหลายครั้ง เพียงแต่เปลี่ยนชื่อหัวหนังสือหรือคนเขียนเท่านั้น (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2556 ต่อเนื่องจนถึง 30 พฤศจิกายน 2558)

หรือเซยและตกยุคไปแล้ว แนวทางเช่นนี้จึงกลับกลายเป็นที่ยอมรับและสร้างให้เกิดกระแสนิยมในแวดวงหนังสือคู่มือฮาวทู รวมไปถึงหนังสือประเภท “พัฒนาตัวเอง” (Self-Help) ซึ่งก็มีหนังสือในกลุ่มนี้หลายเล่มที่ได้นำกลับมาพิมพ์ซ้ำ ซึ่งนอกจากภูมิปัญญาจีนหรือภูมิปัญญาตะวันออกจะเริ่มกลายเป็นสินค้าที่ขายได้ดีและมีกลุ่มผู้อ่านที่ค่อนข้างชัดเจนแล้ว ในทางหนึ่งยังกลายเป็นวัตถุดิบสำคัญสำหรับให้นักเขียนที่มองเห็นโอกาสใช้สร้างผลงานเขียนและหนังสือขายดีของตนขึ้นได้ด้วย โดยรูปแบบที่ใช้กันคือ ฝ่ายสำนักพิมพ์ บรรณาธิการ และ นักเขียน จะร่วมกันวางแผนในการเขียนหรือผลิตผลงานแต่ละเล่มขึ้นโดยกำหนดหัวข้อหนังสือแล้วหาทางเชื่อมโยงให้เข้ากับสิ่งที่ตนต้องการนำเสนอหรือขายให้กับกลุ่มผู้อ่านเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการเขียนเนื้อหาให้มีการสอดคล้องกับภูมิปัญญาตะวันออก ทั้งที่จริงแล้วก็อาจจะไม่ได้เกี่ยวข้องกันมากนักก็ได้ ที่สำคัญอีกประการคือ จะต้องมีการแปะชื่อเหล่านั้นไว้บนปกหนังสือราวกับเป็นยี่ห้อรับรองหรือประกันคุณภาพก็ผิดเพี้ยน ส่งผลทำให้หนังสือเหล่านั้นได้รับความนิยมและสามารถขายได้ในระดับหนึ่ง หนังสือหลายเล่มถึงขั้นกลายเป็นหนังสือขายดี ได้พิมพ์ซ้ำติดต่อกัน แล้วยังได้สร้างฐานผู้อ่านที่พร้อมจะรองรับผลงานเหล่านี้โดยปริยาย¹⁹⁴

ขณะเดียวกันสำหรับผู้อ่านแล้ว การมีชื่อของภูมิปัญญาตะวันออกเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่บนชื่อหนังสือหรือแปะไว้บนหน้าปก ผู้อ่านก็จะเกิดความรู้สึกแบบคิดไปเองว่า มันเป็นยิ่งกว่าหนังสือหรือวรรณกรรมธรรมดาเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะเสมือนกับ “คัมภีร์” ที่เป็นแหล่งความรู้อันอุดมไปด้วยเคล็ดลับสู่ความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการสร้างฐานะ ความมั่งคั่ง และหนทางแก้ไขปัญหาในการทำงานไปด้วย ซึ่งลักษณะการผลิตผลงานจากภูมิปัญญาตะวันออกเช่นนี้ได้ก่อตัวมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 แล้วในบรรดาเรื่องทั้งหมด สามก๊กได้กลายเป็นภูมิปัญญาตะวันออกที่มีชื่อเสียงและขายได้มากที่สุด ทำให้การเขียนสามก๊กใหม่ในช่วงนี้เริ่มมุ่งไปที่การย่อเอาความรู้ในสามก๊กมาอธิบายกลวิธีสู่การประสบความสำเร็จในด้านการบริหารคนและการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นรูปแบบของงานเขียนสามก๊กประเภทคู่มือโดยเฉพาะ ในขณะเดียวกัน เมื่อละครโทรทัศน์สามก๊กชุด พ.ศ. 2537 เริ่มเข้าฉายทางโทรทัศน์ในประเทศไทย ไม่นานก็ได้รับความนิยมและเป็นที่จดจำของผู้ชมจำนวนมาก เริ่มมีการผลิตเป็นสื่อวิดีโอและวีซีดีออกขายให้ผู้ชื่นชอบได้สะสม การรับสารและเสพสามก๊กก็ยิ่ง

¹⁹⁴ ผู้เขียนวิทยานิพนธ์มีประสบการณ์ตรงในสายอาชีพนักเขียนหนังสือพ็อกเก็ตบุ๊กส์และการเป็นนักเขียนประเภท Ghost Writer โดยเฉพาะการทำงานกับสำนักพิมพ์ชื่อดังบางแห่งที่เน้นพิมพ์หนังสือฮาวทู หรือตำราตลาดที่ไม่ต้องการความเป็นวิชาการแบบเข้มข้นมากนัก เน้นการพาณิชย์หรือขายได้เป็นสำคัญ แต่ละสำนักพิมพ์อาจจะมีแนวทางแตกต่างกันไป แต่โดยภาพรวมจะเป็นในลักษณะนี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถของบรรณาธิการในการแนะนำให้นักเขียนด้วย

หลากหลาย เสพง่ายขึ้น มีมิติที่หลากหลายและยังทำให้เข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น สิ่งเหล่านี้จึงน่าจะนำไปสู่ความนิยมของสามก๊กในลักษณะที่เป็นความรู้ซึ่งจับต้องได้มากขึ้นแล้วก็จะทวียิ่งขึ้นไปอีกตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา

5.2 สามก๊กฮาวทู กับ ทองแถม นางจ่านอง และ บุญศักดิ์ แสงระวี

ในช่วงต้นของทศวรรษ 2530 มีกลุ่มนักเขียนบางคนที่ได้ชื่อว่าเป็น “กูรู” ที่เชี่ยวชาญในเรื่องจีน ทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม การเมือง ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นจีนที่เกี่ยวข้องกัน นักเขียนกลุ่มนี้ได้เริ่มเขียนและผลิตผลงานทยอยออกมาจำนวนหนึ่ง เป็นเรื่องภูมิปัญญาจีนแบบหนังสือคู่มือหรือ ฮาวทู และก็มีชื่อเสียงโด่งดังไม่น้อย ช่วยจุดประกายและสร้างตลาดของนักเขียนและผู้อ่านหนังสือประเภทนี้ขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้ หนังสือฮาวทูในสังคมเมืองของไทยจะเป็นกลุ่มงานแปลจากนักเขียนของโลกตะวันตกเป็นหลัก โดยมีข้อน่าสังเกตคือ กูรูเรื่องจีนในยุคยุคเบิกเหล่านี้ ล้วนเป็นอดีตนักเคลื่อนไหวฝ่ายซ้ายหรือนักสังคมนิยมมาก่อน

ทองแถม นางจ่านอง เป็นอดีตนักเคลื่อนไหวที่นิยมในแนวคิดสังคมนิยมจีนมาตั้งแต่สมัย 14 และ 6 ตุลา ต่อมาก็ได้กลายเป็นนักเขียน นักแปล บรรณาธิการที่มีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับจีนเป็นอย่างดี ได้แปลและเรียบเรียงผลงานเรื่อง “กลยุทธ์สามก๊ก: คัมภีร์การบริหารในภาวะสงคราม” และ “สงครามสามก๊ก: กลยุทธ์พลิกสถานการณ์” ซึ่งทั้งสองเล่มได้แปลมาจากต้นฉบับภาษาจีนของศาสตราจารย์เชียวจาง ทงยอยพิมพ์ขายใน พ.ศ. 2531-2533 กับสำนักพิมพ์ดอกหญ้า หนังสือเล่มนี้จึงเป็นการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ในประเภท “คู่มือ” หรือ “ฮาวทู”(How-To)เป็นครั้งแรกในประเทศไทย แล้วก็กลายเป็นหนังสือขายดีมาอย่างรวดเร็ว จนต้องมีการพิมพ์ซ้ำต่อมาอีกหลายครั้ง¹⁹⁵

ทองแถมใช้วิธีการเขียนสามก๊กประเภทฮาวทูของตนโดยการ ย่อยความรู้ จากในเรื่องสามก๊ก แล้วนำเหตุการณ์ต่างๆมาอธิบายประกอบ รวมถึงพยายามตีแผ่การใช้กลยุทธ์ต่างให้เข้าใจง่าย มีเป้าหมายคือเพื่อให้เข้าถึงสำหรับผู้อ่านทั่วไป อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลยุทธ์ของนักเขียนซึ่งใช้ในการเขียนหนังสือขายดีที่มีเป้าหมายทางการตลาดเป็นสำคัญแล้วก็นับว่ามีส่วนสำคัญทำให้สามก๊กในรูปแบบนี้สามารถขายได้ และเข้าถึงคนอ่านทั่วไปในมิติอื่นที่นอกเหนือจากผลงานเก่าของ ยาขอบ

¹⁹⁵ เกรก เจ เรย์โนลด์ส, อ้างแล้ว, 276-277.

และ คีฤทธิโปโดยปริยาย¹⁹⁶ ซึ่งต่อมา ทางโรงเรียนเสนาธิการและกองทัพบกก็ให้ความสนใจมาก เมื่อพิจารณาว่าในช่วงพ.ศ.2525 พันเอกวิชิตที่เป็นนายทหารระดับในโรงเรียนเสนาธิการได้นำตัวอย่างการใช้ยุทธศาสตร์ในสามก๊กมาบรรจุไว้เป็นส่วนหนึ่งของตำราพิชัยสงครามของกองทัพไทยมาแล้ว ทองแถม ผู้เรียบเรียงได้อ้างว่า หลังจากหนังสือเล่มนี้ออกขายได้ไม่นาน ก็ได้กลายเป็นหนังสือสำหรับอ่านนอกเวลาของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก รวมถึงในหลักสูตรบริหาร MBA แล้วหลังจากนั้น หนังสือแนวประยุกต์เอาภูมิปัญญาจีนและตะวันออกก็เริ่มทยอยพิมพ์ขึ้นมาจำนวนมาก ทั้งที่มาจากหลายสำนักพิมพ์และจากนักเขียนและนักแปลอีกนับไม่ถ้วนที่เริ่มหันมาทำงานกับการพิมพ์หนังสือประเภทนี้ แล้วในเวลาต่อมาก็กลายเป็นหนังสือประเภทที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป และเป็นที่ยินยอมอ่านกันสำหรับในสังคมเมือง¹⁹⁷

ทองแถมอธิบายว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้หนังสือสามก๊กฮาวทูเล่มนี้ได้รับความสนใจและ เป็นหนังสือขายดีมากอย่างเกินความคาดหมายนั้น อาจเพราะผู้อ่านจำนวนมากให้ความสนใจกับ หนังสือสามก๊กเล่มนี้ในแง่ของการใช้ยุทธศาสตร์ที่มีความร่วมสมัย โดยเป็นงานแปลที่เรียบเรียงมาจาก ต้นฉบับภาษาจีนโดยศาสตราจารย์เชียวจิ้ง¹⁹⁸ เป็นปัญญาชนชาวจีนที่มีดีกรีจบการศึกษามาจาก มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เขาเคยเป็นรองประธานสถาบันวิทยาลัยจางซาน ได้เขียนตำราที่มีชื่อเสียงไว้ หลายเล่ม อาทิเช่นเกี่ยวกับด้านบริหาร จริยศาสตร์ นิติธรรม การบริหาร จิตวิทยา การแพทย์ การบริหารงานบุคคลและบริหารรัฐ แล้วต่อมาจึงนำเอายุทธศาสตร์ในสามก๊กมาเขียนอธิบายในเชิง วิชาการ เป็นตำราทางด้านการใช้กลยุทธ์ในโลกยุคใหม่ที่วิทยาการและเทคโนโลยีก้าวหน้าไปแล้ว นับว่าเป็นนักเขียนจีนคนแรกๆที่นำสามก๊กมาทำให้ร่วมสมัย อีกทั้งสามก๊กเองก็เคยได้ชื่อว่าเป็นหนึ่งในวรรณกรรมต้องห้ามในสมัยปฏิรูปวัฒนธรรม แต่หลังเมื่อถึงยุคของเติ้งเสี่ยวผิงมาแล้ว สามก๊กในจีนก็ ได้รับการกลับมาเชิดชูและศึกษาในทางบวกอีกครั้ง แล้วที่สำคัญคือ ญี่ปุ่น กลายเป็นชาติแรกที่ได้เริ่ม

¹⁹⁶ ทองแถม นางจ๋านง แปลและเรียบเรียง, *กลยุทธ์สามก๊ก: คัมภีร์นักบริหารในภาวะ สงคราม*, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2531) และ ทองแถม นางจ๋านง แปลและเรียบเรียง, *สงครามสาม ก๊ก: กลยุทธ์พลิกสถานการณ์*, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2533). ในฉบับพิมพ์ซ้ำครั้งหลังสุดของทั้งสอง เล่มในพ.ศ. 2556 และ พ.ศ. 2550 คือการพิมพ์ซ้ำครั้งที่ 16 และครั้งที่ 14 ตามลำดับ

¹⁹⁷ ทองแถม นางจ๋านง แปลและเรียบเรียง, *กลยุทธ์สามก๊ก: ปรับกระบวนการยุทธเพื่อชัยชนะที่ ยั่งยืน*, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2532), 10.

¹⁹⁸ เรื่องเดียวกัน, 11.

การนำสามก๊กมาศึกษาในแง่ของยุทธศาสตร์ที่ใช้สำหรับการบริหารธุรกิจอย่างจริงจัง ทำให้สามก๊กในญี่ปุ่นมีสถานะของความเป็น“คู่มือยุทธศาสตร์ในวงการบริหารธุรกิจ”¹⁹⁹

ที่สำคัญคือ ทองแถมเป็นคนแรกที่สร้างวาทะดังที่ต่อมาได้กลายเป็นค่านิยมของสามก๊กในทศวรรษใหม่ที่แสดงถึงความสำคัญในการเป็นความรู้ด้านการบริหารธุรกิจและเพื่อไต่เต้าสู่ความสำเร็จ นั่นคือ“หากยังไม่ได้อ่านสามก๊ก อย่าพึ่งคิดการใหญ่”²⁰⁰เป็นการตอบโต้กับค่านิยมดั้งเดิมของสามก๊กที่มีความเชื่อว่า “อ่านสามก๊กจบสามารถบดไม่ได้” ซึ่งทองแถมได้อธิบายว่า นิยายสามก๊กมีส่วนหนึ่งที่เป็นเรื่องแต่งเสริม ตามความเชื่อว่า สามก๊กเป็นเรื่องจริง 70 เรื่องแต่ง 30 แต่นั่นก็ไม่ได้บั่นทอนในส่วนที่เป็นองค์ความรู้ของสามก๊ก โดยเฉพาะหลักการบริหารและการเข้าใจมนุษย์

นอกจากนี้ ทองแถมยังเห็นว่าเรื่องในสามก๊กส่วนมากนั้น ค่อนข้างเป็นที่คุ้นเคยของคนไทยโดยทั่วไปอยู่แล้ว เพราะอาจเคยได้อ่านจากในแบบเรียนภาษาไทย หรือเคยได้ยินได้ฟังมาก่อนบ้าง จึงทำให้การเข้าถึงและเข้าใจได้ไม่ยากนัก ทองแถมยังกล่าวอ้างว่า ในเวลานั้นมีนักวิชาการและนักธุรกิจชาวญี่ปุ่นจำนวนมากที่ได้เขียนหนังสือที่ศึกษาสามก๊กในเชิงบริหารจัดการธุรกิจไว้หลายเล่ม และสาเหตุที่ทำให้พวกเขาประสบความสำเร็จในการทำให้ประเทศฟื้นตัวจากสงครามโลก สร้างธุรกิจหลากหลายประเภทและดังไปทั่วโลกนั้น เป็นเพราะได้มีการนำยุทธศาสตร์ในสามก๊กมาศึกษาอย่างเข้มข้นจริงจัง มีนักเขียนญี่ปุ่นที่นำสามก๊กมาเขียนอธิบายเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการทางยุทธศาสตร์และวิชาชีพไว้ได้หลากหลายมากขึ้น อาทิเช่น การบริหารธุรกิจ การตลาด การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ ซึ่งนับวันก็ยิ่งทวีการแข่งขันที่เข้มข้นรุนแรงขึ้นเรื่อยๆตามวิถีทางของโลกทุนนิยมเสรี²⁰¹ แต่ในทางกลับกัน ในเวลานั้นพวกนักเขียนจีนกลับยังไม่ได้ศึกษาสามก๊กในด้านบริหารธุรกิจและวิชาการบริหารไว้เหมือนกับของชาวญี่ปุ่นเท่าไรนัก แต่ถึงกระนั้น ความสำเร็จของนักธุรกิจชาวญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ก็ทำให้นักธุรกิจชาวจีนที่เคยมองสามก๊กในสถานะของวรรณคดีจินตนิมิตที่มุ่งเน้น

¹⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, 11-12.

²⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, เน้นโดยผู้เขียน ทองแถมอธิบายว่าตนเป็นผู้คิดค้นวาทะนี้ขึ้น แล้วต่อมาก็กลายเป็นประโยคที่มีชื่อเสียงโด่งดังมาก เป็นวาทะใหม่สำหรับสามก๊กในด้านองค์ความรู้และการนำแก่นความคิดที่สามารถนำไปใช้งานได้จริง เป็นการทำให้สามก๊กให้มีความเป็นสมัยใหม่ โดยเฉพาะในช่วงต้นทศวรรษ 2530 ที่คนไทยเริ่มตื่นตัวและศึกษากันในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ และการค้าขาย

²⁰¹ เรื่องเดียวกัน, 28.

ในเรื่องการทำสงครามซึ่งอำนาจมาแต่โบราณนักธุรกิจจีนก็เริ่มหันมาศึกษาสามก๊กในด้านของวิชาการบริหารที่ร่วมสมัยมากขึ้น²⁰²

มีตัวอย่างของความเป็นร่วมสมัยที่นำสามก๊กมาเขียนใหม่โดยพยายามโยงไปกับหลักวิชาการบริหารจัดการและธุรกิจนั้น ก็มีตัวอย่างเช่นการอธิบายถึงหลักการบริหารจัดการและธุรกิจในที่ว่า “เน้นเสมอในเรื่องจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน”²⁰³ เพราะไม่ว่าจะบุกเบิกสร้างสรรค์อะไรสักอย่างนั้น สิ่งสำคัญแรกที่จะขาดไม่ได้คือ “การมีอุดมการณ์” หรือเรียกให้ง่ายว่า “จุดมุ่งหมาย” ซึ่งก็จะมีทั้งจุดหมายใหญ่ เล็ก ระยะสั้น ระยะยาว เฉพาะกิจ และจุดมุ่งหมายรวม ในสามก๊กนั้นมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายที่วุ่นวายกันมาก แต่ในสามก๊กไม่ได้ใช้คำว่าจุดมุ่งหมาย ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มักจะใช้คำว่า คิด หรือหมายจะ ซึ่งตั้งแต่เปิดเรื่องสามก๊กในตอนแรก ก็จะพบกับ “จุดมุ่งหมาย” ของตัวละครสำคัญที่ทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในแผ่นดินจีนที่ชื่อว่า เตียวก๊ก เจ้าลัทธิไท่ผิง ผู้ก่อตั้งโจรผ้าเหลือง เขาได้รวบรวมเหล่าสาวกได้หลายแสนคน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ “ฟ้าครามถึงกาลดับสูญ ฟ้าเหลืองจะได้เป็นใหญ่” (ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ใช้คำว่า “แผ่นดินจะแปรปรวนไปแล้ว จะมีผู้มีบุญมาครองแผ่นดินใหม่” ซึ่งคำว่าฟ้าเหลืองจะเป็นใหญ่นั้นก็คือเป้าหมายทางการเมืองของเตียวก๊กและเหล่าสาวกโจรผ้าเหลืองนั่นเอง²⁰⁴

มีตัวอย่างว่า เมื่อเล่าปี่ได้ปรากฏตัวเป็นครั้งแรกในเรื่องสามก๊กนั้นเขาก็มาพร้อมกับจุดมุ่งหมายที่ยิ่งใหญ่แล้ว ซึ่งจะใช้คำว่าเป็นผู้ที่มีปณิธานที่ยิ่งใหญ่ นั่นคือหมายความว่าตั้งใจที่จะขึ้นเป็นใหญ่กว่าคนทั้งปวง โดยเล่าว่าเมื่อสมัยเล่าปี่ยังเด็กนั้น เขาไปเล่นอยู่ใต้ต้นหม่อนที่มีรูปลักษณะคล้ายฉัตรรถ ครอบครีวของเขาเป็นเชื้อพระวงศ์ตักยาก มีฐานะยากจน ต้องทำอาชีพสานรองเท้าฟางขายเพื่อยังชีพ แต่เล่าปี่กลับกล้าประกาศอย่างอหังการต่อเพื่อนๆว่า “กูคือโฮรสวรรค์ นั่งราชรถกันฉัตรคันนี้” จุดมุ่งหมายของเล่าปี่ตั้งแต่แรกจึงอยู่ที่การจะได้ขึ้นเป็นฮ่องเต้²⁰⁵

นอกจากนี้จุดมุ่งหมายก็ยังมีหลายประเภท ดังเช่นกรณีของลิโป้ ซึ่งมักอยู่ที่ผลประโยชน์เฉพาะหน้าเป็นหลัก ขอเพียงบรรลุได้ในสิ่งที่ตนต้องการ ก็พร้อมจะแปรพักตร์ไปอยู่กับคนที่ให้ประโยชน์ตนได้มากกว่า²⁰⁶

²⁰² เรื่องเดียวกัน, 29-32.

²⁰³ ทองแถม นาถจำนง, อ้าวแล้ว, 34.

²⁰⁴ เรื่องเดียวกัน, 35.

²⁰⁵ เรื่องเดียวกัน, 35.

²⁰⁶ เรื่องเดียวกัน, 36.

นอกจากนี้ ยังมีหลักการเรื่องของ “การวางแผน” (Planning) ที่ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุดในเรื่องสามก๊กซึ่งจะพบเห็นอยู่ตลอด การวางแผนกลยุทธ์ที่พบในสามก๊กนั้น ที่แท้ก็คือ “แผนโครงการ” นั่นเอง เพราะไม่ว่าจะทำสิ่งใดก็ตาม หากไม่มีแผนโครงการที่ดีพอ ได้แต่แก้ไขปัญหาไปวันๆ ถึงแม้จะมีกำลังทหารมากมายหรือมีทุนทรัพย์มากเพียงใดก็ยากที่จะประสบความสำเร็จและพบกับความล้มเหลวที่เป็นหายนะได้ นี่เป็นหลักโดยทั่วไปในการบริหารองค์กรและธุรกิจที่จะช่วยลดโอกาสเสี่ยงต่อความล้มเหลวได้มากขึ้น²⁰⁷ ตัวอย่างเช่น การวางแผนของอ้องอุ้นในการใช้แผนนางงามโดยนางเดียวเสียเงินเพื่อล่อลวงให้ลิโป้เกิดผิดใจกับจอมเผด็จการอย่างตั้งโต๊ะ เป็นการวางแผนงานโดยมีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายหลักคือ ต้องการยุแยงและสร้างความปั่นป่วนให้ลิโป้ที่เป็นนายทหารคนสนิท เป็นฝ่ายทรยศหักหลังตั้งโต๊ะเอง ซึ่งสิ่งนั้นจะเป็นจริงไม่ได้เลย หากว่าไม่มีการวางแผนงานมาอย่างดีของอ้องอุ้นและนางเดียวเสียเงิน²⁰⁸ แล้วการวางแผนในสามก๊กยังมีความลึกซึ้งถึงขั้นที่นำเสนอแนวคิดและขั้นตอนในการวางแผนว่า เมื่อทุกสิ่งเตรียมไว้พร้อมแล้ว จะขาดเหลืออะไรบ้าง เพื่อที่จะได้หาทางแก้ไขสถานการณ์ ตัวอย่างเช่นในตอนโจโฉแตกทัพเรือ นั้น ฝ่ายขงเบ้งและจิวยี่ร่วมกันวางแผนต่างๆ เพื่อล่อลวงโจโฉไว้หลายชั้นอย่างรัดกุม แต่แม้ว่า “ทุกสิ่งล้วนเตรียมไว้พร้อมแล้ว ยังขาดอยู่แค่เพียงลมตะวันออก” ซึ่งลมตะวันออกนี้ก็คือเงื่อนไขสำคัญในแผนการวางแผนเพลิงเผาทัพเรือของโจโฉให้ย่อยยับได้ตามแผนที่วางไว้ สิ่งเหล่านี้เป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้นำ ทั้งในการบริหารจัดการเป้าหมายและวิธีการซึ่งจะต้องพร้อมยืดหยุ่นและปรับปรุงให้ได้เหมาะสม²⁰⁹

เมื่อพิจารณาถึงการใช้ยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความสำเร็จนั้น การกำหนดจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายและการวางแผน จึงเป็นส่วนสำคัญในเรื่องสามก๊กที่ต้องไปควบคู่กัน ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับการวางแผนทางยุทธศาสตร์ในทางการเมืองและการบริหารองค์กรในประเทศไทยมีตัวอย่างเหล่านี้ปรากฏอยู่ในต้นทศวรรษ 2530 อาทิเช่น ในระหว่างพ.ศ.2534 การกำหนดนโยบายรัฐบาลไทยในสมัยของนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ผู้ซึ่งมีจุดมุ่งหมายและความทะเยอทะยานอันยิ่งใหญ่ นั่นคือการทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries: NICs) โดยเฉพาะการกระตุ้นทางเศรษฐกิจในภาคการส่งออก ให้ไทยเป็นศูนย์กลางการค้าและการส่งออกอันดับหนึ่งของอาเซียน การให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมอย่างไม่เคยมีมาก่อน

²⁰⁷ เรื่องเดียวกัน, 52-53.

²⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, 54.

²⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, 55.

และเร่งกระจายอุตสาหกรรมไปสู่เขตเศรษฐกิจใหม่ในท้องถิ่น²¹⁰ สิ่งเหล่านี้เป็นแนวคิดในการทำสิ่งใหม่ๆที่ไม่เคยมีมาก่อนในด้านเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้พลเอกชาติชายเป็นผู้ที่มีภาวะนำแห่งการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิรูปที่มีการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างแน่ชัด และมีแผนงานที่แสดงว่าสามารถทำสิ่งใหม่ๆให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งก็สอดคล้องกับลักษณะการมีเป้าหมายและการวางแผนที่มีอยู่ในสามก๊ก

นอกจากสามก๊กฮาวทูของทองแถมแล้ว บุญศักดิ์ แสงระวี ซึ่งเป็นนามปากกาของ อุทัย เทียมบุญเลิศ นักเขียนอาวุโสรางวัลนาถิปและเป็นผู้รู้ด้านจีนอีกคนหนึ่งแล้ว เขายังเคยเป็นอดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ไทยในชื่อ สหายสงบ เป็นนักเคลื่อนไหวฝ่ายซ้ายมาก่อน ต่อมาในระหว่าง พ.ศ.2532เขาได้นำต้นฉบับสามก๊กประเภทคู่มือหรือฮาวทูที่มีนักเขียนจีนบางคนเคยแต่งขึ้นมาแล้วนำมาเขียนเรียบเรียงใหม่และแปลเป็นภาษาไทยโดยใช้ชื่อว่า “ศิลปะการบริหารคนในสามก๊ก”²¹¹ แล้วจากนั้นไม่นานสามก๊กฮาวทูของบุญศักดิ์ก็กลายเป็นหนังสือขายดี มีการพิมพ์ซ้ำติดต่อกันหลายครั้ง เช่นเดียวกับงานของทองแถมที่พิมพ์ขายก่อนหน้านี้ ต่อมางานเขียนของบุญศักดิ์มักจะได้พิมพ์กับสำนักพิมพ์สุภาพใจที่มีทองแถมเป็นบรรณาธิการด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าในระหว่างทศวรรษ 2530 จนถึงช่วงทศวรรษ2540 สำนักพิมพ์สุภาพใจได้ยึดถือเอาหนังสือแนวจินประยุคต์เช่นสามก๊กฮาวทู ตำราพิชัยสงครามซุนวู และรวมถึงหนังสือจีนฮาวทูหลายเล่มให้เป็นหนังสือหลักในการสร้างชื่อของสำนักพิมพ์ที่ได้ทยอยพิมพ์ออกมาตลอดในช่วงทศวรรษนั้นและถัดมา ตัวอย่างหนังสือในกลุ่มขายดีมี อาทิเช่น สามก๊กฮาวทูในชื่อต่างๆ ตำราพิชัยสงครามซุนวู ขงจื้อ เล่าจื๊อ เกาจี หลิวเทา ซื่อหม่าฝาง หลี่จิ้ง ฯลฯ

มีข้อสังเกตที่น่าสนใจมากคือ ในบรรดานักเขียนที่เป็น “กูรู” ในด้านจีนกลุ่มนี้ ส่วนมากแล้วจะมีพื้นเพมาจากผู้ที่เคยเป็นขบวนการนักศึกษาและนักเคลื่อนไหวฝ่ายซ้ายในช่วงหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลา และ 6 ตุลา ซึ่งสำหรับทองแถมและบุญศักดิ์นั้น พวกเขาทั้งสองคนมีภูมิหลังในฐานะของนักเคลื่อนไหวและฝ่ายซ้ายที่มีความสนใจในลัทธิสังคมนิยมของจีนมากและยังเคยมีประสบการณ์หนีเข้าป่าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แล้วได้มีโอกาสได้เดินทางไปประเทศจีนมาแล้ว หลังจากนั้นต่อมาก็ได้ออกมาทำงานในแวดวงสื่อสารมวลชน แล้วจึงเริ่มกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลิตสามก๊กและเรื่องแนวจินขึ้นใหม่อีกเป็นเวลาหลายปี ทั้งสองคนได้เป็นผู้บริหารของสำนักพิมพ์

²¹⁰ รายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 1/2534 (สมัยวิสามัญ), 9 มกราคม 2534, 19-38 โปรดดูเพิ่มเติมที่เว็บไซต์ <http://library2.parliament.go.th/giventake/statement.html> เป็นฐานข้อมูลที่ได้รวบรวมการแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีของรัฐสภา (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2558)

²¹¹ บุญศักดิ์ แสงระวี, ศิลปะการใช้คนในสามก๊ก, (กรุงเทพฯ: ก.ไก่, 2532).

สุขภาพใจ ซึ่งก็เป็นสำนักพิมพ์ที่มุ่งผลิตหนังสือจีนประยุกต์แบบฮาวทูออกมาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสำนักพิมพ์ไปโดยปริยาย²¹² ซึ่งนักเขียนเหล่านี้นับว่าเป็นพวกที่มีบทบาทอย่างมากในการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ให้เกิดความแตกต่างและแหวกแนวไปจากการเขียนในแบบเดิมที่เคยมุ่งแต่การสร้างความบันเทิงและยั่วล้อการเมืองเท่านั้น จึงอาจกล่าวว่าเป็นการลดทอนความสะใจทางด้านอารมณ์ร่วมต่อการนำสามก๊กมาเปรียบเทียบกับการเมือง แต่เป็นการหันมาให้ความสำคัญกับเหตุและผลลัพธ์ที่เป็นวิทยาศาสตร์และความรู้ในแบบที่จับต้องได้ของสามก๊กมากขึ้น อีกนัยหนึ่งก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นความพยายามที่จะทำให้หนังสือสามารถขายได้และกลายเป็นที่จดจำได้ ในสถานะของตำราความรู้แบบสำเร็จรูปที่สามารถย่อยง่าย

การใช้ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์แผนการต่างๆ ที่เขียนไว้อย่างละเอียดในสามก๊กฮาวทูนี้ นำไปสู่รูปแบบการเขียนหัวข้อในหนังสือสามก๊กและเรื่องจีนฮาวทู ที่มีคำศัพท์และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการได้แต่สร้างฐานะที่ได้แฝงความเป็นทุนนิยมและกระตุ้นความสนใจของผู้อ่านด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายแต่มีผลทางด้านความรู้สึกและอารมณ์ของผู้อ่าน แล้วยังอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสะท้อนความต้องการของผู้คนในสังคมเมืองที่กำลังเติบโตและคึกคักขึ้นเป็นความรู้สึกที่กำลังก้าวออกมาจากเงามืดของยุคสมัยแห่งทหาร ยุคแห่งอเมริกัน ยุคแห่งภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ ยุคของฝ่ายซ้าย ปัญญาชนก้าวหน้า วรรณกรรมเพื่อชีวิต และเป็นยุคแห่งการปลุกปั่น ยุคแห่งความรุนแรง การทำลายทางการเมืองที่มาจากในทศวรรษ 2500-2520 ได้เริ่มไปสู่สิ่งทีคนรุ่นใหม่กำลังแสวงหาความสำเร็จในการสร้างฐานะและทางการเงินมากขึ้น เป็นแสงสว่างที่อยู่พ้นจากยุคแห่งความเคร่งครัดจริงจังและความขัดแย้งทางการเมืองในระดับประเทศแล้วกระบวนการดัดแปลงให้สามก๊กมีความร่วมสมัยมากขึ้นนี้ยังรวมไปถึงการนำคำศัพท์ด้านวิทยาการทางเทคโนโลยีมาใช้ ซึ่งที่ผ่านมาไม่เคยมีและไม่น่าจะมาปรากฏในวรรณคดีจีนอย่างสามก๊ก คำเหล่านั้นมีตัวอย่างเช่น “ศิลปะการใช้คน” “การจัดการ” “บริหารงาน” “จิตวิทยา” “ข้อมูลข่าวสาร” “วิเคราะห์” “วางแผน” “อำนวยความสะดวก” “การประชาสัมพันธ์” เป็นต้น²¹³

ความโดดเด่นอีกประการคือ สามก๊กและขุนนางค่อนข้างให้ความสำคัญกับเรื่องของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งถือว่าเป็นองค์ความรู้ของซีกโลกตะวันตกที่ได้รับความสนใจศึกษาและนิยมนิเทศถึงกันมากไม่

²¹² ทองแถม นาถจำนง, *ประวัติโจโฉ*, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสโมสรมิตรภาพวัฒนธรรมสากล), 61. โปรดดูในส่วนของประวัติผู้แปลซึ่งได้ร่วมเป็นหนึ่งในกลุ่มคนที่หนีเข้าป่าหลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

²¹³ ทองแถม นาถจำนง, *อ้าวแล้ว*, โปรดดูที่ชื่อหัวข้อในหน้าสารบัญซึ่งได้ใช้คำที่กล่าวมานี้เป็นหัวข้อหลักของหนังสือ

ว่าจะในด้านบริหารธุรกิจ การจัดการ การตลาด การสื่อสาร รวมถึงการแข่งขันที่เข้มข้นรุนแรงในยุคทุนนิยมเสรี แต่อันที่จริง ในตำราพิชัยสงครามซุนวูที่เรียบเรียงไว้ตั้งแต่ 3000 ปีก่อน ก็ได้อธิบายถึงความสำคัญของข้อมูลข่าวสารมาเป็นอันดับแรกตั้งนานแล้ว โดยเฉพาะแนวคิดที่มีชื่อเสียงมากที่สุดอันหนึ่งที่มักกล่าวอ้างกันอยู่เสมอในหลายแวดวงอาชีพ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขัน นั่นคือ “รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งไม่แพ้”²¹⁴ นี่เป็นวาทะที่โด่งดังมาก แต่แท้จริงแล้วเป็นการสรุปรวบยอดจากการสรุปถึงแนวคิดในกลวิธีการรุกในตำราพิชัยสงครามซุนวูที่สามารถแบ่งได้เป็นสองวาทะหลักได้แก่ “การชนะร้อยทั้งร้อยมิใช่วิธีการอันประเสริฐแท้ แต่ชนะโดยมิต้องรบเลย จึงเป็นวิธีอันประเสริฐยิ่ง” และ “หากรู้เขารู้เรา ร้อยรบก็มีพ่าย ไม่รู้เขาแต่รู้เรา ชนะหนึ่งแพ้หนึ่ง ไม่รู้เขาไม่รู้เรา ทุกรบจักพ่าย”²¹⁴ ซึ่งแนวคิดนี้ได้เป็นหลักยุทธศาสตร์ที่ได้รับการยกย่องและศึกษากันอย่างมากทั้งในโลกตะวันออกและตะวันตก ในขณะเดียวกัน สามก๊กก็เป็นตัวอย่างของการใช้แนวคิดยุทธศาสตร์ที่โด่งดังนี้ให้เห็นเป็นรูปธรรมและนำมาใช้อธิบายประกอบได้ ลักษณะการเขียนของหนังสือหาญที่นำเสนอกลศาสตร์ที่ไม่ว่าสามก๊กเล่มต้นฉบับเลยซึ่งก็ตามแต่ความสนใจอันหลากหลายของผู้อ่าน

อย่างไรก็ตาม หลังจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้งใน พ.ศ. 2540 ได้มีการผลิตใหม่และพิมพ์ซ้ำของหนังสือสามก๊กประเภทคู่มือแนะนำธุรกิจและยุทธศาสตร์การเมืองปรากฏขึ้นบนร้านหนังสือเป็นจำนวนมาก หนังสือหลายฉบับที่เป็นของเก่าแต่พอจะเป็นที่นิยมอยู่บ้างก็ได้มีการนำมาพิมพ์ซ้ำใหม่อีกครั้ง หนังสือหลายเล่มได้กลายเป็นหนังสือขายดีและหนังสือแนะนำให้อ่านระดับคลาสสิกชนิดที่ไม่แพ้สามก๊กเล่มต้นฉบับเลยซึ่งก็ตามแต่ความสนใจอันหลากหลายของผู้อ่าน

5.3 การปฏิบัติและการเปลี่ยนแปลงการผูกขาดอำนาจ

หากว่าการเล่าเรื่องราวของตัวละครสามก๊กในรูปแบบที่แตกต่างกันไปหลายรูปแบบ ได้ยิ่งส่งเสริมและช่วยทำให้มีการย่อยเรื่องราวในสามก๊กให้ผู้อ่านเข้าถึงง่ายขึ้นซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยส่งเสริมความนิยมกับผู้อ่านในวงกว้างได้มากขึ้นแล้ว การที่เรื่องราวในสามก๊กมักนำมาใช้สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดทางสังคมและการเมืองไทยให้เห็นเด่นชัดมากกว่าวรรณคดีโบราณอื่นๆ โดยเฉพาะในแง่ของการกระจายอำนาจที่ปรากฏในเรื่องสามก๊กตลอดทั้งเรื่อง ก็เป็นรูปแบบหนึ่งที่ทำให้สามก๊กเป็นที่นิยมมากและก็ยังเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านได้หลายชนชั้น โดยเฉพาะในแง่ที่ว่า ไม่ได้มีการกระจุกอำนาจอยู่แต่ในชนชั้นปกครองเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

²¹⁴ บุญศักดิ์ แสงระวี แปลและเรียบเรียง, *ตำราพิชัยสงครามซุนวู*, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2552), 106-107.

เมื่อได้พิจารณาตลอดทั้งเรื่องสามก๊กแล้วจะพบได้ว่าลักษณะของอำนาจนั้น เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงได้แทบจะตลอดเวลา อาทิเช่นการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงของชนชั้น เนื่องจากบุคคลที่เป็นชนชั้นผู้ปกครองหรือชนชั้นสูงนั้น หากไร้ความสามารถหรือศักยภาพในการรับมือกับเรื่องราวต่างๆ ได้ดีพอแล้ว ก็มีโอกาสด้อยลงมาเป็นชนชั้นยากไร้ได้ทุกเมื่อ ในขณะที่ฝ่ายชนชั้นยากไร้หรือชนชั้นล่างไม่ว่าจะเป็นชาวนา ทหาร ข้าราชการชั้นผู้น้อย หากว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความสามารถเพียงพอหรือมีความทะเยอทะยาน มีแผนการที่ดี มีแนวร่วมที่เข้มแข็ง และรู้จักฉวยโอกาสได้ดีพอแล้ว พวกเขาก็สามารถถีบตัวเองขึ้นไปแทนที่ชนชั้นสูงที่เคยมีอำนาจเหนือพวกตนได้ทุกเมื่อ แล้วในขณะเดียวกัน ชนชั้นล่างที่ถีบตัวขึ้นมาได้นั้น หากปราศจากคนเก่งหรือแผนการที่ดีในการครองใจผู้คนแล้ว ก็อาจจะโดนกลุ่มอื่นที่มีความพร้อมและสามารถมากกว่าช่วงชิงไปได้เช่นเดียวกัน

ในแง่ของชนชั้น สามก๊กจึงมีลักษณะที่แสดงอย่างชัดเจนว่า ทุกชนชั้นนั้นไร้ซึ่งความมั่นคงแน่นอน สามารถสลับสับเปลี่ยนกันได้ ไม่ว่าจะเป็นการรุ่งเรือง ตกต่ำ หรือโดนสิ่งร้ายจากภายนอก ที่ทำให้ผู้คนที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสถานะของตนเองได้อยู่ทุกเมื่อ อีกทั้งอำนาจในสามก๊กยังมีลักษณะของการกระจายตัวออกไปในวงกว้าง ไม่ได้กระจุกอยู่แต่เพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น ฉะนั้นจะมีความแตกต่างจากวรรณคดีไทยขึ้นหิ้งอย่างสิ้นเชิง ที่ไม่ว่าจะดีร้ายอย่างไร ตัวเอกของเรื่องก็จะอยู่ในชนชั้นกษัตริย์ หรือเกี่ยวข้องกับเชื้อพระวงศ์ และเป็นฝ่ายที่ถูกต้องในตอนจบเสมอ แต่สามก๊กไม่ได้เป็นเช่นนั้น ตัวละครในเรื่องแม้กระทั่งฝ่ายที่ได้ชื่อว่าเป็นตัวละครเอกสำคัญอย่าง เล่าปี่ กวนอู เตียวหุย ขงเบ้ง ก็หาใช่คนดีแท้ บทสรุปของตัวละครที่ได้ชื่อว่าเป็นพระเอกของสามก๊กเหล่านี้ก็หาได้จบลงด้วยดีเลย ในขณะที่ตัวร้ายหรือคู่ต่อสู้ของฝ่ายพระเอกอย่างเช่น โจโฉ ลิโป้ จิวยี่ ซุนกวน สุม้าอี้ พวกเขาดำรงก็มีบุคลิกและแง่มุมที่น่าสนใจ ไม่ได้เลวร้ายไปทุกเรื่อง แต่ในหลายๆ ตอนกลับมีพฤติกรรมและวีรกรรมที่น่าเคารพยกย่อง เป็นบทเรียนของผู้นำหรือผู้ที่ต้องการประสบความสำเร็จควรพึงต้องศึกษาด้วยซ้ำ

ในต้นเรื่องของสามก๊กจากต้นฉบับภาษาจีน มีประโยคเปิดเรื่องที่สำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสัจธรรมที่เป็นการสรุปความสำคัญของเรื่องสามก๊กไว้ทั้งหมด นั่นคือประโยคภาษาจีนที่ว่า “*เทียนเซี่ยต้าซือ เฟินจิวปี้เหอ เหอจิวปี้เฟิน*” แปลเป็นไทยในสามก๊กฉบับแปลใหม่ได้ว่า “*อันสภาวะการณ์การเมืองในใต้ฟ้านี้ แบ่งแยกกันนานแล้วย่อมรวม รวมกันนานแล้วย่อมแยก*”²¹⁵ ส่วนในสามก๊กฉบับ

²¹⁵ วรรณไว พัทธินัย, *สามก๊ก ฉบับแปลใหม่*, (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2512), 3.

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) เลือกแปลด้วยสำนวนให้เป็นภาษาไทยที่สละสลวยมากขึ้นว่า “อันแผ่นดินจีนทั้งปวงนั้น เป็นศึกแล้วเป็นสุข เป็นสุขแล้วเป็นศึกอีก”²¹⁶

ตั้งแต่ในทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา การเติบโตของสังคมเมืองที่รวดเร็วมากขึ้น ในขณะที่ช่วงต้นทศวรรษ 2530 จำนวนประชากรในเมืองใหญ่ๆ เช่น กรุงเทพฯ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การหลั่งไหลเข้ามาของชาวชนบท ชาวนาที่เปลี่ยนจากภาคเกษตรมาสู่การขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและการบริการที่มากขึ้น การแข่งขันในทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานะทางด้านเศรษฐกิจและการเงินของผู้คนจำนวนมาก “ชนชั้นกลาง” กลายเป็นชนชั้นทางเศรษฐกิจที่มีจำนวนมากในเมืองใหญ่ และหนึ่งในความฝันหรือความมุ่งหมายของชนชั้นกลางโดยทั่วไปก็คือการยกระดับทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้นไปอีก หรืออย่างน้อยที่สุด คือการรักษาสถานะเดิมเอาไว้ให้ได้มากที่สุดจึงเป็นบริบทของอำนาจที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงไปได้ทุกเมื่อ

ในสามก๊กนั้น การเปลี่ยนแปลงและกระจายอำนาจในสามก๊กที่ไม่ได้กระจุกอยู่แต่กลุ่มใดฝ่ายเดียว และการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มต่างๆ ในสามก๊กที่พร้อมจะเปลี่ยนสถานะจากผู้มีอำนาจล้นฟ้าให้กลายเป็นผู้พ่ายศึกที่ต้องหนีเอาชีวิตรอด หรือจากคนยากไร้ เป็นสามัญชน หรือลูกหลานขุนนางตกยาก แต่ก็สามารถใช้ความสามารถ โอกาส และพลังของมวลชน ในการสร้างตัวและไต่เต้าไขว่คว้าอำนาจมาไว้ในครอบครองได้ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางชนชั้นและอำนาจที่รวดเร็วเหล่านี้สอดคล้องกับสภาพของสังคมเมืองใหญ่ และชนชั้นกลางที่ไร้ความแน่นอนมั่นคงในชีวิต หากก้าวพลาดพลั้ง ก็มีโอกาที่จะสูญเสียพลังอำนาจทางเศรษฐกิจแล้วตกไปสู่การเป็นชนชั้นยากไร้ได้ ในขณะเดียวกันหากรู้จักไขว่คว้าโอกาสหรือใช้ความสามารถของตนให้ถูกต้องเหมาะสม ก็สามารถไต่เต้าขึ้นไปสู่ชนชั้นที่มีพลังทางเศรษฐกิจหรืออำนาจทางการเมืองในระดับสูงได้เช่นกัน ความที่สามก๊กมีสิ่งเหล่านี้อยู่ตลอดเรื่อง จึงเป็นเสมือนคู่มือตัวอย่างที่ทำให้ผู้อ่านทั่วไปสนใจได้ว่า แล้วจะต้องทำอย่างไรจึงจะสามารถถีบตัวขึ้นไปสู่การเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ หรืออย่างน้อยจะต้องทำอย่างไรจึงจะสามารถรักษาสถานะทางเศรษฐกิจและอำนาจของตนไว้ได้ก็ยิ่งดี แล้วด้วยความหลากหลายในการแข่งขันและรักษาความสำเร็จเหล่านี้ยังครอบคลุมไปถึงสายอาชีพอื่นๆ ดังนั้นการเขียนสามก๊กจึงไม่ได้

²¹⁶ ถาวร สิกขโกศล, สามก๊กฉบับโรงพิมพ์หมอบริดเลย์ เรื่อง ประวัติสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน), เล่ม 1, (กรุงเทพฯ: สมาคมเผยแผ่คุณธรรมเด็กกำ, 2554), 30.

ผูกติดอยู่กับคนเพียงไม่กี่กลุ่มเช่นพวกนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นักการเมือง นายทหาร แต่กระจายไปสู่ นักเขียนที่มาจากสายอาชีพอื่น อาทิเช่น นายแพทย์ ครูสอนภาษา นักธุรกิจ เป็นต้น²¹⁷

มีข้อที่น่าสนใจคือ ในเรื่องสามก๊กตลอดทั้งเรื่องนั้น ได้บอกเล่าถึงการก่อปฏิวัติและรัฐประหารไว้นับครั้งไม่ถ้วน ซึ่งแต่ละครั้งก็มีมิติหลากหลายแตกต่างกันไป ทั้งการปฏิวัติสำเร็จ ล้มเหลว มีทั้งฝ่ายที่ทำการปฏิวัติที่มาจากภาคประชาชน คนธรรมดา หรือเป็นการทำรัฐประหารจากเหล่าขุนศึก ขุนนางเชื้อพระวงศ์ ผู้นำทางทหาร แล้วยังมีทั้งการใช้อำนาจเผด็จการเพื่อควบคุมสถานการณ์หลังการปฏิวัติไปแล้ว หรือการปฏิวัติซ้อน ไปจนถึงการหาข้ออ้างที่ชอบธรรมเพื่อการปฏิวัติ ในเรื่องสามก๊กจะมีเรื่องบทเรียนและตัวอย่างของการปฏิวัติมากกว่า 30 ครั้งขึ้นไป²¹⁸

สำหรับในประเทศไทย ช่วงต้นทศวรรษ 2530 เป็นช่วงเวลาที่กำลังคึกคักและเฟื่องฟูทางด้านเศรษฐกิจกับการเติบโตของสังคมเมือง แต่ว่าในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษนี้ โดยเฉพาะหลังจากใน พ.ศ.2535 เป็นต้นมา บรรยากาศแห่งความตึงเครียดและการปฏิวัติของทหารที่เคยห่างหายไปแล้ว ก็ได้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ได้ทำให้เกิดสภาวะชะงักงันของความคึกคักเฟื่องฟูทางเศรษฐกิจสำหรับหนังสือสามก๊กฮาวทูของทองแถมและบุญศักดิ์ที่ได้รับความนิยมและพิมพ์ออกมาในช่วงก่อนหน้านี้ไม่นาน แล้วมาพร้อมกับวาทะที่ว่า “หากยังไม่ได้อ่านสามก๊กอย่าฟังคิดการใหญ่” ก็ดูจะเป็นการสะท้อนถึงธาตุแท้ของมนุษย์และการแสวงหาอำนาจที่ไม่รู้จัก ซึ่งเป็นลักษณะทางบวกและลบไปพร้อมกัน ในทางด้านบวกนั้น ผู้เอยอยู่กับการแข่งขันทางเศรษฐกิจตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 แต่ในทางลบนั้น มันแสดงให้เห็นถึงความรู้และปัญญาจีนในสามก๊กด้านที่เกี่ยวกับการใช้กลอุบาย การหลอกลวง ทฤษฎีหักหลัง การตีสองหน้า การเจรจาในที่ลับ ทั้งหมดนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่ง ซึ่งหากพิจารณาแล้วจะพบว่าความรู้และวิธีการดังกล่าวนี้จัดว่ามีความอันตรายมากถ้าหากตกไปอยู่ในมือของผู้ร้ายที่มีอำนาจหรือแม้กระทั่งไปอยู่ในคนดีที่มีคุณธรรมหรือจากหน้าแสดงออกว่าเป็นเช่นนั้นแต่แท้จริงแล้วก็อาจจะอำพรางด้านมืดของตนเองไว้เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันก็เป็นได้ แต่สำหรับคุณธรรมและความดีด้านบวกที่อยู่ในสามก๊ก อาทิเช่น ความซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา ความรักพี่น้องเพื่อนพ้อง การเป็นผู้นำที่ดี สำหรับผู้ที่มองสามก๊กในลักษณะที่เป็นลบและหมกมุ่นอยู่กับเรื่องของการชิงอำนาจก็อาจจะทำให้เลิกละคุณธรรมเหล่านี้ไปโดยปริยาย

²¹⁷ อ้างอิงจากในตารางภาคผนวกท้ายบท โปรดดูที่ชื่อหนังสือสามก๊กและคนเขียนในแต่ละฉบับหลังจาก พ.ศ. 2520

²¹⁸ อ้างอิงจากเนื้อหาในสามก๊ก

ในระหว่างพ.ศ.2535 เมื่อพลเอกชวลิต วางแผนการใหญ่ที่จะพาตัวเองขึ้นสู่ตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีนั้น จังหวะของเขาไม่เป็นใจมากนัก เพราะได้มีการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีขึ้นก่อน ซึ่งตัวเขายังไม่เคยได้เป็นเลยสักครั้ง สื่อมวลชนมักนำชวลิตไปเปรียบเทียบกับชงเบ้ง ยิ่งเมื่อดูจากหนังสือชีวประวัติของชวลิตที่เขียนโดยนักเขียนผี(Ghost Writer)ที่ได้นำชวลิตไปเปรียบเทียบกับชงเบ้งแล้ว ภาพลักษณ์ของชวลิตก็ยิ่งสะท้อนไปในทิศทางนั้นว่า ชวลิตเป็นเซนาธิการทหารที่มีความเฉลียวฉลาด แม้ว่าตัวชวลิตจะพยายามปฏิเสธการเปรียบเทียบกับชงเบ้งจากในคำรับรองเมื่อ พ.ศ. 2533 เพราะถือว่าสามก๊กเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำสงครามและการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจกันของเหล่าขุนศึกที่มีความทะเยอทะยาน ตัวเขาไม่มีอุดมการณ์นั้น ไม่มีความต้องการใช้อำนาจกองทัพให้มายุ่งเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งสุดท้ายแล้วก็ได้พิสูจน์ให้เห็นในปัดไปว่า คำพูดที่ได้รับรองไว้ต่อประชาชนก็ไม่ได้เป็นผลจริงตามนั้น²¹⁹ แล้วหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในระหว่างพ.ศ.2535 ได้ผ่านพ้นไปไม่ถึงสองเดือนก็มีนักเขียนคอลัมนิสต์คนหนึ่งได้เขียนว่า ประเทศไทยจะดีขึ้น ถ้าหากผู้นำประเทศเลิกยึดถือสามก๊กหรือชีวประวัตินักการทหารอย่างเช่น ฮิตเลอร์และนโปเลียน แต่ควรหันมาอ่านพุทธประวัติแทน ย่อมจะดีมากกว่า²²⁰

การวิพากษ์สามก๊กในลักษณะนี้ก็นับว่าสอดคล้องกับค่านิยมเก่าแก่ของสามก๊กที่ว่า “อ่านสามก๊กจบสามรอบคบไม่ได้” ได้กลับคืนมาอีกครั้งซึ่งความรู้ในสามก๊กนั้นเมื่อพิจารณาแล้ว ก็ยังชวนให้ขบคิดและในทางหนึ่งมันก็สะท้อนว่า ได้กลายเป็นคู่มือสำหรับการใช้กลยุทธ์และแผนอุบายเพื่อบรรลุเป้าหมาย ซึ่งในทศวรรษก่อนหน้านี ความรู้เชิงยุทธศาสตร์ทางทหารในสามก๊กได้เป็นส่วนหนึ่งของพิชัยสงครามทางทหารของกองทัพไทย เมื่อความรู้เหล่านี้ได้ผ่านการกลั่นกรองและเรียนรู้ ก็นับว่าสามก๊กได้เป็นคู่มือที่น่ากลัวของนักการเมืองและนักการทหารโดยเฉพาะวิธีแสวงหาอำนาจและความสำเร็จทางการเมือง

5.4 สามก๊กฉบับคนเดินดิน เขียนแยกตัวละครและเสียดสีการเมือง

ความเข้มข้นของการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองและการรัฐประหารต่างๆที่กลับมาอีกครั้งในช่วงพฤษภาทมิฬ ก็ได้สะท้อนผ่านมาทางการเขียนสามก๊กขึ้นใหม่ด้วย โดยเฉพาะการเสียดสีนักการเมืองประเภทหน้าไวหลังหลอกเบื้องหน้าคือคนดี แต่แท้จริงแล้วใส่หน้ากากปิดบังไว้

²¹⁹ พาดหัวข่าวมติชนสุดสัปดาห์ (9 กันยายน 2533). คำรับรองของ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ แต่ในปัดมาก็มีการปฏิวัติรัฐประหารโดยทหารขึ้นจนได้

²²⁰ พาดหัวข่าวผู้จัดการรายวัน (6-7 มิถุนายน 2535).

หากย้อนกลับไปพิจารณาแล้ว จะพบว่าสามก๊กนิพนธ์ของยาขอบที่นับว่ามีชื่อเสียงโด่งดังมากในกลุ่มผู้เขียนงานสามก๊กนั้น นอกจากจะมีลักษณะพิเศษของการเขียนแยกตัวละครออกเป็นตอนแล้ว ยังทำให้มีลักษณะที่สามารถเขียนต่อได้เรื่อยๆ เพราะตัวละครในสามก๊กนั้นมีจำนวนมาก ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เขียนว่าจะสร้างความสนใจให้ผู้อ่านได้มากน้อยเพียงใด หากผู้เขียนมีชื่อเสียง ได้รับความนิยมมากพอ ก็สามารถผลิตงานใหม่ๆ ต่อมาได้เรื่อยๆ ตามแต่ใจคนเขียน แล้วยังไม่เกี่ยวข้องจะต้องเขียนตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบด้วย เพราะสามก๊กนิพนธ์ใช้วิธีเขียนแบบเล่าเรื่องราวของตัวละครดังในสามก๊กเป็นตอนๆ แล้วจึงนำมารวมเล่มขาย ซึ่งปัจจุบัน สามก๊กนิพนธ์ที่มีพิมพ์ออกมาหลายชุด จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 เล่ม ซึ่งแต่ละเล่มก็จะเขียนถึงตัวละครหลักที่สำคัญ 1 คน แล้วอาจมีตัวละครรองแทรกไว้ท้ายเล่มเล็กน้อย ซึ่งด้วยลักษณะการเขียนเช่นนี้ หากว่ายาขอบยังมีชีวิตอยู่ต่อไปอีกหลายปี ก็สามารถเขียนถึงตัวละครอื่นในสามก๊กได้อีกหลายคน เรียกได้ว่าเป็นการนำสามก๊กมาใช้เป็นวัตถุดิบในระยะยาวได้ในขณะที่สำนักพิมพ์เองก็สามารถใช้วิธีจัดพิมพ์ให้ครบชุดเพื่อขายให้ผู้อ่านที่ชื่นชอบได้สะสมไว้ได้เช่นกัน ซึ่งลักษณะการเขียนสามก๊กที่สามารถพลิกแพลงในการนำเสนอเพื่อหาทางผลิตออกมาได้เรื่อยๆ เช่นนี้ กลายเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นกับการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ที่กลายเป็นเอกลักษณ์เรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ โดยมีกลวิธีมาตรฐานคือ ในขั้นแรกนักเขียนจะเริ่มด้วยการทดสอบหรือหยั่งความนิยมจากผู้อ่านก่อน ด้วยการเขียนเผยแพร่ลงเป็นตอนๆ ดูผลตอบรับและความสนใจจากผู้อ่าน เมื่อลองได้มากพอเพื่อหยั่งความนิยมจากผู้อ่านก่อนจะมีการรวบรวมเป็นเล่มออกมาขาย แล้วเริ่มผลิตสามก๊กในลักษณะซีรีส์เพื่อให้เป็นชุด วิธีการเช่นนี้จึงช่วยให้นักเขียนและสำนักพิมพ์สามารถผลิตผลงานออกมาได้เรื่อยๆ แล้วยังใช้วิธีการเขียนเรื่องสามก๊กเหมือนเดิมแต่พลิกมุมมองให้แปลกใหม่และแตกต่างออกไป จึงทำให้การเขียนสามก๊กไม่ได้จบลงเพียงแค่เป็นหนังสือเพียง 1-2 เล่ม หรือเป็นเพียงแค่หนังสือสามก๊กแบบครบทั้งเรื่องเหมือนเช่นที่เคยเป็นมา²²¹

สุขสันต์ วิเวกเมธากร นักเขียนและผู้รู้ด้านภาษาจีน เจ้าของนามปากกา “เล่าชวนหัว” ได้เริ่มเขียนสามก๊กในแบบฉบับของตนขึ้นมาใหม่ นั่นคือ “สามก๊กฉบับคนเดินดิน”²²² และในเวลาอันรวดเร็วก็กลายเป็นผลงานสามก๊กฉบับที่มีชื่อเสียงมากทั้งในแง่บวกและแง่ลบเกี่ยวกับวิธีการเขียนในแง่บวกนั้นมีเสียงชื่นชมจนกระทั่งมีกลุ่มผู้อ่านติดตามผลงานเป็นจำนวนมาก ส่วนในแง่ลบก็เป็น

²²¹ อาทิเช่น *สามก๊กฉบับคนขายชาติ* และ *สามก๊กฉบับนักบริหาร* เมื่อเขียนออกมาครบชุดแล้วก็จบลงเท่านั้น ไม่ได้เขียนต่อย่อยออกมาได้อีก ทำได้มากที่สุดคือการพิมพ์ซ้ำหรือจัดทำรูปเล่มใหม่ให้ผู้อ่านได้สะสม

²²² สุขสันต์ วิเวกเมธากร, *เปิดหน้ากาของเบ้ง สามก๊กฉบับคนเดินดิน*, (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2535).

ผลงานที่โดนวิจารณ์และโจมตีจากผู้อ่านที่ติติงภาพจากสามก๊กต้นฉบับและภาพลักษณะเดิมๆของตัวละครชื่อดังอย่างเช่น ขงเบ้ง เล่าปี่ โจโฉ กวนอู ฯลฯ สาเหตุเพราะผู้เขียนตั้งใจใช้กลวิธีการเขียนในแบบเสียดสีนักการเมืองแล้วพยายามเขียนนำเสนอแบบตีแผ่กลอุบายและเล่ห์กลทางการเมืองผสมกับการวิพากษ์วิจารณ์ตัวละครและบุคคลในสามก๊ก แล้วผู้เขียนก็พยายามผูกโยงเนื้อหาให้เข้ากับสังคมและการเมืองไทย

สุขสันต์เริ่มต้นด้วยการเขียนเรื่องของขงเบ้ง ซึ่งเป็นตัวละครในสามก๊กที่มีชื่อเสียงสำหรับคนไทยว่าเป็นผู้มีสติปัญญาล้ำเลิศและเป็นนักการเมืองนักปกครองผู้ซื่อตรง แล้วจึงมาเขียนแบบตีความใหม่ว่าแท้จริงแล้วขงเบ้งก็ไม่ได้เป็นผู้นำหรือขุนซื่อที่เก่งกาจมากมายดังที่คนทั่วไปเข้าใจกันมานาน มีหน้าซำยังพยายามตอกย้ำว่า แท้จริงแล้วขงเบ้งค่อนข้างจะประสบกับล้มเหลวในการนำทัพออกศึกมากกว่าจะทำศึกได้ชัยชนะดังที่วรรณกรรมได้เล่าไว้ สุขสันต์ยังเสนอว่า ขงเบ้งมีความเป็นนักการเมืองที่ชอบเล่นพรรคพวกและเก่งในการสร้างภาพลักษณ์ให้ดูดี ซึ่งเป็นสิ่งที่เหมือนกับกลุ่มนักการเมืองไทยจำนวนไม่น้อย แล้วยังแจกแจงแนวคิดทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของผู้นำสำคัญคนอื่นในสามก๊กว่าไม่ได้แตกต่างไปจากนักการเมืองไทยและพรรคการเมืองของไทยเลย อาทิเช่น

“โจโฉ ใช้การหลอก เป็นการใช้เล่ห์เหลี่ยมหลอกศัตรู และ ลูบใช้น้ำเย็นลูบให้คู่ต่อสู้ยอมแพ้ และ ลุย ใช้กำลังที่เหนือกว่าบดขยี้ รวมเรียกว่ายุทธวิธี 3 ล

เล่าปี่ ใช้การไหว้ พนมมือแต่คนทุกชั้นเพื่อหาแนวร่วม และ วัง สู้ไม่ได้ หนีเป็นประจำ และวอด อวดดี พากองทัพไปวอดวาย

ขงเบ้ง ใช้การโง่ เป็นการใช้คารมคุยโต โอ้อวด และ วอก เล่ห์ล้นหลอกล่อจนคนตายใจ และ เวทย์ ใช้ไสยศาสตร์ของเล่าปี่และขงเบ้งรวมเรียกว่ายุทธวิธี 6 ว

ซุนกวน ใช้การยอม เป็นการยอมอ่อนน้อมต่อคนที่เหนือกว่า และยัก คือยักยัก เดี่ยว เป็นพวกเดียวเป็นศัตรู และยก ประนีประนอมยกเมืองให้บ้าง ยกน้องสาวให้บ้างรวมเรียกว่ายุทธวิธี 3 ย

สุมาอี้ ใช้การเฉย เป็นการใช้ความอดกลั้นนิ่งเฉย และ ฉะ คือใช้กำลังที่แข็งแกร่งที่อ่อน และ ฉวย เป็นการฉวยโอกาสเมื่อบาศัตุรุมเรียกว่ายุทธวิธี 3 ฉ”²²³

²²³ เรื่องเดียวกัน, 135-136.

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างของการเสียดสีสามก๊กกับนักการเมืองและพรรคการเมืองไทยอีก โดยเฉพาะการสมมติเชิงเปรียบเทียบว่าถ้าแต่ละก๊กในเรื่องเป็นพรรคการเมือง จะสร้างสรรค์ประเทศให้เป็นปึกแผ่นอย่างไรได้บ้าง อาทิเช่น

“โจโฉ พรรคชาติไทย ในฐานะพรรคใหญ่มีเสียงมากกว่าก็เป็นแกนนำ ให้โจโฉเป็นนายกรัฐมนตรีควบตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหม มีโค้วต้ามหาตไทย

ซุนกวน พรรคกิจนายทุน ให้ซุนกวนเป็นรองนายกฯ มีโค้วตา กระทรวงด้านเศรษฐกิจ กระทรวงการต่างประเทศ

เล่าปี่ พรรคประชาธิปไตย ให้เล่าปี่เป็นรองนายกฯ มีขงเบ้งเป็นรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งถ้าทำได้ก็จะดีกว่าการบราฆ่าฟัน”²²⁴

หนังสือเรื่องเปิดหน้ากากขงเบ้งนี้ เริ่มเขียนขึ้นในช่วง พ.ศ. 2535 แล้วเป็นช่วงเวลาในประเทศไทยกำลังเกิดสภาพความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรงจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬพอดีเวลานั้น การเมืองไทยกำลังตกอยู่ในสภาวะตึงเครียดจากการรัฐประหารแย่งชิงอำนาจของนายทหารระดับสูงปัญหาการคอร์รัปชันของนักการเมือง ด้วยบริบททางการเมืองของประเทศดังนี้ ความเบื่อหน่ายในการเมืองและความต้องการเสียดสีการเมืองจึงน่าจะเป็นแรงผลักดันที่ทำให้สุสันต์เขียนเพื่อสะท้อนความคิดของตนไว้ในหนังสือและต่อมาก็กลายเป็นลักษณะเด่นในหนังสือสามก๊กของเขาเองแล้วยังทำให้ผู้อ่านจดจำลักษณะการเขียนเฉพาะของเขาได้ มีส่วนช่วยให้หนังสือของเขากลายเป็นหนังสือสามก๊กขายดีอีกกลุ่มหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าเป็นการแข่งขันกับกับหนังสือสามก๊กประเภทฮาบทูที่เริ่มมีการทยอยออกมาในช่วงก่อนหน้านี้นี้ด้วย หรือขณะเดียวกัน ก็คือการอาศัยชื่อเสียงของสามก๊กในการผลักดันให้หนังสือขายดีไปด้วยเช่นกัน

สามก๊กฉบับคนเดินดินยังได้มีการเขียนต่อเนื่องออกขายได้อีกหลายเล่ม ผู้เขียนใช้กลวิธีการเขียนในทิศทางแบบเดียวกันทั้งหมด นั่นคือเน้นการใช้ภาษาพูด หรือภาษาชาวบ้านปนคำสุภาพคำทอ มีแทรกภาษาเชิงวรรณคดีจากในสามก๊กบ้าง แล้วผู้เขียนก็มุ่งนำเสนอเรื่องราวของตัวละครในสามก๊กซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนไทยอยู่แล้ว ทำให้ค่อนข้างประสบความสำเร็จในด้านการตลาด ใช้วิธีการเล่าแบบเสียดสีการเมือง พยายามกระทบกระทั่งกับการเมืองตลอด จุดขายของหนังสือชุดนี้คือ ผู้เขียนพยายามเชิดชูฝ่ายโจโฉหรือฝ่ายยุยก๊กซึ่งเป็นก๊กผู้ร้ายในนิยายเช่นเดียวกับที่คิก

²²⁴ เรื่องเดียวกัน, 183-184.

ฤทธิ์เคยเขียนไว้มาก่อนแต่ในกรณีของ สุขสันต์เป็นการเขียนขึ้นใหม่โดยอ้างว่าตนได้ค้นคว้าข้อมูลจากจดหมายเหตุสามก๊กที่เป็นฉบับประวัติศาสตร์เพื่อใช้อธิบายประกอบการตีความใหม่นี้ให้มีความจริงจังและน่าเชื่อถือมากขึ้น ไม่ใช่เป็นแค่การเล่านิทานเสียดสีเพื่อความบันเทิงแบบของคึกฤทธิ์เท่านั้น โดยเขาเขียนใหม่ว่า แท้จริงแล้วโจโฉเป็นรัฐบุรุษที่โดนผู้แต่งนิยายคือหลอก้วนจงกล่าวหาว่าเป็นโจรปล้นแผ่นดิน แล้วหลอก้วนจงก็เชิดชูเล่าปี่และขงเบ้งให้กลายเป็นพระเอกในนิยาย ทำให้โจโฉกลายเป็นผู้ร้าย ส่วนขุนกวนมิมบทรากับเป็นตัวประกอบ วิธีการนำเสนอเช่นนี้จึงเป็นจุดขายสำคัญในหนังสือของเล่าชวนหัวที่ทำให้ผู้อ่านสามก๊กใหม่ๆ รู้สึกตื่นเต้นและสนุกไปด้วย แต่อันที่จริงก็ไม่ได้ต่างไปจากที่คึกฤทธิ์เคยเขียนไว้มากนัก แต่สาเหตุหนึ่งที่ทำให้งานเขียนของเล่าชวนหัวได้รับความนิยมมาก โดยที่ไม่โดนมองว่าไปซ้ำทางกับงานคึกฤทธิ์เพราะนอกจากเขาจะเชิดชูโจโฉและโจเมตีเล่าปี่แล้ว เขายังเขียนโจเมตีขงเบ้งซึ่งเป็นตัวละครฝ่ายพระเอกชื่อดังอีกด้วย เขาเขียนว่า ขงเบ้งซึ่งเป็นตัวละครเอกคนสำคัญที่สุดคนหนึ่งที่คุณทั่วไปได้เข้าใจกันว่าเป็นยอดขุนพลที่มีสติปัญญาล้ำเลิศนั้น เป็นเพราะการดัดแปลงเรื่องราวในนิยายของหลอก้วนจง เขาเขียนให้ขงเบ้งกลายเป็นผู้ร้ายอย่างเต็มที่ ราวกับตนได้ค้นพบว่าเป็นคนเจ้าเล่ห์ที่ต้องการจะสุกกลืนอำนาจของเล่าปี่และเล่าเสี้ยนเอาไว้แต่ผู้เดียว หาใช่โจโฉที่ใครก็กล่าวโทษไม่ เป็นการเสนอว่า คนดีและมีปัญญาล้ำเลิศที่ใครๆ ต่างก็เชิดชวยกย่อง แท้จริงแล้วคือตัวการสำคัญที่คิดจะสุกกลืนราชบัลลังก์ไว้เอง คนอย่างโจโฉที่ซบเลียงพระเจ้าเหี้ยนเต้ไปจนกระทั่งวาระสุดท้ายต่างหากที่เป็นผู้เข้ามาบุกช่วยเหลือราชวงศ์และบ้านเมืองไม่ให้อำนาจล่มสลายไปเพราะภัยจากสงครามและการชิงอำนาจกันเองของเหล่าขุนศึกในแผ่นดินที่แบ่งแยกออกเป็นก๊กเป็นเหล่า²²⁵

ดังนั้นการผลิตสามก๊กฉบับนี้นอกจากมีเป้าหมายหลักคือเสียดสีการเมืองแล้ว ยังเป็นการเขียนโดยมุ่งที่จะทำการตลาดแล้วมีความคาดหวังว่าจะกลายเป็นหนังสือขายดี ได้รับความนิยมและสร้างชื่อเสียงให้ผู้เขียนต่อไปได้ นี่จึงเป็นเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่งในการผลิตสามก๊กประเภทนี้โดยจะใช้ภาษาพูด ภาษาชาวบ้านอย่างง่ายๆ เพื่อเป็นการปลุกเร้าอารมณ์ผู้อ่านให้คล้อยตามควบคู่ไปกับการเสียดสีตีแผ่กลอุบายของตัวละครในสามก๊กกับนักการเมืองไทยด้วยเช่นกัน แล้วก็ดูเหมือนว่าด้วยการตีแผ่เบื้องหลังด้านมืดของตัวละครในสามก๊กเช่นนี้ ก็ทำให้ตัวละครในสามก๊กดูจะไม่มีความดีเอาเสียเลย ดูเหมือนว่าสามก๊กเป็นเรื่องของการทรยศหักหลังและการใช้แผนอุบายทุกวิถีทางเพื่อความสำเร็จ โดยไม่สนใจเรื่องหลักคุณธรรมหรือหลักประเพณีปฏิบัติที่ควรยึดถือเป็นอุดมคติในการใช้ชีวิตตามครรลองที่เหมาะสม

²²⁵ อ้างจากงานเขียนของสุขสันต์เรื่อง *เปิดหน้ากากขงเบ้ง* ใช้วิธีการเขียนเสียดสีและคำทอขงเบ้งตลอดทั้งเล่ม และพยายามโยงเข้าหานักการเมืองไทยตลอดเวลา ผลงานสามก๊กเล่มอื่นของสุขสันต์ก็ใช้วิธีเขียนในลักษณะเดียวกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้หนังสือขายดีและหลายเล่มได้พิมพ์ซ้ำเรื่อยมา

แต่อันที่จริงแล้ว นี่อาจเป็นทัศนะที่นักเขียนไทยที่มุ่งจะวิเคราะห์สามก๊กในด้านของความรู้ การเป็นตำราพิชัยสงคราม และใช้เพื่อเสียดสีการเมืองมากเกินไปก็เป็นได้ เพราะสำหรับทางฝ่ายญี่ปุ่นในเวลานั้นกลับมีทัศนะต่อสามก๊กในอีกแง่มุมที่หันเข้าไปมองต่อภายในของมนุษย์มากขึ้น ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีข้อน่าสังเกตว่านักธุรกิจและนักบริหารชาวญี่ปุ่นจำนวนไม่น้อยได้ให้ความสำคัญกับเรื่องสามก๊กในแง่ของการเป็นตัวอย่างและแบบแผนสำหรับวิธีการต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรค และเป็นตัวอย่างที่ดีของการต่อสู้ในยุคสมัยอันสับสนวุ่นวายแต่ก็ยังยึดมั่นในหลักคุณธรรมไว้ได้ด้วยแล้วยังปรากฏว่าตัวบทสามก๊กที่คนในแวดวงธุรกิจของญี่ปุ่นให้ความสำคัญนั้นไม่ใช่ในทางพงศาวดารสามก๊กของหลอว์กัวจงอย่างที่คนไทยชื่นชอบและรู้จักเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งทองแถมได้แปลมาจากข้อเขียนของ **อิราอิวะ ไตชิ** ซึ่งเคยเป็นผู้อำนวยการการไฟฟ้าของกรุงโตเกียว เขาได้เขียนบทความวิพากษ์และแสดงทัศนะที่คนญี่ปุ่นโดยเฉพาะในวงการธุรกิจมองสามก๊กเอาไว้ที่น่าสนใจ โดยเฉพาะจุดที่เขาได้อธิบายว่า คนญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญกับตัวบทของสามก๊กที่มาจาก จดหมายเหตุสามก๊ก หรือบันทึกประวัติศาสตร์สามก๊ก “ซานกัวจื่อ”²²⁶ ของเฉินโซ่ว ซึ่งหากจะอ่านเอาความบันเทิงนั้นก็สามารอ่านจากนิทานอิงพงศาวดารสามก๊กของหลอว์กัวจงได้ แต่อิราอิวะชี้ว่า นักธุรกิจญี่ปุ่นที่สนใจสามก๊กในด้านของการบริหารบุคคลหรือนำมาศึกษาค้นคว้าเพื่อนำความรู้มาใช้ได้อย่างจริงจังนั้น จะสนใจอ่านตัวสามก๊กฉบับประวัติศาสตร์นี้มากกว่า เพราะจดหมายเหตุสามก๊กได้สะท้อนให้เห็นถึงภาวะผู้นำและตัวบุคคลที่ได้ต่อสู้และประสบความสำเร็จขึ้นมาเป็นพิเศษ จึงกล่าวได้ว่ามองสามก๊กในการเป็นตำรามนุษยศาสตร์ที่ทรงคุณค่ายิ่งนัก²²⁷ หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการให้ความสำคัญกับสามก๊กในแง่ของความรู้และตัวอย่างของผู้นำที่เป็นต้นแบบในการต่อสู้และใช้ชีวิตที่ใกล้กับชีวิตของผู้คนมากขึ้น และไม่ได่มองสามก๊กในด้านของกลยุทธ์ทางทหาร ตำราพิชัยสงคราม หรือการเสียดสีการเมืองเหมือนกับของไทย ทัศนะที่มีต่อสามก๊กของคนญี่ปุ่นในแง่นี้จึงมีความร่วมสมัยที่เข้าถึงชีวิตประจำวันของผู้คนมากขึ้นกว่าเดิม

ตัวอย่างเช่น การให้ความสำคัญกับบุคลิกและคุณลักษณะของผู้นำทั้งสามคนในเรื่องสามก๊กคือ โจโฉ เล่าปี่ และซุนกวน ว่าเพราะเหตุใดพวกเขาเหล่านี้จึงสามารถก่อตั้งก๊กหรือรัฐของตนขึ้นได้ในขณะที่ผู้นำคนอื่นกลับล้มเหลวไปก่อน นั่นเป็นเพราะผู้นำทั้งสามคนนี้สามารถวิเคราะห์จิตใจของผู้คนได้ มองคนออก ในทัศนะของอิราอิวะนั้น คนญี่ปุ่นชอบศึกษาและสนใจเรื่องราวของโจโฉ เพราะ

²²⁶ คึกฤทธิ์ ปราโมช, ถาวร ลิกขโกศล, มალიณี ดิลกวนิช, และคนอื่นๆ, *สามก๊กวรรณทัศน์: รวมทัศนะและข้อสังเกตอันลุ่มลึกและกว้างไกลจากผู้เชี่ยวชาญวรรณกรรมสามก๊ก*, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2536), 171.

²²⁷ เรื่องเดียวกัน, 178.

เป็นตัวละครผู้นำที่มีอุดมการณ์ มีความสามารถสูงรอบด้าน ชอบอ่านหนังสือ มีจิตใจสลับซับซ้อนอันหลากหลายของความเป็นมนุษย์²²⁸ ซึ่งคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ในสภาวะที่สังคมอ่อนแอซับซ้อน แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งอุดมการณ์ อุดมคติของผู้นำ ความสัตย์ซื่อ มิตรภาพ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นคุณธรรมที่พึงควรจะมีสำหรับคนในยุคของสังคมเมืองที่มีการแข่งขันกันสูง แม้ว่าในทางวัตถุจะได้รับความสะดวกสบายมากขึ้นก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นทักษะของนักบริหารญี่ปุ่นคนหนึ่งที่มีต่อสามก๊ก ซึ่งดูคล้ายว่าจะเป็นมุมมองลึกเข้าไปด้านในของตัวละคร มากกว่าจะสนใจที่เรื่องของการใช้กลยุทธ์ต่างๆเป็นหลักเท่านั้น

อย่างไรก็ตามอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า การผลิตสามก๊กที่จะเริ่มเจาะทะลุเข้าถึงภายในตัวบทในแง่ของหลักคุณธรรมในการใช้ชีวิต การทำงาน อุดมคติ ความเป็นมนุษย์ จะได้เริ่มขึ้นหลังจากสังคมได้เผชิญหน้ากับวิกฤติทางเศรษฐกิจและการเมืองโดยเฉพาะหลังจากพ.ศ. 2540 ไปแล้ว ซึ่งในเวลานั้นคนไทยจำนวนมากจะได้เผชิญหน้ากับวิกฤติที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังและไม่เคยมีมาก่อน เมื่อได้เผชิญกับความล้มเหลวของทุนนิยมและวัตถุนิยมด้วยตนเองแล้ว การผลิตสามก๊กต่อไปจากนี้จึงเริ่มมุ่งวิเคราะห์ถึงสิ่งที่มีความดีซึ้งในสังคมอย่างจริงจังมากขึ้นโดยผสมผสานไปกับการประยุกต์สามก๊กให้มีความร่วมสมัยที่ใกล้ชิดมากขึ้นไปด้วย

บทสรุป

สามก๊กเป็นวรรณคดีจีนคลาสสิกแปลไทยเรื่องเดียวที่มีความสำเร็จอย่างสูงสุดในแง่ของการสร้างค่านิยมในการเป็นคัมภีร์แห่งความรู้และภูมิปัญญาที่ไม่ได้ล้าสมัย แต่ได้ผ่านกระบวนการผลิตทำให้มีความเป็นร่วมสมัยแล้วผูกโยงเข้ากับบริบททางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการเริ่มสร้างวาทะที่ว่า “หากยังไม่ได้อ่านสามก๊ก อย่าเพิ่งคิดการใหญ่” ทำให้เกิดความเชื่อใหม่ที่กระตุ้นให้ผู้คนในยุคแห่งการแข่งขันทางเศรษฐกิจจำนวนมากเริ่มมีความคิดและความเชื่อว่าเป็นความรู้ที่หากได้ศึกษาแล้วก็สามารถจะนำมาใช้ในชีวิตจริงได้ ส่วนในแง่ที่ว่าภูมิปัญญาเหล่านั้นจะสามารถนำไปใช้ได้ผลจริงหรือว่าตกยุคสมัยไปแล้วหรือไม่นั้น เป็นประเด็นศึกษาถัดไปซึ่งในการรับรู้ของผู้คนและค่านิยมที่เกิดขึ้นของตัวเรื่องสามก๊กเองก็มีภาพลักษณ์และคุณลักษณะเช่นนั้นไปแล้วโดยปริยายนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มาจากการปฏิวัติ หรือความล้มเหลวบางประการของทุนนิยม รวมถึงปัญหาทางการเมืองที่สั่งสมติดต่อกัน ก็ทำให้การผลิตสามก๊กในช่วงกลาง

²²⁸ เรื่องเดียวกัน, 177.

และปลายทศวรรษ 2530 เริ่มเปี่ยมเบนและกลับไปสู่การเสียดสีการเมืองอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าสิ่งที่เป็นหลักคุณธรรมกลับไม่ได้รับความสำคัญมากเท่ากับความรู้ ซึ่งในแง่นี้นักวิเคราะห์และพิจารณาว่า สุดท้ายแล้วความรู้แบบสำเร็จรูปก็ไม่ได้เพียงพอที่จะไขแก้ไขปัญหาหรือสร้างความสำเร็จที่ยั่งยืนในระยะยาวได้ ซึ่งก็นำไปสู่การผลิตและประยุกต์สามก๊กที่กลับมาให้ความสำคัญถึงเรื่องภายในจิตวิญญาณและความเป็นร่วมสมัยที่ใกล้กับชีวิตประจำวันของผู้คนมากขึ้นในช่วงเวลาต่อมา นี่จึงเป็นจุดสำคัญที่ทำให้สถานะความเป็นวรรณกรรมของสามก๊กไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่พร้อมเดินต่อไป ในขณะที่จิตวิญญาณและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ในฐานะที่เป็นวรรณกรรมเองก็ยังมีได้สูญหายไปเช่นกัน

บทที่ 6

ประยุกต์สามก๊กให้ร่วมสมัย หลังภาวะวิกฤติเศรษฐกิจและการเมือง

พ.ศ. 2540 - 2550

หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจ “ต้มยำกุ้ง” ในช่วง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ค่านิยมแนวคิดแบบตะวันตกเริ่มเป็นที่สงสัยว่า ที่ผ่านมาสามารถใช้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในประเทศไทยได้จริงแท้หรือไม่ หรือว่าแท้จริงแล้วมันเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยและการสร้างความสำเร็จหรือการยกระดับสถานะทางเศรษฐกิจและทางสังคมให้แก่ผู้คนได้มากน้อยเพียงไร ความล้มเหลวของอเมริกาที่ไม่สามารถช่วยกอบกู้ประเทศไทยได้ในยามวิกฤตินี้ ทำให้ผู้คนจำนวนมากในหลายวงการอาชีพ รวมไปถึงกลุ่มปัญญาชนที่เคยยกย่องเชิดชูโลกตะวันตกต้องกระอักในสิ่งที่มองว่า ไทยโดนทอดทิ้งจากพันธมิตรเก่าแก่อย่างอเมริกา และเป็นการยอมจำนนของไทยต่อจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมและบริโคนิยมของตะวันตก²²⁹

แต่ในขณะเดียวกัน นี่ก็เป็นการกระตุ้นให้ผู้คนกลับมาสู่ความสนใจต่อความเป็นตะวันออกไปโดยปริยายเสมือนเป็นการได้อานิสงส์จากข้อกังขาที่มีต่อตะวันตกกระตุ้นความสนใจของผู้คนที่มิต่อภูมิปัญญาจีนโบราณและความเป็นตะวันออกให้เป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น ซึ่งอันที่จริงแล้ว ความเป็นจีนก็ค่อนข้างมีที่ทางพิเศษในสังคมไทยมาอยู่ก่อนแล้ว และเรื่องสามก๊กก็นับว่ามีที่ทางพิเศษอย่างชัดเจนที่สุด ในขณะที่วรรณคดีไทยชิ้นอื่นๆ ก็แทบจะแตะต้องไม่ได้เอาเสียเลย หรืออีกนัยหนึ่งเมื่อพิจารณาในเชิงพาณิชย์แล้ว การที่ไม่มีคนเขียนหรือนักประพันธ์คนใดไปแตะต้อง เพราะวรรณคดีเหล่านั้นไม่สามารถหวังผลในแง่ของการตลาดหรือเชิงพาณิชย์ได้เท่าที่ควรนัก ซึ่งกรณีนี้เป็นการตั้งข้อสังเกตที่ต้องอาศัยการวิเคราะห์เพิ่มเติมในขั้นถัดไป

6.1 สามก๊กฉบับสมบูรณ์พร้อมคำวิจารณ์วิเคราะห์สามก๊กกับสังคมและการเมืองไทย

ถ้าหากว่า สามก๊กฉบับแปลใหม่ของวรรณไว ยังไม่ได้แปลความได้สมบูรณ์ครบถ้วนจริงตามคำวิจารณ์ของ ถาวร สิกขโกศล ก็เท่ากับว่าสามก๊กฉบับของวิวัฒน์คือฉบับที่แปลครบถ้วนที่สุด

²²⁹ แพทริก โจรี, *ปริทัศน์หนังสือว่าด้วยความรุ่งเรือง-ล่มสลายของจักรวรรดินิยมและปัญหาว่าด้วยจักรวรรดินิยมเสรี*, อ่าน 1, ฉ.3 (ตุลาคม-ธันวาคม 2551), 176.

ในช่วงพ.ศ.2542 วิวัฒน์ ประชาเรื่องวิทย์ ได้แปลเนื้อหาสามก๊กจากฉบับของหลอก้วนจงและเทียบเคียงไปกับฉบับภาษาอังกฤษของบริเวตท์ เทย์เลอร์(Briwett Taylor)แล้วก็จัดทำสามก๊กฉบับของตนขึ้นใหม่โดยใช้ชื่อว่า “สามก๊กฉบับสมบูรณ์พร้อมคำวิจารณ์” ในการผลิตและแปลสามก๊กใหม่ฉบับนี้ วิวัฒน์ซึ่งเป็นผู้แปลได้กล่าวอ้างไว้ในคำนำของหนังสือนี้ว่า “นี่คือสามก๊กฉบับแปลที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด สามารถคงทุกอย่างตามต้นฉบับเดิมของจีนมากที่สุด” เพราะแม้แต่คำวิจารณ์และบทแทรกของเหมาจกั๊งซึ่งผู้วิจารณ์ใช้ชื่อนามปากกาว่า กิมเสี่ยถาง ที่มีประกอบอยู่ในสามก๊กต้นฉบับของจีนวิวัฒน์ก็ได้แปลเก็บรายละเอียดจนครบสมบูรณ์ไว้ด้วยเช่นกัน²³⁰

สามก๊กฉบับแปลสมบูรณ์นี้มีความสมบูรณ์ในเนื้อหาที่อัดแน่น ด้วยความที่ได้มีการแปลเอาบทวิจารณ์แทรกไว้ด้วยซึ่งมีรายละเอียดจำนวนมากมหาศาลจึงทำให้กลายเป็นหนังสือสามก๊กที่มีเนื้อหาอัดแน่นมากที่สุดแต่การที่วิวัฒน์ผู้แปลเลือกใช้สำนวนจีนแต่จิวซึ่งตัวเองมีความถนัดในการแปลเป็นหลัก จึงส่งผลให้ชื่อตัวละครและสถานที่ในเรื่องได้เปลี่ยนแปลงไปจากสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และฉบับอื่นๆที่แปลด้วยสำนวนจีนสกเกี้ยนที่คนอ่านทั่วไปคุ้นเคยและคุ้นชื่อมายาวนานทั้งหมด ดังนั้นผู้อ่านที่เป็นคนไทยจึงพบความสับสนค่อนข้างมากในการอ่านอีกนัยหนึ่งจึงกล่าวว่าสามก๊กฉบับนี้เป็นผลงานชิ้นใหญ่ที่ค่อนข้าง “อ่านยาก” จึงไม่ค่อยเหมาะเท่าไรนักสำหรับผู้่านมือใหม่หรือสำหรับผู้ที่เพิ่งสนใจและต้องการศึกษาเรื่องสามก๊กในขั้นแรกก่อน แต่จะเหมาะสมกับนักอ่านที่ต้องการค้นคว้าและอ่านเรื่องสามก๊กในเชิงลึก เพื่อวิเคราะห์และวิจารณ์ในส่วนที่นอกเหนือไปจากในเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ อย่างไรก็ตาม สามก๊กฉบับของ วิวัฒน์ ก็น่าจะนับว่าสามารถแปลได้ตรงตามต้นฉบับจีนที่สุด กล่าวคือเนื้อหาช่วงใดที่เรียกชื่อตัวละครเป็นชื่อรองหรือฉายาเป็นการเฉพาะ ก็จะแปลไว้ตามนั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปเหมือนกับสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)²³¹

นอกจากนี้ ประเด็นสำคัญในสามก๊กฉบับของวิวัฒน์คือบทวิจารณ์เนื้อหาที่แทรกอยู่ในเล่มโดยกิมเสี่ยถาง ซึ่งถือว่าเป็นบทวิจารณ์เรื่องสามก๊กที่สะท้อนแนวคิดเชิงการเมืองและแนวคิดของชาวจีนที่มีต่อสามก๊กหรือการเมืองได้ดีมากในระดับหนึ่ง แล้วยังมีบทวิจารณ์เสริมของวิวัฒน์ในฐานะ

²³⁰ วิวัฒน์ ประชาเรื่องวิทย์, *สามก๊กฉบับสมบูรณ์พร้อมคำวิจารณ์*, (กรุงเทพฯ: ต้นไม้, 2542), 8. โปรดดูการอ้างถึงประเด็นของกิมเสี่ยถางที่วิวัฒน์เชื่อว่าเป็นอีกนามปากกาหนึ่งของเหมาหลุนและเหมาจกั๊ง เพราะการวิจารณ์เนื้อหาในเรื่องมีความสอดคล้องกับการเชิดหุ่นโขนบายเจิ้งถ่ง ซึ่งจงใจเชิดชูฝ่ายเล่าปี่ อันเป็นแนวคิดของทั้งสองที่ได้ดัดแปลงนิยายสามก๊กฉบับของตน

²³¹ เรื่องเดียวกัน, 8-10. โปรดดูส่วนที่วิวัฒน์ได้พยายามอธิบายและชี้แจงว่า สาเหตุที่ตนเลือกแปลด้วยสำนวนจีนแต่จิว เพราะเป็นสำนวนที่ตนมีความถนัด อีกทั้งคนจีนแต่จิวในเมืองไทยก็เป็นคนจีนกลุ่มใหญ่ที่สุดด้วย

ผู้เขียน ซึ่งก็ได้สะท้อนเอาความคิดของผู้เขียนในฐานะเป็นนักธุรกิจเชื้อสายจีนและผู้ติดตามวง การเมืองว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อสภาพบ้านเมืองในช่วงยุคพองสบู่แตกหลังพ.ศ. 2540 และวิกฤติ การคอร์รัปชันทางการเมืองในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์เข้าไปถึงเรื่องหลัก คุณธรรม ที่ไม่ใช่แค่ในเชิงจารีต แต่เป็นหลักคุณธรรมทั่วไปของวิถีทางในการใช้ชีวิตที่สะท้อนความ เป็นมนุษย์ผ่านทางตัวละครสามก๊ก ประหนึ่งว่าเป็นการเสนอแนะและเรียกร้องให้ดูบทเรียนของตัว ละครสามก๊กทั้งหลายไว้ว่าหากทำผิดซึ่งคุณธรรมความดีและไร้อุดมคติ ก็จะมีพหุจุดจบที่ไม่ดี แล้วนั้นก็ ไม่ได้แตกต่างอะไรจากเหล่าผู้คนในสังคมร่วมสมัย ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นนักการเมืองเท่านั้น แต่เป็น ใครก็ได้ทั้งสิ้น

ในแง่นี้ วิวัฒน์ได้นำเรื่องราวตัวละครในสามก๊กมาเขียนอธิบายและพยายาม เปรียบเทียบกับสภาพทางการเมืองไทยในเวลานั้นให้ผู้อ่านได้เข้าใจง่ายและเห็นในภาพกว้างได้มากขึ้น เป็นการแทรกเชิงเปรียบเทียบกับสภาพการเมืองไทยในขณะนั้นอยู่ตลอด รวมไปถึงวิจารณ์ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครหลักในเรื่องเสมือนนักการเมืองไทยด้วย ส่วนหนึ่งอาจเพราะวิวัฒน์ เป็นบุคคลที่มีพื้นเพอยู่ในวงการธุรกิจ และยังมีสายสัมพันธ์กับนักการเมืองและนักวิชาการในระดับ หนึ่งด้วยจึงทำให้สามก๊กฉบับนี้เริ่มการวิจารณ์แบบคุ้ยเขี่ยไปกับเหตุการณ์ในสังคมไทยอย่างชัดเจน มาก ซึ่งก็ถือว่าเป็นต้นแบบให้ผู้ผลิตกลุ่มอื่นได้เริ่มคิดทำสามก๊กในลักษณะเช่นนี้ขึ้นบ้าง ซึ่งต่อมา ก็ได้เกิดเป็น สามก๊กฉบับคนขายชาติ โดยไพศาล พืชมงคล และสามก๊กฉบับบริหาร โดย เจริญ วรธนะสินซึ่งผลงานทั้งสองนี้นับว่าได้รับอิทธิพลมากจากการผลิตสามก๊กในฉบับของวิวัฒน์อยู่ไม่น้อย ซึ่งการผลิตสามก๊กครั้งนี้ก็ได้หวังผลสำคัญที่การเป็นหนังสือที่ขายได้ในวงกว้างมากขึ้น และยังหาทางที่ จะสร้างตลาดหรือเข้าถึงคนอ่านรุ่นใหม่ที่มีอายุน้อยให้ได้มากขึ้น จึงน่าจะถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่เป็น รูปธรรมของการใช้งานสามก๊กตามค่านิยมของยุคสมัย ผ่านทางกลุ่มผู้เขียนซึ่งมาจากวงการธุรกิจ นอกเหนือจากในวงการ นักเขียน นักแปล และนักการเมือง เท่านั้น

นอกเหนือจากนี้ วิวัฒน์ยังสอดแทรกข้อคิดและคติสอนใจในการใช้ชีวิต การประพฤติดี ต่อสังคมและประเทศชาติผ่านทางเนื้อหาสามก๊ก ที่นอกเหนือไปจากเรื่องของการเมืองหรือการบริหาร แต่เป็นการกล่าวถึงความรู้และคติสอนใจที่สามารถใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องใกล้ตัวที่ เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึก ความสัมพันธ์กับผู้คน ชีวิตคู่ ครอบครัว การประเมินคนดีคนชั่ว การ รับคนเข้าองค์กร เป็นต้น ตัวอย่างอาทิเช่น เรื่องราวของลิโป้ที่สังหารพ่อบุญธรรมเต็งหววน การ ประณามลิโป้นั้นเป็นเรื่องปกติ แต่วิวัฒน์ยังได้เขียนอธิบายขยายความเพิ่มเติมว่าแทนที่จะประณาม คนอย่างลิโป้อย่างเดียว ควรจะดูให้ออกว่าใครบ้างที่เป็นคนแบบลิโป้ เพื่อจะได้รู้จักระวังตัว หรือใน องค์กรและบริษัทของเรามีคนแบบลิโป้มาทำงานด้วยหรือไม่ แล้วควรจะปฏิบัติตนอย่างไร เป็นการ

แสดงให้เห็นว่า เรื่องสามก๊กที่เป็นเรื่องโบราณนั้นไม่ล้าสมัย แต่เป็นความรู้ที่นำมาใช้สำหรับป้องกันภัยในชีวิตได้ ฉะนั้นจึงควรต้องอ่านและศึกษาสามก๊กและความรู้จีนโบราณ ดังว่า

“จากเรื่องลิโป้ทำปิตุฆาตสังหารเต้หรงหวน สอนให้เรา รู้ว่าการจะรับใครสักคนหนึ่งเข้ามาอยู่ด้วย จำเป็นจะต้องศึกษาชีวประวัติของคนผู้นั้นพอสมควร และบางที เราก็มียาจำได้ว่าประวัติบุคคลผู้นี้เป็นอย่างไร ฉะนั้นคนโบราณจึงศึกษาเรื่องนรลักษณ์ศาสตร์ เพื่อเอามาใช้ในการดูคน ซึ่งส่วนใหญ่ก็ได้ผลพอสมควร และเรื่องนรลักษณ์ศาสตร์นั้น บางท่านเข้าใจว่าเป็นเรื่องมหายหรือไม่เป็นวิทยาศาสตร์ แท้จริงแล้ว เรื่องนี้เป็นเรื่องของคนโบราณที่เก็บความรู้ต่างๆสะสมขึ้นมา ซึ่งข้าพเจ้าว่ามันเป็นสถิติและมีหลักเกณฑ์ทางธรรมชาติและมีส่วนเกี่ยวข้องเป็นวิทยาศาสตร์ แต่วิชาแบบนี้มีความละเอียดลึกซึ้ง มีขั้นตอน โดยเฉพาะผู้ที่ศึกษาจะต้องมีพรสวรรค์เลยทีเดียว ฉะนั้นจงอย่าไว้วางใจทาง อย่าวางใจคน จะจนใจเอง”²³²

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างเรื่องของนางเตียวเสี้ยว หญิงงามลุ่มเมืองที่ทำให้จอมทรราชอย่าง董卓และขุนพลคู่กายอย่างลิโป้ต้องเกิดความขัดแย้งกันเอง วิวัฒน์เขียนอธิบายความเรื่องนี้ในบริบทของผู้ชายในสังคมเมืองและชนชั้นล่างและกลางที่มีความต้องการจะสร้างฐานะทางการเงินของครอบครัว หรือเริ่มต้นสร้างธุรกิจ รวมถึงการเริ่มสร้างชีวิตครอบครัวว่า ผู้ชายทั้งหลายควรต้องระวังผู้หญิงและการเที่ยวผู้หญิงไว้ให้ดี ไม่เช่นนั้นชีวิตก็อาจจะล่มจมได้ ดังเช่น

“ผู้หญิงสาวสวยคนเดียวสามารถล่มประเทศให้ล่มสลายได้ สาวสวยคนเดียวสามารถล่มครอบครัวของท่านได้ ฉะนั้นบุรุษที่เริ่มก่อตั้งฐานะ หรือเป็นหัวหน้าครอบครัวจึงต้องมีสติไม่หลงใหลในอิสตรี ข้าพเจ้าไม่ห้ามเรื่องเสเพลของชายหนุ่ม เพราะเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์เรา แต่ไม่ควรไปผูกพันด้วยเรื่องกามราคะจนมาทำลายชีวิตตนเอง และของครอบครัวตนเอง โดยเฉพาะอย่างทำลายตนเองด้วยโรคเอดส์ เป็นเสียได้ เป็นตระเวนไพร่ได้ แต่อย่าเป็นเสียตาบอด เสียบ้าไร้สติปัญญา และสุดท้ายอาจเป็นเสียอนาคต จงระวัง”²³³

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างของการเขียนเชิงเสียดสีการคอร์รัปชันในวงการเมืองและในทางธุรกิจที่เกิดขึ้นในระหว่างวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ.2540 วิวัฒน์ได้เขียนอธิบายให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ในสามก๊ก อาทิเช่นในตอนที่ตั้งโต๊ะโดนลัทธิอำนาจไว้ว่า

²³² เรื่องเดียวกัน, 68.

²³³ เรื่องเดียวกัน, 167.

“ตั้งเมี่ยงน้องชายตั้งโต๊ะ ตั้งฮ้างหลานชาย ถูกตัดศีรษะเสียประจาน ทรัพย์สมบัติที่ถูกทางราชการริบเข้าหลวงนั้นมีทองคำหลายสิบหมื่นตำลึง ทองขาวหลายร้อยหมื่นตำลึง ผ้าไหมแพรพรรณ เพชรนิลจินดา ข้าวของเครื่องใช้ เสปียงอาหารนับไม่ถ้วน” วิวัฒน์ได้เขียนเชิงเสียดสีแทรกกว่า “สมัยตั้งโต๊ะมันล่าหลังแล้ว ในยุคปัจจุบันว่ากันที่เป็นร้อยล้าน พันล้าน แต่ขอโทษมิได้รีดนาทาเร้นใคร ล้วนสมัครใจและด้วยความเสนหาเท่านั้น เฮ้อ เรื่องพรรคนี้น่าพิศวง มีปากก็ด่าเขา แต่อย่าอืหนือเป็นเองก็แล้วกัน”²³⁴

แล้วยังมีตัวอย่างของการรวมตัวเพื่อผลประโยชน์และก็แตกแยกกันได้เพราะผลประโยชน์ ซึ่งเป็นธรรมชาติของการเมืองและธุรกิจ มีตัวอย่างที่วิวัฒน์เขียนขยายความถึงเรื่องราวของเหล่าขุนศึกอย่างเช่น เล่าปี่ โจโฉ อ้วนเสี้ยว ต่างก็เคยทั้งร่วมมือกันในบทแรก กลายเป็นศัตรูกันในบทต่อมา และกลับมาร่วมมือกันอีก แล้วก็กลายเป็นศัตรูกันอีกในภายหลัง ดังเช่น

“คนในยุคโบราณอาจจะคาดไม่ถึง แต่คนในยุคปัจจุบันได้เห็นของจริงกันเลย ในปัจจุบันมักจะมีคำกล่าวว่า ไม่มีมิตรแท้และศัตรูที่ถาวร ซึ่งแสดงว่าผลประโยชน์ต้องเหนือสิ่งอื่นใด ในโอกาสที่จิ้งหะผลประโยชน์ลงตัวกันได้ก็เป็นมิตร แต่ถ้าผลประโยชน์ขัดกันก็กลายเป็นศัตรู ฉะนั้นเราจะเห็นการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา คำว่าอุดมการณ์จึงเป็นคำพูดที่สวยหรูเท่านั้น คนที่มีลัทธิจะไม่เปลี่ยนใจง่ายๆก็มีอยู่ไม่น้อย ซึ่งข้าพเจ้าก็ขอชมเชยเคารพนับถือ และประชาชนก็คงให้ความเคารพเช่นกัน”²³⁵

นอกจากนี้ มีตัวอย่างของการวิจารณ์ถึงวิกฤติทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทยในเวลานั้นว่า จำเป็นจะต้องมีนักการเมืองหรือนักธุรกิจที่มีความสามารถ เป็นผู้นำ หรือรวมตัวคนดีมีความสามารถเหล่านั้นเข้ามาช่วยเหลือประเทศให้กลับมาเร็วที่สุด ซึ่งเหตุการณ์ในสามก๊กบางตอนนั้น นับเป็นอุทาหรณ์เตือนใจเกี่ยวกับการรวมพลังของคนดีมีความสามารถที่หากรวมกันแล้วก็จะนำพาบ้านเมืองไปสู่ความสำเร็จได้เป็นอย่างดีมาก เช่น การเปรียบเทียบโจโฉและเล่าปี่ วิวัฒน์อธิบายว่า ความสามารถในการใช้แผนยุทธศาสตร์ที่เก่งกล้านั้น โจโฉเหนือกว่าเล่าปี่มาก แต่เล่าปี่ที่มีต้นทุนน้อยและไม่เก่งเรื่องบัญชาการรบทัพจับศึกเท่าโจโฉ ก็สามารถสร้างอาณาจักรจ๊กก๊กที่เป็นปึกแผ่นและนำความสำเร็จมาให้ตัวเองได้ ก็เพราะมีความสามารถในการใช้คนเก่งกว่าให้ทำงาน โดยเฉพาะการได้ตัวของจูถัดเหลียง ขงเบ้ง ที่เป็นคนดีมีความสามารถ ดังเช่น

²³⁴ เรื่องเดียวกัน, 180.

²³⁵ เรื่องเดียวกัน, 490.

“ขณะนี้ ยามนี้ ประเทศเรากำลังประสบภาวะปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ประชาชนได้รับความเดือดร้อนกันถ้วนหน้า นับเป็นวิกฤติการณ์ร้ายแรงของชาติเรา ดังนั้นจึงเป็นยามที่นักการเมืองที่รักชาติหรือใครก็ตามที่มีความรักชาติอย่างแท้จริง ต้องรวมตัวช่วยกัน กอบกู้สถานการณ์ให้กลับฟื้นคืนมาโดยเร็วที่สุด ไม่ควรมาเล่นแง่เล่นมุม เพียงต้องการรักษาผลประโยชน์ส่วนตัวกันเท่านั้น แม้ไม่สร้างวีรกรรม แต่ก็อย่าสร้างปัญหา บ้างก็ว่าติดขัดตรงนั้นตรงนี้ แท้จริงอยู่ที่การเสียสละ เป็นนักการเมืองต้องมีสติปัญญา แต่ต้องมีคุณธรรมเป็นรากฐาน การมีสติปัญญาต้องไปเกื้อกูลคุณธรรม จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ แม้เป็นเช่นนี้ ข้าพเจ้าเชื่อเหลือเกินว่า ปัญหาของประเทศชาติแก้ไขให้ดีขึ้นได้ทุกปัญหา และถ้าขาดสิ่งเหล่านี้ ปัญหาทรยศคดโกงที่กล่าวกันหนักหนาสาหัสสากรรจ์ก็ย่อมแก้ไขไม่ได้ ขณะนี้ประชาชนทั้งประเทศกำลังภาวนาหวังได้พระเอกขี่ม้าขาว ช่วยราษฎรในยามทุกข์ยากช่วยชาติในยามคับขัน ข้าพเจ้าไม่เชื่อ ภายในหกสิบล้านคนเราหมดคนกันแล้วหรือไร”²³⁶

จากคำอธิบายนี้ ในเวลาต่อมาก็นำไปสู่การเลือกตั้งในพ.ศ.2543 พรรคไทยรักไทยของทักษิณ ชินวัตร สามารถเอาชนะการเลือกตั้งได้อย่างถล่มทลาย ได้ตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี อาจกล่าวว่าเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนส่วนมากในเวลานั้นที่อยากได้พระเอกขี่ม้าขาวที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดในการแก้ไขปัญหาได้จริง ขณะที่เรื่องของคุณธรรมอาจโดนจัดไว้เป็นเรื่องราวรองลงมาเพราะก่อนหน้านี้ นักการเมืองที่มีภาพลักษณ์ว่ามีคุณธรรมอย่างเช่น นายชวน หลีกภัย ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาอะไรได้ เพราะขาดสติปัญญาความสามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้จริง

จากที่อธิบายมา แม้ว่าวิวัฒน์จะอ้างว่า สามก๊กฉบับนี้เป็นฉบับแปลสมบูรณ์ตลอดเรื่องที่สุดเท่าที่มีในเมืองไทย แต่ก็มีข้อน่าเสียดายว่า ในบรรดาผู้ทำการวิจัยเรื่องสามก๊กนั้น ไม่เคยมีใครใช้สามก๊กฉบับนี้ในการค้นคว้าหรือเป็นแหล่งอ้างอิงเลยเข้าใจว่าอาจเพราะสำนวนที่แปลด้วยสำนวนจีนแต่ใจ ซึ่งทำให้คนไทยไม่คุ้นกับชื่อตัวละครและสถานที่ อีกทั้งสามก๊กฉบับนี้แปลสำเร็จในพ.ศ. 2542 เป็นช่วงที่งานศึกษาสามก๊กไม่ได้มุ่งที่เนื้อหาการแปล และก็ไม่มีงานศึกษาสามก๊กกับบริบทของสังคมและการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นต้นมาแม้แต่ขึ้นเดียว มีเพียงการศึกษาสามก๊กจากตัวละครและวิเคราะห์แนวความคิดการบริหารภายใต้กรอบคิดที่มีความเป็นสากลมากขึ้นเท่านั้น

²³⁶ เรื่องเดียวกัน, 545-546.

6.2 สามก๊กฉบับนักบริหาร การบริหารเพื่อความสำเร็จในภาวะวิกฤติ

นับตั้งแต่สามก๊กได้ผลิตออกมาเป็นละครซีรีส์ทางโทรทัศน์และได้รับความนิยมมากในทศวรรษ 2530 นั้น สามก๊กก็ยังคงได้รับการผลิตออกมาทั้งในสื่อโทรทัศน์และรูปแบบภาพยนตร์อย่างต่อเนื่อง ช่วงปลายทศวรรษ 2530 ได้ปรากฏว่ามีการนำเรื่องสามก๊กมาผลิตเป็นละครซีรีส์ โดยเป็นการสร้างและตีความเรื่องราวอย่างๆ ให้แตกแยกออกมาจากเนื้อเรื่องหลัก (หรือเรียกว่า Spin-Off) แล้วมีจำนวนด้วยกันหลายเรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง กวนอู เทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ (1997) โจโจ ผู้ไม่ยอมให้โลกทรยศ (2000) จอมใจจอมนาง (2000) ลิโป้ คี๊อภิมหายุทธ์ (1994) หรือ ภาพยนตร์สามก๊กที่เกี่ยวกับเรื่องราวของยอดกุนซืออย่างขงเบ้ง ซึ่งทั้งหมดนี้ได้มีการนำเข้ามาฉายและเป็นวิดีโอและวีซีดีให้เช่าในเมืองไทยครบทุกเรื่อง แม้ว่าเรื่องเหล่านี้อาจจะไม่ค่อยประสบความสำเร็จและเป็นทีโด่งดังเหมือนกับละครโทรทัศน์สามก๊กใน พ.ศ.2537 (1994) ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นสามก๊กระดับคลาสสิกก็ตาม แต่หากพิจารณาแล้วก็จะเห็นได้ว่า ผลงานทั้งหมดนี้ได้มีส่วนในการสร้างความต่อเนื่องที่ทำให้ชื่อของสามก๊กยังได้รับการสืบทอดต่อมาโดยที่มีได้เลือกนายหรือตลกยุคจนถึงขั้นกลายเป็นเรื่องเขยสำหรับคนรุ่นใหม่ เพราะได้มีการนำมาให้ผู้บริโภคได้เสพรับอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอมา

เจริญ วรรณะสิน ผู้ซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในประเทศไทยจากสถานะที่เคยเป็นอดีตนักแบดมินตันทีมชาติ นายกสมาคมแบดมินตัน แลยังเป็นบิดาของนักร้องดัง เจ เจตรินขณะเดียวกันในวงการธุรกิจ ก็เป็นประธานกรรมการบริหารบริษัท ซี.เอส.เอ มาร์เก็ตติ้ง คอนซัลติ้ง จำกัด ในระหว่าง พ.ศ.2540 เจริญได้เริ่มผลิตและเผยแพร่ “สามก๊กฉบับนักบริหาร”²³⁷ แล้วก็เริ่มออกอากาศทางโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ขณะเดียวกันยังได้สร้างความรับรู้แบบใหม่ให้เกิดขึ้นกับค่านิยมเกี่ยวกับสามก๊กดั้งเดิม โดยใส่คำว่า “ฉบับนักบริหาร” นัยหนึ่งอาจถือว่าการทำให้สามก๊กเริ่มมีความเป็นสากลมากขึ้น

สามก๊กฉบับนี้ยังมีลักษณะที่แปลกประหลาดหนึ่งคือ เมื่อเริ่มแรกนั้นเป็นการจัดทำขึ้นมาเมื่อจะให้เป็นบทวิจารณ์ประกอบการบรรยายภาพยนตร์ละครโทรทัศน์เรื่องสามก๊กฉบับ พ.ศ. 2537 ซึ่งได้ออกแพร่ภาพทางโทรทัศน์มาก่อน แต่ต่อมาเมื่อเริ่มมีผู้ชื่นชอบติดตามชมกันมากขึ้นแล้ว จึงได้มีเสียงเรียกร้องให้เจริญจัดทำหนังสือ “สามก๊กฉบับนักบริหาร” เพื่อเป็นการรวบรวมเนื้อหาคำวิจารณ์

²³⁷ เจริญ วรรณะสิน, สามก๊กฉบับนักบริหาร เล่มที่ 1, (กรุงเทพฯ: วิสโดมเฮ้าส์, 2552), 8-

ที่เคยทำไว้ในภาพยนตร์โทรทัศน์สามก๊กมาเป็นชุดไว้ที่เดียวกัน กล่าวคืออย่างน้อยที่สุดคือชื่อของสามก๊ก กับคำว่า นักบริหาร เมื่อรวมกันแล้วกลับไปด้วยกันได้ โดยสามก๊กฉบับนี้ได้นำเสนอเรื่องราวโดยเน้นการบรรยายถึงพฤติกรรมของตัวละครแต่ละตัวในสามก๊กในทุกบทบาทที่ต้องการบอกเล่าและนำเสนอ ซึ่งผู้เขียนเองก็พยายามรักษาเรื่องราวจากต้นฉบับเดิมด้วยการเคารพในเนื้อหาต้นฉบับไว้ด้วย แต่จะค่อนข้างสอดแทรกและวิเคราะห์แนวคิดกับมุมมองจากแง่ของนักบริหารที่มองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยใจเป็นกลาง เป็นการนำหลักบริหารของเหล่าตัวละครในสามก๊กมานำเสนอ ตีแผ่ อธิบาย กลวิธีต่างๆ ของตัวละครเหล่านั้น ทางหนึ่งเป็นการมอบความบันเทิงและหวังให้ผู้อ่านได้ใช้ในการนำแนวคิดเหล่านั้นมาใช้สำหรับบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาในวงธุรกิจ ผู้เขียนยังมีความพยายามที่จะประชาสัมพันธ์และโฆษณาให้เป็นที่รับรู้กันว่า กลยุทธ์และหลักการในเรื่องสามก๊กนั้น เป็นสิ่งที่คนทั่วไปสามารถนำมาใช้จริงในชีวิตได้ ดังนั้นคนไทยจึงควรต้องหาดูหรือหามาอ่าน หากว่าต้องการประสบความสำเร็จหรือเพื่อให้รู้แนวทางสำหรับแก้ไขปัญหาในการบริหารองค์กรและบุคลากรของตนเอง กล่าวคือ นี่เป็นสามก๊กสำหรับชนชั้นกลางที่มีความสนใจอยากจะทำธุรกิจ หรือสำหรับนักธุรกิจที่ต้องการศึกษาศาสตร์บริหารบุคคลในองค์กรให้ถ่องแท้ โดยมีสามก๊กชุดนี้เป็นดั่งคัมภีร์เล่มสำคัญที่ช่วยย่อความรู้ทั้งหลายภายในเรื่องให้เป็นภาษาแบบนักบริหารที่อ่านแล้วเข้าใจง่ายขึ้น อีกทั้งการเรียบเรียงสามก๊กฉบับนักบริหารนี้ เจริญได้พยายามจะแก้คำกล่าวที่ว่า “*ผู้อ่านสามก๊กเกินสามจบ คงไม่ได้*” เพื่อให้กลายเป็น “*อ่านสามก๊กเกินสามจบน่าคบนัก*” ด้วยว่าหากอ่านสามก๊กแล้วก็จะเหมือนคนที่ได้รับการติดต่อทางปัญญา รู้แยกแยะดีชั่วออกได้นั่นเอง²³⁸

นอกจากนี้ เจริญยังใช้วิธีการเขียนด้วยการย่อความรู้ในสามก๊กให้เข้าใจง่ายโดยพยายามอธิบายหลักการต่างๆ ในเรื่องด้วยภาษาและคำศัพท์แบบนักบริหารหรือ CEO ซึ่งเป็นกลวิธีการเขียนเพื่อให้เป็นหนังสือขายดีโดยอยู่ภายใต้การตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมไทยในเวลานั้น ได้แก่ ความสนใจอยากรู้ของคนทั่วไปเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการสู่การแก้ไขปัญหาและประสบความสำเร็จโดยเร็วจากผู้บริหารและนักธุรกิจมีอาชีพ เนื่องจากเจริญเป็นผู้มีชื่อเสียงในสังคมไทยและยังมีสถานะเป็นเจ้าของที่มีเครือข่ายในด้านธุรกิจอันกว้างขวางผู้หนึ่ง จึงไม่ใช่เรื่องยากที่จะทำให้ผู้คนมีความรู้สึกเชื่อว่างานของเขาได้หาคำอธิบายในการนำภูมิปัญญาเงินจากสามก๊กมาประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารและสร้างฐานะทางธุรกิจให้ประสบความสำเร็จได้จริง นอกจากนี้แล้วยังได้เพิ่มช่องทางการนำเสนอเพื่อความบันเทิงให้ขายได้ในวงกว้างโดยนำเสนอผ่านทางละครโทรทัศน์

²³⁸ เรื่องเดียวกัน, 8-11 และ 143, คำนำผู้เขียนและประวัติผู้เขียนท้ายเล่ม

สามก๊กชุด พ.ศ.2537²³⁹ เพราะเป็นละครโทรทัศน์สามก๊กที่มีชื่อเสียงมากที่สุด เขาได้อธิบายแนวคิดและหลักการบริหารคนและองค์กรและการใช้กลยุทธ์หลากหลายรูปแบบจากเรื่องราวในสามก๊ก โดยนำเนื้อหาและเรื่องราวของตัวละครหลัก รวมถึงที่มาที่ไปของเหตุการณ์ทั้งหมดแล้วย่อออกมาเป็นบรรยายสรุปเพื่อจัดทำเป็น DVD ขายเป็นชุด และยังเริ่มใช้โฆษณาทางโทรทัศน์เพื่อส่งเสริมการขายและการตลาดประกอบไปด้วยกัน เจริญยังร่วมกับนักวิชาการและผู้รู้ด้านสามก๊กหรือเรื่องจีนในเมืองไทยให้ออกมาช่วยกันกล่าวยกย่องคุณค่าและความสำคัญของประโยชน์จากเรื่องสามก๊กที่มีต่อสังคมไทยอีกด้วย²⁴⁰

ดังนั้น สามก๊กฉบับนักบริหารนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญในการพยายามสร้างให้มีความครบวงจรสำหรับสาระบันเทิง โดยไม่จำเป็นต้องอ่านเพียงอย่างเดียว เป็นรูปแบบการทำตลาดให้แก่วรรณกรรมจีนซึ่งเชื่อว่าการคำนวณไปถึงข้อจำกัดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการอ่านคนไทยในการเข้าถึงคนทั่ว จึงหาทางออกด้วยการให้คนทั่วไปสามารถดูและฟังผ่านภาพเคลื่อนไหวของละครชุดสามก๊กทดแทนได้ ขณะเดียวกันหากต้องการสาระความรู้ที่จะนำไปใช้งานจริง ก็มีการย่อความรู้ในเรื่องแล้วอธิบายเป็นความรู้สำเร็จรูปไว้ให้ด้วย

แนวทางในการนำเสนอหลักที่น่าสนใจประการหนึ่งของสามก๊กฉบับนี้คือ การมุ่งไปที่ภาวะผู้นำของตัวละครในสามก๊กที่มีข้อดีเด่นในด้านความสามารถบริหารจัดการและตัดสินใจระทำการต่างๆ ได้แตกต่างกันไป แล้วมุ่งเน้นความสำคัญไปที่ตัวละครระดับผู้นำเป็นหลัก อาทิเช่น โจโฉ เล่าปี่ ชุนเซ็ก ขงเบ้ง จิวยี่ ชุนกวน สุมาอี้ เป็นต้น การดำเนินเรื่องจึงมักใช้ตัวละครผู้นำเหล่านี้เป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดแนวความคิดและวิธีการในการสร้างฐานะและพิชิตเป้าหมาย โดยมีการนำหลักทฤษฎีง่ายๆ หรือคำกล่าวที่มีชื่อเสียงของโลกทั้งจากวัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตกมาช่วยขับเน้นให้เป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น นัยหนึ่งจึงเป็นความพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่า ผู้นำในสามก๊กคือ

²³⁹ ปัจจุบันมีการผลิตละครโทรทัศน์สามก๊กฉบับ พ.ศ. 2553 (2010) ที่ยอดเยี่ยมในการผลิต Production และการคัดเลือกนักแสดงหน้าตาหล่อสวยจำนวนมาก มีการดัดแปลงบทและเรื่องราวให้กระชับ ตีความเรื่องราวหลายอย่างในสามก๊กในรูปแบบใหม่เพื่อดึงดูดคนดูวัยรุ่น จึงทำให้สามก๊กปี 2537 (1994) กลายเป็นฉบับขึ้นหิ้งคลาสสิกไปโดยปริยาย

²⁴⁰ หากพิมพ์คำว่า “สามก๊กฉบับนักบริหาร” ในระบบค้นหา *กูเกิล* www.google.com จะพบคลิปการบรรยายสามก๊กฉบับนักบริหารของ เจริญ วรรณะสิน และหน้าเพจที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ยกตัวอย่างตาม URL เช่น <http://www.youtube.com/watch?v=K8UZUW0OBmU> (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2558)

ต้นแบบที่ควรเอาอย่าง หากว่าผู้อ่านอยากจะประสบความสำเร็จในการสร้างฐานะหรือบริหารจัดการกิจการของตนเอง

ตัวอย่างเช่นในบรรดาผู้นำทั้งหมดในยุคสามก๊ก “โจโฉ” เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับการบริหารรากฐานที่มั่นคงเข้มแข็งมาเป็นอันดับแรกสุด แล้วเพื่อความมั่นคงของรากฐานดังกล่าว จึงต้องการบุคลากรที่มีความสามารถมาช่วยเหลืองาน โจโฉเป็นผู้นำยุคสามก๊กที่มีการบริหารบุคคลที่ยอดเยี่ยมเด็ดขาด มีคนในองค์กรมากที่สุด และเป็นก๊กที่มีรากฐานเข้มแข็งที่สุดในตอนแรกเริ่ม จึงสามารถผงาดขึ้นมาสร้างตัวให้สำเร็จได้ก่อนใคร เจริญได้เขียนเพื่อมุ่งเน้นย้ำเรื่องที่โจโฉให้ความสำคัญกับการสร้างรากฐานที่มั่นคงเข้มแข็งอยู่หลายครั้ง ตัวอย่างสำคัญที่โจโฉให้ความสำคัญกับรากฐานที่มั่นคงของตนมากคือ เหตุการณ์เมื่อครั้งโจโฉนำกองทัพบุกไปชิงเมืองซีจิ๋วด้วยความแค้นส่วนตัว เพราะบิดาของตนโดนทหารของโตเกียมเจ้าเมืองซีจิ๋วสังหารทิ้งไป แต่เล่าปีได้ทราบข่าวจึงยกกองทัพมาช่วยโตเกียมรับศึกแล้วหาทางเจรจาให้โจโฉยอมสงบศึก โจโฉโกรธมากจึงคิดจะยกทัพบุกตีต่อ แต่เห็นว่าซีจิ๋วมีกำลังเพิ่มขึ้นจึงยังรอดูท่าทีก่อน อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่โจโฉเคลื่อนกำลังทหารส่วนใหญ่ออกจากเมืองต้นลิ้วและปักเอียงซึ่งเป็นฐานที่มั่นหลักของตนเพื่อมาทำศึกซีจิ๋วนั้นลิโป้ซึ่งเวลานั้นเป็นขุนศึกพเนจรก็ได้อาศัยจังหวะที่โจโฉไม่อยู่นำทัพลอบชิงเอสเมืองของโจโฉมาเป็นของตนเอง โจโฉทราบข่าวร้ายก็แค้นใจมาก จึงตัดสินใจถอนทัพกลับจากการบุกเมืองซีจิ๋ว แล้วนำทัพไปเปิดศึกกับลิโป้เพื่อแย่งชิงเมืองของตนกลับคืนมา ต่อมาเมื่อโจโฉคิดจะยกทัพกลับไปโจมตีซีจิ๋วอีกครั้งเพื่อแก้แค้นให้สำเร็จ แต่ขุนฮกซึ่งเป็นขุนซื้อที่ปรึกษาสำคัญของโจโฉได้เสนอแนะว่าไม่ควรกระทำเช่นนั้น อีกทั้งเวลานี้มีข่าวว่าฮองเต้กำลังโดนลิฉุยและกวนกัณหาทหารไล่ล่าและคิดจะลอบปลงพระชนม์ จึงเห็นว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่ควรจะต้องดำเนินการก่อน เพราะเวลานี้ฮองเต้กำลังตกทุกข์ได้ยาก โจโฉควรจะรีบชูธงกองทัพธรรม เชิดชูฮองเต้เพื่อชักนำผู้คน จึงนับเป็นยุทธศาสตร์ที่เยี่ยมยอด เพราะถ้าเราไม่ทำ คนอื่นก็จะชิงตัดหน้าทำอยู่ดี โจโฉเห็นด้วยจึงตัดสินใจยกเลิกการแก้แค้นส่วนตัวแล้วนำทหารไปช่วยเหลืฮองเต้แล้วปราบลิฉุยและกวนกัณหาปราบคาบ แล้วโจโฉจึงรับพระราชโองการจากฮองเต้ และประกาศว่าตนเองจะทำเพื่อบ้านเมืองทดแทนคุณชาติในการปราบพวกกบฏจากเหตุการณ์นี้ เจริญผู้เขียนได้อธิบายว่า

“คนเราหากคิดทำการใหญ่ต้องมีรากฐานที่มั่นคงก่อนจะขยายไปทำสิ่งอื่น เมื่อได้เปรียบจึงค่อยรุกหน้า แต่ถ้าเสียเปรียบก็ให้อยู่นิ่ง แล้วสุดท้ายจึงจะได้ชัยชนะ”²⁴¹

หลังจากโจโฉได้เข้ามาเชิดชูฮองเต้แล้ว เขาก็สามารถสร้างความมั่นคงทางการเมืองได้เหนือกว่าขุนศึกคนใดในเวลานั้นแล้วโจโฉก็เริ่มแต่งตั้งคนของตนให้เข้ามารับตำแหน่งสำคัญในรัฐบาล

²⁴¹ เจริญ วรรณะสิน, *อ้างแล้ว*, 99-103.

และสามารถควบคุมอำนาจในรัฐบาลหรือในราชสำนักได้อย่างเด็ดขาด นับเป็นความสำเร็จในการบริหารองค์กรที่ยอดเยี่ยม เจริญอธิบายว่าหลักการบริหารคนของโจโฉได้ไปสอดคล้องกับแนวคิดของอริสโตเติลอย่างพอดี โดยเฉพาะในข้อที่ว่า “ความดีของมนุษย์ต้องสิ้นสุดลงเมื่อเริ่มเล่นการเมือง”²⁴² โจโฉจึงมุ่งเน้นการคัดเลือกบุคลากรโดยคัดเอาผู้ที่ไว้ซึ่งความมักใหญ่ใฝ่สูงทางการเมืองเป็นหลักสำคัญ และเชื่อว่าบทเรียนในอดีตของโจโฉนั้นได้สอนให้รู้ว่าผู้ที่มิใช่ผู้ฝักใฝ่จะเป็นใหญ่ทางการเมืองมากเกินไปมีโอกาสจะทรยศหักหลังผู้บังคับบัญชาได้ จึงจำเป็นต้องเลี้ยงดูคนเหล่านั้นด้วยความรักใคร่และไว้วางใจ แล้วจึงแต่งตั้งให้ผู้คนเหล่านั้นขึ้นเป็น “นอมินี” ของตนเอง สิ่งเหล่านี้จึงช่วยส่งผลสู่ความสำเร็จในการบริหารองค์กรของโจโฉที่เหนือกว่าผู้อื่นนั่นเองจึงจะเห็นได้ว่า โจโฉให้ความสำคัญเรื่องของรากฐานที่เข้มแข็งมั่นคงมาก่อนเป็นอันดับแรก ในบรรดาผู้นำยุคสามก๊ก โจโฉประสบความสำเร็จในเรื่องนี้มาก จึงกลายเป็นผู้นำที่สร้างตัวขึ้นมาได้เป็นคนแรกๆ ในยุคสามก๊ก

ในด้านการบริหารองค์กรและภาคธุรกิจต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จนั้น รากฐานองค์กรหรือธุรกิจ ย่อมเป็นสิ่งสำคัญมากอันดับต้นๆ หลังจาก วิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 บริษัทและองค์กรหลายแห่งต้องเผชิญภาวะขาดทุน ล้มละลาย บริษัทและองค์กรที่จะเอาตัวรอดได้ ต้องอาศัยมาตรการต่างๆ เพื่อควบคุมค่าใช้จ่ายแล้วค่อยๆ ฟื้นตัว ในช่วงเวลานี้ กระแสนิยมของแนวนโยบายแบบเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำรินั้นกำลังเป็นที่นิยมและได้รับความสนใจขึ้นมาแนวคิดนี้มีสาเหตุหลักความคิดที่สำคัญตามชื่อเรียก นั่นคือ ความพอประมาณ พอเพียง เท่าที่แต่ละคนหรือแต่ละภาคธุรกิจมีอยู่ หากกล่าวไปแล้ว การก่อตัวของกระแสนิยมในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่กลายเป็นอุดมการณ์หลักของโครงการพระราชดำรินั้น ส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญทางวิกฤติเศรษฐกิจ ที่กระตุ้นให้ผู้คนเริ่มสนใจในอุดมการณ์ของการยืนหยัดได้ด้วยตนเอง แล้วก็ได้ขยายไปสู่โครงการพระราชดำริต่อมา²⁴³

นอกจากนี้ มีตัวอย่างเรื่องที่โจโฉใช้ประชานิยมด้วยหลักการแบบ CSR (Corporate Social System) เป็นกลวิธีการยึดครองจิตใจของผู้คนที่เคยเป็นศัตรูมาก่อน²⁴⁴ เจริญได้เขียนถึงในเหตุการณ์หลังจากโจโฉเอาชนะอ้วนเสี้ยวในศึกใหญ่ที่กัวต๋อได้นั้น โจโฉก็เข้ายึดครองเมืองกิ่วซิงที่เคยเป็นฐานที่มั่นหลักของอ้วนเสี้ยวมาก่อน ด้วยความที่ต้องยึดครองดินแดนของศัตรูเก่าคนสำคัญที่ประชาชนก็ยังคงให้ความนับถือและจดจำได้อยู่ แล้วยังมีข้อวิบัติพลเก่าหลงเหลือ ดังนั้นโจโฉจึงประกาศใช้การปกครองด้วยระบบประชานิยมเต็มรูปแบบ ให้ทุกหน่วยงานดำเนินการในแนว CSR (Corporate Social System) เพื่อเรียกเสียงประชานิยมได้เต็มที่แทนที่โจโฉจะหาทางสะสางบัญชี

²⁴² เรื่องเดียวกัน, 134-136.

²⁴³ ชนิตา ชิตบัณฑิตย์, *อ้าวแล้ว*, 337-338.

²⁴⁴ เจริญ วรรณะสิน, *อ้าวแล้ว เล่ม 2*, 120.

แค้นกับตระกูลอ้วนตันที่เมื่อได้อำนาจ ซึ่งนับเป็นเรื่องปกติของฝ่ายชนะ แต่ใจโงกลับทำตรงข้าม โดยออกคำสั่งให้ทหารเข้าพิทักษ์ครอบครัวและญาติพี่น้องพรรคพวกของอ้วนเสี้ยวที่เหลืออยู่ เป็นการเล่นละครฉากใหญ่อย่างแนบเนียน แต่งตั้งโศภนบุชาจตุรบุเทยนวงศ์หลวง ไหว้แต่ดวงวิญญาณของอ้วนเสี้ยวต่อหน้าเหล่าทหารและผู้คนทั้งหลาย แล้วร้องให้อาลักษณ์ให้อ้วนเสี้ยวต่อหน้าชาวกิจิ๋วทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีคำสั่งให้พักหนัชาวเกษตร งดเก็บส่วยภาษีอากรของประชาชนชาวกิจิ๋วเป็นเวลาหนึ่งปี ชาวกิจิ๋วจึงพากันชื่นชมยินดีโดยทั่วกัน

เจริญได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการใช้นโยบายประชานิยมที่ได้ผลของโจโฉว่า ในยุคสมัยที่สังคมกำลังปั่นป่วน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ยี่หระว่าใครจะมาครองเมือง หรือใครจะมาอภิเษก โก่งชาตบ้านเมือง ขอเพียงแค่ว่าประชาชนทั่วไปมีท้อง ได้รับประโยชน์ตามอัตราที่ตนเป็นใช้ได้ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เชื่อถือนักการเมืองอยู่แล้ว ขอให้ได้รับประโยชน์เข้าหาตน ได้เศษเล็กเศษน้อยก็พอใจแล้ว ใครจะเข้ามาโก่งชาตบ้านเมือง หรือใช้อำนาจผิดๆไปบ้าง ก็ไม่สนใจ เพราะอำนาจของบ้านเมืองยุคนั้น ก็เป็นสมบัติผลักดันกันของผู้มีกำลังเหนือกว่าอยู่แล้ว²⁴⁵

ในสมัยรัฐบาลของทักษิณ ชินวัตร แนวคิดและระบบประชานิยม ได้เป็นนโยบายและเครื่องมือสำคัญที่ทำให้พรรคไทยรักไทยและทักษิณสามารถเอาชนะการเลือกตั้งอย่างถล่มทลายได้ถึงสองสมัย และก็ยังได้รับความนิยมในหมู่คนเสื้อแดงอยู่ในเวลาต่อมา ปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จในการครองใจมวลชนครั้งนี้ก็คือ การใช้แนวนโยบายประชานิยมอย่างจริงจัง²⁴⁶ อาทิเช่น

- นโยบาย 30 บาท รักษาทุกโรค
- นโยบายพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อยเป็นเวลา 3 ปี
- นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)
- นโยบายธนาคารและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME)
- นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- นโยบายประกาศสงครามกับสามสิ่งชั่วร้ายคือ ความยากจน ยาเสพติด และคอร์รัปชัน
- นโยบายการบริหารจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ (CEO)

²⁴⁵ เจริญ วรรณะสิน, *อ้างแล้ว, เล่ม 2*, 122

²⁴⁶ อนุสรณ์ อุณโณ, “นโยบายประชานิยม รัฐบาลพรรคไทยรักไทย: ข้อพิจารณาเบื้องต้น.”

ฟ้าเดียวกัน 3, ฉ.1 (มกราคม 2548):52-89 อ้างถึงใน จักร พันธุ์ชูเพชร, *การเมืองการปกครองไทยจากไพร่ฟ้าหน้าใส สู่วาทกรรมไพร่อำมาตย์*, พิมพ์ครั้งที่ 8 (ปทุมธานี: เคล็ดไทย, 2555), 414-415.

ด้วยการเชิดขุนโยบายประชานิยมเหล่านี้ แม้จะมีปัญหาและอุปสรรคหรือส่งผลกระทบอะไรในภายหลังก็ตาม แต่ในเวลานั้นก็เป็นการสร้างประชานิยมในแบบที่คิดใหม่ทำใหม่ และกระตุ้นให้ผู้คนชื่นชอบ ท่ามกลางวิกฤติทางเศรษฐกิจและการเมือง ทักษิณ สามารถตอบโจทย์ในจุดที่ผู้คนกำลังต้องการพระเอกขี่ม้าขาว เป็นผู้นำที่มีสติปัญญา แม้ว่าการเข้ามาสู่การเลือกตั้งของทักษิณจะไม่โปร่งใสชัดเจนนัก ซึ่งก็ทำให้โดนฟ้องร้องในคดีชุกหนึ่ในเวลาต่อมาก็ตาม แต่ในเวลานั้น ประชาชนกำลังสนใจแต่ผู้ที่มีสติปัญญา หรือเชื่อว่าเป็นผู้ที่ จะเข้ามาแก้ไขปัญหามากกว่าจะให้ความสำคัญกับเรื่องคุณธรรมเป็นอันดับแรก นับว่าสอดคล้องกับจิตใจที่เป็นผู้นำที่มีสติปัญญาและความสามารถสูง แต่เป็นที่กังขาแคลงใจในเรื่องของคุณธรรมยิ่งนัก ในขณะเดียวกัน ประชานิยมก็นำมาซึ่งการครองใจของประชาชน เล่าปี และขุนกวนเองก็มีประชานิยมในรูปแบบของตนเอง สถาบันกษัตริย์ที่ใช้แนวนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาหลักในการเผยแพร่ผ่านทางโครงการพระราชดำริต่างๆ ก็เช่นกัน ไม่ว่าจะได้ผลหรือไม่อย่างไร แต่ก็ได้สร้างความนิยมชมชอบของประชาชนขึ้นได้แล้ว

จากตัวอย่างที่กล่าวมา แสดงถึงการนำความรู้ในสามก๊กมาประยุกต์ใช้และนำเสนอ ยุทธวิธีและแนวคิดในการบริหารของผู้นำในสามก๊กที่มีความร่วมสมัยและใกล้ตัวมากขึ้น สามก๊กฉบับนักบริหารได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักในวงกว้างทั้งจากตัวผลงานเองและในด้านชื่อที่คนทั่วไปคุ้นหูง่าย และเป็นผลงานที่ช่วยสร้างกระแสให้กลุ่มนักบริหารหรือนักธุรกิจที่มีชื่อเสียงในสังคมไทย เริ่มหันมาสนใจผลิตหนังสือสามก๊กในแง่มุมของนักบริหารด้านต่างๆออกมาบ้าง หรืออย่างน้อยที่สุดคือ ทำให้เริ่มการผลิตหนังสือเกี่ยวกับภูมิปัญญาจีนโบราณในแง่ที่พยายามประยุกต์ความรู้สำหรับใช้งานให้ทยอยปรากฏขึ้นมาเป็นจำนวนมาก รูปแบบที่พบได้คือมักเป็นการนำสามก๊กและภูมิปัญญาจีนหรือความรู้ในศาสตร์ของตะวันออกเรื่องอื่นๆมาเขียนอธิบายในแบบให้คนอ่านเข้าใจง่าย หรือใช้ภาษาที่มีความเป็นสากล เพื่อพยายามจะแสดงให้เห็นว่า ภูมิปัญญาจีนโบราณเหล่านี้สามารถใช้งานได้จริงและมีความเป็นสากลในระดับที่เทียบเท่าหรืออาจจะเหนือกว่าแนวคิดการบริหารจากโลกตะวันตก ในระหว่างนั้นได้มีหนังสือสามก๊กประเภทคู่มือบางเล่มที่เคยพิมพ์ขายตั้งแต่ช่วงก่อนหน้า พ.ศ.2540 ได้กลับมาพิมพ์ซ้ำใหม่อีกครั้ง แล้วหนังสือบางเล่มก็ได้ขึ้นชื่อว่ากลายเป็นหนังสือขายดีอีกครั้งหลังจากได้ห่างหายไปชั่วระยะหนึ่ง

นอกจากนี้ยังอาจกล่าวว่าเป็นจุดเริ่มต้นหรือการบุกเบิกของการผลิตสามก๊กให้มีการขยายขอบเขตออกไป จากแต่เดิมที่กลุ่มนักเขียนสามก๊กจะจำกัดวงอยู่เพียงเฉพาะในกลุ่มของนักเขียนนักแปล นักหนังสือพิมพ์ และผู้รู้ด้านจีนเป็นหลักเท่านั้นมาถึงครานี้ก็ได้เป็นการเปิดกว้างให้ออกไปสู่กลุ่มนักเขียนจากผู้ที่อยู่ในสาขาอาชีพอื่นได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นความหลากหลายของหนังสือสามก๊กและสาขาอาชีพของกลุ่มนักเขียนสามก๊กหลังทศวรรษ 2540 จึงปรากฏความแตกต่างจากงานสามก๊กใน

ช่วงเวลาก่อนหน้านี้อยู่ไม่น้อยเพราะหลังจากนั้นการเขียนสามก๊กใหม่ เป็นการเขียนที่มาจากมุมมอง และทัศนะของผู้คนจากหลายอาชีพ อีกทั้งยังมีเป้าหมายในการเขียนหรือสื่อสารกับผู้อ่านที่แตกต่าง กันไปหลายด้าน สาเหตุสำคัญอีกประการจากกระแสขนิมนี้คือ การประสบความสำเร็จในอาชีพหรือ การงานของกลุ่มผู้เขียนสามก๊ก ซึ่งมีพื้นเพเป็นนักบริหารมืออาชีพในสังคมไทย โดยเฉพาะกลุ่มนัก บริหารและนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน เพราะพวกเขาเหล่านี้สามารถจะสมอ้างได้ว่าความสำเร็จในการ สร้างฐานะของพวกเขานั้น ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นได้จากการนำความรู้ในสามก๊กมาใช้ในการบริหารของตน คำนิยมเช่นนี้จึงยังส่งผลให้หนังสือสามก๊กประเภทคู่มือของนักเขียนในกลุ่มนี้กลายเป็นหนังสือขายดีไป โดยปริยาย นักเขียนที่มีชื่อเสียงในกลุ่มนี้ได้แก่ ก่อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์ นักบริหารที่ประสบความสำเร็จ ในการบริหารเครือ 7-Eleven ได้เขียนหนังสือสามก๊กเรื่อง “อ่านสามก๊กกับถกบริหาร”²⁴⁷ หรือ นักเขียนด้านสามก๊กที่มีชื่อเสียงอีกคนคือ เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป เขาเป็นนักหนังสือพิมพ์กึ่งด้าน การบริหารเงิน ได้เขียนหนังสือสามก๊กเรื่อง “วิถีเล่าปี่ ชัยชนะของคนไม่เอาถ่าน”²⁴⁸ เป็นต้น

บรรดาผลงานเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ขึ้นหลังจากพ.ศ.2540 เป็นต้นมา โดยการผลิตสามก๊กเช่นนี้เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการมุ่งผลิตเพื่อจะให้เป็นหนังสือขายดีใน หมวดหมู่การบริหารซึ่งเป็นสามก๊กในแบบที่มุ่งเน้นตีแผ่และนำเสนอแนวคิดและวิธีการเพื่อนำมาใช้ แก้ไขปัญหา สามารถสร้างความสำเร็จและนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ จึงส่งผลให้เกิดการผลิตหนังสือ สามก๊กประเภทนี้ตามมาอีกมากมาย โดยมีกลุ่มผู้อ่านสำคัญคือคนในสังคมเมืองโดยเฉพาะชนชั้นกลาง ในกรุงเทพฯ ซึ่งมีความต้องการเข้าถึงชุดความรู้ในสามก๊ก อันเป็นผลจากค่านิยมและความเชื่อว่าเป็น แนวทางสู่ความสำเร็จที่สามารถใช้ได้จริง โดยนำเสนอในรูปแบบของความรู้สำเร็จรูป และเป็นตัวแทน ของคัมภีร์แห่งภูมิปัญญาจีนที่สามารถสร้างความสำเร็จได้ โดยมีกลุ่มนักเขียนและกลุ่มผู้อ่านช่วยกัน สืบทอดต่อไปโดยปริยาย

²⁴⁷ ยศไกร ส.ตันสกุล, *อ้างแล้ว*, 388-413. จากการสำรวจนักเขียนสามก๊ก ในช่วงหลัง 2540 เป็นต้นมา มักเป็นนักหนังสือพิมพ์ นักแปล และนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จจริงๆ เช่น ก่อศักดิ์ ไชย รัศมีศักดิ์ เจ้าของ บริษัท CP ก็มาเขียนสามก๊กแบบอธิบายหลักการบริหารอย่างง่ายๆ แล้วนำมาขาย ไว้ในร้าน 7-11 ของตนเอง

²⁴⁸ ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้สำรวจหนังสือสามก๊กที่พิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ.2540 พบว่ามีหนังสือ จำนวนมากเกี่ยวกับสามก๊กและภูมิปัญญาหรือชุดความรู้ของจีนหรือแสดงถึงค่านิยมตะวันออก แล้ว เป็นหนังสือประเภทฮาวทูที่มีการพิมพ์มากกว่า 3-4 ฉบับในแต่ละปี หรือบางเล่มก็นำฉบับที่เคยพิมพ์ ในยุคก่อนหน้านี้ ทอยยกกลับมาพิมพ์ใหม่อีกครั้ง

6.3 สามก๊กฉบับคนขายชาติ สะท้อนมายาคติและพฤติกรรมนักการเมือง

สามก๊กนั้นเป็นเครื่องมือที่นักเขียนใช้สะท้อนสภาพการเมืองและเป็นที่นิยมมานานและฝังลึกในสังคมไทยมากเพียงใดนั้น มีข้อที่น่าสนใจคือ สามารถเข้าได้ถึงแทบทุกระดับชนชั้น และเป็นเสมือนสัญลักษณ์ที่แทนพฤติกรรมของนักการเมืองและการต่อสู้ขัดเคี่ยวของนักการเมืองไทยไปแล้วอย่างใดก็ตาม อาจเป็นเพราะสามก๊กมีความสลับซับซ้อนในการใช้อำนาจ ผลประโยชน์ที่หากองตัวก็พร้อมจะยอมละวางความเป็นศัตรูแล้วหันมาร่วมมือกันได้ พฤติกรรมหน้าไหว้หลังหลอกที่เบี่ยงหน้าอย่างหนึ่งแต่เบื้องหลังอีกอย่างหนึ่งนั้น ช่างเข้ากับบริบทของสภาพการเมืองในสังคมโลกและโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสภาพการเมืองของไทยอย่างมาก และลักษณะเช่นนี้ก็เป็นที่รับรู้กันสำหรับประชาชนทั่วไป ที่แม้ว่าจะได้อ่านได้ฟังเรื่องสามก๊กอย่างละเอียดหรือไม่ก็ตาม ก็ให้รู้สึกได้ว่าการเมืองไทยช่างคล้ายกับสามก๊กยิ่งนัก

เกี่ยวกับประเด็นนี้จึงเป็นที่สนใจของนักวิชาการจากต่างประเทศมาก โดยเฉพาะเรื่องการเมืองการเมืองไทยในภาพรวม และผ่านทางสายตาของคนนอก ซึ่งงานวิชาการที่ศึกษาในเรื่องนี้ได้ดีที่สุดจากนักวิชาการต่างประเทศคืองานของ เกรก เจ เรย์โนลด์ส ซึ่งมองสามก๊กกับสังคมไทยในภาพรวม และได้แสดงถึงการมองคนไทยจากสายตาคนนอกโดยใช้สามก๊กเป็นเครื่องมือในการอธิบาย²⁴⁹ นอกจากนี้ เบเนดิก แอนเดอร์สัน ได้เคยเล่าว่าครั้งหนึ่งเขาเคยพูดคุยกับคนขับรถแท็กซี่ชาวไทยที่มีอายุราว 50 กว่าๆ และมีพื้นเพจากย่านเยาวราช ในครั้งนี้เบเนดิกได้ถามอีกฝ่ายว่าคิดอย่างไรกับ ทักษิณ ชินวัตร คำตอบของคนขับแท็กซี่ทำให้เบเนดิกแปลกใจว่า “ทักษิณสุดยอด ผมสนับสนุนเขา 100% เพราะทักษิณเป็นจีนแคะเหมือนผม จีนแคะเป็นคนจีนที่ดีที่สุด กล้าหาญ เข้มแข็ง ซื่อสัตย์ และขยัน จีนแคะเป็นผู้ نابัญไต้ผิงที่เคยยึดภาคใต้ของจีนไว้ได้และเกือบโค่นล้มราชวงศ์ชิงของแมนจูเรีย ศัตรูของทักษิณในเมืองไทยเป็นจีนฮกเกี้ยน ไหหลำและแต้จิ๋ว ต้นตระกูลของอภิสิทธิ์เป็นฮกเกี้ยนผสมเวียดนาม ส่วนของสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นจีนไหหลำ และคนในวงส่วนใหญ่เป็นจีนแต้จิ๋ว จีนฮกเกี้ยนเป็นพวกขี้ประจบ ขี้เกียจ โกหก จีนไหหลำสกปรกและฉวยโอกาส ส่วนคนแต้จิ๋วเป็นพวกเจ้าเล่ห์และไม่ซื่อสัตย์” เบเนดิกต่อว่าแล้วคนไทยละ คนขับแท็กซี่ตอบว่า “คนไทยเป็นคนง่าย ๆ เอาแต่สบาย ไม่ค่อยรับผิดชอบ คิดแต่เรื่องกินกับเรื่องเซ็กส์” ลงท้ายเบเนดิกเลยถามว่า “ถ้าอย่างนั้นการเมืองสยามก็เหมือนการเมืองในสามก๊กไม่ใช่ไหม” คนขับแท็กซี่ก็หัวเราะเห็นด้วย²⁵⁰

²⁴⁹ โปรดดูที่งานของเกรก เรย์โนลด์ส *เจ้าสัวและขุนศึก* ซึ่งได้อ้างไว้แล้ว

²⁵⁰ เบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน, *คึกขารัฐไทย ย้อนสภาวะไทยศึกษา: มองอนาคตการเมืองไทยผ่านสายตาคนนอก*, (นนทบุรี: ฟาเดียวกัณ, 2558), 239-240.

เมื่อพิจารณาว่า หนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 เป็นผลมาจากการที่รัฐบาลได้ตัดสินใจขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และต้องโดนให้กระทำการหลายสิ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อความต้องการของกองทุนต่างชาติ เป็นการเปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้าครอบงำประเทศไทย นำไปสู่การคอร์รัปชันอย่างรุนแรง จนกระทั่งเกิดกระแสการต่อต้านจากประชาชนในหลายภาคส่วน เกิดเป็นวิกฤติศรัทธาทางการเมืองครั้งสำคัญในสังคมไทย หนึ่งในกลุ่มหัวหอกสำคัญของการต่อต้านครั้งนั้นนอกเหนือไปจากเหล่านักวิชาการ ก็คือนักหนังสือพิมพ์และเหล่านักในวงการสื่อสารมวลชน โดยตราหน้าและตั้งข้อหาโจมตีรัฐบาลและเหล่านักการเมืองสำคัญในเวลานั้นอย่างรุนแรงว่าเป็นดังกลุ่มคนขายชาติ ซึ่งหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ นับว่าเป็นหนึ่งในแกนหลักที่ออกมาสร้างกระแสและโจมตีในเรื่องดังกล่าวนี้อย่างรุนแรงต่อเนื่อง²⁵¹

ในระหว่างพ.ศ. 2543-2545 ไพศาล พิษมงคล (นามปากกา คือ เรื่องวิหยาคม) นักเขียนของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการได้เริ่มเขียนสามก๊กในแบบฉบับของตนเองลงทีละตอนในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน แล้วยังได้แทรกบทวิเคราะห์ วิจารณ์ เสียดสี เรื่องราวในสามก๊กกับสังคมและการเมืองไทยในช่วงเวลานั้น เป็นการเขียนแต่งเติมเสริมเข้าไปจากเรื่องต้นฉบับดั้งเดิม ให้เป็นสำนวนและการเล่าเรื่องที่ต้องการขยายเรื่องราวในสามก๊กให้อิงกับสภาพสังคมไทย รวมไปถึงการเติมเสริมบรรยายกรองของไทยหรือคติคำสอนเชิงพุทธ ไปจนกระทั่งนำบรรยายกรองเรื่องในรามเกียรติมาช่วยอธิบายเสริมและให้ข้อคิดจากในเรื่องสามก๊กด้วยซ้ำ กล่าวได้ว่าเป็นการผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ในรูปแบบที่ยังคงเนื้อหาสาระและเรื่องราวหลักในต้นฉบับดั้งเดิมไว้ทุกประการ เพียงแต่เสริมเติมไปจนถึงดัดแปลงวิธีการเล่าเรื่องขึ้นใหม่ทั้งหมด ต่อมาหลังจากเขียนลงทีละตอนและได้รับความนิยมมากขึ้น จึงเริ่มเผยแพร่ลงทางสื่อวิทยุทางสถานี FM99.5MHz เป็นประจำทุกวัน รวมถึงเผยแพร่ลงทางเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการคือ www.manager.co.th เพื่อขยายช่องทางการเผยแพร่อีกทางหนึ่ง²⁵² จึงนับว่าเป็นครั้งแรกในการผลิตสามก๊กเพื่อเผยแพร่ทางสื่ออินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะ ต่อมาใน พ.ศ. 2546 จึงได้พิมพ์เป็นชุด 6 เล่ม และได้รับความนิยมจนได้รับการพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง

ข้อพิจารณาที่ไม่อาจมองข้ามได้คือ ไพศาล พิษมงคล ผู้เขียนสามก๊กฉบับคนขายชาติ เขาเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งในทางการเมืองกับคณะรัฐบาลมาตั้งแต่ พ.ศ. 2543 และเมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลใน พ.ศ. 2549 เขาก็เป็นหนึ่งในบุคคลที่มีตำแหน่งสำคัญทางการเมืองอยู่เช่นกัน

²⁵¹ ไพศาล พิษมงคล, *สามก๊กฉบับคนขายชาติ*, เล่มที่ 1 (กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2546), 26.

²⁵² เรื่องเดียวกัน, 27.

ดังนั้นเนื้อหาในสามก๊กฉบับคนขายชาตซึ่งมุ่งชี้ให้เห็นเล่ห์กลทางการเมืองในสามก๊กกับสังคมไทยนั้นนัยยะหนึ่งจึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะเป็นเสมือนการตีแผ่ให้เห็นถึงการใช้เล่ห์กลของนักการเมืองไทยไปโดยปริยาย ซึ่งบริบททางการเมืองที่แฝงอยู่ในสามก๊กฉบับนี้ก็เห็นได้ชัดเจนตั้งแต่การเลือกตั้งชื่อหนังสือด้วยการใช้ชื่อว่า “คนขายชาติ” ซึ่งนอกจากเหนือจากไพศาลผู้เขียนแล้ว สำนักพิมพ์ที่ผลิตสามก๊กฉบับนี้ก็มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับการเมืองไทยมากนั่นคือกลุ่มบ้านพระอาทิตย์ ซึ่งมี นายสนธิ ลิ้มทองกุล มีตำแหน่งเป็นประธานที่ปรึกษาและเป็นผู้บริหารของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการอีกด้วย²⁵³

ไพศาลเขียนสามก๊กฉบับคนขายชาติโดยมุ่งนำเหตุการณ์หลากหลายของเหล่าตัวละครชื่อดังหลายคนในสามก๊ก และเหตุการณ์นับไม่ถ้วนในเรื่องซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับผู้คนที่แสดงออกถึงพฤติกรรมขายชาติและรักชาติมาทำการตีแผ่และเปรียบเทียบระหว่างกัน เป็นการแสดงให้เห็นวงจรของการต่อสู้ทางการเมือง เสริมด้วยการอธิบายให้คนทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น²⁵⁴

ตัวอย่างเช่น ในเรื่องสามก๊กมีเหตุการณ์ชิงอำนาจ ทำรัฐประหารเกิดขึ้นหลายครั้ง ซึ่งครั้งที่โด่งดังและคนอ่านสามก๊กทั่วไปรู้จักและจำกันได้ดี (หรือกระทั่งผู้ที่ไม่ได้อ่านสามก๊กอย่างจริงจังก็ยิ่งพอจะรู้จักอยู่บ้าง) นั่นคือเหตุการณ์ทำรัฐประหารชิงอำนาจจากราชวงศ์ฮั่นโดยขุนศึกตั้งโต๊ะ เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นช่วงต้นในเรื่องและเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การแตกแยกออกเป็นก๊กของเหล่าขุนศึกทั้งหลายต่อมา

ไพศาลได้อธิบายว่า สาเหตุความล้มเหลวที่ทำให้บ้านเมืองต้องตกอยู่ใต้อำนาจของทรราชอย่างตั้งโต๊ะได้อย่างง่ายดายนั้นมีด้วยกันหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการรับสินบนในระบบราชการที่ทำให้รากฐานของราชวงศ์ฮั่นพังทลายลง แม้ว่าจะระบบบ้านเมืองจะยังไม่ถึงขั้นพังทลาย แต่อำนาจรัฐได้ไปตกอยู่ในมือของกลุ่มลิบซันที่ ที่สามารถแอบอ้างราชโองการของฮ่องเต้ได้ตามใจ ภายใต้สภาพเช่นนี้ แม้ว่าเหล่าข้าราชการจะทำความดีและสร้างความชอบให้กับแผ่นดินและประชาชนไว้ แต่ก็ยากที่จะเติบโตขึ้นมาได้ นอกเสียจากจะต้องจ่ายส่วยเป็นบรรณาการให้พวกลิบซันที่เท่านั้น ระบบส่วยสินบนเหล่านี้เอง จึงเป็นที่มาทำให้เกิดความเดือดร้อนของประชาชนไปทั่วแผ่นดิน แล้วเกิดการจลาจลขึ้น

²⁵³ เรื่องเดียวกัน, 3-4. โปรดดูที่กลุ่มผู้ผลิตสามก๊กฉบับคนขายชาติ ซึ่งตั้งแต่ประธานที่ปรึกษาเรื่อยมา ล้วนเป็นผู้มีชื่อเสียงหรือมีความสัมพันธ์ในวงการเมืองและยังมีบทบาทในการเดินขบวนต่อต้านรัฐบาลใน พ.ศ.2549 ในเวลาต่อมา

²⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, 5-7.

ในช่วงก่อนหน้าที่จะเกิดวิกฤติ พ.ศ. 2540 ปัญหาคอร์ปชั่นเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญที่ร้ายแรงของการเมืองไทย ข้าราชการระดับสูง สมาชิกสภา ตำรวจและนายทหารชั้นผู้ใหญ่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน เจ้าพ่อ และผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นจำนวนมาก ต่างก็ออกมาต่อต้านการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่จะทำให้พวกเขามีอำนาจลดลง เมื่ออำนาจลดลง ก็ทำให้การเก็บสินบนหรือส่วยมีปัญหา สุดท้ายแล้วการร่างรัฐธรรมนูญก็ผ่านการลงมติของรัฐสภาใน พ.ศ.2540 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่รัฐบาลของพลเอกชวลิต จังโชติธ ธิ ยินยอมรับข้อตกลงของไอเอ็มเอฟ เมื่อนักธุรกิจและชนชั้นกลางในเมืองเรียกร้องให้รัฐบาลของชวลิตออกไปแล้วได้พรรคประชาธิปัตย์เข้ามานั้น นโยบายของไอเอ็มเอฟก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาในเมืองไทยได้ ทำให้วิกฤติหนักไปอีกต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ปี ผู้คนจำนวนมากรู้สึกผิดหวังกับโลกาภิวัตน์ และการที่ไทยเป็นทาสของสถาบันทางการเงินของตะวันตก นำไปสู่กระแสความคิดที่ต้องการปรับปรุงโครงสร้างสถาบันต่างๆในเมืองไทยให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อให้อยู่รอด และยังต้องการแก้ไขปัญหาคอร์ปชั่นที่เรื้อรังมานานด้วย²⁵⁵

ต้นตอความวุ่นวายทั้งหมดในสามก๊ก เกิดขึ้นเพราะความสามารถในการบริหารบ้านเมืองของคณะชนที่ และการคอร์ปชั่นที่โยงไปไปทุกระดับ แล้วส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ที่ชักนำคนอย่างตั้งโต๊ะเข้ามากุมอำนาจ ไพศาลอธิบายเพิ่มว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้ทราจอย่างตั้งโต๊ะได้โอกาสเข้ามาแย่งชิงอำนาจปกครองในเมืองหลวงและกุมราชสำนักแล้วสร้างความเดือดร้อนให้ผู้คนไปทั่วได้นั้น หนึ่งในต้นตอสำคัญก็คือ ความพยายามเอาตัวรอดของกลุ่มสืบทอดที่ เพราะเมื่อโฮจิ้นได้ขึ้นมากุมอำนาจทั้งหมดในเมืองหลวงแล้ว เขาก็ได้แสดงออกชัดเจนว่าต้องการจะใช้กำลังเข้าปราบพวกสืบทอดให้หมดสิ้น พวกสืบทอดที่เมื่อรู้เรื่องนี้ จึงได้วางแผนเอาตัวรอดจากสถานการณ์ที่จะถึงชีวิตของพวกเขาด้วยการสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นภายใน โดยเฉพาะระหว่างโฮจิ้นและน้องสาวคือพระนางโฮไทเฮา ซึ่งยังมีศักดิ์เป็นถึงมารดาขององค์ชายหงจูเปียนอีกด้วย พวกสืบทอดที่สามารถเกลี้ยกล่อมทำให้โฮไทเฮาใจอ่อน แล้วบอกให้โฮจิ้นละเว้นชีวิตพวกเขาได้ ฝ่ายโฮจิ้นก็ไม่สามารถขัดใจน้องสาวจึงคล้อยตามไป พวกสืบทอดที่จึงเอาตัวรอดมาได้ เป็นสุดยอดวิชาแห่งการเอาตัวรอดของนักการเมืองที่ทำให้เกิดการแตกแยกภายในอีกฝ่าย และการแสวงหาผลประโยชน์²⁵⁶

แต่แล้วพวกสืบทอดที่ก็วางแผนรุมสังหารโฮจิ้นลงได้ การกระทำเช่นนี้จึงทำให้พวกสืบทอดที่ต้องมาโดนโจโฉและอ้วนเสี้ยวนำทหารเข้ากวาดล้างสังหารจนสิ้นไปหมด บรรดาชนที่น้อยใหญ่ที่

²⁵⁵ คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *อ้างแล้ว*, 382-383.

²⁵⁶ ไพศาล พืชมงคล, *อ้างแล้ว*, 112-113.

มีส่วนหรือไม่มีส่วน ต่างก็โดนประหารชีวิตจนหมดสิ้น เป็นอันปิดฉากความเลวร้ายของพวกชนที่ซึ่งเป็นต้นตอสำคัญของระบบส่วยสินบนที่สืบทอดเข้าสู่ระบบราชการของหลายประเทศในปัจจุบัน²⁵⁷

แล้วด้วยความวุ่นวายที่เกิดขึ้นนี้ สิ่งที่มาตามคือ เป็นการเปิดโอกาสให้ตั้งโต๊ะสามารถนำกำลังทหารเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อรักษาความสงบ โดยที่ไม่มีผู้ใดต้านทานขัดขวางได้ทันการไพศาลได้เขียนวิจารณ์เพิ่มว่า แม้ว่าตั้งโต๊ะจะเป็นคนหยาบซำ โทสะรุนแรง แต่ก็มีข้อดีอยู่ประการหนึ่งคือเป็นคนมีน้ำใจรักทหารและคนมีฝีมือ ลำพังตัวของตั้งโต๊ะเองคนเดียวย่อมมีอาจทำการใหญ่สำเร็จได้ ดังนั้นเขาจึงสามารถกุมใจเหล่าทหารและที่ปรึกษาและขุนพลในสังกัดไว้ได้ ซึ่งเวลานั้นก็คือคุมกำลังสองแสนคน และที่ปรึกษาคือลิว ซึ่งเป็นคนช่วยวางแผนการเคลื่อนทหารทำให้ตั้งโต๊ะสามารถเข้าเมืองหลวงมาโดยที่ไม่มีผู้ใดกล้าขัดขวาง²⁵⁸ ดังนั้นตั้งโต๊ะจึงได้ขึ้นกุมความเป็นใหญ่ แต่งตั้งฮ่องเต้ขึ้นตามใจชอบ แล้วอ้างราชโองการ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้ตนเอง ไม่ยำเกรงกฎหมายบ้านเมือง ไพศาลเขียนอธิบายว่า นี่จึงเข้าทำนอง

“เมื่อเสียงปี่ดังขึ้น เสียงกฎหมายก็ต้องเงียบสงบ”²⁵⁹

จากนั้นตั้งโต๊ะก็แสดงอำนาจเหนือฮ่องเต้และเหล่าขุนนาง เอาทหารเอกที่ติดตามมาเข้าไปรักษาการณ์ภายในวัง เมื่อตั้งโต๊ะได้แสดงอำนาจให้เห็นกันมากถึงขนาดนี้ จึงทำให้บรรดาขุนนางข้าราชการ และพ่อค้าวานิชในเมืองหลวงจึงมาเข้าด้วยเป็นอันมาก แม้นายทหารเอกในสังกัดของฝ่ายตรงข้ามก็ยังไปเกลี้ยกล่อมมาเข้าพวกด้วยทั้งสิ้น ดังนั้นกำลังของตั้งโต๊ะจึงแผ่เข้าครอบคลุมทั้งหัวเมืองหลวงไว้ได้ เมื่อไพร่พลมีจำนวนมากขึ้น ค่าใช้จ่ายก็ยิ่งมากตามไปด้วย ทำให้เกินจากกำลังที่เตรียมมาตั้งโต๊ะจึงเบิกจ่ายจากเงินจากท้องพระคลังมาเป็นค่าใช้จ่ายของตน แล้วบรรดาขุนนาง ข้าราชการ และพ่อค้าที่มาสวามิภักดิ์ให้เข้าเป็นขุนนาง กินเบี้ยหวัดเงินเดือนของราชสำนัก แต่หากจะเบิกจากคลังหลวงมากเกินไปอีกก็จะเป็นที่ครหาได้ จึงแสวงหาเงินจากนอกระบบ โดยใช้กำลังอำนาจเป็นตัดกดดันบีบคั้น บรรดาขุนนาง ข้าราชการ พ่อค้า ที่หวาดกลัวอำนาจของตั้งโต๊ะก็ต้องนำทรัพย์สินเงินทองมาบริจาคให้ บ้างก็หวังจะเข้าเป็นพรรคพวกด้วย เพื่อหวังจะอาศัยอำนาจบารมีของตั้งโต๊ะข่มเหงขุนนางและข้าราชการอื่น ข้าราชการที่มาเข้าด้วยก็หวังจะได้เลื่อนตำแหน่งก้าวหน้าโดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการรับผิดชอบทำหน้าที่ทางราชการอีกต่อไป ส่วนพ่อค้าที่มาบริจาคก็เพื่อจะได้

²⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, 138-143.

²⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, 153-156.

²⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, 159. เน้นโดยผู้เขียน

อภิสิทธิ์ในการค้าขายทั้งที่ชอบด้วยกฎหมายและผิดกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการเปิดบ่อนพนัน และค้าของเถื่อนนานาชนิด คนเหล่านี้ล้วนยอมจ่ายส่วนสินบนให้ตั้งโต๊ะอย่างเต็มที่²⁶⁰

ในที่นี้ อาจกล่าวได้ว่าตัวของตั้งโต๊ะแทบจะไม่ต่างอะไรจากคุณลักษณะในภาพรวมของบรรดานักการเมือง นายทหาร ตำรวจ และผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น การเข้ามากุมอำนาจของเขาและพรรคพวก จึงส่งผลให้ประชาชนต้องพบความเดือดร้อนโดนผู้มีอิทธิพลยำยี กฎหมายบ้านเมืองหมดความศักดิ์สิทธิ์ เพราะใช้บังคับกับพวกที่ไม่ใช่พวกของตนเท่านั้น จากนั้นนานวันเข้า ประชาชนที่ยากไร้ก็เริ่มออกปล้นแย่งชิง เพิ่มเติมความทุกข์ยากยิ่งขึ้นไปอีก²⁶¹ ไพศาลอธิบายว่า นี่สมดังโองการในพระคัมภีร์อัลกุรอานว่า “สุเจ้าจงลุกขึ้นสู้ชนชั้นปกครองผู้อธรรม”²⁶²

หรือตัวอย่างของ นักประชาธิปไตยแบบลิโป้ นักการเมืองที่ชอบอ้างประชาธิปไตย แต่ทำตัวเป็นทรราช ซึ่งนี่เป็นปัญหาใหญ่ที่ประชาชนจะต้องมองให้ออก ในเรื่องสามก๊กนั้น ลิโป้ได้รับการยอมรับว่าเป็นสุดยอดขุนศึกที่มีฝีมือเก่งกล้าเป็นอันดับแรกสุดในยุคสามก๊ก ฝีมือความเก่งในการสู้ศึกของเขา ทำให้แม้ว่าลิโป้จะเป็นคนชั่วช้า ไร้คุณธรรม ททรยศต่อผู้มีพระคุณเรื่อยมา แต่เขาก็ยังเป็นที่ต้องการตัวของเหล่าขุนศึก และยังคงมีลูกน้องบริวารที่มีความสามารถและมีจิตใจซื่อสัตย์ภักดีคอยติดตามอยู่เสมอ แม้ว่าลิโป้จะตระกะกำล่ำบากเพียงใดก็ตาม ไพศาลอ้างถึงเหตุการณ์ช่วงที่โจโฉกำลังทำศึกกับเล่าปี่และโตเกียวเพื่อชิงเมืองซีจื๊วนั้น โจโฉได้นำกำลังทหารออกจากเมืองกุนจีวของตนเองมามาก เพราะไม่ได้คิดระแวงว่าจะมีขุนศึกคนใดคิดอาศัยโอกาสนั้นชิงตลบหลังตน แต่เวลานั้น ลิโป้กำลังเป็นขุนศึกพเนจร เขาได้ไปขอพึ่งพิงอยู่กับเตียวเมี่ยว เจ้าเมืองตันลิว ซึ่งเวลานั้นเป็นพันธมิตรกับโจโฉอยู่ เวลานี้ตันกั่ง ซึ่งเคยเป็นผู้ช่วยเหลือของโจโฉมาก่อน ได้เข้ามาทำงานเป็นกุนซือให้กับลิโป้ ในตอนที่โจโฉนำทัพบุกตีเมืองซีจื๊วของโตเกียมนั้น ตันกั่งเป็นผู้ที่เคยมาขอรับรองให้โจโฉถอนทัพ แต่ไม่สำเร็จ ตันกั่งคิดจะวางแผนช่วยโตเกียว จึงไปร่วมมือกับลิโป้และเตียวเมี่ยว จากนั้นจึงวางแผนให้ลิโป้นำทัพเข้ายึดเมืองกุนจีวซึ่งเป็นแนวหลังของโจโฉ แล้วด้วยฝีมือสู้รบของลิโป้ก็สามารถยึดเมืองกุนจีวมาได้สำเร็จ กองทัพของโจโฉที่ประจำรักษาเมืองอยู่จึงจำต้องล่าถอยแตกพ่ายไป²⁶³

ต่อมาเมื่อโจโฉทราบข่าวร้ายว่าเสียเมืองกุนจีวซึ่งเป็นฐานที่มั่นสำคัญไปแล้ว แต่ยังมีหัวเมืองอีกสามแห่งที่ซุนฮกและเตียหยก สองกุนซือได้ช่วยกันวางแผนรักษาไว้ จึงยังพอเอาตัวรอดมาได้

²⁶⁰ เรื่องเดียวกัน

²⁶¹ เรื่องเดียวกัน, 159-161.

²⁶² เรื่องเดียวกัน, 162.

²⁶³ เรื่องเดียวกัน, 395-396. เน้นโดยผู้เขียน

โจโลจึงจำต้องสั่งถอนทัพทั้งหมดกลับไปเพื่อแย่งเอาเมืองกุนจิวคืนมาจากนั้นเมื่อโจโลได้ทำศึกกับลิโป้แล้วได้นำทัพออกมากลางสนามรบ เตรียมเผชิญหน้ากันนั้น โจโลได้ชี้หน้าด่าลิโป้ว่า เราสองคนหาได้มีความผิดกันสิ่งใดหาได้ไม่ เหตุใดจึงยกทหารมาตีเอาเมืองเรา ไผศาลอธิบายว่า เมื่อลิโป้ได้ฟังแล้ว ก็ตอบโจโลเป็นสุนทรพจน์บันลือลั่นสนั่นโลก เป็นแบบอย่างของการแสดงเหตุผลแบบนักเลงโตที่น่ารักและน่าขันว่า

“เมืองเหล่านี้เป็นของพระเจ้าเหียนเต็กก็เสมือนหนึ่งของคนทั้งปวงที่อยู่ในแผ่นดิน ถ้าผู้ใดมีบุญแลเข้มแข็งก็จะครอบครองเมืองได้เหมือนกัน เหตุใดท่านจึงว่าบ้านเมืองนี้เป็นของท่าน หากมีความละเอียดไม่ว่าง”²⁶⁴

ไผศาลอธิบาย ครั้งหนึ่ง คีตกฤทธิ ปราโมช เคยเขียนบทความประชดนักการเมืองที่ชอบอ้างประชาธิปไตย แต่กลับประพฤติตนเป็นทรราชและเป็นนักเลงอันธพาลเสียเองว่า นี่ไม่ต่างอะไรจากการเป็นนักประชาธิปไตยแบบลิโป้ ซึ่งคนพวกนี้ได้ถือกำเนิดขึ้นในประเทศไทยเรื่อยมาตั้งแต่อดีตปัจจุบันก็ยังพัฒนาขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก กลายเป็นประชาธิปไตยที่ฉาบหน้าเป็นจุดขายแบบพระเอกลิเก ในขณะที่ภายในกลับเต็มไปด้วยความเป็นเผด็จการ การฉ้อราษฎร์บังหลวง นักเลงโต นักขายชาติ นักค้ายาเสพติด และนักปล้นประชาธิปไตย ซึ่งประชาธิปไตยแบบไทยๆที่เป็นกันอยู่ในช่วง พ.ศ. 2540-2543 (ช่วงเวลาที่ไผศาลเริ่มเขียนสามก๊กฉบับคนขายชาติ) และถือว่าเป็นเรื่องที่ร้ายแรงเสียยิ่งกว่าประชาธิปไตยแบบลิโป้เสียอีก²⁶⁵

หรือตัวอย่างของ ลีฉุยและกุกกี ว่าเป็นบทเรียนของโจรปล้นควายย่อมไม่ร้ายเท่าโจรปล้นชาติ ซึ่งในเรื่องสามก๊ก มีเหตุการณ์หลังจากที่ อดีตสैनายทหารคนสนิทของตั้งโต๊ะคือ ลีฉุย กุกกี เตียวเจ และ หวนเตียว ได้ร่วมมือกันเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองแล้วนำทัพทำศึกเอาชนะลิโป้และอ้องอุ้น ทำให้พวกเขาทั้งสองสามารถแย่งชิงอำนาจในเมืองหลวงและราชสำนักมาสู่พวกตนได้ หลังจากนั้นแล้ว พวกเขาทั้งสองก็เริ่มเกิดความแตกแยกกันเอง ลีฉุยและกุกกีแย่งชิงอำนาจในเมืองหลวงมาเป็นของพวกเขาสองคน แล้วก็กัดกัดเตียวเจและหวนเตียวออกไป แต่เตียวเจนั้นยังพอจะเห็นแก่พรรคพวก ไม่ผูกใจพยาบาท จึงยอมทำตามใจของพวกลีฉุยและกุกกีโดยไม่ปริปาก

ต่อมา ลีฉุยและกุกกีเกิดความบาดหมางกันเองอย่างรุนแรง ส่งผลให้เกิดเป็นจลาจลขึ้นในบ้านเมือง เตียวเจซึ่งอยู่นอกเมือง จึงยกทหารเข้าเมืองหลวงเพื่อหมายจะห้ามทัพของลีฉุยและกุกกี แต่เขารู้ว่าคนทั้งสองนั้นมิอาจใช้เหตุผลพูดจาเกลี้ยกล่อมกันได้ จึงยกกำลังทหารมาเป็นอันมาก

²⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, 402.

²⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, 402-403.

แล้วแจ้งว่าหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ยอมทำตามการสงบศึก เขาก็จะเข้าข้างอีกฝ่าย ดังนั้นลิดุยและกุยกีจึงยอมเลิกรบกันแต่โดยดี เทียวเจียงคงตั้งทหารไว้นอกเมืองแล้วส่งสารถึงพระเจ้าเหียนเต๋ที่อยู่ในวังหลวง จากนั้นจึงวางแผนที่จะอัญเชิญนำเสด็จพระเจ้าเหียนเต๋ออกไปนอกเมืองหลวงเตียงอัน เพราะเห็นว่าเมืองหลวงแห่งนี้มีสภาพทรุดโทรม จึงทูลเชิญเสด็จไปที่เมืองแห่งใหม่ดีกว่า พระเจ้าเหียนเต๋และเหล่าขุนนางใกล้ชิดล้วนเห็นชอบด้วย ดังนั้นพระเจ้าเหียนเต๋และตังสินซึ่งเป็นขุนนางใหญ่ จึงได้นำขบวนเหล่าเชื้อพระวงศ์และเหล่าขุนนางใหญ่ ครอบงำเดินทางออกมาจากเมืองหลวง ฝ่ายลิดุยและกุยกีเมื่อทราบเรื่องก็โกรธมากที่พระเจ้าเหียนเต๋หลบเสด็จออกไป จึงจัดทัพไล่ติดตามขบวนเสด็จ

ระหว่างนั้น เอียวฮอง ขุนศึกซึ่งเป็นคู่อริของลิดุยซึ่งได้ตั้งมั่นอยู่ที่หุบเขาแห่งหนึ่งทราบข่าวว่าพระเจ้าเหียนเต๋เสด็จหนีออกมา จึงนำทหารเข้าไปจับตัวไว้ เอียวฮองมีทหารเอกคือชีหลง มีฝีมือสู้รบกล้าแข็ง จึงช่วยตีได้ทหารของลิดุยและกุยกีให้ถอยกลับไปได้ กลับโดนทหารของกุยกีเข้ามาสกัดขวางไว้ เมื่อลิดุยและกุยกีทราบเรื่อง ก็เห็นว่าหากพวก เอียวฮอง ชีหลง ตังสิน สามารถอัญเชิญพระเจ้าเหียนเต๋ไปรวมกับกองทัพของเตียวเจได้เมื่อใด พวกเขาก็จะตั้งหลักได้แล้วจะเคลื่อนทัพบุกตีได้กลับมา อันตรายก็จะมาถึงตัว ดังนั้นลิดุยและกุยกีจึงปรึกษากันแล้วตัดสินใจยุติความบาดหมางชั่วคราว ทั้งสองต้องการแย่งชิงเอาพระเจ้าเหียนเต๋กลับมาแล้วฆ่าทิ้งเสีย จากนั้นผลประโยชน์และทรัพย์สินสมบัติที่ได้มาก็จะแบ่งกันคนละครึ่ง ฝ่ายตังสินและเอียวฮองซึ่งนำขบวนเสด็จมาได้ระยะหนึ่งแล้วปรึกษากันมีความเห็นว่าการจะหนีอย่างเดียวยังคงไปไม่ได้ไม่ตลอด จึงต้องเสริมกำลังอารักขาขบวนเพิ่มเติม เวลานั้นทั้งสองทราบข่าวว่าในท้องถิ่นที่พวกเขาเคลื่อนขบวนอยู่มีกลุ่มโจรสามกลุ่มที่มีอิทธิพลอยู่มาก นั่นคือกลุ่มของ หันเซียม ลิงก และ โฮจ้าย จึงให้ทำหมายรับสั่งเรียกนายโจรทั้งสามมาเข้าเฝ้าเพื่อให้ทำหน้าที่ถวายอารักขาพระเจ้าเหียนเต๋แล้วนิรโทษกรรมความผิดที่เคยมีมาแต่ก่อนทั้งหมด จากนั้นส่งสารไปเกลี้ยกล่อมลิดุยและกุยกี ให้ร่วมกันบริหารปกครองบ้านเมืองอีกครั้ง

นายโจรกลับใจทั้งสามกลุ่มมีความยินดีและปลาบปลื้มในพระกรุณาธิคุณมาก จึงพากันยกกำลังมารับขบวนเสด็จเพื่อถวายการอารักขา แต่ลิดุยและกุยกีนั่นกลับเป็นตรงกันข้าม พวกเขาได้หนังสือเกลี้ยกล่อมแล้วก็ไม่ยอมทำตาม ไพศาลอธิบายว่า เพราะพวกเขาทั้งสองคนหมดสิ้นความภักดีและสำนึกในการเป็นขุนนางของบ้านเมืองไปแล้ว มีแต่จิตใจโหดเหี้ยมในจิตใจ เหมือนกับนักการเมืองที่ขายชาติและปล้นชาติจนเสียสติ ไม่สามารถยั้งคิดหรือสำนึกในความผิดชอบชั่วดีได้อีกต่อไป ส่วนโจรกลับใจนั้น จริงอยู่ว่าใครจะคาดคิดจิตใจของโจรได้ก็จริง แต่ในยามที่สิ้นท่าจนตรอก

จำเป็นต้องเกี่ยวข้องด้วยแล้ว คบหากับโจรท้องถิ่นที่กลับใจก็ยังดีเสียกว่าที่จะคบหรือเป็นพวกพ้องกับนักการเมืองที่ขายชาติหรือปล้นชาติทั้งหลาย²⁶⁶

จากตัวอย่างที่อธิบายมาของทั้งสามก๊กฉบับนักบริหารและฉบับคนขายชาตินั้น ก็ยังมีข้อจำกัดในการผลิต เพราะเขียนสามก๊กใหม่แบบ “เล่าตลอดทั้งเรื่อง” ที่มีจำนวนเล่มและเนื้อหาที่ยาวมาก ในกรณีของสามก๊กฉบับนักบริหาร แม้จะอ่านง่าย ใช้สำนวนภาษาและวิธีการเล่าเสมือนกำลังเล่าเรื่องราวการสร้างองค์กรและความสามารถในการบริหารบุคลากรของเหล่าผู้นำในสามก๊ก ซึ่งมุ่งหวังจะจับกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเจ้าของกิจการหรือผู้สนใจทั่วไปได้ชัดเจนนั้น จุดอ่อนสำคัญเห็นจะอยู่ที่ว่า ถ้าเป็นผู้สนใจทั่วไปที่ไม่ได้มีพื้นเพการทำธุรกิจหรือไม่ได้สนใจต้องการซึมซับหลักการบริหารทั้งหลายแหล่ในเรื่องสามก๊ก แต่เพียงต้องการรับความบันเทิงและความรู้ในแง่มุมอื่นแล้ว หนังสือชุดนี้ก็ไม่ได้ขายดีเท่าที่ควรนัก แม้จะมีชื่อเสียงก็ตาม²⁶⁷

แล้วความที่สามก๊กฉบับคนขายชาติผูกโยงอยู่กับสำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์ แล้วยังมีสถานะเป็นเสมือนหัวหอกของสำนักพิมพ์ไปในตัวด้วย ได้มีการจัดทำรูปเล่มทั้งหมดใส่กล่องเข้าเป็นกล่องบรรจุเพื่อไว้สำหรับให้ผู้อ่านได้สามารถเก็บสะสมไว้ในชั้นหนังสือในบ้านได้เป็นอย่างดี แล้วยังมีการโฆษณาอีกด้วยว่า เป็นหนังสือขายดีที่มีการพิมพ์ซ้ำแล้วหลายครั้ง อย่างไรก็ตาม รูปเล่มและการทำกล่องบรรจุของสามก๊กฉบับคนขายชาติจะแลดูอลังการราวกับเป็นคัมภีร์ขนาดเขื่องที่ดูผิวเผินแล้วเป็นหนังสือที่อ่านยากเกินกว่าระดับของนักอ่านมือใหม่จะสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายเท่าที่ควร แต่นั่นก็ดูจะไม่ใช่ว่าสำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์หรือตัวของไพศาลซึ่งเป็นผู้เขียนมีความวิตกกังวลเพราะหนังสือชุดนี้ เสมือนว่าได้จัดทำมาด้วยความตั้งใจให้ผู้อ่านได้ซื้อสะสมเก็บเข้าตู้หนังสือที่บ้านไว้เป็นเสมือนคัมภีร์เงินที่ยิ่งใหญ่ จริงอยู่ว่าชื่อของสามก๊กนั้นสามารถขายได้ด้วยตัวเองอยู่แล้ว แต่ก็ยังทำให้งานชุดนี้แลดูขลังและอลังการในสถานะที่เป็นคัมภีร์แห่งภูมิปัญญาจีน มีที่ทางเป็นพิเศษโดยเฉพาะของตนเองที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

²⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, 450-456.

²⁶⁷ หนังสือสามก๊กฉบับนักบริหารทั้งชุด 6 เล่มจบ ปัจจุบันพ.ศ.2558 กลายเป็นหนังสือลดราคา 50% ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติครั้งล่าสุดเมื่อ 26 มีนาคม – 5 เมษายน จากการสอบถามไปทางผู้ขายและบูธที่วางขาย ก็ไม่ได้ถึงกับขายดีมากนัก หากเปรียบเทียบกับหนังสือสามก๊กชุดอื่นๆ ราวกับว่าเป็นหนังสือสามก๊กที่กำลังตกยุคไปแล้ว

6.4 สามก๊กฉบับคนกันเอง บริบทในความหลากหลายมิติ

ก่อนหน้านี้จะเกิดการรัฐประหารใน พ.ศ. 2549 มีสัญญาณของความขัดแย้งมาก่อนหน้านั้นแล้ว โดยเฉพาะในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2546-2548 ทักษิณ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีที่เคยได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากชนชั้นนำในการเลือกตั้งในสมัยแรก แต่เมื่อมาถึงในสมัยที่สอง สถานการณ์กลับพลิกเป็นตรงกันข้าม เพราะทักษิณโดนมองว่า ตัวเขากำลังสร้างความนิยมขึ้นมาแล้วพุ่งสูงทำลายต่อสถาบันกษัตริย์และองคมนตรี มีข้อน่าสังเกตว่าจึงใจกระทบถึงทักษิณโดยตรงจากการปาฐกถาครั้งหนึ่งของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี ได้กล่าวแนะนำไม่ให้ผู้นิยมชมชอบและไม่นับถือคนรวยที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม²⁶⁸

ในช่วงเวลาดังกล่าว ยังมีการชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลทักษิณและบรรดาญาติที่เข้ามากุมอำนาจในรัฐบาล การชุมนุมนำโดย นายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่เป็นจุดประทุทำให้การเมืองเกิดการแบ่งแยกออกเป็นเสื้อสีแดงและเหลือง มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างสองฝ่ายและฝ่ายอื่นๆด้วยในระหว่างนั้น คอลัมน์ในหน้าหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์ได้เริ่มการนำเสนอสามก๊กในรูปแบบหลากหลายมิติ ซึ่งหากพิจารณาแล้วจะพบว่าหลายครั้งได้แอบแฝงถึงการสะท้อนสภาพการเมืองและนักการเมืองไทยในภาพรวมไว้อย่างน่าสนใจ นั่นคือ “คอลัมน์สามก๊กฉบับคนกันเอง”²⁶⁹ เขียนโดย อัญชลี เอื้อกิจประเสริฐ ที่ใช้นามปากกาว่า “เอื้อ อัญชลี” เธอได้เริ่มเขียนคอลัมน์ประจำให้กับหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์ลงเป็นตอนโดยใช้ชื่อว่า สามก๊กฉบับคนกันเอง โดยเริ่มพิมพ์ตอนแรกคือฉบับที่ 1250 ประจำวันที่ 30 กรกฎาคม – 5 สิงหาคม พ.ศ. 2547 โดยแบ่งการเขียนเป็นภาคๆ แล้วก็เขียนเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2553 ในระหว่างที่เริ่มเขียนภาคแรกนั้น คอลัมน์นี้เริ่มได้รับความนิยมไม่น้อย ต่อมาจึงได้นำบทความทั้งหมดมารวมเป็นหนังสือเล่มได้ถึงสามภาค แล้วภายหลังยังได้รวบรวมเอาผลงานที่เขียนเกี่ยวกับความเป็นจีนอื่นๆด้วย อาทิเช่น เรื่องเกี่ยวกับภาพยนตร์จีน ละครุ นิยายกำลังภายใน แล้วรวมเล่มเพื่อเข้าเป็นชุดไว้ด้วย²⁷⁰

²⁶⁸ คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *อ้าวแล้ว*, 390-391.

²⁶⁹ เอื้อ อัญชลี, *สามก๊กฉบับคนกันเอง ภาคหนึ่ง ขุนเขาไม่เปลี่ยนสายน้ำไม่ขาด*, (กรุงเทพฯ: มติชน. 2549), คำนำผู้เขียน. หากพิจารณาจากจำนวนยอดพิมพ์ซ้ำของสามก๊กฉบับคนกันเองทั้งสามภาคแล้วก็ถือว่าเป็นหนังสือขายดีได้ โดยหากนับถึง พ.ศ. 2558 เล่มภาคแรกนั้นได้พิมพ์ซ้ำติดต่อกันถึง 4 ครั้ง ส่วนภาคสองที่พิมพ์ตามมาใน พ.ศ. 2550 ได้พิมพ์ซ้ำ 2 ครั้ง

²⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, คำนำผู้เขียน

สามก๊กฉบับคนกันเองจะค่อนข้างใช้วิธีการเขียนและการสื่อสารกับผู้อ่านให้เข้าใจเรื่องราวในสามก๊กโดยอิงไปกับเรื่องราวอื่นๆ ด้วยภาษาบอกเล่าอย่างง่ายๆ ไม่ได้มีความเป็นวิชาการ ไม่ได้ต้องการมุ่งอธิบายหลักกลยุทธ์ต่างๆ หรือต้องการเสียดสีวงการเมืองเป็นพิเศษนัก และยังสอดแทรกความรุ่มร่ามด้วยการใช้ภาษาแบบวัยรุ่นสมัยนิยม การดึงสำนวนเชิงนิยายกำลังภายในมาใช้ ประกอบ สอดแทรกบทกลอน คำคมในปรัชญาจีนโบราณปะปนเข้าไปบ้าง อีกทั้งการเขียนจะไม่ได้เล่าเรื่องราวไล่ตามลำดับตั้งแต่แรกจนจบเหมือนปกติ ด้วยแล้วแต่ว่าคนเขียนอยากจะหยิบตอนไหนมาเขียน ก็เขียนไปจากนั้นจึงเสริมเติมแต่ง ดัดแปลง ขยาย หรือเล่าเรื่องราวให้กระชับขึ้น สุดแท้แล้วก็ตามแต่ผู้เขียน มีอิสระตามใจชอบ ซึ่งผู้เขียนเองก็ถึงกับสารภาพในหนังสือของเธอว่า แท้จริงแล้วตัวเธอก็ไม่ได้เชี่ยวชาญหรือรอบรู้เรื่องสามก๊กอย่างละเอียดชัดเจนมากนัก มีหลายเรื่องราวในสามก๊กที่เธอเคยอ่านแล้วค่อนข้างหลงลืมไป ซึ่งการเขียนแบบออกตัวไว่ก่อนเช่นนี้ แทนที่จะส่งผลเสียด้านความน่าเชื่อถือในทางกลับกันได้ส่งผลให้งานชุดนี้ของเธอดูเข้าถึงได้ง่ายและมีความเป็นกันเองกับผู้อ่านมาก เพราะถือว่าผู้อ่านจำนวนไม่น้อยที่ตามอ่านคอลัมน์ของเธอนั้นก็อาจจะเป็นผู้ที่เพิ่งเริ่มสนใจเรื่องสามก๊กและยังไม่ได้รู้เรื่องราวเชิงลึกอย่างละเอียดเท่าไรนัก ซึ่งหัวใจสำคัญคือ ผู้เขียนได้วางแผนและออกแบบการเขียนไว่ก่อนคร่าวๆ แต่ก็จะมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้เข้ากับสถานการณ์ภาพรวมของเมืองไทยในขณะนั้น หรือให้เข้ากับประเด็นดังๆ ในเวลานั้นด้วย²⁷¹

บทความที่ลงครั้งแรกในคอลัมน์นั้น เอื้อ อัญชลีใช้ชื่อว่า “สามคำไม่พ้นวิชาชีพนวน” โดยเริ่มเปิดเรื่องในประเด็นที่ผู้เขียนจะเข้าไปชวนรุ่นพี่ที่มีอาวุโสในห้องเรียนวิชาภาษาจีนเพื่อพูดคุยกันในเรื่องสามก๊ก แต่คำตอบที่ได้รับกลับเป็นในเชิงดูถูกดูแคลน โดยกล่าวหาว่า “มันเป็นเรื่องเสียเวลา คนเราห่วงเรื่องปากท้อง สนใจเรื่องการค้าขายดีกว่า” และยังอ้างว่า “สามก๊กเป็นเรื่องของการหักหลังกัน เรื่องของคนที่ไม่รู้หน้าไม่รู้จัก บางคนเขาศึกษาเพื่อให้ทันคนประเภทต่างๆ” เมื่อผู้เขียนถามกลับว่า “แล้วเราไม่ควรรู้หรือ” รุ่นพี่คนนั้นกลับมียิ้มแปลกๆ แล้วเบี่ยงประเด็นไปสู่วิชาชีพนวนของเขาเอง โดยอ้างว่า “สมัยผมเริ่มต้นทำการค้านะ ประสบการณ์ต้องหาเอาเองจากชีวิตจริง ไม่มีห้องเรียนหรือตำราสอนเหมือนในสมัยนี้” แล้วเล่าต่อไปถึงประสบการณ์ในการทำงานส่วนตัวของเขาเองตั้งแต่เป็นลูกจ้างจนได้เต้าขึ้นไปเป็นเจ้าของกิจการ ได้ผ่านช่วงเวลาดี ๆ และต้องเผชิญกับช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำ แล้วเมื่อถามต่อว่า ชอบตัวละครในสามก๊กคนไหน คำตอบที่ได้กลับมาก็คือ “กวนอู” เพราะชอบในความซื่อสัตย์ ผู้เขียนจึงเข้าใจได้ว่า เหตุที่เธอไม่ยอมให้เธอสนใจสามก๊กมากนัก เพราะเขามีมุมมองว่าสามก๊กเป็นเรื่องของการหักหลัง ใช้เล่ห์เหลี่ยมแพรวพราว คนอ่านจำนวนมากได้รับเอาด้านนี้ไปใช้กันมาก ซึ่งสำหรับเขาแล้ว การรู้เท่าทันคนนั้นไม่สำคัญเท่ากับความซื่อสัตย์ จึงทำให้เขาขึ้น

²⁷¹ เรื่องเดียวกัน

ชอบกวนอูที่มีภาพลักษณ์ในเรื่องของความซื่อสัตย์ขั้นสูงไปโดยปริยาย ซึ่งในจุดนี้ก็น่าสนใจว่า แม้คนที่พาดพิงดังกล่าวจะไม่ต้องการให้ เอื้อ อัญชลี สนใจเรื่องสามก๊กมากนัก เพราะกลัวจะรับเอาเรื่องของการใช้เล่ห์เหลี่ยมมากเกินไป แต่ตัวเขาเองกลับมีความชื่นชมในความซื่อสัตย์ภักดีของกวนอูมาก เพราะความซื่อสัตย์เป็นเหมือนเทพเจ้าที่ทำให้เขาผ่านพ้นวิกฤติในวิชาชีพของตนมาได้ทุกครั้ง²⁷²

เอื้อ อัญชลีเขียนขยายถึงเรื่องความซื่อสัตย์ของกวนอูว่า ผู้นำองค์กรที่ประสบความสำเร็จมักจะมีสองส่วนประกอบกันคือมีกลยุทธ์และมีความซื่อสัตย์ หากจะต้องขาดคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ควรจะขาดกลยุทธ์ได้ เพราะคนอื่นๆ อาจจะยอมรับแล้วให้อยู่กับความผิดพลาดของผู้คนที่เกิดจากความซื่อสัตย์ได้ แต่จะไม่ไว้วางใจคนที่ไม่ซื่อสัตย์²⁷³

อาจไม่ใช่ความบังเอิญที่ผู้เขียนเน้นเรื่องของวิชาชีพกับการยึดถือในความซื่อสัตย์ในแบบฉบับของกวนอู เป็นบทความแรกที่เธอเขียนลงในคอลัมน์ ยิ่งเมื่อพิจารณาจากบริบททางการเมืองที่กำลังร้อนระอุในเวลานั้น ทางหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์เล่มนี้ได้พาดหัวข่าวใหญ่โตว่า “Thaksinocrony” และยังใช้คำพาดหัวด้านล่างประกอบว่า “ญาติกาธิปไตย” คำๆ นี้ปรากฏในคอลัมน์ของ ธีรยุทธ บุญมี ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงคำมาจาก “Thaksinocromics” เพื่อต้องการเขียนโจมตีทักษิณและพรรคพวกว่าภาคเศรษฐกิจในเวลานั้นเป็นภาคธุรกิจแบบ พวกพ้อง ผูกพันเกี่ยวข้องกับแกนนำของพรรคไทยรักไทยในเวลานั้นเป็นหลัก การใช้จ่ายของรัฐก็ขาดวินัยร้ายแรงที่อาจส่งผลเสียหายหนักได้ รวมถึงซูเปอร์เด็นที่พรรคไทยรักไทยขอเปลี่ยนจากสัญญาบริหารประเทศ 4 ปีไปเป็นสัมปทานประเทศ 30 ปี จึงถือว่าปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดในเวลานั้นคือ การคอร์รัปชัน ที่มีหลายรูปแบบ หรือเรียกได้ว่าเป็นการเมืองที่ขาดซึ่งความซื่อสัตย์และความตรงไปตรงมาอย่างรุนแรง²⁷⁴

นอกจากนี้ เอื้อ อัญชลี ยังได้เขียนถึงเรื่องราวของตัวละครสามก๊กที่แฝงถึงเรื่องการเมืองอีกหลายครั้ง อาทิเช่น หัวข้อ “คนรุ่นใหม่ช่างน่าเกรงขาม” เขียนถึงเรื่องของเล่าเสี้ยน หรือคนไทยที่อ่านสามก๊กคุ้นเคยในชื่อ “อาเต๊า” เขาเป็นลูกชายคนโตของเล่าปี่ และเป็นตัวละครที่คนอ่านสามก๊กที่อ่านจนจบเรื่องแล้ว มักถือกันว่ามีลักษณะเง่าเบาปัญญามากที่สุด ในภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์สามก๊กเองก็ค่อนข้างให้ภาพลักษณ์ของเล่าเสี้ยนว่าเป็นฮองเต้ที่โง่เขลาเบาปัญญาจนถึงระดับ

²⁷² เอื้อ อัญชลี, “สามก๊กฉบับคนกันเอง สามคำไม่พ้นวิชาชีพตน”, *มติชนสุดสัปดาห์*, 24, 1250(30 กรกฎาคม – 5 สิงหาคม 2547): 69.

²⁷³ เรื่องเดียวกัน, เน้นโดยผู้เขียน

²⁷⁴ ธีรยุทธ บุญมี, “4 ปี ระบอบทักษิณ ก้าวสู่การเมืองเผด็จการพรรคเดียวของไทยรักไทย มุ่งยึดสัมปทานประเทศ”, *มติชนสุดสัปดาห์*, 24, 1250(30 กรกฎาคม – 5 สิงหาคม 2547): 9-11.

ปัญหาล้วนด้วยซ้ำ เอื้อ อัญชลีเขียนถึงเล่าเลียนในมุมที่ว่า อาเต๋เป็นตัวละครที่คนอ่านสามก๊กในเมืองไทยรู้จักกันมากเพราะเหตุการณ์ในสามก๊กตอน “จูหล่งฝ่าทัพปราบอาเต๋” ได้บรรจุไว้ในตำราเรียนวิชาภาษาไทย ทำให้หลายคนรู้จักชื่อของจูหล่งว่าเป็นยอดขุนพลที่มีความเก่งกาจกล้าหาญ ยอมเสี่ยงชีวิตบุกฝ่ากองทัพของโจโฉเข้าไปช่วยชีวิตอาเต๋ที่ยังเป็นทารกแบบเบาๆ ขึ้นควบขี่ม้าฝ่าทหารโจโฉแล้วพาทารกน้อยอาเต๋ให้รอดชีวิตกลับไปหาเล่าปี่ได้สำเร็จ แต่เมื่อเรื่องสามก๊กมาถึงช่วงที่อาเต๋ได้เติบโตขึ้นแล้วกลายเป็นฮ่องเต้สืบทอดต่อจากเล่าปี่นั้น กลับกลายเป็นกว่าเขาไม่ได้เป็นผู้มีความสามารถเทียบเท่าบิดา ไม่ได้ใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่าให้สมกับที่คนกล้าหาญอย่างจูหล่งต้องฝ่าอันตรายเข้าไปช่วยเอาไว้ตั้งแต่เบาๆ อาเต๋หรือพระเจ้าเล่าเสี้ยนนั้น ในช่วงชีวิตบั้นปลายในฐานะฮ่องเต้ที่เป็นผู้นำของอาณาจักร เขากลับเชื่อฟังคำยุยงของขันทีซึ่งประจบ ไม่ได้แยกแยะผิดถูกว่าใครคือคนที่ทำงานเพื่อบ้านเมือง สุดท้ายเมื่อทหารเข้ายึดก๊กพิมายประชิดเมือง แดนที่จุดยืนหยัดสู เขากลับประกาศยอมแพ้อย่างง่ายดายแล้วเมื่อต้องกลายเป็นเชลยศึกไปอยู่ที่แคว้นวุย เมื่อสุมาเจียวได้จัดงานเลี้ยงต้อนรับให้สมฐานะที่อาเต๋เป็นอดีตฮ่องเต้นั้น ก็ได้ให้คนบรรเลงเพลงของแคว้นจ๊กที่เป็นของอาเต๋และสกุลเล่า เพลงที่บรรเลงนั้นทำให้พวกขุนนางที่ติดตามอาเต๋มาด้วยพากันร้องไห้สะเทือนใจมาก แต่เมื่อสุมาเจียวได้ถามอาเต๋ว่าคิดถึงบ้านเมืองเดิมไหม อาเต๋กลับตอบว่า “ไม่ได้คิดถึงเลย อยู่ที่นี่สนุกจะตาย” ซึ่งคำตอบนั้นแสดงให้เห็นว่า อาเต๋ไม่ได้รู้สึกถึงความพ่ายแพ้หรือเสียศักดิ์ศรีแม้แต่น้อย ทำให้สุมาเจียวถึงกับถอนใจแล้วสิ้นความระแวงในตัวอาเต๋ทันที แล้วหลังจากนั้น อาเต๋ก็ยังได้ใช้ชีวิตอยู่ตามอัธยาศัย ได้รับการเลี้ยงดูที่ดี ไม่ได้เข้ามาข้องแวะกับเรื่องการเมืองหรือการชิงอำนาจอีกเลย แม้ว่าจะมีเหตุทางการเมืองที่ผันผวนในแคว้นวุยเกิดขึ้น แต่มันก็ไม่ส่งผลกระทบต่ออะไรกับเขาทั้งสิ้น เขาอยู่อย่างสุขสบายแล้วตายอย่างสงบ และมีอายุยาวนานกว่าแคว้นจ๊กก๊กที่เคยเป็นของเขาอีก²⁷⁵

ลักษณะของอาเต๋นั้น ได้รับการเปรียบเปรยกับลูกหลานของคนทั่วไปที่ได้เติบโตและใช้ชีวิตอย่างสุขสบาย จนอาจจะสบายมากเกินไปด้วยซ้ำ แต่ เอื้อ อัญชลี กวีวิจารณ์ในเรื่องนี้แง่มุมของนักการเมือง และสำนักทางการเมืองของผู้มีอำนาจว่า มันอาจจะดีกว่าก็ได้ที่คนอย่างอาเต๋ไม่ได้รู้สึกถึงพันธะทางการเมืองของตน สามารถถลกจากหลังเสือ และเร้นกายจากสถานการณ์ทางการเมืองได้อย่างงดงาม ชีวิตแบบนี้ ย่อมเป็นทางเลือกที่ดี เพราะสำนักทางการเมืองนั้นแม้จะน่ายกย่อง แต่ในทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริงนั้นกลับเป็นเรื่องของการแย่งชิงอำนาจของกลุ่มผลประโยชน์และนักการเมืองต่างๆ สร้างปัญหาทับซ้อนให้เกิดขึ้นมากมาย หากในสังคมและวงการเมืองมีคนอย่างอาเต๋มากๆ ก็น่าจะดีกว่า เพราะไม่ต้องเสียไปกับการเล่นการเมือง ซึ่งบางครั้งก็อาจเป็นการพาผู้คน

²⁷⁵ เอื้อ อัญชลี, “สามก๊กฉบับคนกันเอง คนรุ่นใหม่ช่างน่าเกรงขาม”, *มติชนสุดสัปดาห์*, 24, 1251 (6 – 12 สิงหาคม 2547): 72.

จำนวนมากไปล้มหายตายจากและเกิดความสูญเสียด้วย การที่อาเต๋ายอมแพ้และละวางจากอำนาจโดยง่ายตายนั้น จึงอาจจะเป็นเรื่องดีกว่าก็ได้สำหรับนักการเมืองในสังคมไทย²⁷⁶

สามก๊กฉบับคนกันเอง จึงนับว่าเป็นผลงานที่พยายามเปรียบเทียบเรื่องราวในสามก๊กกับกระแสสังคมไทย โดยช่วงแรกนำเสนอผ่านทางสื่อที่ผู้คนเข้าถึงง่ายอย่างหนังสือพิมพ์ ซึ่งด้วยลักษณะเช่นนี้ ยาขอบก็เคยใช้มาแล้วเมื่อครั้งเริ่มต้นเขียนสามก๊กฉบับปกทองหนังสือพิมพ์เป็นตอนๆ กระทั่งเริ่มโด่งดังจึงได้รวมเป็นเล่มขายซึ่งต่อมากรณีของไพศาลและสำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์ก็ได้นำวิธีการนี้มาใช้ในการผลิตสามก๊กฉบับคนขายชาติก่อนที่จะรวมเป็นเล่มเช่นกันด้วยปัจจัยเหล่านี้ จึงส่งผลให้สามก๊กฉบับคนกันเองมีชื่อเสียงและขายดีไม่น้อย สร้างความสนใจให้กับผู้ที่ต้องการจะเริ่มอ่านสามก๊กได้หยิบผลงานนี้มาเริ่มอ่านแทนที่จะไปเริ่มอ่านจากสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่เป็นต้นฉบับดั้งเดิม ซึ่งอาจจะถือว่าอ่านยากอยู่บ้างสำหรับคนรุ่นใหม่ที่ไม่ถนัดการอ่านวรรณกรรมที่ใช้ภาษาบรรยายแบบโบราณ และมีความเร่ร่อนในการเสาะหาข้อมูลหรือภูมิปัญญาบางส่วนที่พวกเขาต้องการรับรู้หรือนำไปใช้ การที่นักเขียนสามก๊กเหล่านี้ได้ช่วยย่อเนื้อหาสำคัญบางส่วนจากทั้งเรื่องที่มีขนาดยืดยาว และใช้วิธีการมุ่งเน้นเฉพาะเนื้อหาส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านรุ่นใหม่สามารถเสาะรับสิ่งที่พวกเขาเชื่อว่าสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้นั้น จึงกลายเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ช่วยให้การอ่านและเสาะหาความรู้และภูมิปัญญาจากสามก๊กไม่ได้กลายเป็นเรื่องยากจนเกินกำลังสำหรับคนอ่านที่มีความเร่ร่อนในสภาพสังคมยุคใหม่

6.5 สามก๊กประยุกต์เพื่อการตลาดและทิศทางต่อไป

มีข้อน่าสังเกตว่า การผลิตสามก๊กตั้งแต่เข้าทศวรรษ 2540 เป็นต้นมาได้มีการสืบทอดการเขียนและการอ่านสำนักเขียนรุ่นใหม่ๆ ที่อยู่นอกเหนือวงการวรรณกรรมไปแล้ว แต่ได้ขยายไปสู่นักเขียนที่มาจากสายอาชีพอื่นอีกมาก รวมถึงความพยายามที่จะทำให้สามก๊กเป็นวิชาการที่จริงจังและกลายเป็นว่า ได้สร้างกลุ่มผู้อ่านเฉพาะของแต่ละฉบับขึ้นมา

ลีกาซิง ซึ่งเป็นประธานบริษัท Hutchison Whampoa Limited (HWL) และยังเป็นประธานบริษัท Cheung Kong Holding เขาเป็นคนที่จีนที่เป็นมหาเศรษฐีอันดับต้นๆ ของโลกซึ่งใน พ.ศ.2551 ได้รับการจัดอันดับให้เป็นมหาเศรษฐีที่ติดอยู่ใน 20 อันดับของโลก โดยอยู่ในอันดับที่ 11 เขาได้ยกย่องเรื่องสามก๊กว่าเป็น “ตำราบริหารจัดการที่ดีที่สุด” หลังจากเขาได้อ่านหนังสือชื่อ

²⁷⁶ เรื่องเดียวกัน

“ศตวรรษสามกึ่ง โจโฉจอมคนผู้พิชิต” เป็นหนังสือเล่าเรื่องชีวประวัติการต่อสู้ใต้เต๋าทางการเมืองและแนวคิดการใช้กลยุทธ์อันหลากหลายที่ทำให้โจโฉกลายเป็นหนึ่งในผู้นำที่มีอำนาจที่สุดในยุคสามกึ่ง²⁷⁷

ลิกาซิงเป็นมหาเศรษฐีจีนที่สร้างตัวขึ้นมาจนประสบความสำเร็จได้หลังจากพ้นช่วงวัยกลางคนมาแล้ว ภูมิหลังของลิกาซิงนั้น มีบิดาเป็นครูใหญ่ในโรงเรียนประถม ลิกาซิงจึงมีความรู้ด้านอักษรศาสตร์ ต่อมาบิดาเขาเสียชีวิตลงในขณะที่เขาอายุ 15 ปี เนื่องจากเขาเป็นบุตรชายคนโต จึงต้องออกมาทำงานหารายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัวแล้วเรียนภาคค่ำไปด้วย ต้องอาศัยความขยันและอดออมอย่างมาก กว่าจะสามารถเก็บเงินทีละน้อยๆ แล้วเริ่มสร้างธุรกิจเล็กๆ ของตนขึ้นได้ แต่หลังจากนั้นก็ยังคงล้มลุกคลุกคลานอยู่นาน แต่ด้วยจิตวิญญาณของความเป็นนักธุรกิจที่ไม่ยอมแพ้ และมีความเป็นปัญญาชนอยู่ด้วยจากความใฝ่เรียนรู้ ซึ่งมีอยู่น้อยนัก เขาจึงค่อยๆ ใต้เต๋าแล้วรักษาความมั่นคงทางธุรกิจ ใช้กลยุทธ์ต่างๆ จนกระทั่งประสบความสำเร็จได้²⁷⁸

ต่อมา เขาได้เขียนบทความยกย่องหนังสือสามกึ่งว่า ขอเพียงเป็นคนเชื้อสายจีน ไม่มีใครที่ไม่รู้จักสามกึ่ง เพียงแต่คนทั่วไปที่อ่านสามกึ่งนั้น ดิถีภาพของสามกึ่งที่เป็นวรรณกรรมมากเกินไป เพราะสามกึ่งที่คนทั่วไปรู้จักก็คือสามกึ่งฉบับพงศาวดาร ซึ่งจะมุ่งบรรยายการต่อสู้อันดุเดือด วีรกรรมความกล้าหาญของตัวละครอย่างกวนอู ความห้าวหาญของลิโป้ การใช้เล่ห์เหลี่ยมของโจโฉ การชิงไหวชิงพริบระหว่างขงเบ้งและจิวยี่ ซึ่งลิกาซิงเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องดี แต่ผู้คนมักจมอยู่กับเรื่องราวของตัวละครที่ถูกแต่งเติมสีสันมากเกินไป ทำให้เกิดหลุมพรางที่ทำให้ผู้คนพากันคิดไปว่า การทำสงครามหรือการแข่งขันใดๆ ก็ตามนั้น อาศัยเพียงแค่ความกล้าหาญและสติปัญญาส่วนบุคคลก็เพียงพอต่อชัยชนะ หรือความจงรักภักดีจะทำให้บ้านเมืองสงบ กลอุบายใช้ในการวางแผน ซึ่งไม่ถูกต้องไปทั้งหมด เรื่องน่าเศร้าคือ มันส่งผลให้ชาวจีนยึดความเชื่อในวีรบุรุษมากเกินไป เน้นความสามารถส่วนบุคคล ละทิ้งความสำคัญของการทำงานเป็นทีม ซึ่งในสามกึ่งเองก็มีตัวอย่างลักษณะนี้อยู่มาก แต่กลับโดนมองข้ามไป ตัวอย่างเช่น เล่าปี่ ชุนวัน ทำงานร่วมกันเป็นพันธมิตรเพื่อต่อต้านโจโฉ จิวยี่และขงเบ้งสมควรประสานความคิดร่วมแรงร่วมใจกัน จึงจะสามารถเอาชนะข้าศึกได้ จะมีใจระแวงคิดร้ายกันไปได้อย่างไร หลายคนอ่านนิยายสามกึ่งมานานนั้นเมื่อถึงเวลาทำงานแล้วกลับไม่สามารถร่วมมือหรือทำงานเป็นทีมกับผู้อื่นได้ ก็มักกล่าวอ้างเปรียบตนเองเป็นขงเบ้งกับจิวยี่ ซึ่งนั้นไม่ถูกต้องเลย ลิกาซิงจึงได้สรุปความว่า “*ความเขลาคือศัตรูที่ร้ายกาจที่สุดในโลก*” เพื่อเตือนผู้อ่านสามกึ่งให้รู้จักคิดวิเคราะห์สิ่งที่แอบแฝงอยู่ในสามกึ่ง มากกว่าจะนำมาใช้อ้างอิงในเชิงลบ เป็น

²⁷⁷ ก่อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์, *อ่านสามกึ่งถกบริหาร*, (กรุงเทพฯ: บุ๊คส์ไมล์, 2552), 13, คำแปลจากบทความของลิกาซิง

²⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, 14-15.

การเรียกร้องให้มองสามก๊กในฐานะของตำราบริหารจัดการ ไม่ใช่แค่วรรณกรรมอิงพงศาวดารอย่างที่คนจีนทั่วไปยึดติดกันมานานอย่างที่เราเข้าใจกัน²⁷⁹

การที่สามก๊กได้รับการรับรองจากนักธุรกิจระดับโลกที่มีชื่อเสียงและเป็นผู้ประสบความสำเร็จจริงน่าจะมีส่วนทำให้สามก๊กมีความน่าเชื่อถือในฐานะเป็นความรู้ร่วมสมัยที่เป็นวิชาการ และนำมาใช้อ้างอิงกับการบริหารในธุรกิจยุคใหม่ได้เชื่อว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างฐานผู้อ่านที่ชัดเจนขึ้นมาได้ เปรียบเสมือนการหาเสียงซึ่งนักการเมืองหรือพรรคการเมืองแต่ละกลุ่มก็พยายามหาเสียงและสร้างฐานเสียงที่เข้มแข็งของตนเอง หรือสำหรับผู้ผลิตสินค้าสักยี่ห้อแล้วต้องการทำตลาด ก็วางตำแหน่งของสินค้าตนไว้ว่าต้องการขายคนกลุ่มใดเป็นหลัก ลักษณะดังกล่าวนี้น่าจะส่งผลให้กลุ่มนักเขียนสามก๊กบางคนได้เห็นโอกาสที่จะพัฒนางานของตนเองให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้อ่าน กระทั่งได้มีการผลิตสามก๊กฉบับใหม่ขึ้นมาอีกมากมาย ซึ่งก็มีทั้งฉบับที่ได้รับานิยม ทำให้นักเขียนมีชื่อเสียงขึ้นมา แต่ก็มีนักเขียนสามก๊กอีกมากที่ไม่ได้มีชื่อเสียงอะไรนักซึ่งส่วนหนึ่งนั้นก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของนักเขียนและสายป่านในการกระจายและเผยแพร่ของสำนักพิมพ์ และยังอาจรวมไปถึงตามกระแสนิยมของผู้อ่านในแต่ละช่วงนั้นๆ สามก๊กจึงมีการผลิตซ้ำหลายครั้ง เกิดการแข่งขันกันเองในกลุ่มนักเขียน

ในกรณีของสามก๊กฉบับคนกันเองใช้การตลาดเป็นตัวนำหน้าค่อนข้างชัดเจน จึงถือได้ว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผลงานสามก๊กชุดนี้ค่อนข้างมีชื่อเสียงมากกว่าสามก๊กชุดอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน นั่นคือมุ่งทำตลาดกับกลุ่มผู้อ่านมากขึ้น ซึ่งวิธีนี้เป็นสิ่งที่นักเขียนในรุ่นก่อนหน้านี้ยังไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควรนัก²⁸⁰ ส่วนหนึ่งอาจเพราะนักเขียนส่วนมากยังค่อนข้างปราศจากช่องทางต่างๆ ที่จะใช้ติดต่อกับผู้อ่านในหลายระดับได้อย่างสะดวก แล้วตัวตนหรือบุคลิกของนักเขียนเองก็อาจจะมีส่วนที่ทำให้ผู้อ่านเข้าถึงได้ยากด้วย ซึ่งอาจมีผลมาจากลักษณะการใช้ชีวิตของนักเขียนหลายคนในรุ่นก่อนหน้านี้ที่ค่อนข้างหนักหน่วงไปในการใช้ชีวิตดื่มสุรา สันทัด ขี้ปาก หรือมีจุดยืนในเรื่องการเมืองที่เข้มข้น จนบางครั้งก็เป็นการยากที่จะทำให้ผู้อ่านจำนวนมากที่มีความคิดเห็นอันหลากหลายแตกต่างหรือผู้อ่านในกลุ่มอื่นๆ จะสามารถเข้าถึงได้ง่าย

²⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, 14-17.

²⁸⁰ ในกรณีนี้อาจนับว่าเป็นข้อยกเว้นสำหรับสามก๊กฉบับของ ยาขอบ และ คีฤทธิ์ อาจเพราะถือนักเขียนทั้งสองท่านมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมและโด่งดังอยู่แล้ว รวมถึงฝีมือในการเขียน และความแปลกใหม่ในการผลิตสามก๊กของทั้งสองคนที่เป็นต้นแบบให้นักเขียนรุ่นถัดมาด้วย

อย่างไรก็ตาม การที่นักเขียนใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเป็นตัวนำในการผลิตผลงานนั้น อย่างน้อยที่สุดก็ส่งผลทำให้งานเขียนเหล่านั้นมีความชัดเจนว่าเป็นงานเขียนที่มีกลุ่มเป้าหมายหลักในการอ่านเป็นใครหรือคนกลุ่มใด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการประชาสัมพันธ์ต่างๆ เพื่อการขายหนังสือและขยายกลุ่มผู้อ่านให้กว้างขวางออกไปอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะกรณีของสามก๊กฉบับคนเดินดินนั้น สุขสันต์ จะพาตัวเองมาทำการประชาสัมพันธ์และแจกจ่ายเซ็นต์ให้กับผู้อ่านในช่วงระหว่างงานสัปดาห์หนังสือแทบทุกครั้ง ร่วมกับสำนักพิมพ์เคล็ดไทย นับว่าเป็นนักเขียนเรื่องสามก๊กคนแรกๆ ที่ใช้กลยุทธ์เช่นนี้อย่างชัดเจน²⁸¹

การตลาดเช่นนี้มีส่วนอย่างมากในการทำให้นักเขียนเข้าใจลึกซึ้งกับนักอ่านมากขึ้น โดยเฉพาะกับนักอ่านรุ่นใหม่ที่มีค่านิยมการชื่นชอบบุคคลที่เป็นขวัญใจของตนเอง ภายใต้วัฒนธรรมการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่นักเขียนสามารถทำให้เกิดกลุ่มนักอ่านในระดับที่เป็นผู้ชื่นชอบผลงานอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะคอยติดตามผลงานของตนอยู่เสมอแล้ว ก็จะมีส่วนอย่างมากในการช่วยให้การผลิตผลงานแต่ละเล่มในแบบฉบับของตนเองนั้น สามารถจะทำได้ตามความต้องการของผู้เขียนมากยิ่งขึ้น โดยที่ไม่จำเป็นต้องพะวงกับการผลิตงานของตนให้เอื้อกับการตลาดของสำนักพิมพ์ว่าจะขายได้หรือไม่มากนัก แล้วก็ไม่ต้องโดนจำกัดกรอบความคิดโดยบรรณาธิการมากเกินไปด้วย เพราะสามารถอ้างได้เลยว่า ตนเองเป็นนักเขียนที่มีกลุ่มนักอ่านที่ชื่นชอบคอยติดตามผลงาน แล้วเป็นฐานผู้อ่านที่สำคัญที่จะคอยติดตามอ่านและหาซื้อผลงานเป็นประจำอยู่แล้ว

ดังนั้น ด้วยแนวคิดเช่นนี้ ส่งผลให้กลุ่มนักเขียนสามก๊กที่เริ่มสร้างผลงานในช่วงเวลานี้ เริ่มหาหนทางสร้างฐานกลุ่มคนอ่านที่เป็นแฟนคลับกันไม่น้อย โดยเฉพาะกับกลุ่มนักเขียนที่เขียน

²⁸¹ ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้เข้าร่วมงานสัปดาห์หนังสือที่ศูนย์สิริกิติ์หลายครั้งในฐานะของนักเขียนและได้พบว่า สุขสันต์ วิเวกเมธากร (นามปากกา เล่าชวนหัว) จะมายื่นแจกจ่ายเซ็นที่บูทของเคล็ดไทยทุกครั้ง หนังสือของเขาก็ได้รับการประชาสัมพันธ์จากสำนักพิมพ์ค่อนข้างมากด้วย หลังจากการเฝ้าสังเกตการณ์เป็นเวลาหลายชั่วโมงในงานหนังสือในช่วง 4 ปีหลังติดต่อกัน (พ.ศ.2554-2558) พบว่ามีผู้ที่เข้าไปขอลายเซ็นจากหนังสือของสุขสันต์ในระดับที่ค่อนข้างอุ่นหนาฝาคั่งมากกว่าผู้ที่เข้าไปขอลายเซ็นจากหนังสือนวนิยายเรื่อง “คนแคะ” ของ วิภาส ศรีทอง ซึ่งเป็นนักเขียนที่ได้ซีไรต์ใน พ.ศ. 2555 และมากกว่าหนังสือออกใหม่ของ จิระศักดิ์ ปานพุ่ม อดีตนักร้องคนดังที่มีหนังสือออกขายที่บูธเคล็ดไทยใน พ.ศ. 2557 เสียอีก ผู้เขียนวิทยานิพนธ์พิจารณาว่า ส่วนหนึ่งอาจเพราะหนังสือชุดสามก๊กของสุขสันต์นั้นได้จัดออกมาทำเป็นภาคๆ ต่อเนื่องหลายเล่มให้เป็นตัวเลือกกับคนอ่าน รวมกับชื่อเสียงในด้านการเขียนแบบเสียดสีและจงใจด่ากราดนักการเมืองผ่านทางตัวละครสามก๊ก ทำให้เกิดฐานคนอ่านที่แน่นหนาอยู่ก่อนหน้าแล้วหลายปี

หนังสือสามก๊กประเภทคู่มือธุรกิจและเสียดสีการเมือง เพราะผลงานเหล่านี้สามารถผลิตออกมาได้หลายเล่มและยังบ่อยครั้ง ไม่จำเป็นว่าเขียนเพียงชุดเดียวแล้วต้องจบกันเลยเหมือนกับสามก๊กต้นฉบับดั้งเดิม สิ่งที่เกิดขึ้นคือ นักเขียนในกลุ่มนี้ต่างก็มุ่งหวังที่จะผลิตงานสามก๊กขายดีและพิมพ์ซ้ำหลายครั้งให้ได้เสมือนกับนักเขียนชื่อดังหลายคนในยุคก่อน การแข่งขันจึงยิ่งสูง และเริ่มส่งผลให้ปรากฏสามก๊กหลายฉบับออกมาสู่ตลาดในแต่ละปีเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ด้วยความที่มุ่งเน้นความแตกต่างเพื่อให้ขายดีและมีชื่อเสียง ซึ่งก็ส่งผลให้นักเขียนหลายคนมักผลิตงานสามก๊กของตนออกมามากกว่าหนึ่งฉบับ ดังนั้นสามก๊กหลายเล่มในช่วงนี้จึงมีลักษณะซ้ำกันอยู่มากในแง่การนำเสนอและชื่อเรื่อง เช่น สามก๊กประเภทคู่มือธุรกิจและจิตวิทยา โดยเฉพาะ หนังสือสามก๊กของ เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป อดีตนักหนังสือพิมพ์และเป็นวิทยากรด้านบริหารการเงิน ได้เขียนหนังสือสามก๊กและภูมิปัญญาจีน โดยเฉพาะขุนวู โดยมีรูปแบบการผลิตงานเขียนที่ค่อนข้างเป็นเอกลักษณ์ ผลงานแต่ละเล่มมักใช้การเปรียบเทียบกลยุทธ์ในสามก๊กและภาวะผู้นำของตัวละครกับการบริหารองค์กร โดยมักมุ่งเน้นภาวะความเป็นผู้นำของยอดคนในเรื่องสามก๊กเป็นประจักษ์ CEO ของบริษัทหรือองค์กรสักแห่งซึ่งนับตั้งแต่สามก๊กฉบับนักบริหารของเจริญเป็นต้นมาแล้ว อาจนับได้ว่า หนังสือสามก๊กเชิงบริหารของเปี่ยมศักดิ์เป็นผลงานชุดที่มีชื่อเสียงมากที่สุด²⁸² ในการพยายามเปรียบเทียบกลยุทธ์และภาวะผู้นำของตัวละครสามก๊กในแง่มุมมองการเป็นผู้นำองค์กรในยุคใหม่ อย่างไรก็ตาม หนังสือสามก๊กหลายเล่มของเขามักมีรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาที่ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่หนังสือสามก๊กของเขาที่เป็นหนังสือขายดีและมีชื่อเสียงมากที่สุดกลับกลายเป็นหนังสือประเภทเล่าเรื่องสามก๊กแบบย่อเรื่องทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนจบ มีชื่อว่า “เล่าเรื่องสามก๊กฉบับคนรุ่นใหม่” ซึ่งเจ้าตัวยอมรับว่าเกินความคาดหมาย เพราะเขาคิดว่าหนังสือที่เขาเขียนแล้วน่าจะขายดีที่สุด น่าจะเป็นหนังสือสามก๊กประเภทคู่มือและแนวคิดด้านบริหารการเงินที่เขาได้เขียนออกมาจำนวนหลายเล่มนับตั้งแต่พ.ศ.2546 เป็นต้นมา²⁸³

²⁸² ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้ทำการสำรวจตลาดหนังสือตามร้านทั่วไป พบว่าผลงานสามก๊กเชิงบริหารธุรกิจของเปี่ยมศักดิ์มีวางขายอยู่ค่อนข้างมากกว่านักเขียนสามก๊กเชิงบริหารคนอื่น

²⁸³ เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป, สัมภาษณ์โดย ยศไกร ส.ตันกุล, สถาบันพัฒนานักเขียน, 10 พฤศจิกายน 2557. ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้สัมภาษณ์คุณเปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป ผู้เขียนสามก๊กฉบับคนรุ่นใหม่ เขากล่าวโดยสรุปว่า หนังสือของเขาได้พิมพ์ซ้ำแล้ว 4 ครั้ง (ครั้งล่าสุดคือพ.ศ. 2557) เป็นงานที่พิมพ์ซ้ำและสร้างรายได้ให้เขามากที่สุดในบรรดาหนังสือเกี่ยวกับสามก๊กทั้งหมดที่เขาเขียนออกมาแล้วมากกว่า 40 เล่ม และกล่าวอย่างภาคภูมิใจว่าเป็นผลงานเขียนที่ช่วยสร้างชื่อเสียงที่มั่นคงในวงการ ทำให้แตกแขนงไปสู่อาชีพวิทยากรได้ด้วย (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2557)

การผลิตใหม่ของสามก๊กหลังจากทศวรรษ 2540 จึงได้เป็นการขับเคลื่อนที่สำคัญโดยกลุ่มนักเขียนและสำนักพิมพ์ที่มุ่งเน้นการขายเรื่องจีนเป็นหลัก โดยกลยุทธ์หลักคือการมุ่งเน้นตลาดในการนำเสนอเรื่องสามก๊กตามฐานผู้อ่านที่มีต่อนักเขียนในเครือของตนเอง จึงเป็นความพยายามอย่างยิ่งที่จะผลิตสามก๊กแต่ละฉบับให้มีความแตกต่างไปจากวรรณกรรมต้นฉบับและการหาทางสร้างฐานกลุ่มคนอ่านที่ติดตามนักเขียนเป็นสำคัญ พื้นที่พิเศษของสามก๊กจึงมิใช่เพียงแค่การทำให้วรรณกรรมสามก๊กเป็นที่นิยมเพื่อความบันเทิงหรือการย่อยภูมิปัญญาให้คนอ่านเข้าใจง่ายขึ้น แต่เป็นที่รูปแบบการผลิตที่พัฒนาการไปโดยไม่หยุดอยู่กับที่ และการไม่โดนยึดติดโดยกลุ่มนักเขียนในแค่แวดวงวรรณกรรม แต่สามารถทำให้กลุ่มนักเขียนจากแวดวงอื่นที่มีความสามารถในด้านการตลาดได้เข้ามาหยิบใช้ป็นวัตถุดิบอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ช่วงปลายของทศวรรษนี้ หนังสือสามก๊กประเภทคู่มือธุรกิจและเสียดสีการเมือง ที่พิมพ์จำหน่ายออกมาหลายเล่มจากนักเขียนหลายคน ก็ไม่ได้ปรากฏว่าจะกลายเป็นหนังสือขายดีหรือส่งผลให้นักเขียนได้สร้างชื่อเสียงขึ้นมาได้มากเสมอไปนัก

จากการสำรวจนับตั้งแต่ พ.ศ. 2530 - 2540 การผลิตสามก๊กขึ้นใหม่นั้นพอจะสามารถแบ่งแยกบริบทได้เป็นสามประเภทหลักตามลักษณะของเนื้อหาและเป้าหมายการผลิต ได้แก่ เชิงวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ เชิงเสียดสีการเมือง และเชิงคู่มือธุรกิจ ซึ่งแต่ละด้านก็สามารถคาบเกี่ยวต่อกันได้โดยไม่ได้แยกขาดจากกันนัก กระนั้นนับตั้งแต่วิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 จนถึงช่วง พ.ศ. 2545 ก็เหลือนักเขียน สำนักพิมพ์และผู้ผลิตเรื่องจีนและสามก๊กที่เป็นรายหลักอยู่เพียงไม่กี่รายเท่านั้น²⁸⁴ แต่ต่อมาการผลิตสามก๊กก็เริ่มกลับมาเข้มข้นอีกครั้งในช่วงครึ่งทศวรรษหลังของยุคนี้ โดยมีสามก๊กฉบับคนขายชาติและสามก๊กฉบับนักบริหารเป็นตัวแทนจุดกระแสสำคัญ

ในช่วงเวลานี้เอง ก็เริ่มปรากฏกลุ่มนักเขียนหน้าใหม่ที่ไม่เคยมีผลงานมาก่อนในยุคก่อนได้อาศัยกระแสความนิยมของสามก๊กในการผลิตงานที่เริ่มมุ่งเน้นความแตกต่างไปจากสามก๊กแนวเดิมๆ นักเขียนสามก๊กในช่วงเวลาจากนี้ ก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะในบรรดาผู้รู้ภาษาจีน นักแปลนักหนังสือพิมพ์ และผู้อยู่ในวงการเมืองเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่เริ่มเปิดพื้นที่ให้ใครก็ได้ที่มีความรู้มากพอในเรื่องสามก๊ก และมีความสามารถในการเขียนให้ “แตกต่าง” ไปจากฉบับก่อนๆ สามารถสร้างผลงานออกมาขาย และมีกลุ่มผู้อ่านรองรับได้ ซึ่งสามก๊กบางฉบับที่อาจจะเคยเป็นที่รู้จักในวงผู้อ่านแคบๆจำกัด ก็ได้มีการนำกลับมาพิมพ์ซ้ำใหม่เช่นกันหลายฉบับได้กลายเป็นผลงานที่ได้รับความนิยมมาจนถึงทุกวันนี้ ปัจจัยสำคัญที่สร้างความนิยมจนกระทั่งหลายสำนักพิมพ์กล้าที่จะนำสามก๊กเหล่านั้นมาพิมพ์ซ้ำเพื่อขายอีกเป็นจำนวนมากก็คือ ความที่สามก๊กหลายฉบับใช้กลวิธีการเขียนแบบ

²⁸⁴ ยศไกร ส.ตันสกุล. *อ้าวแล้ว*, 388-413 จากตารางสำรวจ พบว่าหลังปี 2540- 2545 การผลิตสามก๊กมีจำนวนลดน้อยลง แต่หลังจากพ.ศ. 2546 ก็เริ่มกลับมาเข้มข้นอีกครั้ง

“สินค้ามวลชน” (Mass Product) หรือมุ่งจับกลุ่มผู้อ่านในวงกว้าง จึงนับเป็นความพยายามที่จะทำให้สามก๊กกลายเป็นสินค้าแบบผลิตจำนวนมาก ซึ่งนับว่าหาเป็นที่ยากที่ทำได้ไม่ง่ายเลยสำหรับวรรณกรรมแปลโบราณ

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องนโยบายที่สำคัญของทางสำนักพิมพ์เป็นปัจจัยสำคัญ มีกรณีสำคัญคือนโยบายหลัก ทองแถม นางจันท์ ที่ได้แนะนำให้กับผู้บริหารของสำนักพิมพ์สุภาพใจ ซึ่งมีโชนรังสี ลูกสาวของทองแถม เป็นผู้บริหารสำคัญ ซึ่งได้ชี้ว่า “หนังสือหัวเรื่องจีน ต้องกลับมา” ได้กลายเป็นนโยบายหลักที่เกิดขึ้นเพื่อหวังจะนำจุดเด่นของสำนักพิมพ์สุภาพใจกลับมาอีกครั้ง นั่นคือการผลิตหนังสือแนวเรื่องจีนประเภท คู่มือ (How-To) ประวัติศาสตร์ ชีวประวัติคนดัง ประยุกต์ความรู้ ให้กลับมาเป็นหนังสือขายดีที่เป็นหัวหอกสำคัญของสำนักพิมพ์หลังจากที่ได้ซบเซาและห่างหายไปเป็นเวลาหลายปี แล้วระหว่างนั้นก็โดนสำนักพิมพ์อื่นช่วงชิงพื้นที่การตลาดในส่วนนี้ไปได้ไม่น้อย นี่จึงเป็นความพยายามที่จะนำสำนักพิมพ์ให้กลับมามีชื่อเสียงโดดเด่นในเรื่องนี้อีกครั้ง²⁸⁵

ชื่อหนังสือในลักษณะที่ว่า “ทำอะไรให้รวย” จะพบว่าการตั้งชื่อเรื่องหรือหัวข้อเช่นนี้ ได้กลายเป็นแนวคิดสำคัญของการผลิตหนังสือประเภท How-To ที่วางขายกันเกลื่อนตลาดหนังสือในช่วงก่อนและหลัง 2540 เป็นต้นมา กระแสนิยมของหนังสือ How-To ที่ตั้งชื่อหนังสือหรือชูแนวคิดที่มุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จแบบเร่งด่วนเช่นนี้ กลายเป็นกระแสนิยมที่มาแรงมาก แล้วเมื่อพิจารณาว่าก่อนหน้านี้หนังสือประเภทคู่มือ How-To แทบจะไม่ได้รับการแนะนำจากร้านหนังสือหรือขึ้นแนะนำหน้าร้านว่าเป็นหนังสือยอดนิยม อีกทั้งบรรดานักเขียนและนักแปลไทยส่วนมากแล้วก็ไม่ค่อยเลือกเขียนหรือแปลงานประเภทนี้จากของตะวันตกเท่าไรนัก²⁸⁶ แต่ทุกวันนี้คงปฏิเสธไม่ได้ว่าเมื่อ

²⁸⁵ โชนรังสี เอลิมชัยกิจ, สัมภาษณ์โดย ยศไกร ส.ตันสกุล, งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์, 30 ตุลาคม 2557. ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้มีโอกาสสอบถามเป็นการส่วนตัวกับคุณโชนรังสี เอลิมชัยกิจ ผู้บริหารหญิงของสำนักพิมพ์สุภาพใจรุ่นที่สอง ได้ข้อมูลโดยสังเขปว่า หนังสือประเภทเรื่องจีนโดยเฉพาะประเภท How-To ของสำนักพิมพ์สุภาพใจ แทบไม่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540เท่าไรนัก ในทางกลับกัน หนังสือในหมวดนี้กลับเป็นกลุ่มหนังสือขายดีไปด้วยซ้ำ จึงตั้งข้อสังเกตว่า เพราะผู้คนพยายามแสวงหาหนทางออกและทางแก้ไขปัญหาทางการเงินและปัญหาชีวิต หนังสือประเภทให้ความรู้เช่นนี้จึงกลายเป็นทางออกที่ผู้อ่านเชื่อกันว่าจะให้คำตอบในการแก้ปัญหาของพวกเขาได้ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2558)

²⁸⁶ เดล คาร์เนกี, อาษา ขจิตเมตต์ แปล, *วิธีชนะมิตรและจูงใจคน*, (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2555) คำนำ 13-17.

สำรวจตามร้านหนังสือทั่วไปโดยเฉพาะในร้านหนังสือแฟรนไชส์ชื่อดัง ได้แก่ ร้านซีเอ็ด ร้านนายอินทร์ ซึ่งเป็นร้านหนังสือที่มีสาขาอยู่จำนวนมากแล้ว ที่อยู่ในห้างสรรพสินค้าหลายแห่งอาทิเช่น บิ๊กซี เทสโก้ โลตัส ซึ่งเป็นห้างประเภทที่มุ่งจับตลาดคนชั้นกลางและล่างทั้งในเมืองและนอกเมืองนั้น จะพบว่า บรรดาหนังสือที่ได้มีการปักป้ายว่าเป็น “หนังสือขายดี” และ “หนังสือแนะนำ” ซึ่งได้สิทธิในการแสดง ขึ้นอยู่บนชั้นของหน้าร้านเป็นพิเศษทุกวันนี้มักจะเป็นหนังสือประเภทต่อไปนี้ ได้แก่ หนังสือคู่มือ How-To ซึ่งก็ครอบคลุมไปถึงประเภท จิตวิทยา บริหารการเงิน การลงทุน สุขภาพ อาหาร ลดน้ำหนักหนังสือพระ ไชยศาสตร์ นิยายรักวัยรุ่น นิยายแปลกำลังภายใน หนังสือนาเทียว ฯลฯ แล้วก็ จะมีการเปลี่ยนแปลงอันดับหนังสือขายดีไปเรื่อยๆในทุกสัปดาห์²⁸⁷

สำหรับในกลุ่มหนังสือคู่มือประเภท How-To ซึ่งได้รับการแนะนำเป็นหนังสือขายดีนั้น โดยส่วนมากแล้วจะมักจะเป็นหนังสือที่มีการตั้งชื่อในแบบตามกระตุนความสนใจของผู้คน หรืออิง กระแสนิยม มีความฉูดฉาด เห็นชื่อแล้วสะดุดตา ลักษณะแนวคิดการตั้งชื่อเหล่านี้เช่น สู้แล้วรวย เล่น หุ่นพันล้าน เทคนิคการเล่นหุ้น ออมเงินอย่างไร รวยพันล้าน รวยได้จากธุรกิจเครือข่าย เป็นต้น สิ่ง หนึ่งที่พบคือ ชื่อหนังสือหรือแนวคิดที่โปรยไว้บนหน้าปกและหลังปกของหนังสือประเภทนี้ มักไม่ทำ ให้คนอ่านเห็นแล้วเกิดความคิดซับซ้อนเท่าไรนัก เพราะจะมุ่งนำเสนอแนวคิดง่ายๆ คนทั่วไปที่แม้จะ ไม่ได้มีความรู้หรือความสนใจในเรื่องเหล่านั้น แต่เมื่อเห็นชื่อหนังสือแล้วก็บังเกิดความสนใจ ไม่ต้องคิด ให้เยอะมาก แล้วที่สำคัญคือ มักมุ่งกระตุ้นไปที่ความกระหายและความอยากเพิ่มรายได้และโอกาส ทางการเงิน ความต้องการประสบความสำเร็จ หรือกระทั่งจุดประกายความหวังว่าภูมิปัญญาใน หนังสือเหล่านี้จะสามารถแก้ไขปัญหาดังๆของผู้คนหรือนำความสำเร็จมาให้ได้ แต่อันที่จริง สิ่ง เหล่านี้จะสามารถนำไปใช้งานจริงหรือเป็นภูมิปัญญาที่จะช่วยให้ประสบความสำเร็จได้จริงหรือไม่

²⁸⁷ ราช รัมมัญ, สัมภาษณ์โดย ยศไกร ส.ตันสกุล, งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ศูนย์ประชุม แห่งชาติสิริกิติ์, 30 ตุลาคม 2557. ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้สอบถามเป็นการส่วนตัวกับราช รัมมัญ บรรณาธิการอาวุโสท่านหนึ่งในเครือสำนักพิมพ์ของบริษัทเพชรประกายในเวลานั้น ได้ทราบว่า การจัด อันดับหนังสือขายดีของในเครือร้านหนังสือชื่อดังแต่ละสาขาจะเป็นการรายงานผลการจัดอันดับ หนังสือขายดีจากยอดขายแบบรายวัน แต่ก็จะมีบ้างที่อันดับยอดขายของหนังสือก็ไม่ได้เที่ยงตรงกับ ความเป็นจริงเสมอไป อย่างน้อยที่สุดจะมีหนังสือหลายเล่มได้วางหน้าร้านแล้วปักป้ายว่าเป็น “หนังสือแนะนำ” ซึ่งหนังสือที่จะได้วางในกลุ่มนี้มีสองสาเหตุคือ หนึ่ง มักเป็นหนังสือที่กำลังอยู่ใน กระแส และสอง เป็นหนังสือที่ทางสำนักพิมพ์หรือสายส่งได้จ่ายเงินให้ทางร้านช่วยทำตลาดด้วยการ วางบนหิ้งหน้าร้านให้ โดยราคาของทั้งวางแต่ละตำแหน่งก็จะแตกต่างกันไปด้วย

ก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญอันดับต้นๆเท่าไรนัก ด้วยเพราะหนังสือเหล่านี้ มีเป้าหมายหลักคือพยายามจะให้ เป็นหนังสือขายดีหรือสร้างชื่อเสียงให้นักเขียนหรือนักพิมพ์ไปด้วยเช่นกัน

บทสรุป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจและการเมืองในพ.ศ. 2540 สามก๊กเป็น วรรณกรรมจินตลассิกที่ได้มีการผลิตใหม่ให้มีความร่วมสมัยและพยายามผูกโยงเข้ากับบริบทของ สังคมไทยในเวลานั้นอย่างเด่นชัดมากเป็นพิเศษ ซึ่งวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนใน ทุกระดับ ก็ได้มีส่วนกระตุ้นความสนใจของผู้คนให้แสวงหาความรู้หรือภูมิปัญญาที่มีความน่าเชื่อถือ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและรวมไปถึงแสวงหาโอกาส การสร้างฐานะขึ้นมาใหม่ ขณะเดียวกัน การ เผชิญกับปัญหาระดับนี้ก็นำไปสู่การความต้องการให้มีการใช้หลักคุณธรรม จริยธรรม หรือเรียกร่อง อุดมคติในการทำงานทั้งด้านการเมืองและการบริหาร การผลิตสามก๊กในช่วงหลัง 2540 ส่วนหนึ่งจึง เริ่มมีความพยายามสะท้อนถึงหลักคุณธรรมที่เป็นธรรมชาติและความเป็นมนุษย์ที่มีหลากหลายมิติที่ชี้ ว่าผู้คนที่มียอำนาจควรยึดถือสิ่งเหล่านี้ไว้เป็นอุดมคติของตนด้วย สามก๊กจึงไม่ใช่แค่เรื่องของการใช้กล อุบายหรือแหล่งความรู้ที่ใช้เพื่อสร้างฐานะหรือเอาชนะผู้อื่นเพียงเท่านั้น

ขณะเดียวกัน บรรดาผู้เขียนสามก๊กขึ้นใหม่ในช่วงเวลานี้ก็ได้จำกัดวงแคใน กลุ่ม นักเขียน นักแปล หรือผู้ที่อยู่ในวงการเมืองทั่วไปแล้ว แต่ยังครอบคลุมไปถึงนักบริหาร นักธุรกิจ ที่ พยายามนำเสนอสามก๊กแบบประยุกต์ให้มีความร่วมสมัยและใกล้ชิดกับผู้อ่านมากขึ้น เป็นเสมือนชุด คัมภีร์ที่ควรมีไว้ประดับบ้านและเป็นแหล่งความรู้ที่ใช้สำหรับประยุกต์กับการบริหารและศึกษา พฤติกรรมของนักการเมืองไทย จากจุดนี้ก็เป็นการผลิตสามก๊กที่ได้แตกแยกแขนงออกไปตามแต่ความ ต้องการของผู้เขียนที่มุ่งสร้างตลาดกับผู้อ่านในหลากหลายระดับ ขณะเดียวกันก็อาจกล่าวได้ว่าเป็น การทำให้สามก๊กเป็นวัตถุดิบพิเศษที่สามารถใช้ผลิตได้หลายรูปแบบตามแต่ความสามารถหรือสาขา วิชาชีพของผู้เขียน ไม่ว่าจะเป็น นักเขียน นักแปล นักประวัติศาสตร์ นักการเมือง นายทหาร นักธุรกิจ นายแพทย์ ทั้งหมดนี้จึงมีส่วนทำให้สามก๊กมีความร่วมสมัยและเข้าใกล้ชีวิตประจำวันของผู้อ่านมาก ขึ้นไปด้วย

บทที่ 7

บทสรุป

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการผลิตสามก๊กที่ได้รับอิทธิพลจากบริบทของสังคมไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2480-2550 อันเนื่องมาจากความนิยมและความพิเศษของสามก๊กกับที่ทางในสังคมไทย ทั้งในด้านการเป็นวรรณคดี นิทานเพื่อความบันเทิง การเสียดสีการเมือง การเป็นตำราพิชัยสงคราม เป็นยุทธศาสตร์และความรู้ของทหาร เป็นหนังสือฮาวทูหรือตำราตลาด และเป็นคัมภีร์แห่งความรู้ของภูมิปัญญาจีนที่มีความเป็นร่วมสมัยและสร้างค่านิยมว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาของผู้คนในช่วงเวลาที่ต้องเผชิญวิกฤติทางเศรษฐกิจและยังทำให้เข้าใจถึงพฤติกรรมของนักการเมืองด้วย

สามก๊กเป็นวรรณคดีจีนคลาสสิกแปลไทยที่มีการดัดแปลงให้เป็นไทยมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งเป็นการดัดแปลงที่แฝงมีนัยยะทางการเมือง สังคม วัฒนธรรมบางประการเอาไว้ แล้วลักษณะการดัดแปลงดังกล่าวก็ยังคงเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสามก๊กมาตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่ไม่มีวรรณคดีโบราณหรือเรื่องจีนอื่นใดที่สามารถทำให้ได้รับความนิยมสำหรับคนไทยเหมือนกับสามก๊ก แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาสามก๊กกับบริบทของสังคมไทยที่ผ่านมา ก็ยังไม่เคยลงลึกไปจนถึงกระบวนการผลิตสามก๊กในด้านพาณิชย์หรือเป็นองค์ความรู้ในด้านยุทธศาสตร์และการเป็นพิชัยสงคราม รวมถึงการเป็นหนังสือฮาวทูที่พบเห็นได้โดยทั่วไปในทุกวันนี้เท่าไรนัก

จากการศึกษาพบว่า การที่สามก๊กได้ผลิตขึ้นใหม่จากบริบทของสังคมได้ ในขณะที่เรื่องอื่นทำไมได้สำเร็จเท่านี้ และยังสามารถสร้างที่ทางพิเศษขึ้นมาได้นั้น มาจากสามสาเหตุหลัก คือ บริบททางสังคม การเมือง วัฒนธรรมไทย ที่ส่งผลต่อการผลิตสามก๊กในแต่ละช่วงเวลาแล้วได้รับความนิยมขึ้น สองคือ ความสามารถของนักเขียนบางคน ที่กลายเป็นต้นแบบให้นักเขียนในรุ่นถัดมาได้ นำสามก๊กมาใช้เป็นวัตถุดิบบ้าง และสามคือ สารและตัวบทในสามก๊ก ที่มีเนื้อหาที่สามารถใช้สะท้อนภาพทางการเมืองไทย และมีชุดความรู้ที่นักเขียนได้นำมาใช้ดัดแปลงการนำเสนอให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น เพื่อที่จะสามารถตอบสนองกับความสนใจและความต้องการปัจจุบันของผู้อ่านได้

การผลิตสามก๊กขึ้นใหม่นี้ เริ่มต้นจากทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา โดยเฉพาะในรูปแบบของความบันเทิง การเสียดสีผู้นำทางการเมือง มีนักเขียนรุ่นครูในเวลานั้น อาทิเช่น ยาขอบ คึกฤทธิ์ ปราโมช นายหนวดย เป็นต้นแบบของการเขียนสามก๊กขึ้นใหม่ ที่ไม่จำเป็นต้องเล่าทั้งเรื่องที่น่าจะเข้าใจได้ยาก และมีรายละเอียดมาก แต่เลือกเขียนและเล่าเฉพาะในส่วนที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษ

รวมถึงการออกแบบประเด็นทางการเมือง การวิพากษ์ผู้นำเผด็จการทหาร ที่ไม่สามารถทำได้โดยตรง แต่ใช้สามก๊กเป็นเครื่องมือหนึ่ง นี่จึงเท่ากับเป็นการผลิตสามก๊กที่เดิมเป็นวรรณคดีชั้นสูงก็เริ่มกลายเป็นวรรณกรรมของประชาชนที่แล้วแต่ว่านักเขียนจะสอดแทรกทัศนคติและความคิดของตนเข้าไปได้อย่างเต็มที่

กระทั่งในช่วงหลังสงครามโลก หลังจากเข้าสู่ช่วงต้นทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา การผลิตสามก๊กก็เริ่มหันกลับไปสู่ความเป็นจีนและการเป็นตำราพิชัยสงครามที่มีความร่วมสมัยอย่างจริงจัง ประกอบกับบริบทของสังคมและการเมืองระหว่างประเทศในเวลานั้น ที่การกีดกันความเป็นจีนเริ่มผ่อนคลายลงบ้าง มีการนำสามก๊กมาใช้เป็นพิชัยสงครามของทหารไทยที่มีความพยายามให้เป็นร่วมสมัย แล้วซึมซับกลายเป็นส่วนหนึ่งของความรู้และยุทธศาสตร์ของทหารไทยที่ทุกวันนี้ก็ยังสืบเนื่องต่อมา ขณะเดียวกัน บริบททางการเมืองไทยในเวลานั้นที่กำลังคุกรุ่นจากของภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ฝ่ายซ้าย ก็มีผลต่อการนำสามก๊กในฐานะตำราพิชัยสงคราม และภูมิปัญญาจีนโบราณ อาทิเช่นขุนวู ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาแห่งทหารไทยในการเอาชนะสงครามในด้านปฏิบัติการเชิงจิตวิทยาที่ไม่ได้ใช้แต่กำลังทหารเป็นตัวนำ เป็นคู่มือที่นายทหารและที่ปรึกษาทางการเมืองต้องอ่าน หากต้องการเอาชนะและประสบความสำเร็จ

จากนั้น เมื่อถึงช่วงต้นทศวรรษ 2530 การผ่อนคลายของการใช้ความตึงเครียดทางทหาร การลดบทบาทและสิ้นสุดของคอมมิวนิสต์ เข้าสู่ช่วงเวลาของการความตึงเครียดทางด้านการค้าขายและการทำธุรกิจ การเติบโตอย่างก้าวกระโดดของสังคมไทยและในเมืองใหญ่ สิ่งที่มาตามคือ หากต้องการสร้างฐานะหรือผลกำไรในช่วงเวลาดังกล่าว ความรู้เป็นสิ่งสำคัญ

แล้วด้วยความสามารถของกลุ่มนักเขียนและผู้รู้จีนจำนวนหนึ่ง ที่มีความเป็นจีนอย่างเข้มข้น ก็ได้ผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ให้เป็นหนังสือประเภทคู่มือหรือหนังสือหาทุน หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นตำราตลาด แล้วในเวลาไม่นานก็กลายเป็นหนังสือขายดีสำหรับคนในเมือง ประกอบกับมีความพยายามของนักเขียนอย่างแข่ง ทองแถม ที่ได้สร้างค่านิยมใหม่ให้กับสามก๊กว่า เป็นความรู้ที่ใช้งานได้ เพื่อเข้าแทนที่ค่านิยมเก่าคือ “อ่านสามก๊กจบสามรอบคบไม่ได้” แล้วสร้างของใหม่คือ “หากยังไม่ได้อ่านสามก๊ก อย่าพึ่งคิดการใหญ่” โดยการเขียนใหม่เพื่ออธิบายความรู้และสาระของการใช้ยุทธศาสตร์ที่ซับซ้อนในสามก๊กให้เข้าใจง่าย เข้าถึงง่ายขึ้น

อย่างไรก็ตาม หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจและการเมืองในพ.ศ. 2540 เป็นต้นมา การผลิตสามก๊กขึ้นใหม่ก็ได้มีความเป็นร่วมสมัยที่จริงจังเพื่อสะท้อนสภาพของสังคมและการเมืองไทยที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม เป็นการทำให้สามก๊กเป็นเสมือนกับชุดคัมภีร์ที่ควรมีไว้ประดับบ้าน เป็นแหล่ง

ความรู้ที่ใช้สำหรับประยุกต์กับการบริหารและศึกษาพฤติกรรมของนักการเมืองไทยที่มีตัวอย่างอันใกล้ ในเวลานั้นเป็นกรณีศึกษาแล้วก็ได้นำไปสู่การผลิตสามก๊กที่สามารถแตกแยกแขนงออกไปตามแต่ ความต้องการของผู้เขียนที่มุ่งการตลาดในหลากหลายระดับ แล้วกลายเป็นวัตถุดิบสำคัญที่สามารถใช้ ผลิตได้หลายรูปแบบตามแต่ความสามารถหรือสาขาวิชาชีพของผู้เขียน ไม่ว่าจะเป็น นักเขียน นักแปล นักประวัติศาสตร์ นักการเมือง นายทหาร นักธุรกิจ แพทย์ ฯลฯ

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า คุณลักษณะของการผลิตสามก๊กในเชิงประยุกต์ที่ตอบสนอง ความสนใจและต้องการของผู้อ่าน รวมถึงการสะท้อนเอาบริบททางสังคมไทยที่มีความเป็นร่วมสมัย และใกล้ตัวคนทั่วไปมากขึ้นทุกขณะ ตั้งแต่การเป็นนิทานชาวบ้านที่บอกเล่าเรื่องราวและวีรกรรมของ ตัวละครในนิทานที่มีบุคลิกลักษณะเหนือจริง มาสู่การใช้สามก๊กเพื่อวิพากษ์และเสียดสีผู้นำเผด็จ การทหารในยุคสมัยหนึ่ง แล้วจากนั้นกองทัพไทยก็ได้นำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรและตำราพิชัยสงคราม ของกองทัพเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของทหารในด้านยุทธศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้งานได้จริงเพื่อ แก้ไขปัญหาทางการเมืองและความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่หลังจากที่สามก๊กเป็นแหล่งความรู้ของฝ่ายรัฐ และทหารมานาน กลุ่มนักเขียนที่เคยเป็นอดีตนักเคลื่อนไหวและฝ่ายซ้ายก็เริ่มหันมาศึกษาสามก๊กใน ด้านการเป็นยุทธศาสตร์มากขึ้น แล้วยังนำเสนอสามก๊กในรูปแบบของหนังสือฮาวทูเพื่อหวังผลทาง การตลาดด้วย ซึ่งสุดท้ายแล้ว หลังจากวิกฤติทางเศรษฐกิจและปัญหาทางการเมือง ก็ส่งผลให้การผลิต สามก๊กมีส่วนผสมของการวิพากษ์การเมืองและเป็นแหล่งความรู้ที่มาจากในพิชัยสงครามให้มีการ ประยุกต์เพื่อความเป็นร่วมสมัยที่สามารถจับต้องได้มากขึ้น แล้วก็เป็นการตอบสนองต่อความต้องการ หรือความสนใจของผู้อ่านด้วย สิ่งเหล่านี้จึงทำให้สามก๊กไม่ได้สูญหายหรือเสียความนิยมในสังคมไทย เลย และยังสามารถผลิตใหม่หรือซ้ำได้ต่อไปอีก

ซึ่งจากกรณีศึกษาของสามก๊กนี้ มีข้อเสนอแนะว่า ควรจะนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษา เพื่อหากระบวนการสำหรับการผลิตใหม่ของวรรณคดีไทยคลาสสิกเรื่องอื่น ที่จะทำให้เกิดการผลิตใหม่ แล้วได้รับความนิยมหรือกระทั่งสร้างที่ทางพิเศษเช่นนี้ได้บ้าง

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- ก่อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์. *อ่านสามก๊กถกบริหาร*. กรุงเทพฯ: บุกส์ไมล์, 2552.
- กรรณิการ์ สาตรปรง. *ราชาธิราช สามก๊ก และไชยอัน โลกทัศน์ชนชั้นนำไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2541.
- กัลยา สุพันธุ์วนิช. *สามก๊กฉบับจินกลาง*. พิมพ์ครั้งที่ 1. เล่ม 1-3. กรุงเทพฯ: เกล็ดเรียน, 2556.
- กุหลาบ สายประดิษฐ์. *ยาขอบอนุสรณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. บรรณาธิการโดย ช่วย พูลเพิ่ม. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2537.
- คาร์เนกี, เดล. แปลโดย อาษา ขจรจิตเมตต์. *วิธีชนะมิตรและจูงใจคน*. กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2555.
- ศีกฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. *สามก๊กฉบับนายทุน ตอนโจโฉนายกลอดกลาย*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า 2000, 2543.
- ศีกฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. *สามก๊กฉบับนายทุน ตอนเบ้งเฮ็กผู้ถูกกลืนกินทั้งเป็น*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า 2000, 2543.
- ศีกฤทธิ ปราโมช, ถาวร สิกขโกศล, มალიณี ดิลกวนิช, และคนอื่นๆ. *สามก๊กวรรณทัศน์: รวมทัศนะและข้อสังเกตอันลุ่มลึกและกว้างไกลจากผู้เชี่ยวชาญวรรณกรรมสามก๊ก*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2536.
- จักร พันธ์ชูเพชร. *การเมืองการปกครองไทย จากไพร่ฟ้าหน้าใส สู่วาทกรรมไพร่อำมาตย์*. พิมพ์ครั้งที่ 8, ปทุมธานี: เคล็ดไทย, 2555.
- เจริญ วรรณะสิน. *สามก๊ก ฉบับนักบริหาร*. เล่ม 1-4. กรุงเทพฯ: วิสดอมเฮาส์, 2552.
- เจ้าพระยาพระคลัง (หน). *สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ฉบับหอพระสมุด*. พิมพ์ครั้งที่ 22 เล่ม 1-3. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2545.
- เจ้าพระยาพระคลัง (หน). *สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ฉบับราชบัณฑิตยสภาชำระ*. พิมพ์ครั้งที่ 25. เล่ม 1-4. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2554.
- เจ้าพระยาพระคลัง (หน). *สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ฉบับโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์*. พิมพ์ครั้งที่ 7. เล่ม 1-4. กรุงเทพฯ: สมาคมเผยแผ่คุณธรรมเด็กกำจິจันเกาะ, 2554.
- ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2554.

ชีวิตและผลงานของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ขงเบ้งแห่งกองทัพบก. กรุงเทพฯ: หจก.ภาพพิมพ์, ม.ป.ท.
เชาวน์ พงพิชิต. ลูกจิ้นรักชาติ. กรุงเทพฯ: มติชน, 2553.

ฐาปะนีย์ นาครทรรพ. คู่มือครูภาษาไทย ท 401 ท 402 ชุดวรรณสารวิจารณ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
(ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538.

ณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย. อินไซด์สามก๊ก (ฉบับอ่านสามก๊กอย่างไรให้แตกฉาน). กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า,
2550.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้ากรมพระยา. สามก๊กฉบับราชบัณฑิตยสภาชำระ. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา,
2516.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้ากรมพระยา. ตำนานหนังสือสามก๊ก. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: บรรณาการ,
2516.

ถาวร ลิกขโกศล. สักดุดุฑุทธจักรมั่งกรหยก. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2543.

ทองแถม นาถจำนง. กลยุทธ์สามก๊ก: คัมภีร์นักบริหารในภาวะสงคราม. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2532.

ทองแถม นาถจำนง. กลยุทธ์สามก๊ก ปรับกระบวนการยุทธเพื่อชัยชนะที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ:
ชุมศิลป์ธรรมดา, 2540.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ปากไก่และใบเรือ: รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต้น
รัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: ฟาเดียวก้น, 2555.

บุญศักดิ์ แสงระวี. ศิลปะการใช้คนในสามก๊ก. กรุงเทพฯ: ก.ไก่, 2532.

เบเกอร์, คริส และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: มติชน, 2557.

ประภัสสร เสวิกุล. ลอดลายมังกร. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2554.

ไพศาล พืชมงคล. สามก๊กฉบับคนขายชาติ. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2546.

ฟรีเพรส. สามก๊กฉบับการเมือง. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2493.

ฟูโกต์, มิเชล. แปลโดย ทองกร โภคธรรม. ร่างกายใต้บังคับการ ปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีสันติใหม่. พิมพ์
ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการจัดพิมพ์คืบไฟ, 2558.

ยศไกร ส.ตันสกุล. จดหมายเหตุสามก๊ก ฉบับฉินโซ่ว. กรุงเทพฯ: ปราชัญญ์, 2556.

ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์). สามก๊กฉบับวณิก. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2543.

ระวีวรรณ ประกอบผล. นิตยสารไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2530.

รุ่งมณี เมฆโสภณ. อำนาจ ลอกคราว่าการเมืองไทย อุดมการณ์ เพื่อชาติและญาติมิตร. กรุงเทพฯ:
บ้านพระอาทิตย์, 2554.

เรย์โนลด์ส, เครก เจ. เจ้าสัว ขุนศึก คักตินา ปัญญาชน และคนสามัญ รวมบทความประวัติศาสตร์:

- แนวคิดและวิธีการศึกษาของ เครก เจ. เรย์โนลด์ส. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556.
- เรย์โนลด์ส, เครก เจ. วัฒนธรรมธุรกิจจีน-ไทย ยุทธศาสตร์การสงครามและการจัดการ: แปลจาก "Sino-Thai Business Culture : Strategies Management and Warfare." *Asia-Pacific Australian National University*, No. 6-7 (1997).
- วรรณไฉ พัทธินัย. *สามก๊กฉบับแปลใหม่ (จากต้นฉบับจีนของหลอกว้นจง)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์, 2520.
- วรรณไฉ พัทธินัย. *สามก๊กฉบับแปลใหม่ (จากต้นฉบับจีนของหลอกว้นจง)*. พิมพ์ครั้งที่ 7, เล่ม 1-2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2554.
- วิจิต วัฒนกุล, พันเอก. *ตำราพิชัยสงคราม ร.ศ.202 ตอนที่ว่าด้วยการเอาชนะสงครามตามแบบ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2527.
- วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์. *สามก๊กฉบับสมบูรณ์ พร้อมคำวิจารณ์*. เล่ม 1-4. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2542.
- ศิลปะชัย ชาญเฉลิม (นายหนวย). *สามก๊กฉบับนายหนวย*, กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา, 2495.
- สมบัติ จันทรวงศ์. *ความหมายทางการเมืองในสามก๊ก*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2538.
- สมบัติ จันทรวงศ์. *บทพิจารณาว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์ "สามก๊ก ความหมายทางการเมือง"*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2549.
- สมภพ ภิมรัมย์, นาวาเอก. *สามก๊กฉบับเสนานิการ*. กรุงเทพฯ: วาทีนพับลิเคชั่น, 2534.
- สกินเนอร์, วิลเลียม จี. *สังคมจีนในไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ (แปลจาก Chinese Society in Thailand: An Analytical History)*. บรรณาธิการโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2529.
- สละ ลิขิตกุล. *คึกฤทธิ์ กับ การเมือง*. กรุงเทพฯ: ก้าวหน้า, 2517.
- สังข์ พัทธินัย. *พิชัยสงครามสามก๊ก*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2512.
- สิรินทร์ พัทธินัย. *มุกมั่งกร*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊ค, 2553.
- สุขสันต์ วิเวกเมธากร. *เปิดหน้ากาของเบ๊ สามก๊กฉบับคนเดินดิน*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2535.
- สุนันท์ จันทรเมลิ้ง. *การศึกษาสามก๊กสามแนวทาง*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแกรมมี, 2539.
- อคิน รพีพัฒน์. *วัฒนธรรมคือความหมาย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2551.
- เออิจิ มูราซิม่า. *การเมืองจีนสยาม: การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ.1924-1940*. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

เอื้อ อัญชลี. สามก๊กฉบับคนกันเอง รวมบทความจากคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์.
กรุงเทพฯ: มติชน, 2547.

บทความวารสาร

- จรัญ หอมเทียนทอง, วินัย ชาตอินันต์ และ สุวดี จงสถิตย์วัฒนา. สงครามหนังสือ. *Underground Blue tee 5* (กรกฎาคม-กันยายน 2548): 83-121.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. “สงครามชิงทำเนียบ.” *อ่าน 1*, ฉ.3 (ตุลาคม 2551): 16-37.
- ถาวร สิกขโกศล. “มองสามก๊กจากต้นฉบับภาษาจีน.” *บทความวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ปีที่ 2*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. “เราใช่เขา? ภาพเสนอของคนจีนในวรรณกรรมไทยศตวรรษที่ 20.” *อ่าน 5*, ฉ.1 (กรกฎาคม 2556): 122-153.
- ธนาพล ล้อมภิชาติ. “ประวัติศาสตร์การเมืองของวาทกรรมหนังสือดี.” *อ่าน 1*, ฉ.3 (ตุลาคม 2551): 38-65.
- แพทริก โจรี. “ปริทัศน์หนังสือว่าด้วยความรุ่งเรือง-ล่มสลายของจักรวรรดินิยมและปัญหาว่าด้วยจักรวรรดินิยมเสรี.” *อ่าน 1*, ฉ.3 (ตุลาคม-ธันวาคม 2551), 176.
- อนุสรณ์ อุณโณ. “นโยบายประชานิยม รัฐบาลพรรคไทยรักไทย: ข้อพิจารณาเบื้องต้น.” *ฟ้าเดียวกัน 3*, ฉ.1 (มกราคม 2548): 52-89.

บทความหนังสือพิมพ์

- จดหมายลับของประเสริฐ ทรัพย์สุนทร. *ข่าวไทยนิกร 2*, ฉ.30+28 (28 เมษายน 2521): 9-14.
- ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์. *จุดไฟในนาคร, ข่าวพิเศษอาทิตย์*, (13-19 มกราคม, 2529): 56.
- “ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร เป็นใครมาจากไหน.” *ข่าวไทยนิกร 2*, ฉ.30+27 (21 เมษายน 2521).
- เอื้อ อัญชลี. “สามก๊กฉบับคนกันเอง สามคำไม่พ้นวิชาชีพตน.” *มติชนสุดสัปดาห์ 24*, ฉ.1250 (30 กรกฎาคม-5 สิงหาคม 2547): 69.
- เอื้อ อัญชลี. “สามก๊กฉบับคนกันเอง คนรุ่นใหม่ช่างน่าเกรงขาม.” *มติชนสุดสัปดาห์ 24*, ฉ.1251 (6-12 สิงหาคม 2547): 72.

วิทยานิพนธ์

ประพิณ มโนมัยวิบูลย์. “สามก๊ก: การศึกษาเปรียบเทียบ.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509.

พิศุทธิ์ อัครพิพัฒน์กุล. “การเมืองในวรรณกรรมสามก๊ก.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

สุนันท์ พวงพุ่ม. “การศึกษาสารของผู้ประพันธ์สามก๊กฉบับต่างๆในภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.

อดุลย์ ศรีคล้าย. “คุณธรรมของผู้ปกครองในวรรณกรรมสามก๊กตามกรอบแนวคิดของมาคิอาเวลลี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548.

เอกสารการบรรยาย

มาลินี ดิลกวนิช. “สามก๊ก: จุดเริ่มสำคัญของการรับวรรณกรรมจีนสู่วรรณกรรมไทย.” การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “อิทธิพลของวรรณกรรมจีนต่อวรรณกรรมไทย” เนื่องในโอกาสงานฉลองครบรอบ 10 ปี ความสัมพันธ์ ไทย-จีน ณ ห้องประชุมชั้น 4 ตึกเอนกประสงค์, 5 กรกฎาคม 2528.

เรย์โนลด์ส, เครก เจ. “เจ้าสัวและขุนศึก สามก๊กฉบับนายเครก.” สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การแสดงปาถกฐาทางวิชาการชุดไทยคดีซีรี่ 2, 11 มกราคม 2536.

การสัมภาษณ์

โชนรังสี เถลิ้มชัยกิจ, สัมภาษณ์โดย ยศไกร ส.ตันสกุล, งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิตต์, 30 ตุลาคม 2557.

เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป, สัมภาษณ์โดย ยศไกร ส.ตันสกุล, สถาบันพัฒนานักเขียน, 10 พฤศจิกายน 2557.

ราช รัมมัญ, สัมภาษณ์โดย ยศไกร ส.ตันสกุล, งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิตต์, 30 ตุลาคม 2557.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

เจริญ วรรณะสิน. *DVD สามก๊กฉบับนักบริหาร (86 ตอน)*. (2543).

ผู้จัดการออนไลน์, “ปีกตุ้มแจง ใช้ กฎหมายปกติจัดการ เก่ง-พิชัย.” *ผู้จัดการออนไลน์ข่าวการเมือง*, (11 กันยายน 2558)

<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9580000102995&HtmL=1&TabID=3&> (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2558)

ไพศาล พิษมงคล. *สามก๊กฉบับคนขายชาติ, ผู้จัดการ Online*. (2546), www.manager.co.th/home/samkok.asp.

เรื่องเล่าเช้านี้ ปิ๊ชิ-เทโร, “ก้าวต่อไปไปบอลโลก.” *เจาะข่าวเด่น*, (15 ตุลาคม 2558), <https://www.youtube.com/watch?v=sqfkdcr3qs0>, (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2558).

Books and Book Articles

Ann Besio, Kimberly and Constantine Tung. *Three Kingdoms and Chinese Culture (SUNY Series in Chinese philosophy and culture)*. New York: University of New York, 2007.

Chartier, Roger. *The Order of Books: Reader, Authors, and Libraries in Europe between the 14th and 18th Centuries*. Stanford, California: Stanford University Press, 1992.

Crespigny, Rafe de. *A Biographical Dictionary of Later Han to the Three Kingdoms (23-220AD)*. Leiden-Boston: Brill, 2007.

Febvre, Lucien. & Martin, H. J. *The Coming of the Book: The Impact of Printing 1450 - 1800*. NLB: London: Atlantic Highlands: Humanities Press, 1976.

Geertz, Clifford. *The Interpretation of Culture: Selected Essays*. New York: Basic Books Inc, 1973.

- Greenblatt, Stephen. "Culture" in *Frank Lentricia and Thomas McLaughlin (eds.) Critical term for Literary Study*. Chicago: University of Chicago Press, 1995.
- Howsam, Leslie. *Old Books and New Histories: An Orientation to Studies in book and print culture*. Toronto: University of Toronto Press, 2006.
- Moss, Roberts. *Three Kingdoms: A Historical Novel*. California: University of California Press, 1991.
- Reynolds, Craig J. *Seditious Histories, Thai Manual Knowledge: Theory and Practice*. Singapore: Singapore University Press, 2006.
- Young, Robert. *White Mythologies: Writing History and the West*. London: Routledge, 1995.

Articles

- Thanapol Limapichart. Literature for Life : The Context and Condition of its Emergence in Thailand 1940s-1950s. *Asiatic5*, no.2(December 2008): 40-60.

Theses

- Malinee Dilokwanich. "Samkok: A Study of Thai Adaptation of a Chinese Novel." PhD Diss., University of Washington, 1983.
- Thanapol Limapichart. "The prescription of Good Books: The formation of the discourse and cultural authority of literature in modern Thailand (1860s-1950s)." PhD Diss., University of Wisconsin-Madison, 2008.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

ฐานข้อมูลหนังสือและงานศึกษาเกี่ยวกับสามก๊กในประเทศไทย พ.ศ. 2408 – 2556
(เท่าที่ปรากฏและสืบค้นพบ)

หนังสือสามก๊กฉบับมาตรฐานในประเทศไทย

ปีพ.ศ.ที่พิมพ์ (ปีล่าสุด)	ผู้แต่ง/แปล/เรียบเรียง “ชื่อหนังสือ”
2408 (2554)	เจ้าพระยาพระคลัง(หน) “สามก๊กฉบับโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์”
2471 (2559)	เจ้าพระยาพระคลัง(หน), สมเด็จพระยาตำรากราชาภาพ, พระเจนจัน อักษร “สามก๊กฉบับราชบัณฑิตยสภาชำระ, สามก๊กฉบับหอพระสมุด”
2520(2554)	วรรณไว พัทธินัย “สามก๊กฉบับแปลใหม่”
2542 (2554)	วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์ “สามก๊กฉบับสมบูรณ์พร้อมคำวิจารณ์”
2556	กัลยา สุพันธุ์วณิช “สามก๊กฉบับเงินกลาง”

สรุปรายชื่อหนังสือและงานศึกษาสามก๊ก
สามก๊กในบริบทของประวัติศาสตร์ และ วรรณกรรม

ปีพ.ศ.	หนังสือ ผู้เขียน/แปล, (ปีพิมพ์ซ้ำล่าสุด/จำนวนพิมพ์ซ้ำ) , ที่อยู่สำนักพิมพ์	วิทยานิพนธ์/งานวิจัย/บทความ วิชาการ
2471	สมเด็จพระยาตำรากราชาภาพ (2471). “ตำนานหนังสือสามก๊ก” กรุงเทพฯ: บรรณาการ	
2480	หลี่สีปิ่น (2480). “กวนอู”	
2480	ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์) (2480). “สามก๊กฉบับ วณิก” พระนคร: ผดุงศึกษา	
2495	หนวย (ศิลปชัย ชาญเฉลิม) (2504). “สามก๊ก ฉบับนายหนวย” กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า	
2504	เอื้อม รุจิดิษฐ์ (2504). “อินไซด์สามก๊ก” พระนคร: เขมบัณฑิต	

2506	พิบูล ทองน้อย (2506). “สามก๊กฉบับสมบูรณ์”	
2506	เปลื้อง ณ นคร (2506). “บุคคลสุภาพในสามก๊ก และคติธรรมจากชัยพฤกษ์” กรุงเทพฯ: มงคลการพิมพ์	
2507	ผอบ โปษะกฤษณะ (2507). “หนังสือประกอบคำบรรยายเรื่องสามก๊กในวิชา “มนุษย์” ในวรรณกรรมเอกของโลก” พระนคร: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
2508	เจียรชัย เอี่ยมวรเมธ (2508) , “วิทยานิพนธ์ขงเบ้ง” พระนคร: แพร่พิทยา	
2508	สุทธิพล นิติวัดนาแปล ; จกสิ่วเฮียบ (2508) , “สามก๊กฉบับวิจารณ์” กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา	
2508	สุทธิพล นิติวัดนาแปล ; หนานกงเผอ (2508) , “สามก๊กฉบับพิศวาส ชีวีตรรกของโจโฉ” กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา	
2509		ประพิณ มโนมัยวิบูลย์ (2509). “สามก๊ก การศึกษาเปรียบเทียบ,” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2511	สมพงศ์ เกรียงไกร (2511), “ขงเบ้งจอมปราชญ์” ธนบุรี : ธารชน	
2512	สังข์ พิธโนทัย (2512), “พิชัยสงครามสามก๊ก” พระนคร : พรหมอิสระ	
2514	ราชมาณพ (2514), “สุภาพชนสามก๊ก” พระนคร: บรรณาการ	
2514	วิจิตรวรรณกรรม “คำคมในสามก๊ก”	
2517		ยง อิงคเวทย์ (2517). “หนังสือพงศาวดารสามก๊ก 2 ชุด สามก๊กจื๊อ และสามก๊กจื๊อเขียนหัง” โครงการเงินศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

		มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2521	พ.ท.มนตรี เทียงอรุณธรรม (2521) ,“ใครว่า อย่างไรในสามก๊ก” กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์	
2522	เจียรชัย เอี่ยมวรเมธ (2522) ,“ปรัชญานิพนธ์ และ ชีวประวัติของขงเบ้ง” กรุงเทพฯ : รวมสาส์น	
2523	สามก๊กอิน (2523) กรุงเทพฯ : วัชรินทร์การพิมพ์	
2523	เจียรชัย เอี่ยมวรเมธ “สามก๊กปริทัศน์”	
2523	โมทยากร (2523) ,“ประวัติกวนอู : เทพเจ้าแห่ง ความซื่อสัตย์ และเล่าปี่ เดียวหุย” กรุงเทพฯ : พิทยาคาร	
2523		มาลินี ดิลกวนิช (2523). “ความสำคัญของความคิดทางศาสนา พุทธในสามก๊ก” วารสารธรรมศาสตร์
2524		มาลินี ดิลกวนิช(2524). “เอกลักษณ์ ไทยในสามก๊ก รูปแบบการประพันธ์” วารสารธรรมศาสตร์
2525	ยง อิงคเวทย์ แปล ; ถาวร สิกขโกศลนำเสนอ (2525). “โจโฉ โจผี โจสิม ยอดกวีในยุคสามก๊ก” กรุงเทพฯ : หินทราย	
2526		Malinee Dilokwanich (1983). “Samkok : A Study of Thai Adaptation of a Chinese Novel”, PhD Diss., University of Washington
2528		มาลินี ดิลกวนิช (2528). “สามก๊ก จุดเริ่มสำคัญของการรับวรรณกรรม จีนสู่วรรณกรรมไทย” โครงการจีน ศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2529		สุนันท์ พวงพุ่ม (2529). “การศึกษา

		สารของผู้ประพันธ์สามก๊กฉบับต่างๆ ในภาษาไทย,” วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะ อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2530	วันทิพย์ สิ้นสูงสุด (2530) ,“สามก๊กภาพจิตร ตอนโจโฉแตกทัพเรือ” กรุงเทพฯ : วันทิพย์	
2532		มาลินี ดิลกวนิช (2532). “บทบาท ของผู้หญิงในสามก๊ก วิเคราะห์เชิง วรรณกรรม” University Washington
2532		ถาวร ลิกขโกศล (2532). “มองสาม ก๊กจากต้นฉบับภาษาจีน” ในวารสาร เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ปีที่ 2 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2532	มงคลชัย เหมริด (2532) ,“หนังสือสามก๊กดี อย่างไร” กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า	
2532	ทองแถม นาถจำนง (2532) ,“สรณิพนธ์ ขงเบ้ง ตอน ยุทธศิลป์” กรุงเทพฯ : ไบบัว	
2533	ยาเส้น (2533) ,“ขงเบ้ง : สามก๊กฉบับนอก ทำเนียบ” กรุงเทพฯ : สมิต	
2533	โกวิท ตั้งตรงจิตร (2533) ,“333 คำถามในสาม ก๊ก” กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า	
2534	บุญศักดิ์ แสงระวีแปล; เสี่ยวเจีย (2534) ,“ชุดกร สมบัติสามก๊ก” กรุงเทพฯ: ก.ไก่	
2535	สุภาณี ปิยพสุนทรา (2535). “สามก๊ก ฉบับภาพ บุคคลพร้อมประวัติ” กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ	
2535	อรุณ สกุลรัตน์ (2535). “สามก๊กฉบับพัฒนา ก๊ก ที่ 4 ในสามก๊ก” กรุงเทพฯ : สามัคคีสาส์น	
2537	ตำรา ณ เมืองใต้ และ ส.พลายน้อย (2537). “บุคคลภายในสามก๊ก สามก๊กอื่น และเรื่องเสริม	

	ใหม่” กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า	
2537	ประกายธรรม (2537). “คัมภีร์คุณธรรม วรรณกรรมอมตะ วาตะ คำคมสามก๊ก” กรุงเทพฯ : ธรรมสภา	
2538	มิตสีเทรุ โยโกยามะ ; ผู้แปล อังคณา รัตนจันทร์ (2538). “สามก๊กฉบับการ์ตูนภาพ” กรุงเทพฯ : นิเว จเนอเรชั่นพับลิชชิง	
2541		ซ้องทิพย์ มีแก้ว (2541). “วาทศิลป์ ของขงเบ้งในสามก๊กฉบับเจ้าพระยา พระคลัง (หน),”วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ
2542		ดวงใจ ปลาหนองปร่ง (2542). “การ วิเคราะห์วาทะเชิงในสามก๊กฉบับ เจ้าพระยาพระคลัง (หน)” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชา ภาษาไทย คณะการศึกษาสาส์ตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2542	ทองแถม นาถจำนง (2542) ,“ขุนพลสามก๊ก” กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ	
2542	โกวิท ตั้งตรงจิตร (2542) ,“ปุจฉา-วิสัชนา ปัญหา กลศึกสงครามในสามก๊ก” กรุงเทพฯ : รวมสาส์น	
2542	เล่าชวนหัว (สุขสันต์ วิเวกเมธากร) “ยกเครื่องเรื่อง สามก๊ก” กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย	
2543	ทองแถม นาถจำนง (2543) ,“เบ้งเฮ็กไม่ใช่คนไท : เรื่องชาติพรรณวรรณในสามก๊ก” กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ	
2546	เชาวน์ พงษ์พิชิต (2546). “สำนวนจีน สามก๊ก” กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ	
2547		สายหยุด บัวทุม (2547).

		“เปรียบเทียบสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กับสามก๊กฉบับการตูนของ มิตสึเทรุ โยโกยามะ แปลโดย อังคณา รัตนจันทร์,” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
2547		สุนีย์ ลีลาพรพินิจ (2547). “ลักษณะการเชื่อมโยงความในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน),” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2548		วราภรณ์ วิเศษพานิชกิจ (2548). “หลักจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมสามก๊ก อำนวยการโดยเจ้าพระยาพระคลัง (หน)” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาจริยศาสตร์ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
2548	โกวิท ตรังตรงจิตร (2548). “หยั่งรู้สามก๊ก” กรุงเทพ : ปิรามิด	
2549	ศานติ-นวรรตน์ รักดีคำ (2549). “สามก๊กศิลปกรรมจีนวัดไทยในบางกอก”	
2550		ชูพล เอื้อชูวงศ์ (2550). “สามก๊กจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดประเสริฐสุทธาวาส,” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ ศิลปะ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2550	โกวิท ตรังตรงจิตร (2550). “คุยเฟื่องเรื่องสามก๊ก”	

	กรุงเทพ : สุวีริยาสาส์น	
2550	เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป (2550). “เล่าเรื่องสามก๊กฉบับคนรุ่นใหม่” กรุงเทพ : คุณธรรม	
2550	ณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย (2550). “อินไซด์สามก๊ก (ฉบับอ่านสามก๊กอย่างไรให้แตกฉาน)” กรุงเทพ : ดอกหญ้า	
2550	ไพโรจน์ อยู่มนเทียร (2550). “วาทะสามก๊ก” กรุงเทพ : แสงดาว	
2550	คมเดือน เจตจรส์ฟ้า (2550). “คุณธรรมในสามก๊ก” กรุงเทพ : แสงดาว	
2551	อดุลย์ รัตนมันเฑษม แพล; ทองแถม นางจำนง บรรณาธิการ (2551) , “สามก๊กฉบับเรื่องจริง : การ์ตูน” กรุงเทพ : ใบบัว	
2552	โกวิท ตั้งตรงจิตร (2552). “คมวาทะในสามก๊ก” กรุงเทพ : ดอกหญ้า	
2552	โกวิท ตั้งตรงจิตร (2552). “สารานุกรมสามก๊ก” กรุงเทพ : พิมพ์คำ	
2553		จีระพันธ์ การะเกด (2553). “เครือข่ายเกมออนไลน์ และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเสี่ยงโชคในเยาวชน กรณีศึกษา : สามก๊กออนไลน์ สเปเชียลฟอร์ซ,” วิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ สารสนเทศ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
2553		รัตนา บองขาว (2553). “การศึกษาอุปมาในสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน),” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2553		ทรงฤทธิ์ ฉิมโหมด (2553). “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเมืองด้วยวิธีสอนแบบหมวดหกใบและวิธีสอนแบบปกติร่วมกับบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เรื่องสามก๊กตอนกวนอุไปรับราชการกับโจโฉ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 6,” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2554		เว้ย นา (2554). “การวิเคราะห์คุณธรรมในคำคมจากวรรณคดีเรื่องสามก๊กเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับชาวจีนที่เรียนภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง,” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2554	เสี้ยวจันทร์ (2554), “จุล่ง ปราชญ์แห่งคนจริง” กรุงเทพ : เบสบู๊ค	
2556	หลี่ฉวนจวินและคณะ, ถาวร สิกขโกศล (2556), 101 คำถามสามก๊ก, กรุงเทพ: มติชน	
2556	ยศไกร ส.ตันสกุล, จดหมายเหตุสามก๊ก (2556), กรุงเทพ: ปราชญ์	

สามก๊กในบริบทของการเมือง สังคม และเสียดสีการเมือง

ปีพ.ศ.	หนังสือ ผู้เขียน/แปล, (ปีพิมพ์ซ้ำล่าสุด) , ที่อยู่ สำนักพิมพ์	วิทยานิพนธ์/งานวิจัย/บทความ วิชาการ
2490	ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2490) , “สามก๊กฉบับ นายทุน ตอนโจโฉนายกาตลอดกาล และ เบ้งเฮ็ก ผู้ถูกกลืนทั้งเป็น” พระนคร : คลังวิทยา	
2493	ฟรีเพรสส์ (2493) , “นักการเมืองสามก๊ก” พระ นคร : สหกิจ	
2532		ถาวร ลิกขโกศล (2532). “มองสาม ก๊กจากต้นฉบับภาษาจีน” จากการ สัมมนา “วิเคราะห์สามก๊ก” วารสาร เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ปีที่ 2 ฉบับ วันที่ 2 ธ.ค.32
2532		สมบัติ จันทร์วงศ์ (2532). “ความหมายทางการเมืองของสาม ก๊ก” สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2532		สมบัติ จันทร์วงศ์ (2532). “วิเคราะห์ สามก๊ก” ในวารสารเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้ฉบับพิเศษ
2533	เล่าขวนหัว (สุขสันต์ วิเวกเมธากร) (2533) , “สาม ก๊กฉบับคนเดินดิน” กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย	
2534	นาวาเอกสมภพ ภิรมย์ (2534) “สามก๊กฉบับ เสนาธิการ” กรุงเทพฯ: ม.ป.อ.	
2536		กรรณิการ์ สาตรปรุง (2536). “โลก ทัศน์ชนชั้นนำไทยในสมัยรัชกาลที่ 1 : ศึกษาจากเรื่อง ราชาริราช สามก๊ก และไซฮั่น” โครงการหนังสือชุด

		“ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” มุลนิธิโครงการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
2536		เกรก เจ เรย์โนลด์, วารุณี โอสธการมย์ แปล (2536) , “เจ้าสัวและขุนศึก : สามก๊กฉบับนายเกรก” เอกสารวิชาการ ชุดไทยคดีซีรีส์ 2 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2536	ถาวร สิกขโกศล, คีฤทธิ์ ปราโมช, สมบัติ จันทรวงศ์ และคนอื่นๆ (2536) , “สามก๊กวรรณทัศน์” กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า	
2540		อบ ทองไข่มุกต์ “ลักษณะผู้นำของโจโฉที่นักการเมืองน่าศึกษา” ม.ป.ท : อบ ทองไข่มุกต์
2541	ทองแถม นาถจำนง (2542) , “สุมาอี้ คนชั่วช้าของแผ่นดิน” กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ	
2541		ไพรัตน์ เทศพานิช (2541) “ความคิดทางการเมืองในสามก๊กและเจ้าผู้ปกครอง” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2542		สรายุทธ ธนาศิลปกุล (2542). “ปรัชญาการเมืองในสามก๊ก ว่าด้วยความยุติธรรม” , วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ (การปกครอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2543		พิศุทธิ์ อัครพิพัฒน์กุล (2543) “การเมืองในวรรณกรรมสามก๊ก” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขา รัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์

		มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2544		เฉลิมศักดิ์ น้อยศรี (2544) “สามก๊ก ตำนานการเมืองการปกครอง” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขา รัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2545	วีร์ เพ็ชรอุไร (2545) ,“สามก๊ก ฉบับการเมือง” กรุงเทพ : เคล็ดไทย	
2545	วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์ (2545) ,“เจาะลึกสามก๊ก ฉบับวิจารณ์” กรุงเทพ : ต้นไม้	
2546	เรื่องวิทยาคม (ไพศาล พืชมงคล) (2546) ,“สามก๊ก ฉบับคนขายชาติ” กรุงเทพ : บ้านพระอาทิตย์	
2547	เอื้อ อัญชลี (2547). “สามก๊กฉบับคนกันเอง ภาค 1” กรุงเทพ : มติชน	
2548	ทองแถม นาถจำนง (2549) ,“สามก๊กการเมือง ตอน เมืองแตก”กรุงเทพ : ข้าวหอม	
2548	วัชร ชีวะโกเศษฐ (2548) ,“สามก๊กฉบับนาร่อง” กรุงเทพ : สุขภาพใจ	
2548	เล่าชวนหัว (สุขสันต์ วิเวกเมธากร) (2548) ,“ยอด น้ำลายสามก๊ก” กรุงเทพ : บ้านพระอาทิตย์	
2548		อดุลย์ ศรีคล้าย (2548). “คุณธรรม ของผู้ปกครองในวรรณกรรมสามก๊ก ตามกรอบแนวคิดของมาคิอาเวลลี,” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชา การเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
2550	เอื้อ อัญชลี (2550). “สามก๊กฉบับคนกันเอง ภาค 2” กรุงเทพ : มติชน	
2552	ณรงค์ ชื่นชม (2552) ,“Political Crisis of Thailand ฉบับสามก๊ก” กรุงเทพ : นารีนโไฟ	

2553	เอื้อ อัญชลี (2553). “สามก๊กฉบับคนกันเอง ภาค 3” กรุงเทพฯ : มติชน	
2555	ทองแถม นาถจำนง “เหนือขงเบ้งคือสุมาอี้” กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย	
2556	เสถียร จันทิมาธร, สุมาอี้ วิถีแห่งอำนาจ (2556), กรุงเทพฯ: มติชน	

สามก๊กในบริบทหนังสือประเภทคู่มือ (How-To) และ ภูมิปัญญาจีน

ปีพ.ศ.	หนังสือ ผู้เขียน/แปล, (ปีพิมพ์ล่าสุด) , ที่อยู่ สำนักพิมพ์	วิทยานิพนธ์/งานวิจัย/บทความ วิชาการ
2516	เอื้อยชัย เอี่ยมวรเมธ (2516) , “ปรัชญาานิพนธ์ขง เบ้ง แปลจากข้อเขียนปรัชญาดั้งเดิมของขงเบ้ง” กรุงเทพฯ : สมานมิตรการพิมพ์	
2529		พันโทหญิง ทศนศรี โสมะเกษตริณ “วิเคราะห์ความสามารถในการนำ ทหารของแม่ทัพเอกในวรรณคดีเรื่อง สามก๊ก”วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2532	ทองแถม นาถจำนง ; เชื้อชูจ้ง “กลยุทธ์สามก๊ก คัมภีร์บริหารในภาวะสงคราม”	
2532	บุญศักดิ์ แสงระวีแปล ; ฮว่อหยีเจีย (2532) , “ศิลปะการใช้คนในสามก๊ก” กรุงเทพฯ : ก.ไก่	
2532	จางเทียนฟู; ทำนุ นวยุค แปล (2532), “จาก ปัญญาขงเบ้งว่าด้วยขมรมขุนพล” กรุงเทพฯ: หยิน หยาง	
2532	หมอปัตร์ (2532), “สามก๊กฉบับนายแพทย์” กรุงเทพฯ: ใบบัว	

2533	ทำนุ นวยุค (2533) , “สามก๊กฉบับหั่วกะทิ” กรุงเทพ : หินหยาง	
2533	ทองแถม นาถจำนง (2533) , “สงครามสามก๊ก กลยุทธ์พลิกสถานการณ์” กรุงเทพ : ดอกหญ้า	
2533	ทองแถม นาถจำนง (2533) , “วิธีพลิกสถานการณ์แบบสามก๊ก” กรุงเทพ: ชุนเขา	
2534	อัมพร สุขเกษม (2534), “กลอุบายทำลายล้างอย่างสามก๊ก” กรุงเทพ: สามเกลอ	
2534		เจียรชัย เอี่ยมวรเมธ “วิเคราะห์สามก๊ก” ในนิตยสารธุรกิจหลักทรัพย์
2535	บุญศักดิ์ แสงระวี แปล (2535) , “ตำราพิชัยสงครามซุนวู” , กรุงเทพ : สุขภาพใจ	
2535	บุญศักดิ์ แสงระวี แปล ; หลี่เฟย ,โจวเค่อซี (2535) , “บริหารงานด้วยกลยุทธ์สามก๊ก” กรุงเทพ : นิตยสารคลังสมอง	
2535	อดุลย์ รัตนมันเกษม (2535) , “กลยุทธ์ขุนซื่อ ฉบับเจ็ดยอดขุนซื่อในสามก๊ก” กรุงเทพ : ดอกหญ้า	
2537	ทองแถม นาถจำนง (2537) , “ภูมิปัญญาสามก๊ก” กรุงเทพ : ดอกหญ้า	
2537	อัมพร สุขเกษม (2537) , “ลูกน้องกับนายสไตล์สามก๊ก : หลักวิธีใช้คน บริหารคน จากพงศาวดารจีน” กรุงเทพ : ข้าวฟ่าง	
2540		เกรก เจ เรย์โนลด์ (2540). “วัฒนธรรมธุรกิจจีน-ไทยยุทธศาสตร์การสงครามและการจัดการ”แปลจากบทความ Sino-Thai Business Culture : Strategies Management and Warfare วารสาร Asia-Pacific No. 6-7 ,1997 Australian National University

2540	เจริญ วรรณะสิน (2540) ,“สามก๊กฉบับนักบริหาร” กรุงเทพฯ : วิสดอมเฮ้าส์	
2540	บุรุษย์ ศิริมหาสาคร (2540) ,“กลั่นสามก๊ก ฉบับนักบริหาร” ,กรุงเทพฯ : แสงดาว	
2540	บุญศักดิ์ แสงระวี (2540) ,“ศิลปะการใช้กลยุทธ์ในสามก๊ก” กรุงเทพฯ : อารยชน	
2541	ศรีวารี “สรณิพนธ์ตำราพิชัยสงครามขงเบ้ง”	
2543	บุญศักดิ์ แสงระวี ; หลี่ปิงเอี้ยน ,ซุนจื๊อ คั่นคว่า (2543) ,“กลศึกสามก๊ก” ,กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ	
2546	บุญศักดิ์ แสงระวี แปล (2546) , “ตำราพิชัยสงครามซุนจื๊อ ฉบับสมบูรณ์” , กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ	
2546	เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป /โอม พัฒนโชติ (2546) ,“สามก๊กสร้างเก้าอี้ใหม่ ตอน ยอดกลยุทธ์พลิกวิกฤติสู่ความสำเร็จ” ,กรุงเทพฯ : Good giving	
2546	ทองแถม นาถจำนง (2546) ,“กลยุทธ์สามก๊ก ปรับกระบวนการยุทธเพื่อชัยชนะที่ยั่งยืน” กรุงเทพฯ : ชุมศิลป์ธรรมดา	
2547	บุญศักดิ์ แสงระวี (2547) ,“ศิลปะการใช้กลยุทธ์ในสามก๊ก” ,กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ	
2547	เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป (2547) ,“บริหาร SME ด้วยกลยุทธ์สามก๊ก” ,กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ	
2547	ศักดิ์ บวร (2547) ,“ยุทธศาสตร์การบริหารฉบับสามก๊ก” กรุงเทพฯ : สมิต	
2547	เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป(2547) ,“CEO ในสามก๊ก” กรุงเทพฯ : คุณธรรม	
2549		บัณฑิตา ซาติประมง (2549) “ผลการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่องสามก๊ก ตอน โจโฉเกลี้ยกล่อมกวนอู กลุ่ม

		สารภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4” การวิจัยค้นคว้าอิสระ หลักสูตร และการสอน มหาวิทยาลัย มหาสารคาม
2550	อมร ทองสุก เรียบเรียง (2550) “ตำราพิชัยสงครามขงเบ้ง”, ปทุมธานี : บริษัท ชุณหวัตร จำกัด	
2550	สุภาณี ปิยพสุนทรา (2550) “ตำราพิชัยสงคราม สามก๊ก”, กรุงเทพฯ : แสงดาว	
2550	จางกวงอู๋ ; อธิคม สวัสดิญาณ เรียบเรียง (2550) “ถ้าไม่อยากเป็นขงเบ้งหลังเหตุการณ์” กรุงเทพฯ : แสงดาว	
2552	ก่อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์. (2552). “อ่านสามก๊อกกการบริหาร”. กรุงเทพฯ: บุ๊คส์ไมล์.	
2552	เริงวุฒิ มิตรสุริยะ (2552) “อ่านความคิดขงเบ้ง” กรุงเทพฯ : แสงดาว	
2552	ไป่หลี่หมิง (2552) , “กลยุทธ์โจโฉ รอบคอบ เต็ดขาด เฉียบคม” กรุงเทพฯ : ณ ดา	
2552		ภุสส์ชิ กันทะบุผา (2552). “การวิเคราะห์การแก้ปัญหาที่ตัวละครใช้ในวรรณคดีเรื่องสามก๊ก,” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2552	เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป (2552) , “ขงเบ้งชี้ทางรวย” กรุงเทพฯ : แสงดาว	
2553	อนันท์ ชินบุตร (2553) , “อย่าเชื่อขุนวู อย่าซุสามก๊ก” กรุงเทพฯ : พาวเวอร์ฟูลไลฟ์	
2554	เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป (2554) , “วิถีเล่าปี ซัยชนะของคนไม่เอาถ่าน” กรุงเทพฯ : ย้อนรอย	

2555	สุวรรณา ตปนียากรกช (2555) , “ศาสตร์แห่งการบริหารตามแบบฉบับสามก๊ก” กรุงเทพฯ : ณ ดา	
2555	เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป (2555) , “40 วาพะชนะใจในสามก๊ก” กรุงเทพฯ : คุณธรรม	
2555	ภัทระ ฉลาดแพทย์ และธีรวิทย์ ปัญญา (2555) , “คมวาทะสามก๊ก พลิกชีวิต” , กรุงเทพฯ : แสบปู้ยู้	
2556	พระเทพมหาเจติยาจารย์ (2556), คติธรรมจากสามก๊ก โจโฉ ยอดผู้นำ, นครปฐม: ม.ป.พ.	
2556	อริคม สวัสดิญาณ (2556), พิชัยสงครามสามก๊ก ฉบับ 137 ตัวอย่างเคล็ดลับวิธีใช้ 36 กลยุทธ์, กรุงเทพฯ: เต่าประยุกต์	
2556	สมชาติ กิจกรรยง (2556), กลยุทธ์สามก๊กกับการสร้างธุรกิจเครือข่าย, กรุงเทพฯ: เพชรประกาย	

หมายเหตุ: ทั้งหมดเป็นการสำรวจและแบ่งบริบทของการเขียนในภาพรวม พบว่างานบางฉบับนั้นค่อนข้างคาบเกี่ยวระหว่างหลายบริบท จึงพยายามยึดตามเป้าหมายในบริบทหลักของผู้เขียนแต่ละฉบับเป็นหลัก

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นายยศไกร ส.ตันสกุล
 วันเดือนปีเกิด 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2523
 ตำแหน่ง

ผลงานทางวิชาการ

- *The Commodify in the classic literature by becoming the bestseller books: In the study of The Romance of Three Kingdoms (Samkok) since 1990-2010*, วารสารจีนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 เมษายน 2557
- *สู่ความเป็นจีนใหม่: แนวคิดสตรีนิยมในภาพยนตร์จีนสามก๊ก ตอน “โจโฉแตกทัพเรือ” (Red Cliff)*, นำเสนอในงานประชุมวิชาการจีนศึกษาระดับนานาชาติ ครั้งที่ 2 เรื่อง “ไข่มุกหล่นบนจานหยก: จีนศึกษา ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรม”, คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 5 – 6 มิถุนายน 2557
- *ไบบิล กับประเทศโลกที่สาม เครื่องมือบุกเบิกทางวัฒนธรรม*, นำเสนอในงานประชุมวิชาการ “อำนาจไร้พรมแดน ภาษา วัฒนธรรม การสื่อสาร และอำนาจในชีวิตประจำวัน”, สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล, 27 กรกฎาคม 2558
- *สุขุมวิทกับวัฒนธรรมและพื้นที่ของผู้หญิงกลางคืน สู่เมย์ไทยและผัวฝรั่ง*, นำเสนอในงานประชุมวิชาการ LIBERAL ARTS INTERNATIONAL CONFERENCE 2015 REDESIGNING THE LANDSCAPE OF SOUTHEAST ASIA-RLSA, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 6-7 สิงหาคม 2558

ประสบการณ์ทำงาน

2556-2559 นักเขียนอาชีพอิสระ, Ghost Writer
 2553-2555 Aimstar Network, IT Provider
 (Freelance)
 2547-2553 Project Executive, Business Manager
 บริษัทอินเทอร์เน็ต มหาชน จำกัด (INET)